

MUZEUL JUDEȚEAN BUZĂU

ANALELE BUZĂULUI

IV

BUZĂU, 2012

ANALELE BUZĂULUI

**BULETIN ȘTIINȚIFIC
AL
MUZEULUI JUDEȚEAN BUZĂU**

IV

BUZĂU, 2012

Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate
MUZEULUI JUDEȚEAN BUZĂU

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Sebastian Matei

Mădălina Oprea

Liliana Ciobotaru

Tehnoredactare computerizată: *Daniela Bucur*

Toată corespondența referitoare la buletinul
Analele Buzăului va fi trimisă pe adresa:

Muzeul Județean Buzău,
Bd. Nicolae Bălcescu nr. 50
120360 Buzău

Toute correspondance concernant la
revue **Analele Buzăului** sera adressée à:

Musée départemental du Buzău,
Boul. Nicolae Balcescu, no. 50
120360 Buzău

Autorilor le revine responsabilitatea pentru conținutul lucrărilor publicate, precum și pentru formele grafice folosite, prescurtări, indicații bibliografice, transliterări etc.

Redacția: MUZEUL JUDEȚEAN BUZĂU,
Bd. N. Bălcescu nr. 50, 120360 Buzău.
Telefon: 0238.710561. Tel/fax: 0238.710638
e-mail: home@muzeubuzau.ro

Imprimat la **Tipografia ALPHA MDN**
Buzău, Str. Col. Buzoianu nr. 94
Tel./Fax: 0238.721.303; e-mail: alpha@buzau.ro; www.alphamdn.ro

MUZEUL JUDEȚEAN BUZĂU

ANALELE BUZĂULUI

IV

BUZĂU, 2012

STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIE BUZOIANĂ - 1973 (I)

MOUSAIOS, II	- 1978
MOUSAIOS, III	- 1981
MOUSAIOS, IV/1-2	- 1994
MOUSAIOS, V	- 1999
MOUSAIOS, VI	- 2001
MOUSAIOS, VII	- 2001
MOUSAIOS, VIII	- 2003
MOUSAIOS, IX	- 2004
MOUSAIOS, X	- 2005
MOUSAIOS, XI	- 2006
MOUSAIOS, XII	- 2007
MOUSAIOS, XIII	- 2008
MOUSAIOS, XIV	- 2009
MOUSAIOS, XV	- 2010
MOUSAIOS, XVI	- 2011

ANALELE BUZĂULUI, I	- 2009
ANALELE BUZĂULUI, II	- 2010
ANALELE BUZĂULUI, III	- 2011

ALTE PUBLICAȚII ÎN BIBLIOTECA MOUSAIOS:

- Eugen-Marius Constantinescu, **MEMORIA PĂMÂNTULUI DINTRE CARPAȚI ȘI DUNĂRE**
- 1999
- *****, BUZĂU. MICĂ ENCICLOPEDIÉ ISTORICĂ** - 2000
- Valeriu Sârbu, Vasile Dupoi, **PIETROASELE-GRUIU DĂRII. INCINTA DACICĂ FORTIFICATĂ (I). MONOGRAFIE ARHEOLOGICĂ** - 2001
- Doina Ciobanu, **EXPLOATAREA SĂRII ÎN PERIOADA MARILOR MIGRAȚII (SEC. I – XIII e.n.) ÎN SPAȚIUL CARPATO-DUNĂREAN** - 2002
- Dan Gh. Teodor, **SPAȚIUL CARPATO-DUNĂREANO-PONTIC ÎN MILENIUL MARILOR MIGRAȚII** - 2003
- *In memoriam* **ION NESTOR** - 2005
- Valeriu Sârbu, Sebastian Matei, Vasile Dupoi, **PIETROASELE - GRUIU DĂRII. INCINTA DACICĂ FORTIFICATĂ (II). MONOGRAFIE ARHEOLOGICĂ** - 2005
- *****, DIONISIE ROMANO, 200 DE ANI DE LA NAȘTERE** - 2007
- Valeriu Sârbu, Sebastian Matei, Daniel Costache, Laurențiu Grigoraș, Georgeta El Susi, **PIETROASELE - GRUIU DĂRII, JUDEȚUL BUZĂU. DESCOPERIRILE DIN EPOCILE ENEOLITICĂ ȘI A BRONZULUI (III).** - 2011

Coperta I: Maria Mihalache Blendea și Constantin Blendea, *Întemeietorii* (tapiserie, tehnică haute-lisse, 305 cm lățime x 420 cm lungime, în patrimoniul Muzeului Județean Buzău).

Coperta IV: Fotografie cu portretul lui Gh. Munteanu Murgoci (1872-1925). În anul 2012 s-a comemorat împlinirea a 140 de ani de la nașterea savantului.

CUPRINS

ISTORIE

	pagina
Angela CRISTINESCU <i>Aportul locuitorilor de pe Valea Buzăului la evenimentele istorice locale și naționale</i>	7
Ilie MÂNDRICEL <i>O carte de acum două veacuri</i>	13
Marilena GAIȚĂ, Alexandru GAIȚĂ <i>Câteva date despre proprietățile episcopale în epoca regulamentară</i>	31
Felicia Elena BOȘCODEALĂ <i>Din corespondența lui Spiru Haret</i>	67
Constantin MURGOCI <i>Gh. Munteanu Murgoci - fiu al plaiurilor buzoiene - biografia unui mare savant</i>	79
Liliana CIOBOTARU <i>Câteva considerații privind viața și activitatea lui Ioan Irineu Mihălcescu</i>	93
Constantin I. STAN <i>Atitudinea românilor din străinătate față de pacea de la Buftea – București (24 aprilie/7 mai 1918)</i>	107
Valeriu NICOLESCU <i>Pe drumul dezrobirii Basarabiei (jurnal de front)</i>	129
Ștefania Ramona STUPINARU <i>Istoria orală a unui orfan de tată, mort în al doilea război mondial din Rușeșu</i>	147

Mădălina OPREA <i>Conferința globe-trotterului Dumitru Dan despre extraordinara sa călătorie în jurul lumii.....</i>	155
Doina CIOBANU <i>Exploatarea sării în spațiul buzoian.....</i>	191
Marius NECULAE <i>Planul orașului Râmnicu Sărat - 1912 -</i>	221
Răzvan Theo CHIRAC <i>Arhitectură și fotografie.....</i>	233
 ARTĂ	
Rodica Viorica GHEORGHE-TACHE <i>Tapiserii din expoziția de bază a Muzeului Județean Buzău (simbol și semn).....</i>	243
 RESTAURARE - CONSERVARE	
Lucia Maria DUMA <i>Antimise – Colecția Muzeului Județean Buzău.....</i>	273
Petronela FOTEA <i>Valorificarea muzeală prin restaurarea unor piese arheologice din argint.....</i>	283
Mihaela CIOBANU <i>Descoperiri arheologice din sticlă la biserica Sf. Sava din 2011.....</i>	299
Rodica ANTONESCU <i>Despre limitele restaurării</i>	307

APORTUL LOCUIITORILOR DE PE VALEA BUZĂULUI LA EVENIMENTELE ISTORICE LOCALE ȘI NAȚIONALE

Angela CRISTINESCU

Buzăul, prin modul în care este poziționat, a reprezentat un ținut de frontieră, așadar militar prin excelență de unde și mulțimea căpitanilor menționați în documentele vremii, dar și al oștii de țară „roșii” și ei prezenți în documente ai căror urmași N. Iorga¹ la începutul secolului trecut, îi vedea pe valea Buzăului în scurteici de postav roșii, albastre și care sunt în legătură cu trecutul de luptători călări, ai lui Vodă, pe care l-au avut precursorii acestor ținuturi². Ținutul acesta a reclamat o permanentă viață militară, fiind mereu în atenția domnilor, ridicând mănăstiri și puncte întărite, cum sunt cele de la Berca (1694 - Ctitoria lui Mihalcea Cândescu), Pătârlagele, Cislău – Ghiorma, marle Ban a lui Matei Basarab, cumpără schitul Cârnu de la Mircioaia, care nu e alta decât Chiajna, soția lui Mircea Ciobanul (1545-1554 și 1558-1559)³, unde în vremuri de primejdie mulți domni își puneau la adăpost familiile și averile. În ceea ce îi privește pe locuitorii satelor care formează așezarea Nehoiu de astăzi, pentru perioada Evului mediu nu au existat știri deosebite despre tema discutată. Printre solii oștii Domnului Mihai Viteazul se aflau și boieri cu legături în zona Buzăului și a Saacului, județ dispărut la 1 ianuarie 1845, și anexat parțial la Buzău. Dintre aceștia pot fi amintiți Mitrea din Hotărani, rudă cu Mihnea Turcitul, prin soția sa Rada din Cislău⁴, deci dușman vădit lui Mihai Vodă, având cunoscute donații ctitoricești⁵, plătind cu capul trădarea. Iar după năvălirea atât de catastrofală a tătarilor, Mihai venind din Buzău, restabilește în ținut situația prin diferite daruri făcute atât locuitorilor, cât și unor biserici⁶. Ca o recompensă pentru distrugerea schitului Motnău și

¹ Nicolae Iorga, *Sate și orașe*, București, 1909, p. 170.

² Gabriel Cocora, *Pentru libertate și unitate*, Ed. Litera, București, 1983, pp. 17-18.

³ Horia Constantinescu, *Cel mai vechi monument istoric bisericesc de plaiurile Buzăului*, în *Glasul Bisericii*, XXVI – 1967, nr. 1-2, p. 68.

⁴ Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova sec. XIV-XVII*, București, 1971, p. 73.

⁵ D.I.R.. Vol. V, doc. 126, vol. VI, doc. 80, B Țara Românească.

⁶ Basil Iorgulescu, *Dicționar geografic, statistic, economic și istoric al Județului Buzău*, București 1892, p. 112.

Agaton din nordul județului, el ridică în 1596 Biserița schitului Sfântul Gheorghe, în apropiere de cătunul Nucu din comuna Bozioru. Singura mențiune despre această necunoscută ctitorie se găsea în pomelnicul, azi dispărut dar copiat de Alexandru Odobescu⁷.

În privința unirii cu Transilvania, traseul parcurs de Mihai Viteazul de la Ploiești pe Valea Buzăului a cunoscut mai multe variante: una pe valea Telajenului, la Vălenii de Munte și de aici pe Valea Bâscei Chiojdului la Cislău și în sus pe la Siriu⁸. O altă informație importantă afirmă că în bătălia de la Călugăreni, Mihai avea în oștirile sale căpetenii și oșteni proveniți din satul Nehoiaș. De asemenea acest sat va intra în istoria locală și prin faptul că Mihai în trecerea sa spre Transilvania pe valea Buzăului a avut de înfruntat cetele ungurenilor în locul numit „Între râuri”, locul în se unesc cele două râuri, Buzăul și Bâsca Roziliei. Luptele cu ungurenii au continuat pe valea Buzăului, și o scurtă confruntare are loc în apropierea graniței cu Transilvania, la Harțagu (Artage), aducând victoria Domnului Mihai, fiind de neoprit în drumul său spre Brașov, iar la Prejmer, se întâlnește cu cei două mii de secui, conduși de M. Szekely.

O altă cale urmată de Mihai Viteazul, tot atât de verosimilă este: Valea Cricovului în sus prin Buda Crăciunești până la Cislău sau prin Popești Salcia Cislău și sus pe Valea Buzăului⁹. Mihai a lăsat să se creadă, pentru eventualii spioni, că se îndreaptă spre Moldova, de aceea după o altă variantă, el a mers din Ploiești până la Albești, și de aici a trecut de-a curmezișul dealurilor până la Cislău cu uimitoare vigilență și rapiditate, astfel că la 18 octombrie se afla sub munții de la graniță, la Siriu¹⁰. Voievodul revine în Țara Românească pentru a evita atacul polon. La data de 7 octombrie scria din munții Buzăului: „că puțină oaste care este cu mine se împrăștie”. De aici a coborât cel mai probabil pe valea Teleajenului, pentru că între 12-15 octombrie se afla în tabăra de pe valea Cricovului, de unde, plecând pe valea Chiojdului, Cislău, la 17 octombrie își organizează tabăra la Rătești¹¹. Trecerea oștilor lui Mihai, pe Valea Buzăului, locuitorii din Jețu Nehoiașu și locuitorii din satul Crâng (comuna Pătârlagele), o mențin din legendă în legendă prin toponimice: Jețu-Jilțul lui Mihai sau pietrele lui Novac în comuna Tega¹². Generalul conte, Federico Veteranii, comandantul trupelor imperiale în campania din Țara

⁷ Pavel Chihăia, *Schituri rupestre în munții Buzăului din vremea lui Neagoe Basarab*, în *Neagoe Basarab 1512-1521, la 460 de ani de la urcarea sa pe tronul Țării Românești*, Editura Minerva, 1972, p. 183.

⁸ Gabriel Cocora, *Pentru libertate și unitate*, Ed. Litera, București, 1983, p. 21.

⁹ Ioan Sârbu, *Istoria lui Mihai Viteazul Domnul Țării Românești*, Ed. Facla, 1976, p. 310.

¹⁰ *Ibidem*, p. 295.

¹¹ Gabriel Cocora, *op. cit.*, p. 21.

¹² *Ibidem*, p. 25.

Românească împotriva turcilor, în anul 1688, din punctul de vedere strategic a înglobat în scenariul operațiunilor militare, zona de nord a Munților Buzău, iar în memoriul înaintat împăratului Leopold la 1 octombrie scrie că „ajung în pasul Buzăului și mă preocupă paza drumului Buzău-Focșani”¹³.

Realizare fundamentală a neamului nostru, unirea, a reprezentat un punct din programul Revoluției de la 1848, când a fost expusă deslușit și puternic în numele obștii românești. Buzăul se prezenta ca o citadelă a Partidului Național, ce activa intens pentru realizarea Unirii. Aceasta o face cunoscută un document oficial din 25 aprilie 1857, care spunea că la acea dată erau doar „două focare de reacțiune și în oraș abia 6 indivizi rătăciți care încearcă cu un deget să bareze un torent”¹⁴. Alegerile pentru Adunarea electivă din anul 1859 s-au realizat după un lung șir de abuzuri și ilegalități - listele electorale definitivitate cuprindeau: alegători primari în plasa Tohani 19, plasa Pârscovului 14, plasa Buzău 32, Plasa Sărăței 24, plasa Slănic 13, plasa Câmpu 15¹⁵. Proprietarul munților Cășăuca Mare, Poiana din Cale, Podul Calului și Piciorul Caprei, prințul Dimitrie Ghica, printr-o dispoziție telegrafică a Ministerului de Interne este înscris pe lista boierilor de rangul I¹⁶.

O dată cu războiul pentru cucerirea independenței de stat a României (1877-1878), sunt semnalate recrutări din satele așezării Nehoiu. O mare parte din tinerii recruți au fost repartizați la Regimentul 8 Dorobanți Buzău, care la începutul operațiilor a făcut parte din Brigada Infanterie, din Divizia 1 a corpului armată, iar din decembrie a fost trecut în Brigada 1 din Divizia 1 Infanterie, dar și din Regimentul 9 Râmnicu Sărat. Nu se știe exact numărul recruților, dar se cunoaște faptul că cele două regimente și-au adus jertfele de sânge la Grivița și Smârdan. Învățătorul Ioan Popescu spunea că o evidență a soldaților căzuți pe câmpurile de luptă a existat în arhivele bisericilor din Nehoiășu și Păltineni, arhive care nu se știe unde au fost predate. Au căzut pe câmpul de luptă din Regimentul 8 Dorobanți, sergentul Diaconu Dumitru, și soldatul Nedelcu Coman din Mlăjet, Burcescu Teodor, Diaconu Nicolae, Moraru Matei, Olaru Pavel, Pascu Tudose, Popa Dumitru, Popa Enache, Popa Gr. Grigore, Slabu Ion și Stroe Constantin din Păltineni¹⁷. S-au organizat și subscripții populare: Subprefectura plaiului Pârscov, dând urmare apelului solicită subscrierea sumei necesare a 50 puști¹⁸, iar Dumitru Pârvulescu și Manea Negru din Gura-Teghii, 68,10 lei, sume considerabile la vremea

¹³ Antonie Plămădeală, *Spiritualitate și istorie la curbura Carpaților*, Ed. Episcopia Buzăului, Buzău, 1983, p. 197.

¹⁴ *Ibidem*, p. 65.

¹⁵ *Ibidem*, p. 70.

¹⁶ *Ibidem*, p. 63.

¹⁷ *Ibidem*. Anexă, p. 108.

¹⁸ *Ibidem*, p. 97.

aceea¹⁹.

Locuitorii comunei Siriu de azi, Nehoiașu, Păltineni, Mlăjet o dată cu declanșarea Primului Război Mondial în anul 1914 și intrarea României, în 1916, în războiul pentru întregirea neamului, aduc dovezi de vitejie, dârzenie și eroism în cartea *Istoriei naționale*. Aceștia și-au adus aportul prin jertfe de sânge. A fost organizată și o mișcare de rezistență împotriva ocupantului german (Gheorghe Posea din Nehoiașu a fost împușcat că s-au găsit asupra lui puști²⁰). Nu se cunoaște exact numărul militarilor recrutați din localitățile menționate. În munții Siriului au luptat militarii Diviziei 9 Infanterie Mărășești cu sediul la Constanța, precum și regimentele 34 și 36 infanterie care aparțineau aceleiași divizii²¹. Pe Valea pârâului Siriu, a mai luptat o companie de vânători de munte condusă la acea vreme de căpitanul Constantin Vasiliu Rășcanu, ce va îndeplini un rol important și în anul 1944, în declanșarea actului de la 23 august, iar mai târziu va fi avansat la gradul de general de armată și Ministru al apărării naționale. Au avut loc grele bătălii în luna noiembrie a anului 1916 în munții Siriului. Germanii se fortificaseră pe un front foarte puternic, care urmărea valea pârâului Siriu, prin vârful Șoimul, ce străjuia Valea Buzăului, urca pe valea pârâului Teherău, spre muntele Harțagu și Poiana²². Spre sfârșitul lunii noiembrie trupele române reușesc să alunge printr-o ofensivă puternică, și cu jertfe mari, trupele germane la nord de munții Siriului, în satele Crasna și Zăbrătău, în apropierea orașului Întorsura Buzăului de astăzi. Pătrunderea trupelor germane prin Valea Jiului și Argeșului, a feldmareșalului von Mackensen pentru trecerea Dunării, îndreptându-se spre București, a determinat armata austro-ungară și germană să reia ofensiva. Faptul acesta nu-i surprindea pe soldații și comandanții armatei române. Aici, în munți, rezistența armatei este sporită și împiedică trecerea armatelor inamice prin Pasul Buzăului spre Buzău. Vor rezista până în luna decembrie când se primește ordinul de retragere spre noul front: Oituz, Mărășești, Nămolosa, Galați. Vara anului 1917 aduce cu sine victoria armatei române pe frontul Mărășești - Oituz, ce a avut ca și consecință retragerea armatelor germane pe granița și fortificațiile din toamna anului 1916 cu Austro-Ungaria, la nord de satul Siriu. Mareșalul von Mackensen era comandantul trupelor germane în anul reluării luptelor (1918). Și astăzi se pot vedea scările lui Mackensen care urcau panta răsăriteană a muntelui Șoimu, locul de unde erau supravegheate luptele din Valea Siriului, Buzăului și Teherău.

¹⁹ *Ibidem*, p. 99.

²⁰ Arhivele Naționale Buzău, Fond Prefectura Pătârlagele, doc. 12-1919, fila 124; Valeriu Nicolescu, Constantin I. Stan, *Ocupația germană în județul Buzău, (decembrie 1916, octombrie 1918)*, în *Mousaios*, vol. V, Buzău, 1999, p. 287.

²¹ Alexandru Dumitrescu, Manuscris, *Despre luptele de la Siriu din 1916-1918*, p. 2.

²² *Ibidem*, p. 3.

Din arhiva personală a învățătorului Alexandru Dumitrescu și a fiului său, sunt enumerați șase membri ai familiei, ofițeri în rezervă care s-au jertfit în bătăliile ce au avut loc la Siriul și Mărășești. De asemenea învățătorul s-a întors mutilat din război fiind avansat la grad de colonel, și pensionat IOVR.

Prin inițiativa unui comitet ce era condus de Alexandru Dumitrescu și de Ștefan Dumitrescu se face apel la „Cultul Eroilor”, o societate care aprobă construirea cimitirului în cinstea luptelor din munții Siriului și a eroilor căzuți aici. Această societatea aprobă construirea cimitirului, însă cheltuielile pentru realizarea acestuia să fie suportate în cea mai mare parte din colectă publică²³. De asemenea, trebuia să fie ales terenul unde să se poată amplasa cimitirul eroilor, lucru rezolvat foarte repede prin donarea unui teren de către profesorul Georgian Pamfil din comuna Gura-Teghii. Iar proiectul a fost realizat de societatea Cultul Eroilor. Cea mai mare parte din suma necesară construcției cimitirului a fost strânsă între anii 1929-1933. În 1933 au început lucrările și s-au încheiat în anul 1936, an în care se va realiza și inaugurarea lui. Potrivit proiectului, cimitirul avea în mijlocul său o biserică mică din lemn pentru oficierea slujbelor în amintirea celor căzuți la datorie. Mai exista și un osuar, atât pentru români, cât și pentru nemți, precum și crucile prin care erau identificați. Totalitatea acestor construcții sunt dominate de o statuie ce reprezintă un infanterist la atac, cu arma într-o mână și în cealaltă având o grenadă. Aceasta este opera lui Frederich (Fritz) Storck, profesor la școala de arte din București. Statuia are greutatea de 3 tone, fiind turnată în bronz de întreprinderea Voinea din București și transportată până la gara Nehoiașu pe linia ferată, iar de aici cu ajutorul a 6 perechi de boi până la Gura Siriului, locul unde se află cimitirul. Au existat neînțelegeri între locuitorii comunei, comitetul de inițiativă și autoritățile județene, ajungându-se chiar la un conflict deschis, fiindcă autoritățile în frunte cu prefectul județului își doreau strămutarea cimitirului în orașul Buzău. Dar conflictul se stinge și cimitirul va rămâne la Gura Siriului, în apropierea locurilor unde s-au purtat bătăliile.

La inaugurarea cimitirului au participat atât locuitorii din satele învecinate de pe valea Buzăului până la Pârscov și Unguriu, cât și Gr. Traian Epure, comandantul Diviziei 5 Buzău și Radu Beldescu, comandant al Corpului 5 Armată. Până în anii 1981-1982, timp mai bine de 45 de ani, cimitirul a existat aici la poalele vârfului Șoimu când datorită lucrărilor pentru acumularea apei la barajul Siriul, terenul intră sub oglinda lacului. Acesta a fost strămutat la aproximativ 2 km spre răsărit, în vecinătatea pâraului Giurca și în imediata apropiere a DN 10, Buzău - Brașov, pe un mic platou. Acest teren a fost donat de familia Ion și Ligia Leonte, foști învățători ai comunei.

Din cauza lipsei informațiilor și a documentelor, implicarea locuitorilor

²³ Alexandru Dumitrescu, *op cit.*, p. 4.

care au participat la evenimentele istorice locale și naționale de cele mai multe ori rămâne anonimă. Însă se poate desprinde ideea clară că zona păstrează numeroase mărturii care atestă existența și continuitatea de locuire a populației din cele mai vechi timpuri și până în zilele noastre.

Abstract

Buzau County, border region, has always been in the attention of the country rulers. Aiming to realize the Union of the Romanian Countries, Mihai Viteazu (Michael the Brave), in 1599, on his way to Transylvania followed Buzau course. Later, the inhabitants of this Valley got involved in major historical events as: Tudor Vladimirescu Movement, 1848 and 1859 events, Independence War, World War I and World War II.

O CARTE DE ACUM DOUĂ VEACURI

Ilie MÂNDRICEL

În documentarea realizată pentru scrierea istoricului fostei Mânăstiri Găvanele, din comuna Bozioru, studiu publicat în „Îndrumătorul bisericesc” al Episcopiei Buzăului și Vrancei¹, revăzut, completat și inclus în cartea „Chemarea clopotelor scufundate”², am consultat pentru prima dată la Biblioteca Academiei Române manuscrisul românesc 4385, reținând esențialul care mă interesa atunci. De-a lungul anilor l-am revăzut, copiind de fiecare dată o parte din el, astfel că transcrierea lui în totalitate am terminat-o de curând. Titlul complet al acestei cărți scrise cu mâna acum mai bine de două secole este următorul: „Catastihul/ al acestui sfânt schit/ ce să prăznuiește și să cinstește hramul al/ Adormirii Prea Sfintei Stăpâniei Noastre Născătoarei/ de Dumnezeu și Pururi Fecioarei Marii./ Întru care s-au încheiat pomeneștile ctitorilor/ celor ce s-au îndurat cu milostenie la acest sfânt schit/ și este așăzat întru acest chip în vremea Mării Sale Domnul și oblăduitor Țării Rumânești/ Io Alecsandru Nicolae Șuțu Vvd./ Fiind Episcop Buzăului Prea Sfinția Sa/ Părintele nostru kirio kir Costantie./ Septv. 15 1806”³.

Manuscrisul are 30,5 x 21 cm. Unele file albe de la sfârșit au fost rupte. Au rămas 51 de file. Este numerotat pe vechi, cu cifre chirilice: 1 – 20 (f. 5 – 24). Textele sunt scrise cu cerneală neagră, iar titlurile (numele titularilor pomelnicele, mențiunile *vii*, *adormișil morți*) și inițialele cu roșu. Frontispicii și desene în peniță la f. 2 v, 3; ancadramente florale la f. 21 v, 22 v, 23, 23 v, 24, 27 v, 28. Legătură veche în carton și cotor de piele⁴. Stare avansată de degradare. Provine din biblioteca lui I. C. Filitti al cărui ex libris sub formă de ștampilă e aplicat pe f. 2, 8 și 51 v (ultima scrisă). A fost luat cu alte cărți și documente de la Găvanele de către I. C. Filitti și donat Academiei în ședința

¹ Vezi, Nr. 12/1993, pp. 171-195.

² I. Mândricel, *Chemarea clopotelor scufundate*, Buzău, Ed. Vega, 2006, pp. 9-38.

³ În transcriere am renunțat la vocalele finale atone **u** și **î** care apar după unele cuvinte (schitu, alfi).

⁴ Vezi, Gabriel Ștrempele, *Catalogul manuscriselor românești*, vol. III, B. A. R. 3101-4413, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1987, pp. 437-438.

din 28 mai 1915 împreună cu documentul din 19 februarie 1802 prin care Mihai Șuțu Vvd acorda scutiri schiturilor Găvanele și Fundătura⁵.

Împrejurările în care au fost scrise pomelnicele din „Catastih...” au fost următoarele: mănăstirea Găvanele avusese biserică de zid, ridicată între 1790-1791 cu sprijin substanțial din partea domnitorului Mihai Șuțu. Aceasta s-a dărâmat la cutremurul din 14 octombrie 1802, iar în 1803 a început ridicarea actualei biserici, din lemn. Pisania ei arată că „... mulți creștini au ajutat, iar cea mai mare cheltuială s-a dat de dumnealui Dimitrie Ghica vel ban, de dum(nealui) medelnicer Grigorie Bojorianul și de dum(nealui) Ștefăniță Macovei ot Star Chiojd și de alții ce se cuprind în pomelnicul ctitorilor ce se vor pomeni în veci”. Așadar, manuscrisul pe care îl vom prezenta este o adunare de pomelnice ale celor care au contribuit la edificarea, înzestrarea și pictarea (terminată în 1810) bisericii de la Găvanele, existentă și azi ca biserică de mir a satului omonim din comuna Bozioru. Deși titlul indică drept an de început pentru transcrierea pomelnicelor anul 1806, unele sunt din 1804, iar altele s-au adăugat până către mijlocul secolului al XIX-lea, în timp ce la câteva s-a încercat o ținere la zi, făcându-se însemnări despre danii și contribuții până către sfârșitul aceluiași secol.

După predarea manuscrisului și a hrisovului de la Găvanele către Biblioteca Academiei, I. C. Filitti realizează câte o copie după fiecare cu litere latine⁶. După transcrierea completă a titlului „Catastihului... ctitorilor”, proaspătul academician adaugă: „Din inscripția de la Găvanele (pisania, n. a.) și din hrisovul reprodus al lui Șuțu, rezultă că la 1790 se făcuse de piatră schitul de la Fundătura pe care l-a dărâmat cutremurul din 1802. Acest schit servea pentru călugări și i se zicea Găvanele, spre deosebire de cel vechi rămas pentru călugărițe. La el se referă hrisovul lui Șuțu. La 1803 s-au făcut schitul Găvanele de azi, de lemn, cu ajutorul episcopului de Buzău Costandie Filitti, care „a dăruit și moșia din jurul schitului pentru hrana părinților” și al altor bo(i)eri și bo(i)ernași înscriși în pomelnic. Biserica a fost zugrăvită la 1810. Se află încă pe perete un frumos portret al lui Costandie. În acest sens, trebu(i)e rectificate cele spuse în „Dicționarul geografic al României”, vezi Găvanele⁷. Această notiță este parțial corectă, eronată fiind localizarea bisericii (deci, a schitului) de piatră la Fundătura. În 1790 această construcție de zid se ridicase la Găvanele, Fundătura având totdeauna o bisericuță săpată în stâncă, ale cărei ruine se pot admira și azi. În stânga actualei biserici de lemn de la Găvanele, lângă un prun din marginea cimitirului, dănuie piciorul și două fețe de piatră

⁵ ***, *Analele Academiei Române*, seria a II-a, Partea Administrativă și Dezbaterile, tom XXXVII, 1914-1915, p. 195.

⁶ Vezi, B.A.R., *Documente istorice*, MCCXXVI / 109 a – hrisovul și b – titlul pomelnicului.

⁷ *Ibidem*, MCCXXVI / 109 – b.

ale Sfintei Mese din Sfântul Altar de la biserica din 1790 dăruată de cutremurul din 1802.

Inițiativa ctitoricească din 1803 de la Găvanele se înscrie într-o tradiție de secole. Este impresionant amestecul dominanților (marii și puternicii zilei) cu umilii, al veneticilor (străinilor) cu localnicii, al mirenilor cu clericii: domnitorul, episcopul, boieri mari și mici, din capitală și din ținut, oameni de-ai locului de mai înaltă sau joasă condiție, care au urmat exemplul înaintașilor și prin contribuția lor substanțială ori modestă au menținut vie în acest spațiu flacăra credinței strămoșești. Ca de atâtea alte dăți, „bănuțul văduvei”, adică darul modest al celor mulți și umili, s-a dovedit esențial, deși pomelnicul nu-i menționează decât într-o mică măsură pe toți aceștia.

Manuscrisul „Catastihul... ctitorilor” schitului Găvanele prezintă interes major și multiplu. Mai întâi, el dovedește, dacă mai era nevoie, rolul activ, coagulant, pe care l-a avut în cadrul monahismului din de Dumnezeu păzita noastră Eparhie minusculul centru călugăresc din Munții Buzăului, acel „alt Sfânt Munte, românesc” (B. Iorgulescu), ale cărui lăcașuri împânzeau triumghiul Aluniș – Nucu – Pinu. Cele mai vechi și mai puternice mănăstiri de aici (Agaton, Motnău, Bogoslov, Aluniș, Pinu, Sf. Gheorghe și Găvanele) nu numai că adunau călugări din toate provinciile istorice și erau cunoscute domnitorilor Țării Românești, care au dat în favoarea lor numeroase danii și scutiri, dar ele au exercitat o atracție magnetică asupra credincioșilor mireni din jur. Ușile mereu deschise și primitoare ale bisericilor mănăstirești, cântările și rugăciunile cvasipermanente, corespunzând celor șapte laude, preotul duhovnic pe care îl puteau găsi aici și care știa să asculte cu răbdare, să sfătuiască blând și să dea canonul potrivit, locurile tainice, îndepărtate, la care se ajungea anevoie, atmosfera de liniște, împăcarea și pacea de pe chipul monahilor și monahiilor, toate acestea îi fascinau nespuse pe oamenii de rând. Nicăieri ca la mănăstire mentalul popular nu a realizat mai bine că venea dintr-o lume a aparențelor trecătoare și intra în lumea esențelor nepieritoare. Închinarea la icoane (unele făcătoare de minuni), plata unui pomelnic, participarea la slujbe și adorarea sfințelor moaște pe care mănăstirile mari le-au deținut însemnau cu adevărat o „ușurare” sufletească și făceau ca „petrecerea” la mănăstire să lase urme adânci, mijlocind o apropiere reală a credinciosului de Dumnezeu. Dacă se întâmpla ca vizitatorul să aibă printre viețuitorii lăcașului vreo rudă sau cunoștință mai apropiată și să stea aici mai multe zile, întoarcerea viitoare spre curățenie și credință era cu mult mai temeinică.

Găvanele a fost un astfel de „rai pe pământ”. Aici copiatul cărților a fost o îndeletnicire intens practică din secolul al XVII-lea și până în al XIX-lea. Celebra bibliotecă a acestei mănăstiri, vestită în lumea monahală a Buzăului, se constituise treptat din vechi cărți de cult, din daruri ale călugărilor care peregrinau de-o parte și de alta a Carpaților, contribuind la circulația cărților și

la unitatea culturii noastre vechi, din manuscrise copiate la inițiativa unor stareți cărturari, precum și din donațiile familiilor boierești sau domnitoare Grecianu, Ghica, Șuțu și Moruzi. Cel mai vechi manuscris copiat la Găvanele, despre care am putut afla vreo știre, este un „Pateric” din secolul al XVII-lea. Conține povestiri cu caracter religios, care includ citate în slavonește, însoțite de traducerea în limba română, dată după cuvântul „Rumânește”, scris cu roșu. Acest manuscris bilingv a fost semnalat pentru prima dată de Maria Rădulescu, care îi face și cea mai completă descriere⁸, iar ulterior este menționat și într-un catalog de specialitate⁹. Însemnările de pe el arată că a fost copiat și a aparținut mănăstirii Găvanele, din comuna Bozioru, județul Buzău:

F 23 – 29, jos: „Acest Patericu ce să cheamă Otečnecu este al sfântului schit Găvanele și s-au legat acum a do-oră de părintele Sofronie v leat 1822 Fevroare 25”;

F 164 v, sub însemnarea copistului: „Băgare de seamă. Rumânește va să zică: am scris eu Neculai Dascălu, Martie 4, leat 1686 de la Hristos. Arca monah”.

Manuscrisul se păstrează azi la Biblioteca Națională „Metodiu și Chiril” din Sofia, Bulgaria.

Un alt manuscris copiat la Găvanele este Mss. rom. 5201, păstrat la Biblioteca Academiei, unde a ajuns prin cumpărare de la Anticariatul de Stat Nr. 1 din București, la 23 noiembrie 1964. Deși îi lipsește fila de titlu, l-am identificat ca fiind „Molitfelnic pentru îndrăciți”, un manuscris menționat cu acest titlu în toate inventarele cărților mănăstirii Găvanele, unde fusese copiat la 11 ianuarie 1802, „de cel mai păcătos decât toți s-au scris Ilie zog(raf)”, după cum arată însemnarea din finalul textului (f. 61). Deși pe fila 61 v, jos, se precizează: „Această cârticică este a sfântului schit Găvanele”, manuscrisul este atribuit schitului Găvanul, localizat și acesta greșit în județul Argeș¹⁰.

Stareții Găvanelor îndrumau personal activitatea de copiere desfășurată de monahi. Alteori plăteau pe străini pentru aceasta, așa cum a procedat starețul Climent ieroschimonahul, din a cărui însărcinare proinlogofătul de vistierie Gh. Dieconescu copiază la început de secol mai multe cărți după altele împrumutate în acest scop de la Găvanu și Rătești¹¹. Gh. Dieconescu este copistul manuscrisului „Patericol Pecerskăi”, copiat la Găvanele între 7 aprilie și 11 iunie 1806 și păstrat astăzi în Colecția muzeală a Arhiepiscopiei Buzăului

⁸ *Romanoslavica*, nr. 12 / 1965, pp. 253 – 255.

⁹ Radu Constantinescu, *Manuscrise de origine românească din colecții străine. Repertoriu*, București, D.G.A.S., 1968, p. 238.

¹⁰ Gabriel Ștrempele, *op. cit.*, vol. IV, 1992, pp. 233 – 234 și indici.

¹¹ Pr. Sandu Tudor, *Predoslovii inedite*, în *Glasul bisericii*, nr. 3-4/1969 (XXVIII), p. 443-448 și, mai recent, I. Mândricel, *Unde carte nu e, nimic nu e*, în *Biblioteca*, nr. 5/1998 (IX), pp. 148-149.

și Vrancei. Pe lângă cărți, stareții teaurizaseră și valoroase hrisoave domnești de milă, așa cum a fost cel donat Academiei de Ioan C. Filitti.

Fără a fi comparabil cu pomelnicele marilor lavre muntenești, „Catastihul... ctitorilor” schitului Găvanele își are importanța lui particulară. În ciuda numărului mare al așezămintelor monahale existente în trecut în eparhia Buzăului, este printre puținele asemenea pomelnice care au ajuns până la noi. Dăinuirea sa se datorează în bună parte lui I. C. Filitti, care l-a donat Academiei Române. Fără a aduce informații spectaculoase, pomelnicul furnizează totuși date despre domnitorul Mihai Șuțu și familia sa, care s-au aflat în fruntea Țării Românești de 3 ori: 1783 – 1786, 1791 – 1792, când a trecut ca domn în Moldova până în 1795 și 1801 – 1802. Deși nu l-au impus ca reformator în domeniul administrativ, juridic sau fiscal, domniile sale nu au însemnat „ruină economică, decădere pe plan politic”, iar țara nu a cunoscut „un regim de jaf”¹². Spre deosebire de predecesori, în primele domnii el „nu a aplicat o fiscalitate excesivă, fapt perceput favorabil de contemporani”. În a sa „Istorie a vechii Dacii”, Dionisie Fotino scria că Mihai Șuțu „i-a administrat bine pe supuși, cu extremă blândețe și dragoste, ... a păzit măsura la dări, ... s-a purtat cu multă bunătate și dreptate, încât toți erau extrem de mulțumiți, iar țara se bucura de dulceața fără margini a păcii și fericirii”¹³. Cronicarul Dionisie Eclesiarhul aprecia că sub Mihai Șuțu „a mai răsuflat țara de greutatea și necazurile cele nenumărate ale răzmiriților”¹⁴. Prin hrisoavele sale de milă, a fost un protector al monahismului buzoian, ctitor și binefăcător al lăcașurilor din zona vestigiilor rupestre din Munții Buzăului, fapt care justifică prezența pomelnicului său la Găvanele. Mihai Șuțu a fost căsătorit cu Sevastia, fiica lui Ioan Callimachi, domnul Moldovei între 1758 și 1761. La data alcătuirii pomelnicului Sevastia Doamna era decedată. Familia a avut 3 fii – Ioan, Grigorie și Alexandru, menționați toți în pomelnic la *vii* și 6 fiice: Elena, Ralu, Eufrosina, Maria, Caterina și Zoia.

Un alt „personaj” important al pomelnicului este marele ban Dimitrie Ghica, amintit și în pisania Găvanelor. Mare și important boier al vremii a fost tatăl domnitorilor Grigore și Alexandru D. Ghica și al vornicului Mihai D. Ghica. Numele său este trecut în pomelnic și la *vii*, și la *morți*, deoarece decedase în 1803. Alte persoane care apar în pomelnic, cum ar fi episcopul Costandie al Buzăului, familia de pictori a Androneștilor din Sibiciu de Jos sau

¹² J. C. Drăgan, *Istoria Românilor*, București, Ed. Europa Nova, 1993, p. 146.

¹³ Apud M. Țipău, *Domnii fanarioși în Țările Române*, București, Ed. Omonia, 2004, pp. 149-150.

¹⁴ *Hronograful Țării Românești (1764 – 1815)*, ed. D. Bălașa. și N. Stoicescu, București, 1987, p. 62.

vătaful plaiului Buzău, cel nemurit de balada „Gheorghelaș” sunt, în general cunoscute, ca să mai adăugăm ceva despre ele.

Pe lângă importanța lui istorică, religioasă și culturală, din punct de vedere lingvistic, „Catastihul... ctitorilor” se constituie într-o sursă de prim rang pentru studiul antroponimiei. Conține formule de denominație personală a căror vechime coboară cel puțin cu un secol înainte de 1806, dacă ținem cont că în pomelnic fiecare donator și-a trecut măcar părinții și bunicii. Formulele de denominație întâlnite în pomelnic sunt majoritar simple (formate adică dintr-un singur cuvânt, numele de botez sau prenumele). Formulele compuse sunt doar câteva și au rezultat prin adăugarea la prenumele donatorilor a altor cuvinte care arată funcția, profesia, rangul boieresc sau locul de baștină (satul). Majoritatea prenumelor aparțin onomasticonului creștin, venite pe filieră slavonă sau grecească, dar conținând și creații pe teren românesc, cu instrumente gramaticale românești. Toate aceste formule sunt ilustrative pentru vechiul sistem românesc de denominație personală, când individul se identifica prin prenume, la care se adăuga de cele mai multe ori prenumele tatălui, porecla, profesia sau satul – Marin sin (fiul lui) Ilie, Mihalcea Cojocar, Vasile Bâsceanu etc.

În legătură cu ocupațiile donatorilor simpli din pomelnic, se cuvine să reținem pârcașii sau logofeții („albăstrimea” satelor, adică primarii și secretarii de primărie de azi), meserii ca șalvaragiu – confecționar sau vânzător de șalvari, șoimar – prinzător, îngrijitor și dresor de șoimi (este cazul să amintim că satele de cordon plăteau darea șoimului), simigiu – covrigar, cismar etc.

Iată conținutul manuscrisului:

F 2: titlul.

F 2 v Desen în peniță: „I(isus) H(ristos)” în centru, în nori, iar împrejur trei chipuri de îngeri, încadrate într-un motiv floral. În interiorul desenului: „Pomenește Doamne”. Deasupra lui Iisus este scris cuvântul „Testament”, iar dedesubt versurile:

„Îngerii țin testamentul sfântului schit
 Ca să fie tot numele ctitorilor pomenit
 Pre câți ctitori cu numele lor iscălit
 Sufletele lor în odihna raiului odihnit.
 Mântuitorul nostru Is Hs îi blagoslovește
 Și la cartea vieții scriindu-i îi pomenește,
 Celor răposași odihnă bună dăruindu-le
 Și viață fericită în rai făgăduindu-le,
 Celor vii iarăși viață cu fericire
 Și de toate fărădelegile le dă izbăvire”.

F 3 Alt desen: doi lei care țin un cerc încadrat în linii geometrice. În mijlocul cercului, cu cerneală roșie: „Sfânt(ul)/ Schit/ Găvanile”, iar mai jos, cu negru, anul „1806”. Apoi:

„Pinasî/ adică însemnare cu listurile lor/ precum arată

Prea Sfinția Sa Părintele nostru Episcop Buzăului Kirio Kir Costantie – 1

Al Mării Sale Șuțu Vvd. – 2

Părintele Climent Iroschimonah – 3

Dumnealui banului Ghica – 4

Ioniță de Brăsele – 5

Dumnealui Ștefan Macovei – 6

Dumneaei jupâneasa Sultana – 7

Dumnealui po(l)covnecu Stoica – 8

Dumnealui logofăt Ștefan dela Valea Teancului – 9

F 3 v Pahomie schimonah – 10

Dumnealui logf. Alicsandru Lămotescu – 11

Dumnealui jupân Ștefan Șalvaragiu – 12

Dumnealui vistieriol Ghe(o)rghiță – 13

Dumnealui șătrariol Andreio Boziian – 14

Părintelui Ioan Monah – 15

Jupân Vasile Brașoveanul – 16

Dimitrie Racoviță – 16

F 4 Vii: Marina cu fii(i), Silivestru i Marița/ Morți: Iacov, Marco cu tot neamul

F 4 v Pomenecul Prea Sfinții Sale Părintelui Episcop Buzăului kirio kir Costandie 1804./ Vii: Dositeu arhieru, Costandie arhieru, Teofilact arhieru, Nectarie arhieru, Iosif arhieru, Dionisie arhieru, Scarlat cu fii(i) lui, Silivestru – Zmaranda și fii lor, Diamandi și tot neamul lor, Neculae și fiii lui, Costandin – Elisaveta cu fiii lor, Casia cu fiii ei.

F 5 Adormiți: Metodie arhieru, Antim arhieru, Filaret arhieru, Rafail arhieru, Grigorie arhieru, Grigorie arhieru, Cozma arhieru, Filaret arhieru, Hrisantiu arhieru, Hristofor iromonah, Anastasia monahia, Ionichie ieroschimonar, Meletie ieroschimonah, Daniil ieroschimonah, Nechifor ieroschimonah, Zaharie monah, Glichiria monahia, Gheorghie, Costantin, Haido, Zaharie, Anastasie, Dimitrie, Radu – Natalia cu fiii lor, Anghelina cu fiii ei, Silivestru, Ioan și tot neamulo lor.

F 5 v Pomenecu Mării Sale Mihaio Șuțul Vvd./ Vii: Mihail Co(n)stantin Șuțu Vvd și fiii lui, Ioan - Marioara și fiii lor, Grigore – Elisaveta și fiii lor, Licsandru – Marioara și fiii lor, Grigorie și fiii lui, Alicsandru – Ralu și fii lor, Anastasia, Ecaterina și fiii lor, Iacov – Marioara și fiii lor, Elina și fiii săi, Co(n)stantin și fiii săi, Raul – Zoia și fiii lor, Scarlat – Elina și fiii lor, Zot –

Ioana, Mihail – Ilinco, Nicolae, Anica, Dumitru – Efrosina și fiii lor, Frusina, Savastia, Co(n)stăndin.

F 6 Adormiți: Sevastia Doamna, Elina, Co(n)stăntin – Marioara, Ioan Voevod – Marioara Doamna, Climent monah – Maria, Neculae, Grigorie Vvd. – Elena Doamna, Lina, Maria, Stanca, Nicolae, Lina, Marioara, Gheorghie, Zmaranda, Andrei, Sevastia, Hristina, Maria, Evdochia, Vasilie, Calinic arhieru, Grigorie arhieru, Alicesandru și tot neamul lor.

F 6 v Pomenec părintelui Climent ieroschimonah/ starețul sfântului schit./ Vii: Gherasie ieromonahul, Maria, Roxandra. (Adăugat) Morți: Stan Blăjan – Aceștia au dat moșia de la câmp.

F 7 Adormiți: Climent ieroschimonah, Nicodim ieromonah, Lina prezvitera, Costăndin, Marica, Ioan, Ioan, Agafia monahia, Elisaveta monahia, Pahomie ieromonah, Ioanichie ieromonah, Samoilă, Domnica, Varvara monahia, Ghera, Maria, Ioan, Șandru, Ana, Eva, Salomia.

F 7 v Pomenecul dumnealui banului Ghica./ Vii: Grigorie, Ilinco, Maria, Ecaterina, Ioan – Elena, Costăndin, Rucsandra, Dimitrie, Costăndin, Costăndin, Matei, Scarlat, Maria, Costăndin, Zoița, Ioan – Ana, Costăndin, Esac – Anastasia, Maria, Costăndin, Elena, Efrosina, Catrina, Mihălache, Catrina, Alicesandru.

F 8 Adormiți: Alicesandru, Dimitrie, Elena, Barbul, Rucsandra, Maria, Matei, Ecaterina, Grigorie Vvd., Zmaranda, Porhiria, Ralița, Gligorie, Scarlat, Alexandru, Costăndin, Hrisaftu arhieru, Maria, Niacșa, Neculae, Barbul, Ruxandra, Dimitrie, Maria, Scarlat, Costăndin, Matei.

F 8 v Dumnealui Ioniță de bresle./ Vii: Sofia, Ileana, Neculai, Panaetu, Bălașa, Elena, Atanasie, Catrina, Licsandru, Păuna, Stiliano, Costăndin, Maria, Elena, Panaet, Costăntin, Frusina.

F 9 Adormiți: Dima, Sanda, Dimitrie, Macarie ieroschimonah, Ioan, Stoian, Toma, Bălașa, Atanasie ieromonah, Teodur, Despa, Sofia monahia, Coman – Preda, Ioan, Anca, Vasilca, Maria, Păuna, Coman, Sanda, Vlad, Safta, Scarlat, Pârvul, Panaiot, Ioan.

F 9 v Dumnealui Ștefan Macovei./ Vii: Ștefan, Zoița, Maria, Maria, Dimitrie, Neculae, Ioan, Ianco, Maria, Iliana, Costăndin, Polina, Zoița, Elisaveta, Elena, Anastasia, Costăndin, Manole, Costăndin, Scarlat, Joița, Maria, Elena, Nicolae, Iordache.

F 10 Adormiți: Ștefan, Ilie, Sima, Dimitrie, Preda, Preda, Catrina, Costăntin, Voica, Voica, Maria, Gheorghe, Gheorghe, Ioan, Costăndin, Alicesandra, Elena, Savastia monahia, Ghermano monah, Radul, Zoița, Zoița, Climentu monah, Maria, Nicolae, Teodor, Catrina, Dimitrie, Necolae, Elisaveta, Hristodor – Licsandra, Dimitrie, Anastasia, Iordache, Ianco – Zoița, Dositie arhieru, Costăndie arhieru, Daniil ieromonah.

F 10 v Dumniaei jupâniasa Sultana./ Vii: (alb).

F 11 Adormiți: Ștefan – Sultana, Aviana, Tinastia, Năstase, Asanache, Anghel, Catrina, Sterie, Serafim, Anton, Alicsandru, Ana, Iliana, Ilinca, Dimache, Năstase, Dinul.

F 11 v Dumnealui polcovnicul Stoica./ Vii: Lina, Stoica, Sanda, Maria, Ruxandra, Costandin, Scarlat, Gheorghe, Sanda, Costantin, Maria, Atanasia.

F 12 Adormiți: Nicodim monah, Preda, Elena, Arghira, Gligorie, Chiriță, Joița, Neculae, Gheorghie.

F 12 v Dumnealui logofătul Ștefan de la Valea Teancului./ Vii: Ștefan – Maria, Safta, Mihai, Ilinca.

F 13 Adormiți: Nedelco diac, Neacșa, Leu, Costandin erei, Ilinca, Neagul, Gheorghie erei, Voica prezvitera, Radul erei, Zoica prezvitera, Stoica, Ioan, Costantin, Stanciul erei, Dobra prezvitera, Ștefan, Maria prezvitera, Maria, Lefter.

F 13 v Părintele Pahomie scchimonah./ Vii: Pahomie schimonah, Ilie, Șarban, Floarea, Stan, Stoica.

F 14 Adormiți: Mihăilă, Varvara monahia, Radul, Pârva, Irimia, Rada.

F 14 v Dumnealui logofătului Alecsandru Lămotescu./ Vii: Alicsandru, Ioan, Stoian, Maria, Costantin, Elena, Zmaranda, Dimitrie, Caterina, Ruxandra, Panaet, Ioan, Bălașa, Caterina, Neculai, Scarlat, Gheorghie, Costantin, Radul, Milea, Dimitrie, Neculae, Gheorghie, Toma, Marica, Ioan.

F 15 Adormiți: Ștefan – Păuna, Stoian, Chiriac, Sofia, Neculae, Dimitrie, Elena, Ruxandra, Arghira, Drăghici, Theodora, Neacșa, Radu, Gligore, Vintilă, Negoită, Matei, Radu erei, Visa prezvitera, Rafail monah, Drăghici, Dobre, Șarban, Hariton, Dobre, Neculae, Costandin, Radu, Ecaterina, Safta, Boba, Stoica, Sultana, Sanda, Atanasie, Maria, Alicsandru, Calinic.

F 15 v Dumnealui jupân Ștefan Șalvaragiu./ Vii: Păuna și fiii lor, Maria și fiii lor, Toncea, Gheorghie - Maria, Dumitrana și fiii lor, Apostol, Simeon, Lazăr, Neculae și fiii, Trandafira, Simeon, Catrina, Ilie.

F 16 Adormiți: Neculae, Ștefan – Ioana, Ioan – Rada și fiii lor, Tudor erei și fiii lor, Enache, Vasile, Neagul, Ion, Stoica, Boba și fiii lui, Marin, Vasile, Petre, Tudor, Mincă, Vasile, Misail monah, Petru, Maria, Catrina, Ștefan – Licsandra, Nicolae, Ioana și tot neamul lor.

F 16 v Dumnealui vistierio Gheorghită./ Vii: Rucsandra.

F 17 Adormiți: Rafail monah, Cozma monah, Gheorghe – Safta, Iordache, Radul, Stanca, Neculae erei, Ioana prezv., Costantin, Rucsandra, Neagul, Ecaterina schimnica, Ruxandra.

F 17 v Dumnealui sătrariol Andreio Buzianul./ Vii: Stanca, Maria, Aviana.

F 18 Adormiți: Dediul, Stoica, Andrei, Despa, Preda monah, Ioan, Paraschiva, Necula, Ioan, Ilinca, Despa, Pârva, Mihail, Dospina, Aviana, Stanca, Bălașa, Andriana, Anca, Ilinca, Mihălache, Gheorghie, Dima, Tudora.

F 18 v Părintele Ioan Monahu./ Vii: Dobre, Rada, Ilinca, Radul erei, Ioan erei, Necula, Neculae, Gheorghie.

F 19 Adormiți: Ioan monah, Floare, Maria, Ioana, Stanca prezv., Dobra, Bădica, Maria, Necula, Mărian, Gheorghe, Despa, Stanca, Coman, Șărbana prezvitera, Dobre și cu tot neamul lor.

F 19 v Dumnealui jupân Vasile Brașovianul./ Vii: Ioan, Păuna, Maria, Marina, Stan.

F 20 Adormiți: Vasile, Stan, Gheorghe, Costantin, Stanca, Ilinca, Elena, Calița, Safta, Costandin.

F 20 v Dumnealui Dimitrie Racoviță./ Vii: Dimitrie, Ralu, Maria, Ruxandra, Voica, Costandin, Licsandra.

F 21 Adormiți: Dimitrie, Ioan, Gligore, Elena, Preda, Costache, Ilinca, Dimitrie, Maria, Anastasia, Ștefan, Ioan, Zmaranda, Costache, Ilinca, Costache, Sultana, Frusina, Catinca, Haralampie, Costache, Dimitrie, Ilinca, Elena, Porfirie, Partenie, Pantazi, Ioan, Sultana, Maria, Iova, Radu, Maria, Elisaveta, Ralu, Anca, Elencu, Ștefu, Voica, Despa, Ancuța, Ștefan.

F 21 v Părintelui Climent./ Vii: Climent monah, Stan, Dobra, Sava, Efreem și cu fiii lor.

F 22 Adormiți: Anca, Rada, Radul, Maria, Dobra, Gligore, Neagul, Maria, Dragomir și cu tot neamul lor.

F 22 v Pomenecul dumnealui medelnicer Grigorie Bojoreanul, 1808 Fevr. 27./ Vii: Grigore, Ștefan, Elena, Grigore, Eufrosina și fiii lor.

F 23 Adormiți: Șărban, Radu, Maria, Manole, Zmaranda, Filodor și cu tot neamul lor.

F 23 v Pomenecu dumnealui vel vist. Costandin Varlaam, 1808 Fevr. 27./ Vii: Dimitrie, Costandin, Efrosina, Dimitrie, Zoița și fiii lor.

F 24 Adormiți: Grigorie, Zmaranda, Safta și tot neamul lor.

F 24 v Al dumnealui postelnicului Barbul ot Bucov./ Vii: Păuna, Iordache, Anca, Catrina, Samfira și fiii lor.

F 25 Morți: Barbul, Marica, Stan, Anca și cu tot neamul lor.

F 25 v Al dumnealui medelnicerului Ianache./ Vii: Manda prezvitera, Ioan, Ecatirina, Hristea, Mândița și cu fiii lor.

F 26 Morți: Elena, Ion, Dimitrie ierei, Ioan, Bălașa, Ion, Ioan, Mărgărit, Milea, Hristea, Benete (?) și cu tot neamul lor.

F 26 v Al lui Ioan Papuc ot Beceni./ Vii: Dobra, Anna, Manea, Neacșa, Stana, Iacov, Anca, Gheorghe, Petrea și cu fiii lor.

F 27 Morți: Stan, Ioan, Anca, Mihai, Maria, Vlad, Iane, Dimitrie, Ilinca, Stan, Anca, Sora, Stana și cu tot neamul lor.

F 27 v Al părintelui Pafnutie monah, 1808./ Vii: Pafnutie monah, Manta diacon, Stan, Ivan, Ștefan, Anna, Stana, Gavriil, Costandin, Dobra și cu fiii lor.

F 28 Morți: Misail ierei, Sofia monahia, Sofronia schimnica, Manta, Tudorache, Manta ierei, Alecsandra prezvitera, Zaharia, Stana, Șărbana prezv., Andronic, Calița, Sandu și cu tot neamul lor.

F 28 v Al lui Polifronie Grecul./ Vii: Ioan, Iane, Ștefan, Ralia, Ioan, Anastasie, Sultana, Hristodor, Vasinta, Arsenie, Penia, Gherghina, Manole și cu fiii lor.

F 29 Morți: Manta hagi, Polifronie, Alecsie, Nicola, Pașhalie, Dina, Voica, Partenia monahia, Ioan ierei, Iane, Sanda prezvitera, Costandin, Aslan, Mărgărita, Joița, Cionia și cu tot neamul lor.

F 29 v Mihail, Ecatirina, Gheorghe, Dimitrie, Mihai, Gheorghe, Dimitrie, Hristea, Joița, Safta, Sandul, Zoița, Petca, Stanca și cu tot neamul lor.

F 30 Mincul, Ana, Sandul, Stana, Ilinca prezv. cu tot neamul lor.

F 30 v Euprastia schimonahia, Anca, Neculai, Matei cu tot neamul lor.

F 31 Morți: Teodor, Costandin ierei, Maria prezvitera, Vasile – Ioana, Bălașa, Despa, Evdochia, Maria, Dimitrie, Ioan, Mihai, Ilinca, Maria, Manda, Maria, Ștefan, Neaga, Barbul, Maria cu tot neamul lor.

F 31 v Gheorghe, Anastasia, Pârvu, Alexandru, Costachi, Vergu și tot neamul lor.

F 32 Gheorghe, Costea, Ioana, Calița, Ghica, Calița, Zmaranda, Sora, Tănase, Dima, Maria, Anghelina, Rada, Anca, Bălașa cu tot neamul lor.

F 32 v Al dumnealui jupân Costea Simigiu./ Vii: Costandin, Dimitrie, Sanda, Diohna, Maria, Iane și cu tot neamul lor.

F 33 Morți: Neculae, Sandu, Despa, Zamfira, Ecatirina, Zota, Fotache, Stamata, Ene, Anastase, și cu tot neamul lor.

F 33 v Pomelnicul lui Teofan monahul./ Vii: Damian, Dumitra, Zamfira, Mihalcea.

F 34 Morți: Teofan monah, Sanfira, shimonahia, Vlad, Stana, Hristea, Radul, Hristea, Radul, Neagul, Maria, Vlad, Neculai, Voica și cu tot neamul lor.

F 34 v Pomenecul Androneștilor ot Sibiceu de Jos, 1818, Avg. 16./ Vii: Andronic – Safta cu fiii lor, Preda ierei – Dobra prezv. cu fiii lor, Costandin – Marina cu fiii lor, Andronic – Mărgărita cu fiii lor, Gavril – Elena cu fiii lor, Ilie – Neața cu fiii lor și cu tot neamul lor.

F 35 Morți: Andronic – Dumitra cu neamul lor, Ilie – Ștefana cu neamul lor, Andronic – Neaga cu neamul lor, Stoica – Elena cu neamul lor, Preda erei și cu tot neamul lor.

F 35 v Al dumnealui jupân Sandu Popiia ot Săcele din Satul Lung, 1820 Avg. 15./ Vii: Alecsandru, Floarea, Alexandru, Maria, Ioan și cu fiii lor.

F 36 Morți: Gheorghe, Anghelina, Gheorghe, Alecsandru și cu tot neamul lor.

F 36 v Al dumnealui Alexandru Nicolao Meemi, 1820 Octv. 26./ Vii: Atimia, Ianache, Dimitrie, Alexandru, Maria.

F 37 Morți: Nicolae, Anastasia.

F 37 v Vii 1824 Fevr. 26 Speranța, Gheorghe erei, Călina, Neața, Iordache./

Morți: Manea, Anca, Șarban, Dragna, Maria, Trifon, Ioan, Lazăr, Dospina, Stoica, Stan, Nelelea, Stoica, Ioan și cu tot neamul lor.

F 38 Vii: Olimbiada monahia, Maria, Domnica Monahia./ Morți: Ilarion monah, Chesarie monah, Ananie monah, Ioan, Ion, Ștefanida monahia.

F 38 v Pomenecul logof. Toader Pop(a) Radu dela Bozioru./ Vii: Toader, Ana, Crăciun, Maria, Ioan, Ilie, Ioana./ Adormiți: Radu erei, Șerban erei, Stana prezv., Maria, Vasile și tot neamul lor.

Pomenecul logof. Straton dela Mizil./ Vii: Straton, Anastasia, Ioan, Iordache ereu, Sanda prezv., Stratonie, Ilinca cu fiii lor/ Adormiți: Simon, Teodora, Ioan, Gheorghe.

Pomenecul lui Ioan Cismaru dela Bălunești./ Vii: Ioan, Stoica, Ana, Ianache, Neața./ Adormiți: Dospina, Ioan, Nicola, Costea, Neagu, Ion, Maria.

F 39 Pomelnicul dumnealui Ioan Carp dela Blestematele./ Vii: (alb)/ Morți: Ioan, Călina și cu tot neamul lor.

F 39 v Pomelnicul preotului Costandin./ Vii: Costandin preotul, Simina preoteasa, Ioan, Mușa, Iancu, Gheorghe, Maria, Damian, Moisi, Iordache, Rada, Cosma iereu, Neața preoteasa, Petre, Maria, Moisi diacon, Maria diaconeasa, Damian, Stanca, Gheorghe, Elena, Stanca, Maria, Simina, Petre, Maria, Gheorghe, Sora, Stanca, Ioan, Sora, Nicolae, Moisi./ Morți: Neațul preotul, Rada preoteasa, Stoica preotul, Dobra preoteasa, Maria, Zmaranda, Stoica, Ana, Ioan, Ioan, Moisi, Ilinca, Bălașa, Maria, Dobra, Stancio, Maria, Mihalcea, Cârstea, Șerban preotul, Neața preoteasa, Ioan, Moisi, Iosaf monahul, Rada și cu tot neamul lor.

F 40 Pomelnicul lui Nicolae Dieconescu./ Vii: Nicolae, Stanca, Ioan, Moisi diaconu, Maria diaconeasa, Ioan, Maria, Maria, Maria, Ecaterina, Mușa, Caloian, Ilie, Ioan. Morți: Șerban preotul, Neața preoteasa, Terentie, Simion, Nicolae, Gheorghe, Despa, Rafail ieroschimonahul, Stoica preoteasa, Ioan, Mușa, Ioan, Rada, Melania, Marica, Mihail, Ioan, Ștefan, Nichita, Dima, Gheorghe, Dafina, Acsinia, Enache, Rada și cu tot neamul lor.

F 40 v Pomelnicul lui Gheorghe Popescul./ Vii: Maria, Costandin preotul, Simina preoteasa, Rada preoteasa, Cosma preotul, Neața preoteasa, Petre, Stanca, Moisi diaconu, Maria diaconeasa, Neața, Mihail, Sanda, Dragomir, Maria preoteasa, Stan, Stan preotul, Anghel, Ioan, Ioan, Mușa, Iliana, Stoica, Ioan, Moisi, Ioan, Maria, Dumitru, Ilie, Ioan, Dimitrie, Ilinca, Tinca, Florea, Ilinca, Neculai diacon, Dimian, Zinca, Marina, Maria, Gheorghe, Iancu, Neața, Filipache, Costandin.

Un sărindar, o cămașă. Morți: Gheorghe, Stoica preotul, Dobra preoteasa, Ioan, Bălașa, Ilinca, Stoica, Stoica, Ana, Neagu, Șerban, preotul Ioan, Neacșa preoteasa, Sora, Dumitra, Manea, Ilinca, Vlad, Maria, Tudora, Dumitru, Mihalache, Neacșa, Ana, Neagu, Oancea preotul, Oprina, Grigore, Rada preoteasa, Neacșu preotul, Moise, Coman, Manea, Radu, Grigore, Neacșa, Moisi, Ioan, Ilinca, Stoica, Ana, Maria diaconița, Rada, Ilinca, Maria, Ioan, Gheorghina, Cristache, Neaga, Oprina, Costandin preotul, Cosma, Ioan preotul, Moise diaconu, Sanda, Dumitra, Neacșa, Ilinca și cu tot neamul lor.

F 41 Pomelnicul lui Diaconu Moise./ Vii: Moise diaconu, Maria diaconeasa, Maria, Ioan, Mușa, Maria, Nicolae, Ecaterina, Maria, Mușa, Tudor, Stanca, Crăciun, Ilie. Morți: Șerban preotul, Neacșa preoteasa, Gheorghe, Despa, Rafail ieroschimonahul, Stoica preoteasa, Ioan, Zmaranda, Drăgulin, Ioan, Rada, Moma, Mușa, Nedelea, Dobra, Dedu, Ioan, Ioan, Rada, Zmaranda, Melania, Marica, Marica, Ștefan, Caloian, Mihaio, Ioan, Stana și cu tot neamul lor.

F 41 v Pomelnicul lui Ioan Diaconu Moise./ Vii: Ioan, Maria, Gheorghe, Rada, Maria, Nicolae, Maria, Mihaio, Ioan, Ene, Iancu, Ioan, Ecaterina, Petrea, Iliana, Tinca, Ioana, Gheorghe.

Morți: Șerban preotul, Ștefan, Caloian, Neacșa preoteasa, Gheorghe, Despa, Rafail, Stanca, Ioan, Zmaranda, Rada, Ioan, Mușa, Gheorghe, Maria, Gheorghe, Rada, Melania, Marica, Ene, Stemate, Moise diaconu, Maria diaconeasa, Ștefan, Caloian, Iancu, Iene, Stemata și cu tot neamul lor.

F 42 Pomelnicul lui Ioan Dimian Popa./ Vii: Ioan, Zinca, Anca, Elena, Caloian, Damian, Maria, Ioan, Iliana, Nicolae, Sugrada, Maria, Neacșa, Stan, Iancu, Iancu. Morți: Ioana, Damian, Rada, Vasile preotul, Șerban preotul, Neacșa preoteasa, Maria preoteasa, Ioan, Tomina, Tudor, Ilinca, Ioan, Mușa, Toader, Maria, Damian, Gheorghe, Paraschiva, Stanca, Lucsa, Dimian, Iancu, Ioan, Moise, Tănase, Maria, Damian, Stanciu și cu tot neamul lor.

F 42 v Pomelnicul lui Negoită Manta./ Vii: Negoită, Maria, Floarea, Vasile, Ana, Cârstea, Ana, Ioan, Maria, Ștefan, Stoiana, Ana, Oprea, Florea, Ilinca, Pavel, Ioana, Dinu, Ioana, Simina, Dobra, Negoită./ Morți: Manta, Maria, (...), Niță, Moisi preotul, Neculai diacon, Zoica diaconeasa, Cârștian diaconu, Agapie, Costandin, Ilie, Tatu, Mihalache, Dobra, Preda, Costandin, Negoită, Gheorghe.

F 43 Pomelnicul lui Enache Zigu./ Vii: Rada, Enache, Petre, Sava preotul, Sfinteș, Nicu preotul, Zmaranda, Dobra, Zaharia, Tinca. Morți: Enache, Ivan, Maria, Maria, Dobra preoteasa, Calița, Neculai, Ștefan, Ioan, Stoica, Ioan, Mușa, Panaete, Ilinca, Ecaterina, Ioan, Maria, Dragna, Elena, Mihalcea, Radu, Ivan, Radu, Maria, Despa, Maria, Gheorghe, Ștefan, Iliana și cu tot neamul lor.

F 43 v Pomelnicul lui Damian Damian Popa./ Vii: Damian, Maria, Enache, Zaharia, Maria, Maria, Voica, Ioan, Ioana, Zinca, Anca, Ileana, Caloean, Nicolae, Zugrava, Paraschiva, Maria, Iancu, Neacşa, Ioan, Iliana, Enache, Rada, Ioan, Petrache, Ioan, Niaga, Ilinca, Gheorghe, Petrache, Iancu, Tinca, Gheorghe, Tinca, Zmaranda. Morţi: Damian, Vasile preotul, Şerban preotul, Neacşa preoteasa, Maria preoteasa, Ioan, Tomina, Ioan, Ioan, Muşa, Rada, Ioan, Maria, Enache, Rada, Gheorghe, Voica şi cu tot neamul lor.

F 44 Pomelnicul lui Nicolae Dimian Popa./ Vii: Nicolae, Zugrava, Zmaranda, Maria, Maria, Ioan, Toader, Costandin, Zaharia, Păuna, Ioan, Damian, Iliana, Neacşa, Ştefan, Zaharia, Toader, Costandin, Ioan, Ioan, Ioana, Maria, Neacşa, Maria. Morţi: Damian, Vasile preotul, Maria preoteasa, Dragomir, Ilinca, Ioan, Maria, Ioan, Tomina, Radu, Stoica, Ene, Maria, Ioan, Muşa, Mincu preotu, Ilinca preoteasa, Paraschiva, Mariţa, Maria, Ioan, Dinu, Ştefan, Păuna şi cu tot neamul lor.

F 44 v Pomelnicul lui Panaete Bâşceanul./ Vii: Panaete, Stoica, Maria, Gheorghe, Vasile, Ilinca, Bălaşa, Maria, Gheorghe, Zinca, Cârstea. Morţi: Stoica, Neacşa, Gheorghe, Neacşa, Ioan, Maria, Zoica, Marin, Despa, Dragomir, Anca, Sanda, Panaite, Sora, Damian, Ilinca, Marica preoteasa, Ioana, Ilinca, Manea, Ioan, Ioan, Ene, Maria, Chiţa, Ioana, Dragna, Tudor, Stoica, Boba, Nichifor, Chiva şi cu tot neamul lor.

F 45 Pomelnicul lui Ioan Cârstea Lupu./ Vii: Ioana, Rada, Ilinca, Damian, Coman, Neacşu, Ana, Cârstea, Dobra, Damian, Ioan, Gheorghe, Rada, Stan, Acsinia. Morţi: Anghel, Stana, Marcu diaconu, Ioan.

Pomelnicul lui Ioan Şoimar (ot) Brăeşti./ Vii: Maria, Dobra, Stoica, Tinca, Damian, Moise, Stoica, Doda, Vasile, Anca, Maria Stoica.

12 coturi pânză Maria.

5 coturi, 1827. Morţi: Radu, (...), Maria, Tudora, Ana, Ioana, Ioan, Neacşa, Samfira.

F 45 v Pomelnicul lui Gheorghe Cârstea Lupu./ Vii: Gheorghe, Rada, Maria, Vasile, Cârstea, Dobra, Damian, Ioan, Fătu, Dinu, Ioan, Petre, Ioan, Ilinca, Nicolae, Rada, Cârstea, Nastasia, Toader, Oiţa, Dumitru, Maria, Ilinca. Morţi: Anghel, Stana, Damian, Safta, Petre, Agapie cu tot neamul lor.

F 46 Pomelnicul lui Radu Podosu./ Vii: Damian, Neacşa, Radu, Maria, Stan, Maria, Voica, Nicolae, Maria, Comana, Radu.

18 coturi pânză un sărindar şi jumătate.

1879 Mart. 26 – 6 coturi pânză o jumătate sărindar. Morţi 1878 Apr. 4: Stoica, Neagu, Dumitru, Ioan, Iacov, Dumitru, Stan, Dobra, Simioana, Ilinca, Grigore, Tinca, Radu, Maria, Coman, David, Maria, Costandin, Ilinca, Maria, Nastasia, Dumitru, Iordache, Dobra, Dumitru, Rada, Dumitru, Ioan, Zaharia, Rada, Tănase.

F 46 v Pomelnicul Ioanii soția Bâșceanului./ Vii: Ioana, Ioan, Damian, Gheorghe, Zaharia, Toma, Stoica, Maria, Ioan, Dița, Ioan, Moisi, Stoica, Ana. Morți: Damian, Nicolae, Ioan, Iliana, Neacșa, Dragna, Mușa, Anghel, Ioan, Gavril, Ioan, Damian, Zmaranda, Ioan, Mușa, Stoica, Ene preotul, Anca, Neacșa și cu tot neamul lor.

F 47 Pomelnicul lui Vasile Bâșceanul./ Vii: Vasile, Neacșa, Gheorghe, Manea, Ioan, Anca, Panaete, Maria, Ioan, Radu, Anca, Ioana, Maria, Nedelea, Stanca, Neacșu, Evghenia. Morți: Stoica, Neacșa, Sandală, Gheorghe, Ioan, Grama, Maria, Toma, Dragna, Neaga, Damian, Vasile, Mihaio, Costandin, Dobra, Cârstea, Coman, Neacșa, Gherghina, Iliana, Neacșa, Cârstea, Enache, Neaga și cu tot neamul lor.

F 47 v Pomelnicul lui Moise Bâșceanu./ Vii: Moisi, Stanca, Petrache, Maria, Gheorghe, Ana, Radu, Maria, Gheorghe, Ecaterina. Morți: Damian, Dragna, Ioan, Nicolae, Iliana, Mușa, Damian, Ioan, Mușa, Ioana, Zmaranda, Mușa.

Pomelnicul lui Cârstea Popa./ Vii: Cârstea, Maria, Costandin, Gheorghe. Morți: Dumitru, Dragna.

F 48 Pomelnicul lui Mihalcea pârcălab. Vii: Maria, Neaga, Zmaranda, Mincă, Petrache, Damian, Radu./ Morți: Radu, Ioan, Maria, Maria, Maria, Anca, Diniță, Iliana.

Pomelnicul lui Dimian Apostolache./ Vii: Dimian, Sora, Elisaveta, Maria, Nicolae, Radu. Morți: Ioan, Sora, Stoica, Spira, Ilie și cu tot neamul lor.

F 48 v Pomelnicul lui Damian Mihalcea pârcălab./ Vii: Damian, Stanca, Mihalcea, Neaga, Gheorghe, Maria, Costandin preotul, Simina preoteasa, Rada, Zmaranda, Gheorghe, Ioana. Morți: Radu, Maria, Maria, Neacșu preotul, Rada preoteasa, Ioan, Anca, Ioana, Damian, Dragna, Ioan, Agapie și cu tot neamul lor.

F 49 Pomelnicul lui Coman Podosu./ Vii: Coman, Tomina, Maria, Anca, Anghel, Manole, Zmaranda, Dimian, Gheorghe, Ilinca, Gheorghe, Maria. Morți: Maria, Coman, Radu, Maria, Ilinca, Voica, Maria, Șerbana, Maria, Stanca, Neacșa, Ioan, Nicolae și cu tot neamul lor.

F 49 v Pomelnicul lui Manole Podosu./ Vii: Manole, Stana, Maria, Agapie, Stan, Toader, Voicu, Radu, Radu preotul, Anca, Ioan, Panaete, Stan, Ioan, Coman, Tomina. Morți: Radu, Maria, Damian, Maria, Coman, Maria, Maria, Șerbana, Anca, Apostol, Manole, Dobra, Stoica, Grigore, Ioan, Voica, Radu, Ilinca, Mihail și cu tot neamul lor.

F 50 Pomelnicul lui Stan Podosu./ Vii: Stan, Stana, Ioan, Maria, Gheorghe, Ilinca, Maria, Moisi, Maria, Luca, Radu, Dumitra, Maria, Dragu, Maria, Niță, Voica, Manole Bălașa, Costandin, Enache, Maria, Bucura, Rada, Stan, Grigore.

1884 Aprilie 13 – 2 ocă (...) un sărindar. Morți: Grigore, Stoica, Sava, Ioan, Zmaranda, Costandin, Petre, Rada, Maria, Maria, Nicolae, Gheorghe, Stan, Maria, Neacșa, Ilinca, Neacșa, Bălașa, Maria, Rada, Stoica, Gheorghe, Stoica, Ioan.

Pomelnicul lui David Șoimar (ot) Brăești./ Vii: David, Stoica, Ioan, Rada, Maria, Dumitra, Maria, Stan, Maria, Rusanda. Morți: Manole, Maria, David, Dimian, Grigore, Radu, Iacov, Dumitra, Dobra, Gheorghe, Stoica, Ioana, Stoia, Ioan, Stana, Dragomir, Ioan, Andrei și cu tot neamul lor.

1880 Aprilie 6. 1882 martie 15 – 40 ocă mălai. 1884 Martie 19. 1885 Martie 14 – 50 acatist. 50 ocă mălai au dat. 43 ocă mălai au dat și sărindar. 56 ocă mălai au dat.

F 50 v Pomelnicul lui Agapie Podosu./ Vii: Agapie, Zmaranda, Maria, Sfinteș, Panaete, Dragulea, Rada, Petrache, Gheorghe, Florea, Maria, Iliana, Manea, Stana. Morți: Radu, Maria, Costandin, Voica, Stan, Dobra, Maria, Anca, Stana, Dumitru, Coman, Grigore, Stoica și cu tot neamul lor.

F 51 Pomelnicul lui Cârstea Lupu./ Vii: Cârstea, Dobra, Damian, Ioan, Gheorghe, Fătu, Ilinca, Nicolae, Rada, Cârstea, Nastasia, Uța, Rada, Rada, Maria, Costandin, Voica, Vasile, Neaga, Ilinca, Toader./ Morți: Anghel, Stana, Neacșa, Zmaranda, Dochia, Simioana, Ioan, Rada, Năstase, Damian, Lupu, Anița, Negoteio, Rada, Sava, Mirea, Costandin, Stoica, Gheorghe, Neacșa, Stoica, Stana, Ioan și cu tot neamul lor.

F 51 v Pomelnicul lui Gheorghe Bâșceanu./ Vii: Gheorghe, Ioan, Ana, Neaga, Cătălina, Dinu, Mihalcea, Vasile, Panaete, Ioan, Sanda, Moise, Ioan, Damian, Ilie, Gheorghe, Anca, Oița, Rada. Morți: Damian, Dragna, Ioan, Rada, Maria, Agapie, Manda, Damian, Vasile, Dobra, Miu, Gheorghe și cu tot neamul lor.

Pomelnicul lui Ioan Petre (ot) Brăești./ Vii: Ioan, Melania, Radu, Vasile, Maria, Stanca, Ioana, Zmaranda, Stoica.

19 coturi pânză. 13 (...). 12 – 1877. 12 sărindar 1882 Martie 25. Morți: Badea, (...), Maria, Manea, Ioan, Sava, Stan, Șărbana, Neagu, Marica, Sora, Ana, Mihail, Safta, Petrea, Ioan, Gheorghe, Ioana, Ioana, Ana, Nastasia, Ioana, Rada, Mihaio, Milea.

(După câteva file rupte, pe coperta a treia, pe lat, s-au lipit două pomelnice):

18..7 Mai 12 Elena, Anastasia, Ioan, Dumitru, Ana, Pană, Ioan, Arghira și tot neamul lor. Morți: Grigore arhieru, Hristodor, Isac, Anastasia, Costandin, Smaranda, Mihail, Elenca, Grigorie și tot neamul lor.

Pomelnicul D. cocoanei Ilinca Filipeasca. Să să pomenească apururea că au dat lei cinci sute.

Pomelnicul răposatei păhărnicesei Elenii Hrisoscoleu: Eleni, Imanoil, Gheorghe, Costandin, Casandra, Matei, Mario, Grigore, Teodor, Maria,

Magdalina monahia, Eutanasia monahia, Imanoil, Elena, Maria, Radu, Ivan, Dimitrie, Andronic, Sofia și tot neamul. 1843 Martie 30¹⁵”.

Cele mai multe dintre pomelnicele de mai sus, scrise pe table de lemn cu mâner, se păstrează și astăzi în absida din stânga Sfântului Altar din biserica Găvanele.

Abstract

The purpose of this article is to comprehensively present one of the Romanian manuscripts from the valuable collection of the Romanian Academy's Library. The diptych of the Gavanele convent (now out of use), Buzau county, is a material of interest for the history, in general, but of particular interest for our church's history. It shows how, by the contribution of those who were wealthy or those who were poor, by the contribution of the rulers and those who are ruled over, many of the monkish institutions survived in this area. Over the years for these establishments the donations of the ordinary people were essential. This material also presents a linguistic interest as it enables the study of the evolution of the persons' names.

¹⁵ B.A.R., Cabinetul de manuscrise și carte rară, mss. rom. 4385.

CÂTEVA DATE DESPRE PROPRIETĂȚILE EPISCOPALE ÎN EPOCA REGULAMENTARĂ

Marilena GAIȚĂ
Alexandru GAIȚĂ

În trecerea implacabilă a timpului multe probleme din spațiul social și economic se vor prăbuși într-o uitare păguboasă, dar una va supraviețui chiar și unor epoci clar ostile. Aceasta este problema proprietăților asupra imobilelor funciare. Spre debutul epocii Regulamentare cea mai veche instituție a zonei – Episcopia – se confrunta cu numeroase atacuri venite din partea unor vecini sau a unor străini puternic interesați în a le cotropi sub impactul deschiderii piețelor occidentale pentru cerealele muntenești și moldovenești. În plan secundar se acutiza și problema proprietăților mănăstirilor închinată de pe arealul eparhiei care de mult nu mai respectau clauzele donatorilor astfel că veniturile, aproape în totalitate, intrau pe mâna egumenilor greci și a lăcașurilor din Ortodoxia orientală. Foarte adevărat că aceasta se afla sub presiuni economice formidabile din partea factorului politic otoman, dar de aici și până la statutul de excepție smuls unor domnitori fanarioți obedienți sau acum, sub oblăduire rusă, era ceva distanță.

Dacă până la 1830 arendarea proprietăților ecleziastice se făcea, în opinia generalului Pavel Kisseleff, prin „*scăzământ și prin hatâruri, mai vârtos la oameni de-ai mitropoliei*”¹, începând de acum situația se va schimba. Vechile datorii aulice nu mai erau permise mai ales că ele erau făcute de eparhioți, marea majoritate greci, în interes propriu, arenda moșiilor mitropolitane și episcopale urmând a se face în alte condiții. Apariția Departamentului Trebilor Bisericești ducea și la precizarea atribuțiilor marelui logofăt al Credinței, astfel că fără aprobarea acestuia, a Mitropoliei, dar și a domnitorului, nu se mai puteau înființa mănăstiri. Comisia constituită la 1831 pentru administrarea averilor clericale, cu noi membri aleși de generalul Kisseleff – Al. Filipescu, M. Cornescu, N. Filipescu și C. Cantacuzino - va impune catagrafierea moșiilor și darea în arendă a acestora pe timp de trei ani – „*în grai de strigare la cochii vechi înaintea obșteștii adunări*”. Aceeași comisie mai arăta că erau

¹ I. C. Filitti, *Principatele Române de la 1828 la 1834. Ocupația rusească și Regulamentul Organic*, București, 1934, pp. 166-167.

obligatorii contrasemnarea contractelor de arendă, fixarea destinației veniturilor și plata datoriilor contractate în cel mult zece ani de la data împrumutului. Sub presiunea Rusiei, din amintita Comisie urmau să facă parte și delegați ai Ortodoxiei orientale precum și de la Muntele Athos.

În legătură cu asistența acordată instituțiilor de binefacere se ajungea la o altă comisie compusă tot din patru boieri – I. Știrbei, M. Cornescu, M. Filipescu și I. Cocorăscu - dar și din patru clerici, desemnați de Mitropolie, la care se adăuga logofătul pricinilor bisericești. Urma să decidă comisia, sub președinția mitropolitului țării, modalitățile de ajutorare a amintitelor instituții din fondurile ce veneau din partea Bisericii. Târziu, spre 1840, se va veni cu un proiect de „*ocârmuire și regularisire a averei Sf. Mitropolii și ale Eparhiilor*”. Conform art. 1 din acest proiect arendarea moșiilor urma să se facă prin licitații, în fața Obșteștii Adunări, veniturile urmând a fi împărțite în șapte părți din care 4/7 reveneau Mitropoliei, câte 1/7 Seminarilor și metoacelor, o altă șeptime pentru mile. La 25 iunie, același an, se hotăra darea veniturilor Mitropoliei și episcopiilor în arendă².

Refugiații lui 1821 de la Brașov se adresaseră, cu un memoriu, nu Sublimei Porți ci Petersburgului solicitând ca „*toți grecii să fie depărtați din slujbe*”³, iar egumenii tuturor mănăstirilor să primească o simbrie anuală și să fie obligați să dea venitul către vistierie „*de unde se va da prisos la mănăstirile unde erau închinat*”⁴. Ceea ce nu înțelegeau petenții era comoditatea financiară extraordinară a Imperiului rus, prin lăsarea problemei subsidiilor pentru Orientul ortodox în sarcina Principatelor și existența curentului de simpatie față de ridicarea grecilor împotriva Semilunei deși Eteria fusese, cel puțin public, dezavuată de către țarul Alexandru I. Demersul boierilor noștri va fi dublat de prezența unei delegații la Istanbul, în primăvara lui 1822, pentru a susține înlăturarea egumenilor greci și trimiterea acestora la mănăstirile din Grecia sau din Orient mai ales că turcii erau extrem de iritați de trădarea celor din Fanar⁵.

Doleanța munteană venea în întâmpinarea aspirației și politicii turcești a momentului de a înlătura elementele fanariote din funcțiile publice ce le dețineau în Principate, dar și în Insule, ca pedeapsă pentru aderarea acestora la Eterie și la ridicarea armată împotriva Imperiului otoman. Astfel, în vară se emitea un firman de îndepărtare a egumenilor greci din mănăstirile închinat

² C. Erbiceanu, *Note asupra istoriei bisericești a românilor pentru secolul al XIX-lea*, în „Biserica Ortodoxă Română” (în continuare BOR), XXIX, 1905, nr. 4, pp. 382-385.

³ G. I. Moisescu, *Mănăstirile închinat din Țara Românească în vremea pastorației mitropolitului Grigore Dascălul. 1823-1834*, în BOR, LII, 1934, nr. 5-6, p. 422.

⁴ I. C. Filitti, *Frământările politice și sociale în Principatele Române între 1821-1828*, București, 1932, p. 77.

⁵ V. A. Urechea, *Istoria Românilor*, vol. XII, București, [s.a.], pp. 181-182.

înlocuirea acestora cu elemente pămâtenes cinstite și credincioase Puterii Suzerane.

Acum se va produce și rechemarea mitropolitului Dionisie în țară⁶. Vodă Grigore Ghica pentru acoperirea datoriei țării, de peste 4,6 milioane piaștri, va fi nevoit să apeleze la ajutorul Bisericii, „*cu toate că nu se cuvine*”, după cum însuși recunoștea. Exceptate urmau a fi chinoviile și spitalele bisericii. Boierimea era și ea dispusă să contribuie la plata datoriilor cu suma de o jumătate de milion de taleri, conștientă fiind că straturile inferioare nu aveau cum să contribuie cu mai mult, dar, cunoscând unele vechi obiceiuri, cerea ca la nivelul Mitropoliei să se înființeze o casă condusă de trei reprezentanți ai ei și de episcopul Buzăului care să supravegheze gestionarea banilor adunați.

La 20 decembrie 1822 domnitorul, subliniind că avea poruncă de îndepărtare a egumenilor greci, arăta boierilor că în locul acestora trebuiau să aleagă „*alți igumeni dintre pământeni, de aceea poruncim dvs. ca fără de zăbavă să alegeți dintre pământeni ce veți socoti mai cuvioși, cu bună petrecere și vrednici dă a să orându-i igumeni pe acele mănăstiri i metoașă, chibzuind însă și orânduiala cu care s-ar cuveni de a igumeni*”⁷. Boierii țării vor cere lui Vodă, pentru ca totul să fie legal, ca în scaunul mitropolitan să fie ales un alt ierarh întrucât Dionisie refuza să mai vină în țară. Prin pitacul domnesc din 4 ianuarie 1823 se porunceau celor 25 de membri ai Divanului să treacă la alegerea noului mitropolit. Evenimentul se va produce peste șase zile, odată cu întronizarea lui Grigore. Se credea astfel că lucrurile intrau pe firescul lor făgaș când, la 17 aprilie, se așezau egumeni români la mănăstirile închinete.

Tot Orientul ortodox disperat se va uni pentru a acționa în privința problemei mănăstirilor închinete conștient că, fără suportul economic al acestora, se putea prăbuși în sărăcie nădejdea suplinirii acestuia, cu ajutor rusesc, fiind destul de firavă și nu de puține ori condiționată.

După Convenția de la Akkerman (1829) prin insistente și numeroase diligențe pe lângă noul țar al Rusiei se vor face presiuni puternice asupra Constantinopolului pentru a se reveni, în problema mănăstirilor închinete, la situația de dinaintea lui 1821. Speculând curentul filoelen din Occident, dar și relațiile cu Marele Orient de Franța, se va obține de către greci și sprijinul Angliei. Poziția proromânească a mitropolitului Grigore Dascălul îi va aduce exilul în Basarabia după ocuparea țării de către Rusia într-o nouă invazie la noi în șirul celor 13 de până acum.

Ingerințele Rusiei, în domeniu, vor căpăta forme acute după 1830 când egumenii greci alungați revin în forță sub oblăduirea celor de la Răsărit. Dacă până la măsurile din 1830 venitul mănăstirilor închinete, date în arendă de către

⁶ C. N. Tomescu, *Mitropolitul Grigore IV al Ungrovlahiei*, Chișinău, 1927, p. 10.

⁷ G. I. Moiescu, *op. cit.*, p. 425.

egumenii greci, era de 73.900 taleri după darea acestora în arendă publică, el va crește la 119.853 taleri rezultând, pentru opinia publică, malversațiunile la care se dedau acești egumeni arghirofili din ce în ce mai puțin agreeți.⁸ Moruzi Vodă încercase, după ce la 11 aprilie 1801 îi confirmase în posturi, să institue un regim de control asupra acestora, dar cu rezultate minore. Enervat, la 25 iunie, Vodă porunca ca nici o mănăstire să nu aibă metocuri în Capitală, „că egumenii să stea la mănăstiri, să îngrijească de ele, iar să nu umble pe drumuri și prin orașe, încă să facă schimb de pământuri fără învoirea mitropolitului și Domnului”⁹. Dacă dorința ctitorilor și a închinătorilor fusese aceea de a prezerva lăcașurile prin venituri asigurătoare și numai după aceea de a se trimite în Orientul ortodox prisosul, „sfintele locuri răsturnară în curând rolurile. Își atribuieră dreptul de a administra, după voie și fără control, averile mănăstirilor închinatăe, și în loc de a lua numai o parte din prisosul de venituri, le luau pe toate, întrebuițând numai o mică parte pentru îndeplinirea voinței ctitorilor. Voiau să schimbe pe egumeni, fără amestecul Domnilor, să nu dea socoteli, să nu contribue cu nimic la sarcinile statului”¹⁰.

În județul Buzău, spre Ierusalim erau închinatăe moșiile de la Glodeanu Cârlig, Dudeasca și Cotorca (5.940 ha), Găgenii de Jos, Istrița, Unguriul fost al mănăstirii Sf. Gheorghe Nou (720 ha), etc. Spre Athos erau închinatăe Mărgineanca (700 ha), Năeni (1.362 ha), Cotorca (1.350 ha). Către Sf. Ecaterina din Sinai, moșia Sărata (268 ha), iar spre Rumelia aproape 20 de moșii între care menționăm Călnăul – Găvanele (182 ha), Negreasca (620 ha), Focșănei (350 ha), Lărgeanca (1.150 ha), Vatra Mănăstirii – Tisău (120 ha) ca să nu mai amintim uriașa moșie de la Goidești¹¹. La Rm. Sărat numai de la Faraoanele erau închinatăe spre Ierusalim 400 ha de pădure, către Sinai veneau Toropăleștii cu 1.442 ha. pădure, Jitia - Poiana Mărului cu 3.000 ha pădure etc., iar către Rumelia alte câteva zeci de moșii¹².

Moșiile mănăstirești pământene ajungeau, la 1831, să plătească statului 450.000 de lei, iar Mitropolia și episcopiile 60.000 de lei rezultând că Biserica contribuia la veniturile statului cu 7,66 % din cele 6.652.575 de lei la cât se ridicau încasările de atunci¹³. Deși egumenii se ocupau nemijlocit de

⁸ C. Erbiceanu, *art. cit.*, nr. 1, pp. 56-57.

⁹ *Ibidem*, An XVII, 1903, nr. 9, pp. 992-994.

¹⁰ I. C. Filitti, *Principatele Române...*, p. 166.

¹¹ Marin Popescu-Spineni, *Procesul mănăstirilor închinatăe. Contribuții la istoria socială românească*, București, 1936, pp. 137-138.

¹² *Ibidem*, pp. 146-147; Vezi și Adrian Gabor, *Ctitoriile de biserici și mănăstiri ale dregătorilor domnești din Vrancea*, în *Glasul Bisericii* (în continuare GB), XLVIII, 1989, nr. 6, pp. 73-106.

¹³ C. Erbiceanu, *Note asupra istoriei bisericesti a românilor pentru secolul al XIX-lea*, în BOR, An XXIX, 1905, nr. 1, p. 65.

administrarea averilor lăcașurilor, aleși fiind de soborul respectiv și confirmați de către Domn, controlul statului începea să se facă simțit și se exercita de către domnie. Aceasta putea reglementa organizarea și administrarea bunurilor mănăstirești. Marele logofăt ajunsese să aibă, astfel, sub „privighere” averile tuturor mănăstirilor și schiturilor împreună cu episcopia locurilor.

Relativ la ultimii este de amintit și de subliniat că în urma aplicării Regulamentelor Organice „*desființându-se divanul domnesc, ei pierduseră atribuțiile lor judecătorești și administrative, rămânând numai membrii de drept ai obșteștii adunări*”¹⁴. Trebuie amintit că episcopii Buzăului nu se bucuraseră, în trecutul nu prea îndepărtat, de o poziție favorabilă la Curtea bucureșteană din varii motive.

Urgent desemnat, de domnitorul Alexandru Suțu, de a face intempestiv catagrafia Episcopiei marele logofăt Iordache Filipescu era prezent în Buzău la sfârșitul lui iulie 1819. În numai câteva zile se catagrafiau toate bunurile rezultând o imagine a potențialului economic al instituției ce avea, la această dată, 38 de moșii. La 1825 se va efectua o nouă catagrafie și tot într-un context nefavorabil ierarhului local¹⁵. Chesarie episcopul, urmașul demisionarului Gherasim Rătescu, sublinia că lucrarea se făcuse „*din poruncă de către dumnealui logofătul Nicolae, când au venit de m-au așezat în scaunul sf. Episcopii și s-au dat poruncă ca să o ducă la sf. Mitropolie*”¹⁶.

Față de volumul de muncă depus la 1819 acum se va veni numai cu minime completări legate de unele construcții și reparații ce surveniseră. Peste un an, la 3 decembrie, apărea anafora referitoare la moșia de la Costienii Râmnicului. În document mitropolitul și boierii divaniți cereau ca datoria schitului, către căminarul Gheorghe Drugănescu, să se achite din venitul arenzii moșiei¹⁷.

Moșiile de la Trestioara erau arendate în 1830 lui Ioan Sibiceanu, figură de marcă din plaiul Despre Buzău la Saacului¹⁸, iar Alunișu, Bonțeștii și cele ale metohului Sf. Nicolae din Focșani, cu viile de la Bonțești și Cotești, către logofătul Nicolae de la Episcopie¹⁹. La începutul lui 1831 Episcopia scotea la

¹⁴ I. C. Filitti, *Principatele Române ...*, p. 162.

¹⁵ Idem, *Inventarul Episcopiei de Buzău, metoașelor sale și Bis. Sf. Dumitru din București la 1819 și 1825*, București, 1935, p. 5.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Ion Șucu, Maria Rainoiu, *Arhiva Mitropoliei Țării Românești (1365-1890)*, vol. II, București, 1961, p. 1020.

¹⁸ Mihail Regleanu, *Episcopia Buzău. Indice cronologic nr. 3*, București, 1958, p. 307.

¹⁹ *Ibidem*.

mezat arenda unei mori de pe Iazul Morilor de la Buzău și un Penciu va fi acela care va câștiga. Situația se va repeta la 23 ianuarie cu Dimitrie Papadopol²⁰.

În 27 februarie 1831 pădurea schitului Berca era scoasă la licitație pentru a fi arendată în vederea tăierii, atrăgându-se, inerent, destui amatori. Și la Pietroasele egumenul de la Bradu proceda în același mod în luna aprilie.

Au fost situații în care moșii de mănăstiri și schituri au fost arendate unor membri ai clerului iar cazul din 23 aprilie, de la Vintilă Vodă, când ieromonahul Gherasim se ocupa de problemă, este ilustrativ. Ispravnicul de Buzău se vedea nevoit, în 9 iunie 1831, să dea poruncă de hotărnicie la mănăstirea Vintilă Vodă în pricina ce o avea lăcașul cu Ion Tulin pentru a se intra în normalitate.

La Măxinenii Slam Râmnicului, deși mai veche, biserica va fi târnosită abia la 23 aprilie 1639 sub Matei Basarab²¹, iar în timpul lui Grigore Matei Ghica, degradându-se, acesta o va da „întru stăpânirea, purtarea de grijă ot cărmuirea și chivernisirea cuviosului egumen Kir Teoctist, de la ctitoriceasca noastră mănăstire din Focșani”, pentru ca la 1752 să fie încredințată mănăstirii Sf. Pantelimon²². Starețul Dionisie se afla la 1831 deja în proces cu locuitorii de aici pentru arenda moșiei²³.

În 9 octombrie Ioan logofăt, ginerele lui Lambru căpitanul din Buzău, se afla și el în proces pentru banii huzmetului căminarului din bălciul Drăgăiciei din anul 1827, bani pe care îi revendica de la Episcopie întrucât aceasta avea târgul sub mână prin privilegiile domnești²⁴.

Instituția cea mai veche din zonă se vedea acționată în instanță și de Gheorghe Suditu, nepotul Doichiței din Cozieni, pentru unele pagube produse în pădurea moșiei Cozianca a schitului Aluniș. Gheorghe Suditu va pierde procesul și va trebui să plătească el pagubele²⁵. Pentru a confecționa roți, cofe și donițe Dima Blidar, Stoean bucureșteanul și Tița Pardos au trecut la tăierea

²⁰ Numai în secolul al XVIII-lea Episcopia avea aici șase vaduri de moară, iar mănăstirea Banu trei; cf. Gh. D. Ceaușel, Vlad Matei, *Contribuție la studiul morilor de la Buzău*, în SAI, II, 1957, p. 221.

²¹ Epifanie Norocel, Episcopul Buzăului. *Ctitorii voievodale în Eparhia Buzăului*, Buzău, 1988, pp. 253-282.

²² Constantin Voicescu, *Schituri – metocuri ale mănăstirii Sf. Pantelimon*, în BOR, XCII, 1974, nr. 1-2, p. 115; Vezi și T. G. Bulat, *O ctitorie a lui Matei Vodă Basarab, azi dispărută (Măxineni – Râmnicul Sărat)*, în GB, XXIII, 1964, nr. 3-4, pp. 265-293; Ionel Cădea, *O catagrafie necunoscută a mănăstirii Măxineni (Jud.Brăila) din 8 decembrie 1848*, în “Istros” (Brăila), 1981-1983, pp. 331-348.

²³ Arhivele Naționale Buzău (în continuare Arh. Naț. Buzău), fond Tribunal jud. Rm. Sărat, dosar 257/1831, f. 1-2.

²⁴ Idem, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 84/1831, f. 1.

²⁵ *Ibidem*, dosar 168/1831, f.1-2.

unei păduri de pe o moșie a mănăstirii Râmnicului²⁶, din plaiul Râmnic, ei fiind arendașii acesteia. Neavând aprobarea egumenului, pentru această acțiune, iconomul mănăstirii, Irimia Sinaitu, îi va chema în instanță la judecătoria de Slam Râmnic din Focșanii Munteni la 23 ianuarie 1832²⁷.

Și preoții de sat se vor vedea implicați în procese de protejare a proprietăților lor fără a beneficia în vreun fel de sprijinul Episcopiei. La 29 ianuarie 1832 preotul Andronache din Cotești se judeca cu Grigore Golescu și cu neamurile acestuia pentru călcarea unui trup de moșie de aici pe care omul Bisericii îl avea de peste 15 ani în proprietate fără să fi fost deranjat în vreun fel²⁸. Pentru procesele civile preoții erau acum justițiabili în tribunalele laice unde „*nu se înfățișau personal, ci numai prin avocați*”²⁹. Spre deosebire de preoți, mitropolitul, episcopii și bisericile erau persoane morale capabile de a dobândi bunuri de mână moartă.

În timp, dar și pe bucăți, Ștefan sin Tudorache Cojocar din Clinciu vindea o vie păraginită de la Valea Teancului „uitând” că aceasta era, totuși, proprietate episcopală³⁰. De aici reacția Episcopiei care, acționându-l în instanță la 9 februarie, va câștiga procesul obținând anularea vânzărilor frauduloase. De amintit este și faptul că în epocă localitatea era una cu cele mai multe gospodării – 140 – reieșind și un număr apreciabil de suflete față de alte așezări care dacă numărau câteva zeci de gospodării³¹.

Un proces din 1832 de la Slam Râmnic reținea în documentele sale și o copie de la 1720 (7228) a unui act al lui Ștefan vel căpitan de cazaci cel care ținea ca Anghelache logofătul să scrie, în hrisovul emis la București, că el a „*zidit din temelie mănăstire în orașul Focșanilor unde se cinstește și prăznuiește ierarhul Sfântul și Marele ereu făcătorul de minuni Nicolae*”. Din document rezulta o situație destul de complicată legată de dania către Episcopie, danie contestată de către căpitanul Ștefan, el subliniind că aceasta fusese făcută „*fără de știrea mea*”. Acest lucru nu va însemna decât o complicație în plus pentru că voievodul Nicolae Alexandru îl va sili să facă mănăstirea amintită danie către mănăstirea din târgul Râmnic care, la rândul-i, era închinată către Sf. Ecaterina din Sinai de la 1696 și nu de la 1700 cum se

²⁶ Epifanie Norocel, Episcopul Buzăului, *op.cit.*, pp. 103-146. Vezi, pentru epocile mai vechi, și George Potra, *Documente brâncovenești în legătură cu biserici și mănăstiri din țară și străinătate*, în GB, XXIII, 1964, nr. 11-12, pp. 1100-1124.

²⁷ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Rm. Sărat, dosar 719/1832, f. 1.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ I. C. Filitti, *Principatele Române ...*, p. 164.

³⁰ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 171/1832, f. 1.

³¹ C. C. Giurescu, *Principatele române la începutul secolului XIX*, București, 1957, p. 219.

știa până acum³². De aici documentul din 17 martie 1720. În 29 martie 1832 Chiprian, egumenul mănăstirii Sf. Ioan din Focșani, va avea parte de un proces cu Stan căpitan din partea Moldovei pentru un loc pe care acesta plătea o chirie de 50 de lei pe an, chirie neachitată de la 1821. Răbdătorul egumen va obține câștig de cauză în 10 iulie același an. Mănăstirea focșăneană se va vedea, la rândul-i, și ea citată pentru cotropirea unui petec de loc de la Retezați ce aparținea lui Dimitrache Orășanu din Căndeștii râmniceni, procesul debutând la 16 aprilie³³.

Ieromonahul Visarion Văcescu se va judeca cu mănăstirea Râmnicului pentru zestrea mănăstirii Sf. Nicolae din Focșani, zestre detaliată în hrisovul căpitanului Ștefan de la 1720 rezultând, din probatoriul administrat la 12 februarie, că mănăstirea râmnicăană era și îngrijitoarea mănăstirii Mărgineni din Prahova, dar și că unii călugări greci, unguri și alții, profitând de împrejurări, „*au împresurat cu silnicie zestrea mănăstirii Sf. Nicolae, care e slobodă, jefuind-o*”³⁴.

Pentru niște lucruri, dar și pentru o casă, arhimandritul Neofit pornea un proces în 26 mai 1832 la judecătoria râmnicăană. Faptele se petrecuseră pe vremea când avea în arendă moșia schitului Vărzărești, rezultând, o dată în plus, o situație semnalată anterior³⁵. Același arhimandrit Chiprian de la mănăstirea Sf. Ioan din Focșani se judeca în 2 iunie cu slugerul Tudorache Munteanu din Cotești pentru neplata a 40 de taleri pentru o pivniță situată pe moșia mănăstirii. Înțelegerea data de la 1819 și din motive necunoscute slugerul nu mai voia să plătească chiria³⁶.

În aceeași zi Chiprian arhimandritul va avea o înfățișare și cu șetrarul Rizu din Cotești care nu plătise banii pentru moara de pe apa Râmnicului din satul Terechești. Moara fusese construită pe baza unui contract între cele două părți, urmând ca Rizu să plătească 80 de taleri pe an. Instanța va decide, în august, ca acesta să plătească pe toți anii când nu și-a achitat datoria contractuală³⁷. Șetrarul Rizu va continua procesele cu mănăstirea și la 3 august când se judeca pentru o prăvălie de pe ulița mare a Focșanilor, el fiind împiedicat să o reclădească pe fostul ei loc de dinaintea incendiului produs

³² Horia Constantinescu, *Biserica fostei Mănăstiri Râmnicu Sărat*, în GB, XXIV, 1965, nr. 1-2, pp. 49-50; Vasile Drăguț, *Tradițiile ctitoricești la curbura Carpaților*, în *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, vol. II, Buzău, 1983, p. 173, n. 107; A. Gabor, *op. cit.*, pp. 84-85.

³³ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Rm. Sărat, dosar 181/1832, f. 1-3.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, dosar 321/1832, f. 1.

³⁶ *Ibidem*, dosar 302/1832, f. 1-2.

³⁷ *Ibidem*, dosar 303/1832, f. 1.

după zaveră³⁸. Slugerul Petrache Slăniceanu și economistul Ilarion ajungeau la București în 24 iunie la Înalțul Divan nemulțumiți de hotărârea dată de Divanul Judecătoresc, la 1 decembrie 1830, în procesul ce îl avuseseră cu Nicolae Bercă pentru călcarea unei moșii episcopale. Motivul invocat în contestație era că Bercă, declarând că ar fi fost bolnav, nu a făcut apel în termen. Trei membri ai Înalțului Divan au fost împotriva hotărârii considerând ca dreaptă întărirea dată anaforalei Departamentului de Opt de către Divanul Judecătoresc deoarece apelul nu se făcuse în termenul legal³⁹. În sfârșitul de an 1832, tot în fața Înalțului Divan se ajungea și cu procesul paharnicului Alecu Mărgărit și al pitarului Grigore cu viceprotopopul Radu Tempea ce reprezenta interesele bisericii Sf. Nicolae din Scheii Brașovului. Motivul neînțelegerii erau cei 330 de stânjeni de pământ din moșia Cacaletilor.

În vara lui 1832 Ioachim, ieromonahul de la mănăstirea Mărgineni, se judeca cu postelnicul Costache Suțu pentru călcarea moșiei de la Grădiștea ce aparținea mănăstirii, dar și pentru Berești, Herești și Comănești terenuri ce aparțineau mănăstirii de la Râmnic, toate hotărnicite de Alexandru Popovici⁴⁰. În 21 iulie se venea cu precizarea că moșia Herești avea și satul Fântâna Turcului, „livezi de fân și de pruni, mărginită de Izvorul Blidarului”⁴¹. Divanul Judecătoresc va obliga judecătoria Focșani („Judecătoria de Întâiu”) să înceteze procesul urmând ca mai înainte să anunțe pe aga Lascăr Atanasache, pe serdarul Alecu Bagdat și pe egumenul mănăstirii Râmnic întrucât „se cuvine a cerceta mai întâi pricina dintre postelnicul C. Suțu și răzeșii lui”, proces ce se afla pe rol din 17 decembrie 1830. Postelnicul va sublinia, în demersurile sale, că îl surprinsese pe moșie pe hotarnicul Al. Popovici care fugise întrerupându-și măsurătorile ilegale de unde și interdicția instanței bucureștene. Ion Turcu din Focșani pentru o cârciumă construită de fratele său, preotul Ioan, se va judeca în 10 august cu mănăstirea Sf. Ioan de aici, deși locul pe care se ridicase construcția aparținea, indubitabil, lăcașului⁴². Acest gen de proces va continua peste trei zile cu Lepădat din Urechești⁴³. Mult mai important va fi cel din 5 septembrie când arhimandritul Chiprian se judeca cu banul moldovean Nicolae Sion, proprietarul moșiei Răstoaca, și care cotropise un trup din moșia Măndrești ce aparținea mănăstirii Sf. Ioan⁴⁴. Din august și până în septembrie economistul mănăstirii din Rm. Sărat va avea o serie de procese cu Stanciu

³⁸ *Ibidem*, dosar 748/1832, f. 1-2.

³⁹ D.G.A.S., *Înalțul Divan. 1831-1847. Inventar arhivistic*, București, 1958, p. 34, nr. 94.

⁴⁰ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Rm. Sărat, dosar 843/1832, f. 1.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*, dosar 651/1832, f. 1-3.

⁴³ *Ibidem*, dosar 645/1832, f. 1.

⁴⁴ *Ibidem*, dosar 767/1832, f. 1-2.

Bogdan din târg pentru o cârciumă ridicată pe un loc al lăcașului⁴⁵, de asemenea cu preoteasa Ilinca pentru neplata chiriei tot pentru un loc⁴⁶, dar și cu păhărniceasa Ilinca Hristodor Nicoleasca pentru un loc înfundat în ulița târgului pe care răposatul soț al Ilincăi îl avusese ca bezmen. Construcția aflată pe loc, lângă hanul serdarului C. Arion⁴⁷, arzând, nu s-a mai știut dacă s-a mai plătit sau nu chirie⁴⁸. În 5 septembrie Irimia, economul de la Râmnic, se vedea dat în judecată și de Gheorghe Calapciu pentru o prăvălie aflată pe pământul mănăstirii „pe care a cumpărat-o de la Ioan Neamțul pentru care are și zapis de cumpăratură”⁴⁹, dar și de către Catinca Pariani pentru un alt loc „aflat între mănăstire și casele stolnicului Pavel Dedulescu” și pe care economul făcuse o grădină „fără nici un drept”⁵⁰. Numărul mare de procese legate de călcările de hotare de moșii va fi subliniat chiar de art. 343 din Secția a IX-a din Regulamentului Organic cerându-se formarea, la nivelul fiecărui județ, de comisii „ca să hotărânească toate moșiile de acolo”. Articolul următor cerea ca aceste comisii să fie formate din trei boieri „dintre care nici unul să nu fie stăpân de moșie în județul unde să va orându-i, și de un inginer ca să ridice Harta”. Urma un termen de un an în care cei aflați în asemenea situații puteau să se adreseze prin jalbă domniei (art. 345), iar „Toate hotarele moșiilor pentru care nu să va fi pornit jalbă către Domn în sorocul de mai sus, vor rămâne nestrămutate după stăpânirea ce au curs”⁵¹.

Pierzându-și probabil răbdarea, arhimandritul Chiprian de la Sf. Ioan arenda, în 9 mai 1833, fără a mai aștepta aprobarea Comisiei Duhovnicești din Capitală, moșiile mănăstirii către Zamfir Hagi Dimitriu. Moșiile arendate erau cele de la Salcia, Bogza, Hăria și Dragosloveni⁵². În înțelegere cu exarhul locurilor Chiprian, va vinde, tot acum, și moșiile lui Zamfirache Sihleanu rezultând un complicat proces, mai ales că se și încasase jumătate din bani. În 31 mai Marea Logofeție a Dreptății va anula vânzările⁵³.

La 30 aprilie se producea și un important schimb de moșii între mănăstirea Sf. Ioan⁵⁴ și aga Costache Bălăceanu. Conform înțelegerii Sporișorii și Spuriasca, proprietatea mănăstirii, erau schimbate cu moșia agăi de la Bahnile⁵⁵. Și reprezentanții Episcopiei vor fi în continuare prezenți în

⁴⁵ *Ibidem*, dosar 639/1832, f. 1.

⁴⁶ *Ibidem*, dosar 641/1832, f. 1-2.

⁴⁷ Era soțul Țiței Robescu, fiica șetrarului Tudorache Robescu din Focșanii Munteni.

⁴⁸ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Rm. Sărat, dosar 733/1832, f. 1.

⁴⁹ *Ibidem*, dosar 766/1832, f. 1.

⁵⁰ *Ibidem*, dosar 773/1832, f. 1-2.

⁵¹ *Regulamentul Organic*, București, 1832, p. 185.

⁵² Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Rm. Sărat, dosar 265/1833, f. 1-3.

⁵³ *Ibidem*, f. 13.

⁵⁴ Epifanie Norocel, Episcopul Buzăului, *op. cit.*, pp. 285-307.

⁵⁵ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Rm. Sărat, dosar 299/1833, f. 13.

sălile de judecată pentru a duce lupta în prezervarea bunurilor instituției. La 29 aprilie 1833, în Focșani, Dumitrache postelnicul se judeca cu Ilarion economul pentru niște pagube pe care el le evalua la suma de 20.176 lei⁵⁶. Lavrentie arhimandritul se prezenta, pe 29 mai, la procesul cu Ianache brutarul din Merei pentru stăpânirea unei vii episcopale de la Tufele Mereilor, dar și pentru că acesta construise, pe moșia episcopală de aici, o prăvălie⁵⁷.

În 5 octombrie logofătul Costache Papazoglu era orânduit, de către judecătoria de la Buzău, să cerceteze neînțelegerea ivită între căminarul Alecu Ghica, proprietarul moșiei de la Stâlpul, și postelnicul Dumitrache care luase în arendă o fâșie din moșia episcopală de aici⁵⁸. Bucata de moșie arendată se afla chiar în mijlocul moșiei de la Stâlpul și de aici „robirea” de care se face caz⁵⁹.

Cotopirea unei alte proprietăți episcopale se judeca în 24 octombrie când Ruvîn ieromonahul, din vechea familie a Săsenilor din plaiul Despre Buzău al Saacului, cerea deosebirea a 350 de stânjeni de moșie la Clinciu. Vecinii moșiei, biv vel aga Nicolae Filipescu, medelnicereasa Ilinca Leașchina (Liașcu) și Matache, fiul răposatului ceauș Hristodor, declanșaseră acțiunea fără a ține cont de realități⁶⁰. Economul Ilarion va cere, în 21 noiembrie, o cercetare la fața locului și pentru moșia Săsenilor unde și Episcopia avea „pogoane și stânjeni”⁶¹, iar la 8 decembrie se judeca cu Ecaterina, soția colonelului Ioan Odobescu, pentru stăpânirea unei spițerii „cu o casă deasupra” construită pe metocul episcopal din Capitală⁶². Ilarion va pierde procesul deoarece, stăpânirea nefiind tulburată vreme de decenii, conform paravilei, construcția se transformase în proprietate, deși legea nescrisă spunea destul de clar că „pământul mănâncă casa” și nu invers. Anul 1833 va fi și anul în care se vor executa și o serie de catagrafii rezultând situația unor lăcașuri. La 10 ianuarie se catagrafia averea schitului Cotești, iar în 25 martie se arendau moșiile metohului Aluniș, operațiune supervizată de către ieromonahul Ruvîn Săseanu⁶³ după ce se cunoscuse situația patrimonială. Cei de la schitul Cozieni terminau catagrafierea bunurilor la 23 aprilie după care se trecea la arendarea către polcovnicul Tănase⁶⁴. Tot acum, odată cu otaștina⁶⁵

⁵⁶ *Ibidem*, dosar 101/1833, f. 1.

⁵⁷ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 140/1833, f. 1-2.

⁵⁸ *Ibidem*, dosar 277/1833, f. 1.

⁵⁹ Episcopia avea la Stâlpul moșia Balta Plopului sau Cucuteni – Pârscoveni pe care, în parte, a vândut-o, iar restul va face obiectul împroprietăririi înșurățelilor sub Carol I; cf. Basil Iorgulescu, *Dicționar geografic, statistic, economic și istoric al județului Buzău*, București, 1892, p. 204.

⁶⁰ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 292/1833, f. 1.

⁶¹ *Ibidem*, dosar 313/1833, f. 1-2.

⁶² D.G.A.S., *Înaltul Divan. 1831-1847. Inventar arhivistic*, București, 1958, p. 112, doc. 402.

⁶³ M. Regleanu, *op. cit.*, pp. 310-312.

⁶⁴ *Ibidem*.

din Saac moșiile metohurilor Cislău și Boboci erau luate în arendă de către Iordache Politinos⁶⁶.

Sub presiunea ocupanților de atunci ai țării, Vornicia din Lăuntru va cere în 4 septembrie realizarea, în termen de zece zile, a unei situații cu moșiile și cu proprietarii acestora din fiecare județ. Din târgul Râmnic se va comunica, la 11 septembrie, că mănăstirea de aici avea 300 de stânjeni din care 200 erau ocupați cu construcții, iar restul era teren sterp⁶⁷. Marea Logofeție a Bisericeștilor cerea ocârmuirii buzoiene, la 27 noiembrie, să treacă la întocmirea unei situații „*cu acareturile mișcătoare și nemișcătoare a schiturilor*”, ocârmuirea urmând „*să facă asemenea cercetare, cât se va putea, înființată pe adevăr, arătând anume până la cel mai mic venit care va avea și în ce județ*”⁶⁸. Vizate erau Ciolanu, Izvorul Tămăduirii, Nifonul, Izvoranu, Fundătura, Susana, Răteștii și Sf. Gheorghe⁶⁹, de la Saac schitul Cârnu, iar de la Slam Râmnic mănăstirile și schiturile de la Poiana Mărului și Rogozu⁷⁰, Dălăuți și Cotești⁷¹. Vor rezulta, din răspunsurile date, la schitul Izvorul de pe moșia Izvoranu venituri de 24.600 de lei provenite din diverse activități din plasă (2.500 lei), de la Dara de Jos (1.500), o pădure (15.000), venituri din băuturi (400), din dijma pe porumb (1.000) și din clacă (4.200)⁷². Din plaiul Pârscov de la Izvorul Tămăduirii, unde viețuiau 52 de călugări, se comunica averea compusă din 60 de pogoane livezi la schit, 18 stânjeni de moșie „*în hotarul mănăstirilor*”, 12 pogoane de vie tot acolo, două pogoane livezi în satul Măgura, o moară cu două roți în Pârscov⁷³ la apa Buzăului, 15 pogoane de vie în Dealul Săsenilor, 16 stânjeni moșie la Hârboacă „*în fundul Ialomii*”, 470 de

⁶⁵ Vezi, *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, coord. O. Sachelarie și N. Stoicescu, București, 1988, p. 347.

⁶⁶ T.G. Bulat, *Mărturii documentare despre mănăstiri din Eparhia Buzăului*, în BOR, LXXXVIII, 1970, nr. 7-8, p. 830.

⁶⁷ Arh. Naț. Buzău, fond Prefectura jud. Rm. Sărat, dosar 80/1833, f. 7.

⁶⁸ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), fond Administrația Logofeției Pricinilor bisericești, dosar 68/1833, *passim*; cf. T. G. Bulat, *Mănăstirile pământene din Țara Românească în epoca Regulamentului Organic (1831-1834)*, în BOR, XCIII, 1975, nr. 9-10, p. 1165.

⁶⁹ Arh. Naț. Buzău, fond Prefectura jud. Buzău, dosar 25/1833, f. 3-4.

⁷⁰ Ridicat la 1820 de Constantin și Gheorghe Robescu, fiii lui Constantin Stoian Robescu, pe moșia de la Vârâți pe care, la 1827, o vor da lăcașului; cf. Ion Potlogea, *Despre schitul Rogozu*, în „Îngerul”, Buzău, XII, 1940, nr. 5-6, p. 353. În 4 iunie zestrea va crește prin adăugirea unei mori; cf. Ileana Leonte, *Actele secției Bunuri Publice – București. Indice cronologic nr. 19*, București, 1951, p. 105.

⁷¹ La acea dată Coteștii erau cea mai populată localitate din Slam Râmnic cu 180 de gospodării; cf. C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 262.

⁷² Arh. Naț. Buzău, fond Prefectura jud. Buzău, dosar 25/1833, f. 8-9.

⁷³ Episcopia avea aici în proprietate moșia Pârscovul de Sus; cf. Ion Potlogea, *Biserica din Oleșești*, în „Îngerul”, Buzău, XII, 1940, nr. 7-8, p. 501.

oi de prăsilă, 16 boi de jug, 12 cai și iepe⁷⁴. Averea „mișcătoare și nemișcătoare” a schitului Cârmu din plaiul Despre Buzău al Saacului se compunea, conform datelor nacealnicului Ghervasie ieromonahul, din „800 stânjeni împrejurul schitului odaie pă dânsa cu curte, șopron mare, două porumbare, două case; 5 livezi de pruni ale schitului afară dintr-ale clăcașilor; 36 clăcași; 2 vaduri de cârciumă. Înăuntru schitului sunt 12 chilii, trapeză, bucătărie, grajd pentru boi și grajd pentru cai, 2 cazane de rachi, un cazan de spălat și 5 căldări de rând; 50 buți cu tocitori; o sfoară de moșie la satul Jugureni plasa Cricovului ca de o sută de stânjeni, care să dă cu arendă fiind încurcată și împrejurată de alți moșneni; 2 stânjeni de vie la Valea Scăienilor cu otașină la sfânta Episcopie Buzău ; 35 de boi, vaci și viței; 3 cai, 70 oi; 25 stupi; 2 care mari; 2 căruțe și 1 plug. În schit să află lăcuind doisprezece părinți”⁷⁵.

Cei 34 de călugări de la Găvanele⁷⁶ se ocupau de 50 pogoane de pământ și pădure aflate lângă schit, 15 pogoane vie la Valea Teancului, 50 stânjeni moșie la satul Stăncești, o moară pe apa Nucului, 560 de oi, 20 de cai, 16 boi, 20 de vaci plus alte șase aflate „în schitul Fundătura ce să hrănescu tot din satul Găvanile”⁷⁷.

De la Buzău D. Fălcoianu comunica și situația schitului de la Rătești „1 moară cu două roate pă apa Buzăului; 8 pogoane vii în județul Saac; 4 ipac la Plășcoi; 3 ipac la Berca; 200 stânjeni de moșie pă care să află schitul; 300 ipac la Privili în plasa Buzău Văleni; 100 oi prăsilă, 6 boi, 4 cai căruță; 20 vaci mari și mici; și lăcuiește maici 150”⁷⁸. Rogozu avea acum o avere compusă din „1 pădure de 20 pogoane lângă schit; să taie padine pentru trebuința schitului; 1 moșie de 150 stânjeni Sărățeni dată în arendă lei 350; 1 moară pă apa Milcovului care fiind cam stricată dă venit pă an 8 până la 10 kile; 1 vie, pogoane 6 paragină în Dealul Căndeștilor, dă vedre vin 30; 2 prăvălii în orașul Focșani pă loc strein date cu chirie pă an 120 lei; 1 vacă stearpă, 1 cal de călărie; 10 oi, 30 maici cu surori să află în fință”⁷⁹. Două locuitoare din Dălhăuți, Ioana Florea și Păuna, în 31 septembrie dădeau în judecată schitul de aici pentru o vie aflată pe moșia logofătului Dumitrache Caloianu, dar finalul procesului nu ne este încă cunoscut⁸⁰.

Tot la Dălhăuți, dar în 12 octombrie 1834, Iancu Proca sin Efstatie monahul cerea să i se adeverească „hărăzirea” către acest schit a moșiei

⁷⁴ Arh. Naț. Buzău, fond Prefectura jud. Buzău, dosar 25/1833, f. 10-11.

⁷⁵ T. G. Bulat, *Mărturii...*, p. 1174.

⁷⁶ Vezi Ioan Ionescu, *Mănăstirea Găvana din județul Buzău*, Buzău, 1928.

⁷⁷ Arh. Naț. Buzău, fond Prefectura jud. Buzău, dosar 25/1833, f. 12-13.

⁷⁸ T. G. Bulat, *Mărturii...*, p. 1175.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 1176.

⁸⁰ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Rm. Sărat, dosar 130/1833, f. 1.

Dronțești (200 de stânjeni), danie făcută de mătușa lui⁸¹. Egumenul Iacov de la Banu se judeca, în 5 aprilie 1834, chiar cu Episcopia pentru o cârciumă la Maxenu pe care o stricase „fără să facă mai întâi jalbă”⁸². Pentru călcarea moșiei Furești, biv vel serdarul Costache Bălescu se judeca și el, în 1 iulie, cu Episcopia arătând că în conformitate cu Pravila pământului, partea a II-a, cap. 3, paragraful 10 „Când se trage moșie de vecini și unul dintrânșii va arăta carte de hotărnicie cu sumă de stânjeni, iar altul zapis de vânzare iarăși cu sumă de stânjeni atunci cel ce arată carte de hotărnicie să ia mai întâi suma deplină, apoi cel ce are zapisul să ia prisosul. Iar când unul are zapis cu sumă de stânjeni, iar celălalt ori are zapis sau n-are însă fără sumă de stânjeni, atunci mai întâiu să-și ia stânjeni deplin cel ce are sumă de stânjeni și apoi celălalt”⁸³. Citatul denotă deplina cunoaștere de către boierimea locală a legilor de proprietate funciară fără a se face apel la vechilii (avocații) de la judecătoria.

Locuitorii de pe moșia slobodă din orașul Buzău porneau și ei un proces cu Episcopia pentru călcarea proprietății lor la hotărnicia făcută de șerdarul Gavrilă Codreanu. Hotărnicia, din septembrie 1834, fusese făcută fără ca locuitorii să fie prezenți „ca să știe de acest lucru”⁸⁴.

La Râmnic egumenul mănăstirii, arhimandritul Ambrozie, se certa cu Asanache Mia „pentru cotropirea moșiei metohului schitului Trestiana”⁸⁵ și tot acum, în august, se afla deja în proces cu stolnicul Iancu Dona „pentru călcarea moșiei Sf. Nicolae cel Vechi, metohul mănăstirii”⁸⁶. Moșia se găsea situată sub dealul Dălhăuților și avea vii și „apărători de pădure”. Pentru egumen era al doilea proces, în mai puțin de două săptămâni, relativ la Sf. Nicolae pentru că el se mai judecase și cu Dragomir brutaru pentru o casă ridicată tot pe un loc de al metohului⁸⁷. Un al brutar din Râmnic, Zamfir, avea prudența de a solicita judecătoria, adevărarea unui zapis de cumpărare al unei prăvălii de la arhimandritul Chiprian în 10 septembrie⁸⁸, iar un „arhitector”, Alecu Sandru, se judeca la 16 septembrie cu egumenul de la Râmnic „pentru meremeturile de la biserica Sf. Nicolae” pentru care nu fusese plătit⁸⁹. Urmați vor fi cei doi de către postelnicul C. Suțu care îl acționa pe egumen în instanță

⁸¹ *Ibidem*, dosar 542/1834, f. 1.

⁸² *Ibidem*, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 180/1834, f. 1-2. Pentru monument, vezi Lăudat Vasilescu, *Biserica Banu din orașul Buzău*, în GB, XVII, 1958, nr. 11, pp. 1070-1078; Dimitrie Gh. Ionescu, *Biserici vechi din orașul Buzău*, în GB, XXIV, 1965, nr. 1-2, pp. 83-103.

⁸³ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 98/1834, f. 1.

⁸⁴ *Ibidem*, dosar 483/1834, f. 1-2.

⁸⁵ *Idem*, fond Tribunal jud. Rm. Sărat, dosar 338/1834, f. 1.

⁸⁶ *Ibidem*, dosar 340/1834, f. 1.

⁸⁷ *Ibidem*, dosar 380/1834, f. 1-2.

⁸⁸ *Ibidem*, dosar 510/1834, f. 1.

⁸⁹ *Ibidem*, dosar 516/1834, f. 1.

pentru moșia de la Grebănu la 4 noiembrie 1834⁹⁰. Și protoieria de la Râmnic avea cauze pe rol. Protopopul Ene, la 29 iunie, se judeca la Putna cu Panait cărămidaru, binențeles, pentru niște căruțe cu cărămidă⁹¹. Egumenul Dositei de la Băbeni se judeca, în 20 iulie, cu Adamache Câmpeanu și cu tovarășii acestuia „*pentru lucrarea unor vii*” pe moșia mănăstirii⁹², iar peste o lună urma procesul cu Năstase pârălăbul „*pentru bizamul unui coșar făcut pe un loc sterp al mănăstirii Râmnic, lângă un Mușar*”⁹³. La 22 iulie Hristodor, fiul logofătului Ioniță Tătăranu pornea judecată cu egumenul Chiprianu pentru construirea unei mori pe apa Râmnicului la marginea moșiei Popeasca a mănăstirii și a moșiei Tătăr(anu) a logofătului⁹⁴.

Și familia Iarca, oarecum recent sosită din Grecia (1781), prin clucerul Scarlat Oprișan C. Iarca (1804-1865) va intra în conflict cu egumenul de la Băbeni, Dositei. Iarca îl acuza pe egumen că nu respecta contractul de arendă ce îl încheiaseră pentru moșiile Bătrâna, Scutași, Schitul Bordești și moșia Băbeni „*cu sforile ei și moșiile de la munte pe care le-a ținut Kir State Hagi Enache, moșia Tăișu de la Grebăn înafară de moara, livada și viile mănăstirii*”. În urma înfățișărilor din iulie 1835 Sc. Iarca va avea câștig de cauză⁹⁵. La Buzău, în 18 aprilie, ocârmuirea primea un raport din partea Epitropiei Spitalului Sf. Pantelimon din București prin care i se anunța luarea în arendă, pe timp de șapte ani, a moșiilor Grăjdana, Obrejița și Cloceni de către vistierul Alecu Nicolae C. Iarca, vărul clucerului Scarlat⁹⁶. Copii după contractele de arendare se vor da la 15 iunie către ocârmuirea locală care le va înainta, peste patru zile, Epitropiei Spitalului⁹⁷ ce mai avea la Curbură, pe moșia de la Măxineni din satul Corbu, 65 de locuitori care îi munceau terenul⁹⁸. La Slobozia Măxineni, moșie a schitului Măxineni de lângă satul cu același nume, locuiau pe atunci numai 60 de locuitori și Epitropia se putea baza numai pe ei în exploatarea imobilului⁹⁹.

Șetrarul Dumitru Fotin va cere în 24 august 1835 să se judece cu mănăstirea Sf. Nicolae din Focșani¹⁰⁰ pentru că aceasta i-ar fi ocupat casa cu

⁹⁰ *Ibidem*, dosar 563/1834, f. 1.

⁹¹ *Ibidem*, dosar 358/1834, f. 1.

⁹² *Ibidem*, dosar 389/1834, f. 1-2.

⁹³ *Ibidem*, dosar 390/1834, f. 1.

⁹⁴ *Ibidem*, dosar 427/1834, f. 1.

⁹⁵ *Ibidem*, dosar 249/1835, f. 1-2.

⁹⁶ Idem, fond Prefectura jud. Buzău, dosar 15/1836-1837, f. 2.

⁹⁷ *Ibidem*, f. 14.

⁹⁸ Arh. Naț. Buzău, fond Pretura plasei Măicânești, dosar 30/1836, f. 54.

⁹⁹ *Ibidem*, f. 57.

¹⁰⁰ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Rm. Sărat, dosar 404/1835, f. 1.

beci după arderea Focșanilor de către turci¹⁰¹. Pentru un loc al bisericii Sf. Nicolae din Focșani se vor judeca, începând din 4 noiembrie, Policarp arhimandritul cu egumenul mănăstirii de la Râmnic¹⁰².

Un arendaș de moșii episcopale, Nicolae Ioan, va intra în conflict cu paharnicul Nicolae Pastia care, la 9 septembrie, îi reproșă călcarea a zece pogoane de vie la Bonțești¹⁰³. Cu un reprezentant al familiei din Sihlele Râmnicului va începe în 4 noiembrie un proces starețul schitului Dălhăuți, Andonie. Lui Zamfirache Sihleanu i se reproșă abuziva luare în posesie a unui iaz la apa Milcovului, iaz ce aparținuse schitului¹⁰⁴.

În 10 noiembrie amintitul arhimandrit Policarp autentifica contractul de arendă ce îl avea cu comisul Costache Dăscălescu din Focșani pentru moșiile „Buda, Herăști sau Fântâna Turcului, Bărăști, Domirești, Bălțați, Vârteșcoi cu otaștina viilor, Gârlești, Sihle, Dragosloveni, Horzănești, Gologani, Bălăneasa, Codrești, Jădeni cu Valea Cerișului, bez grădina de lângă moara mănăstirii, fără pădure”¹⁰⁵. Lui Costache Filalidis i se arendau moșiile de la Amara, dar fără balta de acolo. În 22 noiembrie 1835 pentru lămurirea unei situații legate de moșia de la Netezești mănăstirea Sf. Ioan de la Focșani solicita legalizarea unei copii după condica aflată la lăcaș¹⁰⁶. Inginerul hotarnic Alexandru Popovici va cere în 27 noiembrie 1835, la Focșani, să se judece cu episcopul Chesarie pentru neplata unor hotărnicii la moșiile de la Sinești, Modruzești, Cârpești, Vintilă Vodă, Albești, Gătești, Răduleștii de Jos și de Sus, Cârstinești, Domirești, Berești, Maxenu cel Mic și o parte din aceea de la Vernești. Numai pentru „rădicarea planului moșiei Vintilă Vodă” se solicita suma de 2.000 de taleri, iar pentru aceea de la Cârpești 1.500 de taleri per total rezultând, după Al. Popovici, suma de 10.199 de taleri¹⁰⁷.

În aceeași zi hotarnicul se adresa Marii Logofeții a Dreptății solicitând să se judece și cu nastavnicul de la mănăstirea Mărgineanu pentru hotărnicia neachitată la unele moșii ale mănăstirii. În jalba sa Al. Popovici arăta că la 1832 se trecuse, în baza poruncilor venite de la București, la măsurarea moșiilor mănăstirii Râmnicului „iar tocmeala ne-a fost câte un leu de stânjen”. Hotarnicul va lua și un alt inginer care „pe lângă mine am măsurat mai jos arătatele moșii”. Era vorba de moșiile de la Herești (1.000 de stânjeni),

¹⁰¹ Vezi Nicolae Stoicescu, *Cronica evenimentelor istorice petrecute în Eparhia Buzăului (sec. IV – 1848)*, în „Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților”, vol. I, Buzău, 1983, p. 154.

¹⁰² Arh. Naț. Buzău, fond Tribunalul jud. Rm. Sărat, dosar 404/1835, f. 1.

¹⁰³ *Ibidem*, dosar 250/1835, f. 1.

¹⁰⁴ *Ibidem*, dosar 406/1835, f. 1-2.

¹⁰⁵ *Ibidem*, dosar 326/1835, f. 1.

¹⁰⁶ *Ibidem*, dosar 455/1835, f. 1.

¹⁰⁷ *Ibidem*, dosar 344/1835, f. 1-2.

Lămotești (855), Domirești (900), Berești (760), Jideni (644), Bunești (908) și altele în sumă totală de 7.855 taleri/stânjeni¹⁰⁸.

În 23 aprilie 1836 se înregistrează la Episcopie, în Condică, nu mai puțin de 52 de acte legate de regimul proprietăților avute în eparhie. Acum moșiile metohurilor de la Cislău și Boboci din plaiul Despre Buzău al Saacului, cu otaștina lor, erau arendate lui Hristodor Filitis¹⁰⁹, iar la metohul Pârscov se completa catastroful cu averea metohului probabil tot în vederea arendării. Moșiile episcopale de la Pârscov, Măgura, Lunca Frumoasă și Teișu erau arendate inginerului hotarnic Ioan Predetici, iar Iasu și Cioranii de la Brăila erau arendate de către Ioan Vernescu care, în 5 august, cerea judecătoriei de la Brăila să-i citeze vecinii pentru întocmirea hotărniciei. Același lucru îl va face pentru moșia de la Cilibia (turc. *Frumoasa*) dar la judecătoria de la Buzău. O proprietate mai puțin cunoscută din Ialomița, Dichisenii, era dată în arendă lui Mandache Chiricescu, iar Verguleasa era luată în arendă de șetrarul Spiru. Boierul de suprafață Nicolae Păcleanu va lua în arendă, în plaiul Râmnicului, moșia de la Vintileanca cu delnițele și lacul de la Bisoca, Furul Mic, Mușă Mică din plaiul Slănic, dar și Munții Piciorul Caprei din plaiul Pârscovului. La ultima proprietate arendași va fi alături de N. Păcleanu și pitarul Dumitrache Păcleanu¹¹⁰. Ultimul este menționat pentru prima oară la 1 martie 1827 când arenda moșia Coca de pe Slănic, iar în anul următor avea deja un proces cu moșnenii Bădinești finalizat cu împăcarea părților¹¹¹.

Toma Păcleanu se va rezuma și el numai la moșia Coca pe care o lua în arendă la aceeași dată. În final moșia Coca va fi contractată de către pitarul N. Bernea. Logofătul Episcopiei, Neagu Popescu, reușea și el să ia în arendă, tot acum, moșia Galbenu de la Slam Râmnic.

Gheorghe sin Petrea Spanțu din Bonțești Râmnicului în 30 aprilie 1836 cerea să se judece la Focșani, pentru niște vie, cu Nicolae ipistatul moșiei Bonțești, moșie ce aparținea Episcopiei¹¹². În 11 iunie ocârmuirea de la Buzău era somată de către Marea Logofeție a Bisericii să treacă la anchetarea cazului vânzării de către arhiereul Iacov a „*cele mai bune părți de pădure de pe moșia Păclele*” ce aparținea mănăstirii Banu din oraș¹¹³. Era încă o reflecție a războiului surd ce se purta cu mănăstirile închinete, dar și a încercărilor repetate ale reprezentanților acestora de a nu se supune legilor țării în materie

¹⁰⁸ *Ibidem*, dosar 456/1835, f. 1.

¹⁰⁹ M. Regleanu, *op. cit.*, p. 317.

¹¹⁰ *Ibidem*, p. 312, doc. 4217. Clucerul N. Păcleanu la 1819 devenise medelnicer. În 1842 construia schitul Nifon căruia încă din 16 iulie 1841 îi dăruise peste o sută de stânjeni de pădure la Huidănești; cf. ANIC, fond schitul Nifon, IV/11.

¹¹¹ N. A. Constantinescu, *Acte și monumente buzoiene*, partea I, [s. l.], 1941, p. 23.

¹¹² Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Rm. Sărat, dosar 409/1836, f. 1-2.

¹¹³ Idem, fond Prefectura jud. Buzău, dosar 15/1836-1837, f. 4-8.

de legislație agrară ca să nu mai amintim de cele legate de culte. La 30 iunie ocârmuirea era înștiințată de către Logofeția Bisericeștilor că a fost însărcinat cu rezolvarea cazului serdarul Gavrilă Codreanu¹¹⁴, lucru care va fi comunicat și arhimandritului Iacov.

În iulie se judecau cinci procese ale mănăstirii Râmnicului cu diverși locuitori. Cu Iordache Popa din Râmnic se judeca mănăstirea pentru o vie din Dealul Jidenilor¹¹⁵. O cauză mai complicată va interveni în 20 iulie când Episcopia era dată în judecată de către Hristache Cotarul și de către Anghel sin Stan arendașul moșiei Simileasca „pentru înecăciunea ce îi pricinuieste morii mănăstirii Banului din moșia Simileasca pentru că a așezat o talpă groasă la gura iazului cu care oprește repeziciunea apei”¹¹⁶.

Smaranda Periețeanca nu va ezita să se judece cu Episcopia, mai precis cu arendașul acesteia de pe moșia Cocorăști, pentru dijmuirea ce o suferise din recoltele sale, moșia sa aflându-se între două trupuri de moșie episcopală. Ea va obține din partea instanței de la Buzău, în 31 august, o hotărâre prin care se cerea stabilirea hotarelor cu „sumă de stânjeni”¹¹⁷. De arenda moșiilor episcopale de la Scurtești, Stănțești, Șeineasa și Coiteasa „ce îi zice Dombroca” se ocupa, la 1836, Costache Caftangiu¹¹⁸. Acestea erau moșii bune și productive. Nu aceeași situație se semnală la satul Gârlești unde, pe moșia mănăstirii râmnicene, se aflau numai 8 locuitori¹¹⁹ de unde și interesul redus al celor preocupați de arendări. O situație puțin mai bună se constata la moșia Mândrești unde, pe moșia mănăstirii Sf. Ioan, se aflau 42 de locuitori¹²⁰, dar la Bahnele, altă proprietate a mănăstirii, se aflau numai 12 locuitori.

Costache Dăscălescu se încumeta să ia în arendă moșia mănăstirii de la Lămotești, dar numai după ce constatase că în sat se aflau 44 de locuitori buni de muncă, că moșia fusese aleasă încă din 26 iunie 1832 și veniturile verificate la Focșani în 18 februarie 1833¹²¹. Numărul de clăcași, pe cele două moșii de la Bahnile și Mândrești, era de 53 pentru cele 352 de pogoane, rămânând un prisos de 196 pogoane. La Lămotești și Pârlești pe 236 de pogoane munceau 52 de clăcași¹²².

O situație mai bună a raportului dintre clăcași și pogoane se constata la mănăstirea Măxineni unde, pentru moșiile Corbu (788 pogoane) și Măxineni

¹¹⁴ *Ibidem*, f. 10.

¹¹⁵ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Rm. Sărat, dosar 446/1836, f. 1.

¹¹⁶ Idem, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 671/1836, f. 1.

¹¹⁷ *Ibidem*, dosar 817/1836, f. 1.

¹¹⁸ *Ibidem.*, dosar 217/1836, f. 1-3.

¹¹⁹ Idem, fond Pretura plasei Măicânești, dosar 30/1836, f. 1-4.

¹²⁰ *Ibidem*, f. 53.

¹²¹ I. Leonte, *op. cit.*, p. 84.

¹²² Arh. Naț. Buzău, fond Pretura plasei Măicânești, dosar 30/1836, f. 44-49.

(604 pogoane), se găseau peste 200 de clăcași. Totuși prisosul trecea de 750 de pogoane. Catagrafia mănăstirii Râmnic semnalează la moșia Pecețile 224 pogoane de arătură și 133 pogoane de fâneată la un număr de 91 de clăcași¹²³. La Jitia, la mănăstire, era o vie de 608 pogoane la 85 de clăcași, rezultând și aici un consistent prisos de 175 de pogoane și 14 prăjini¹²⁴, iar la Buda, pentru 884 de pogoane și 20 de prăjini, erau disponibili 142 de clăcași rămânând un prisos de 8 pogoane și 19 prăjini. La Peletic cele 550 pogoane erau disponibile pentru 90 de clăcași.

La subocârmuirea Marginea de Jos, făcându-se catagrafia moșiilor bisericilor Sf. Spiridon, Sf. Gheorghe Nou și ale altor lăcașuri, rezulta pentru Sf. Gheorghe Nou la Buzău moșiile de la Modreni, Ulmu și Floreasca, iar la Slam Râmnic moșia de la „*Lățeni de-a valma cu a mănăstirii Sf. Ioan din Focșani*”¹²⁵. Figura aici și moșia Căluui a schitului Ungurelu.

Clucerul Nicolae Trăsnea și vechilul său, Solomon, din Buzău se adresau, în 1836, președintelui judecătoriei Slam Râmnic arătând că logofătul Dumitrache Pâcleanu, subocârmuitorul plaiului Slânic al județului Buzău, „*încă din leat 1833 au fost luat cu arendă munții Sf. Episcopii Buzău ce se învecinește cu moșia mea Livedele Neculele dintr-acest județ*”. Profitând de împrejurări, D. Pâcleanu a făcut o „călcare” la moșia clucerului Trăsnea pricinuindu-i pagube de peste 2.000 de lei. Clucerul va solicita prezența unor reprezentanți ai judecătoriei pentru a se putea evalua, per total, pagubele suferite de el și suma corectă a despăgubirii ce o solicita „*chiar cu numitul de față*”¹²⁶. În 21 iunie 1837 Gheorghe sin Gheorghe Suditu din plaiul Pârscovului, sat Moșești, și Nicolae sin Nicolae pescaru din Pleșcoi înaintau o jalbă ocârmuirii buzoiene în care se plângeau de luarea unei livezi „*ce i-a fost dăruită schitului Ciolanu*”¹²⁷. La 10 august intervenea o neînțelegere pentru moșia de la Golești între reprezentanții epitropiei Sf. Mormânt și cei ai mănăstirii Sf. Ioan din Focșani, deși moșia aparținea mănăstirii Văcărești¹²⁸. Peste trei zile la judecătoria de la Buzău începea procesul lui Ghiță Iarca, probabil fratele treti postelnicului Alecu, arendaș, împreună cu Dumitrache Marghiloman, dar și cel al moșiei Fundeni cu hotarnicii moșiilor Episcopiei pentru călcarea moșiei amintite care era proprietatea mănăstirii Colțea din București¹²⁹. În 21 iunie ocârmuirea buzoiană primea jalba lui Naum, starețul schitului Poiana Mărului, care, împreună cu tot soborul, reclama problemele ce

¹²³ Idem, fond Pretura plasei Râmnic, dosar 51/1836, f. 10.

¹²⁴ *Ibidem*, f. 18.

¹²⁵ Arh. Naț. Buzău, fond Pretura plasei Marginea de Jos, dosar 21/1836, f. 3 v.

¹²⁶ Idem, fond Tribunal jud. Rm. Sărat, dosar 387/1836, f. 1.

¹²⁷ Idem, fond Prefectura jud. Buzău, dosar 38/1837, f. 1.

¹²⁸ Idem, fond Tribunal jud. Rm. Sărat, dosar 530/1837, f. 1-2.

¹²⁹ Idem, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 560/1837, f. 1.

le avea cu Iordache Bălciurescu relative la trei țigani robi. Ultimul va acuza schitul că i-ar fi ascuns și ocrotit pe țigani¹³⁰.

Arendașul moșiei Izvorani, Costea isprăvnicelu, era reclamat pentru furturile comise acolo, ocârmuirea luând cunoștință de situație în 15 august¹³¹. Un reprezentant al neamului Deduleștilor, marele paharnic Anastase, obținea acum arenda, pe trei ani, a moșiilor mănăstirii Băbeni. La Slam Râmnic se va ocupa de Oratia, Bătrâna, Scutași și Bordești cu o vie în Bilești Bălțați, iar la Buzău de Modreni, Motohani și Teișu¹³². Tot acum unui bucureștean i se arenda, de către Episcopie, pădurea de la Măgura. Moșiile zonei erau destul de productive și de aici și interesul crescut de a fi lucrate. Arendașul de la Macovei (Padina) obținea, la 1837-1838, peste 18.000 de ocale de caș¹³³, iar cel de la Puieștii de Sus nu pregeta să-și folosească vitele proprii la treierat pentru a-și spori câștigul¹³⁴.

În 23 ianuarie 1838 Filotei, economul Episcopiei, cerea ocârmuirii punerea de sechestru pe veniturile moșiei Țuguiatu pe care o avea în arendă Iane, economul din Buzău. Episcopia dorea ca pe această cale, să intre în posesia sumei de 1.800 de lei pe care îi datora Costache Papazoglu din arenda moșiei de la Balta Plopului, proprietate episcopală¹³⁵. La 18 martie intervenea adresa Episcopiei către ocârmuire prin care i se aducea la cunoștință acesteia neînțelegerea ce se ivise cu moșnenii Pieptănari în legătură cu cei 800 de stânjeni din pădurea Măgura¹³⁶. A doua zi ocârmuirea era anunțată de o altă pricină de data aceasta cu moșnenii Obrazași (Obrezeni) de la Grăjdana¹³⁷. Schitul de aici, reînființat cu puțin timp înaintea venirii lui Mitrofan la Buzău (iunie 1691), a fost refondat la Lunceni pe Nișcov de maica Caterina, fostă Grăjdana Vernescu, fiica căpitanului Jipa Vernescu. În 20 decembrie 1758 a fost închinat de arhimandritul Cosma ca metoh către Sf. Pantelimon din

¹³⁰ Idem, fond Prefectura jud. Buzău, dosar 11/1837, f. 1.

¹³¹ *Ibidem*, dosar 82/1837-1841, f. 17.

¹³² *Ibidem*, f. 121. Pentru monumentul de la Bordești vezi N. Ghika-Budești, *Biserica din Bordești (Râmnicu Sărat)*, în BCMI, VI, fasc. 22, 1913, p. 84; fasc. 87-90, 1936, p. 109; Gabriel Cocora, *Episcopul Metodie al Buzăului (21 iunie 1741 – 23 martie 1748)*, în GB, XXV, 1965, nr. 7-8, pp. 667-683; V. Drăguț, *Artă românească*, București, 1982, pp. 391-393; Gion Ionescu, Gheorghe Asanache, *Biserica fostei mănăstiri Bordești*, în „Îndrumător bisericesc și patriotic”, Buzău, VII/ 1988, p. 81; M. Iliescu, *Decorația bisericii din Bordești (Vrancea) și importanța ei pentru iconografia românească*, în BOR, XCIV, 1976, nr. 1-2, p. 180.

¹³³ A.N.I.C., fond Vornicia din Lăuntru, dosar 2297/1839, f. 11.

¹³⁴ Apostol Stan, *Arendășia în Țara Românească în epoca regulamentară (1831-1848). Aspecte social-economice*, în „Studii”, tom. 20, 1967, nr. 6, p. 1180.

¹³⁵ Arh. Naț. Buzău, fond Prefectura jud. Buzău, dosar 13/1838, f. 1.

¹³⁶ *Ibidem*, dosar 22/1838, f. 2.

¹³⁷ *Ibidem*, dosar 24/1838, f. 1-3.

București. La 1784, degradat fiind, intervenea cererea lui Stanciu Gogălniceanu postelnicul de a nu se mai plăti embatic timp de doi ani¹³⁸ pentru călcarea moșiei Bărbuncești. Episcopia cerea ca pădurea să fie „poprită” până la finalizarea procesului.

Cu Ion Predetici începea economul Filotei un alt proces, în 26 iulie 1838, deoarece acesta încălcase niște moșii episcopale¹³⁹. În baza ordinelor primite în această perioadă, subocârmuitorul de la plasa Câmpul comunica Buzăului că moșia Rotunda, fără schit, aparținea Mitropoliei, dar „fără să aibă țigani”¹⁴⁰. Un Enache Kiriadis lua în arendă, pe doi ani, dar și cu „Așezământ de casă”, moșiile Dedulești și Baba ce aparțineau mănăstirii Dedulești pentru 8.500 de lei fiecare¹⁴¹. În 17 decembrie, pentru numai un an, era arendată și moșia bisericii Sf. Gheorghe de la Măxineni¹⁴². Pentru o sumă mai mare, 17.400 de lei, încă din 30 ianuarie fusese arendată moșia schitului Vărzărești ce avea, în epocă, 66 de clăcași. Cele două suhaturi de aici fuseseră deja vândute pentru 1.640 de lei¹⁴³.

Pentru moșia de la Dragosloveni atât Episcopia cât și nacealnicul de la mănăstirea Sf. Ioan începuseră un proces în 31 octombrie cu clironomii casei răposatului Matache Tudorancea¹⁴⁴. Obiectul procesului era format în principal de pădurea moșiei lui Tudorancea. În cea de a doua decadă a lunii decembrie, tot la judecătoria de la Focșani, egumenul mănăstirii Mărgineni se judeca cu postelnicul C. Suțu pentru moșia Grădiștea din Slam Râmnic¹⁴⁵.

La judecătoria de la Buzău, în 4 februarie 1839, începea procesul dintre economul episcopal și șetrarul Spiridon pentru banii arenzii moșiei Verguleasa¹⁴⁶, iar la 3 aprilie intervenea procesul de la Focșani cu moșnenii de la Cotești pentru niște părți din moșia de aici pentru care Episcopia avea sineturi¹⁴⁷. De opt ani Episcopia nu mai stăpânea cei 360 de stânjeni la Cotești. Din moșul Vlad Coțofană ea avea 60 de stânjeni ce îi veniseră după un Ion diaconul sin Stănilav Coțofană cu frații acestuia, 60 se aflaseră în posesia preotului Vasile sin Varlam călugărul, 53 proveneau din moșul Porumb „*ce au fost ai popii Trifu cu vărul-său, Constandin căpitan, nepoții lui Istrate*”, 137 după preotul Trifan și Constandin căpitanul nepoții preotului Istrate, iar 50 din

¹³⁸ C. Voicescu, *op. cit.*, pp. 116-117; 120.

¹³⁹ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 468/1838, f. 1.

¹⁴⁰ Idem, fond Prefectura jud. Buzău, dosar 12/1838, f. 4.

¹⁴¹ Idem, fond Pretura plasei Dumitrești, dosar, 17/1838, f. 5.

¹⁴² Idem, fond Pretura plasei Cotești, dosar 19/1838, f. 14.

¹⁴³ *Ibidem*, f. 2.

¹⁴⁴ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Rm. Sărat, dosar 661/1838, f. 1-2.

¹⁴⁵ *Ibidem*, dosar 688/1838, f. 1.

¹⁴⁶ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 28/1839, f. 1-2.

¹⁴⁷ Idem, fond Tribunal jud. Rm. Sărat, dosar 769/1839, f. 1.

moșul Fruțin „ce au fost ai lui Ion diacon sin Stănilav Coțofană de cumpărătoare de la Frâncul”. Un martor afirmase încă din 3 februarie că „Sf. Episcopie n-au avut mai mult în trupul Cotești decât numai o sută de stânjeni moșie care și pă aceia i-au făcut schimb cu niște vii de la Tufele Mereilor sud Buzău și acum acei stânjeni să află coborâți în stăpânirea d. Alecsandru Costescu, iar ceilalți stânjeni zicem că n-am pomenit să fie supt stăpânirea Sf. Episcopii”¹⁴⁸. La 4 aprilie vechilul Sandu Mihail Musceleanu, în calitate de reprezentant al marelui logofăt Dimitrie Hrisoscoleu, se judeca cu Episcopia pentru călcarea moșiei Focșenei. În hotărârea dată se specifica că moșnenilor de aici le reveneau 600 de stânjeni, Episcopiei 200, iar restul lui Dimitrie Hrisoscoleu¹⁴⁹. Șerदारul Ioan Vernescu, care la 1844 va fi implicat în cel mai răsunător proces al secolului al XIX-lea, făcea la 5 aprilie alegerea moșiei Șchiopeni în procesul dintre moșnenii de aici și Filotei, reprezentantul Episcopiei¹⁵⁰. Începând din 23 aprilie Hristodor Filitis începea demersurile necesare în vederea arendării moșiilor metohurilor de la Cislău și Boboci din județul Saac primind consimțământul la 4 noiembrie¹⁵¹. Deși demersuri asemănătoare făceau în aceeași perioadă Nicola Teodor și Gheorghe Acolanos pentru moșiile metohului Cozieni, aceștia obțineau aprobarea necesară în mai puțin de trei săptămâni¹⁵². Pentru numai zece pogoane de vie păraginită de la Merei, în 6 mai 1839, economul episcopal se judeca cu Ioniță sin Popa Nicolae, cu casa lui Ienache brutar, Nicolae Cuconu și Ioniță Cuconu¹⁵³. Peste patru zile urma procesul cu Ioan Predetici și serदारul Ioan Vernescu pentru o lucrare de hotărnicie și o încălcare de contract¹⁵⁴. Tot pentru călcarea moșiei de la Bărbuncești și pentru tăierea unei păduri, la 19 mai, se judeca Filotei cu moșnenii de la Grăjdana, dar și cu schitul Izvoranu.¹⁵⁵ În 28 iunie același Filotei, viitorul episcop, se judeca cu moșnenii Cârlovești pentru 170 de stânjeni în hotarul Verneștilor¹⁵⁶.

Cu moldoveanul Teodorache Cerchez se certa, la 1 august, pentru călcarea moșiei Gologanu, nacealnicul mănăstirii Sf. Ioan, Troados, iar la 3 august Filotei, la Buzău, avea înfățișare în procesul cu moșnenii Săseni pentru moșia din hotarul lor¹⁵⁷, proces urmat de un altul, în 26 august, dar pentru

¹⁴⁸ *Ibidem*, f. 49.

¹⁴⁹ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 69/1839, f. 1.

¹⁵⁰ *Ibidem*, dosar 266/1839, f. 1.

¹⁵¹ M. Regleanu, *op. cit.*, p. 327.

¹⁵² *Ibidem*, p. 328.

¹⁵³ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 355/1839, f. 1.

¹⁵⁴ *Ibidem*, dosar 357/1839, f. 1-2.

¹⁵⁵ *Ibidem*, dosar 341/1839, f. 1-3.

¹⁵⁶ *Ibidem*, dosar 400/1839, f. 1.

¹⁵⁷ *Ibidem*, dosar 327/1839, f. 1-2.

Cârlomănești¹⁵⁸. De reținut că procesul cu moșnenii Săseni va dura, în dificultatea sa, până după 1853.

Judecătoria de la Buzău, la 17 septembrie, avea pe rol procesul pe care epitropia mănăstirilor Sf. Mormânt îl intentase egumenului de la Berca pentru moșiile Albești și Filești. Dimitrie Marghiloman¹⁵⁹ la 14 noiembrie intenta un proces Episcopiei pentru călcarea moșiei Modruzești a cărei hotărnicie o făcuse pomenitul serdar Vernescu și până după 1841 nu vor mai exista vești despre evoluția acestui proces¹⁶⁰. De amintita hotărnicie se va declara nemulțumit și marele logofăt C. Suțu care chema în judecată Episcopia la 27 noiembrie¹⁶¹. Stolnicul Constantin Neculescu, din puternica familie din Neculele Râmnicului, ce ajunsese să stăpânească inima Capitalei, cerea, la aceeași dată, să se judece cu Episcopia pentru călcarea moșiei Trestia¹⁶².

Dumitru Grecu și cetașii lui de la Pârscov se vedeau chemați la judecătoria buzoiană în 5 februarie 1840 într-un proces pornit de Filotei care îi acuza de călcarea întinsei moșii episcopale de aici¹⁶³. O jalbă, aproape ilizibilă, din 10 februarie prin care Constandin Gheorghiu din Focșani cerea să se judece cu mănăstirea Sf. Ioan pentru o prăvălie a mai supraviețuit în arhiva fostei judecătoriai¹⁶⁴.

Dacă la Slam Râmnic se înregistra un număr mai mic de procese în schimb la judecătoria buzoiană procesele, din această perioadă, vor fi mult mai numeroase începând cu cel din 25 februarie când economul Episcopiei se judeca pentru stăpânirea moșiei de aici cu Petru Alexandru și moșnenii din Negoșina, reprezentați de Toader și Radu Dunea¹⁶⁵. La 28 martie Filotei Bercan începea demersurile în justiție în legătură cu neînțelegerile ce le avea cu epitropia mănăstirilor Sf. Mormânt pentru hotărnicia moșiilor de la Bădeni și Miluiți ce țineau de schitul Barbu¹⁶⁶. Un proces mai dificil se declanșa de Episcopia în 4 aprilie 1840 cu boierii Periețeni de pe Slânic pentru călcarea moșiei Beceni¹⁶⁷. Frații Antonescu din Cojanu vor trece la tăierea pădurii din

¹⁵⁸ *Ibidem*, dosar 410/1839, f. 1.

¹⁵⁹ Era bunicul patern al viitorului prim ministru al României. Dimitrie Marghiloman s-a căsătorit cu Maria Mehtupciu, fiica slugerului Gheorghe Mehtupciu și a Mariei Neculescu din prolificul neam de la Slam Râmnic și de viitori proprietari ai centrului Bucureștilor; cf. Alexandru Gaiță, *Teodor Diamant – Mehtupciu*, în „Anuarul Societății de Științe Istorice Prahova”, vol. IX /1997, p. 293.

¹⁶⁰ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 479/1839, f. 1.

¹⁶¹ *Ibidem*, dosar 560/1839, f. 1-4.

¹⁶² *Ibidem*, dosar 562/1839, f. 1.

¹⁶³ *Ibidem*, dosar 118/1840, f. 1-2.

¹⁶⁴ Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Rm. Sărat, dosar 168/1840, f. 1.

¹⁶⁵ Idem, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 211/1840, f. 1-4.

¹⁶⁶ *Ibidem*, dosar 342/1840, f. 1.

¹⁶⁷ *Ibidem*, dosar 259/1840, f. 1-3.

preajma schitului Rătești fără a avea vreo înțelegere ceea ce va duce la reacția Evgheniei, stareța schitului, care, în 18 aprilie, cerea oprirea tăierilor¹⁶⁸. Efectuarea hotărniciei moșiei de la Băncești va duce la nemulțumirea moșnenilor din Lipia pe care o stăpâneau împreună cu Episcopia de unde rezulta un proces la 15 mai¹⁶⁹.

Pentru stabilirea locului punerii pietrei de hotar la via episcopală de la Scurtești se va judeca instituția, la 3 iunie, cu economul State Enache Cariadis¹⁷⁰ în aceeași zi urmând procesul cu medelnicerul Ghiță Mărgineanu pentru moșia de aici¹⁷¹. Fiind vecin prin moșia Nișcov „*cu stânjeni cumpărați de la Măriuța Bâsceanca*”, Acsinte, îngrijitorul moșiei Izvoranu a mănăstirii Mihai Vodă, va trece la tăierea pădurii schitului Ciolanu. Starețul de aici se va grăbi să-l cheme în fața judecății la 22 iunie pentru ca astfel acțiunea să fie oprită¹⁷². Matei Muscelanu, boierul de la Sărata, pe lângă numeroasele procese avute cu Sărătenii de aici, care îi erau și rude, în 10 septembrie pornea un altul cu epitropia Sf. Mormânt pentru hotărnicia moșiilor de la Bădeni și Miluiți ale schitului Barbu susținând că acestea aparțineau moșiei Muscelenilor¹⁷³. În 24 septembrie reveneau neînțelegerile dintre Episcopie și moșnenii de la Grăjdana pentru moșia Bărbuncești „*pe care o calcă schitul Izvoranu*”¹⁷⁴. Pentru moșia „*ce ține de la dealul viilor până la moșia Băleanu*” în 28 noiembrie se vor judeca, la Buzău, Șerban Orțescu din Pietroasa cu logofătul Udrea, arendașul moșiei mănăstirii Barbu¹⁷⁵. Ocârmuirea Buzăului, la 3 martie 1840, semnala, în calitate de arendaș al moșiilor Modreni și Motohani, pe Oprișan Vernescu¹⁷⁶, iar subocârmuirea plasei Câmpul, în 15 februarie arătase existența unei păduri „*pă moșia Rotunda ot Brădeanu a fostei mănăstiri Bradu*”¹⁷⁷.

Neînțelegerile dintre orășeni și Episcopie duceau la hotărnicirea moșiei „*Vatra Episcopiei*”¹⁷⁸. Prin adresa nr. 3817/1840 Departamentul Dreptății îi cerea serdarului Ioan Vernescu „*a hotărî moșia <<Vatra Episcopiei>>*” Conform cutumelor șerdarul va înștiința pe vecini, și, în principal, pe cei de la mănăstirea Banu. Marele vistier Alexandru Ghica era vecin cu proprietatea la est, iar aga Crețulescu la vest și, deși fuseseră anunțați, nu s-au prezentat și nici

¹⁶⁸ *Ibidem*, dosar 254/1840, f. 1.

¹⁶⁹ *Ibidem*, dosar 275/1840, f. 1-2.

¹⁷⁰ *Ibidem*, dosar 358/1840, f. 1.

¹⁷¹ *Ibidem*, dosar 331/1840, f. 1-3.

¹⁷² *Ibidem*, dosar 429/1840, f. 1-2.

¹⁷³ *Ibidem*, dosar 511/1840, f. 1.

¹⁷⁴ *Ibidem*, dosar 556/1840, f. 1.

¹⁷⁵ *Ibidem*, dosar 620/1840, f. 1-3.

¹⁷⁶ *Ibidem*, dosar 82/1837, f. 120.

¹⁷⁷ *Ibidem*, f. 66.

¹⁷⁸ Arh. Naț. Buzău, colecția Documente, pach. XI/5, f. 274.

nu delegaseră reprezentanți la efectuarea operațiunii. Cu ocazia măsurătorilor s-au găsit pietrele de hotar puse la 1 august 1819 de mănăstirea Banu „din care am început măsurătoarea moșii în jos spre oraș cu deslușită vorbire la fiecare trăsură, precum se vede la vale întemeindu-mi lucrarea pe sineturile înfățișate”, scria Ioan Vernescu¹⁷⁹.

În condica episcopală figurau documente din leat 7165 (1657) când se efectuaseră trei trăsuri „1-a din hotarul al bătrân din crucișoară în jos pe lângă gârlă încurmezișul moșii până din jos de sf. episcopie și au aflat stânjeni 684 și au pus piatră. 2-a trăsură pe lângă Crâng despre târg și au aflat iarăși 684 și au pus piatră și din sus și din jos. 3-a trăsură despre Mircești la capul ocinei și au aflat stânjeni 680 și au pus piatră și din sus și din jos”. În 1714, pe timpul lui Ștefan Cantacuzino, episcopul Ioasaf¹⁸⁰ cerea ispravnicului de pe moșia Stănțești „să oprească pe tot omul să nu mai taie în braniștea de lângă târgul Buzăului, ce este oprită mai dinainte vreme. Așișderea să păzească și crivina după moșia Stănțești și Frasenul după moșia Negreasca”¹⁸¹. Urmău, în limpezirea situației, hrisoavele din leat 7224 (1716) de sub Nicolae Alexandru Mavrocordat, de la 1717 din vremea domniei lui Ioan Mavrocordat și din 7239 (1731) de pe vremea domniei lui Vodă Mihai Racoviță. La 20 mai 1817, în timpul episcopatului lui Constandie Filitti, se cerea economului Episcopiei să se ocupe și de paza proprietății mănăstirii Banu, vecina moșiei episcopale. Ioan Vernescu șerदारul arăta că „Aceste hrisoave și documenturi urma d(umnea)lui Diamant (Mehtupciu) să le ia în băgare de seamă și să vază cuprinderea lor și să cunoască luminat că Crângul de lângă târgul Buzău este pe moșia sfintei episcopii, iar nu să puie temeiu pe un hrisov cu leat 7034”¹⁸².

Șerदारul va face hotărnicia trăgând o „trăsură de la gura Aretei începută din piatra Mănăstirii Banul”, iar a doua „din hotarul mănăstirii Banului în curmezișul moșii și s-au împlinit acești stânjeni din jurul unui lac mare cu un ochiu de pădure, unde s-a făcut mușuroi mare în depărtare de marginea lacului ca la stânjeni 11”. Cea de a treia trăsură, și ultima, o va face șerदारul I. Vernescu „dinspre Mircești în curmezișul moșii pe marginea Crângului, printr-o piatră ce s-au găsit în despărțirea moșiilor ce izbesc cu capul în această moșie a sf. Episcopii, și pă lângă două cruci mari de piatră, unde este îngropată familia Neculai ginerele Doncii Rachierul”. În urma măsurătorilor vor rezulta 2.048 stânjeni și patru palme „iar masă rămân stânjeni 682, palme 6, degete 8” arăta, la 1 noiembrie 1840, șerदारul nu înainte de a aminti că a predat lucrarea în mâna episcopului Chesarie.

¹⁷⁹ Ibidem.

¹⁸⁰ T. G. Bulat, *Titularii Episcopiei Buzău în secolul al XVIII-lea*, în GB, XXII, 1973, nr. 11-12, p. 1295.

¹⁸¹ Ibidem.

¹⁸² Al. Gaiță, *op. cit.*, pp. 291-292.

În încheiere ar fi de amintit că spre 1892 se aflau în posesia Episcopiei peste 50 de moșii cele mai importante fiind cele de la Albești (173 ha.), Bozioru (380 ha), Caragele (630 ha), Cochirleanca (670 ha), Mlăjeț – Topilele (800 ha), Nișcov (700 ha), Maxenu – Vârtoapele (760 ha), Mărunțișu - Valea Seacă (470 ha), Niculești - Câmpulunganca (560 ha), Pâclele - Urlători (340 ha), Rușavățu-Ursoaia (1.153 ha), Scurtești – Vadu Pașii (1.340 ha), Simileasca (1.288 ha) etc.¹⁸³.

Scurta incursiune, în istoria destul de agitată a proprietăților ecleziastice de la Curbură, sperăm a fi adus o imagine asupra evoluției acestora în debuturile epocii Regulamentare.

ANEXA 1

1720 martie 17 - Copia hrisovului emis pentru vel căpitanul de cazaci Ștefan, de la Târgoviște, referitor la calitatea acestuia de ctitor al mănăstirii Sf. Nicolae din Focșani.

Am zidit din temelie mănăstire în orașul Focșanilor unde să cinstește și să prăznuiește ierarhul Sfântul și Marele ereu făcătorul de minuni Nicolae de la Miralichia și isprăvindu-o am împodobit-o pe din lăuntru și < rupt > vite peste tot cu candelile de argint, cu icoane de policandre do(u)ă, trei cădelnițe de argint, cu evanghelie ferecată, cu toate cărțile bisericii, cu 8 perechi de odăjdii, cu sfeșnice 4 mari și 4 mici, pă dinafară cu zid pă prejur și chilii de ziduri, clopotnița cu 3 clopote cu 2 mici și unul mare. Și am înzestrat-o cu 400 de oi, cu 24 de vite, de cai, cu 40 de vaci, cu boi, cu 100 de mătci de uleie și cu 60 de rămători. Asemeni am înzestrat-o cu 30 pogoane de vie în deal pă moșia ce să numește Dălcăuțu fiind și moșia mănăstirii. Și pă lă(ngă) toate acestea am înzestrat-o cu 8 moșii, care moșiile cuprinde stânjeni în zapisele lor afară de care < rupt > mătiru pă dânsa, împodobind-o cu toate cele trebuincioase și dându-o eu ca să fie petrecători călugărași pân prejurul mănăstirii ca să slujească neîncetat și să pomenească neamurile mele, părinții și frații și să fie vecinica pomenire și din venitul moșiilor să-s îmbrace și să-s hrănească călugării căci să o vor afla după o vreme petrecând pă lângă mănăstire și să-s știe mănăstirea < ilizibil > fiind săraci și sprijinind călători. Iar aflându-mă eu la Târgoviște, fiind căpitan de cazaci și făcând sfat, un popă și cu doi călugări au mers la episcopie acel popă și au închinat mănăstirea la Episcopia Buzăului făr de știrea mea. Și aflâ(nd) eu am venit la mănăstire și am scos-o de unde era închinată de acel popă făr de orânduială și s-au izgonit din mănăstire, cu toate că în multe rânduri am fost silit de Măria Sa Nicolae Alecsandru voevioda ca să o închin la mănăstirea Râmnicu < rupt > închinată la Sfânta și Marea Episcopie de la Sfântul Munte Sinai. Iar eu îndestul am dăruit și acolo că < rupt > lăsat inima la mănăstirea Râmnicului. Iar pe lângă această mănăstire a să fie 4 ctitori deapururra călugărași cum am zis mai sus ca din moșii ale mănăstirii să-s îmbrace călugări și să-s caute mănăstirea de cei care vor fi pe lângă petrecători ca să

¹⁸³ B. Iorgulescu, *op. cit.*, *passim*.

nu s-pustiască lucrurile mănăstirii și moșiile să nu să calce. Și chemând eu pă Sofronie ieromonahul și pă Silveche ieromonahul, pă Timede ieromonahul și pă Timoteu monahul în Târgoviște în < rupt> boierile, le-am dat zapis la mână întocmai cu hrisovul care este la mine întărit de boierii cei mari. Iar care < rupt> acela care să închine la alte mănăstiri să fie afurisit și anatemit și izgonit din mănăstire afară ca niște natrasnici și ori cine să va scula de la episcopie s-au de la mănăstirea Râmnic cu niscaiva cărți ca să zică că este închinată, ori unde să va afla să nu fie văzut zic < rupt> hârtii alte nebăgate în seamă să nu fie văzute fiindcă eu numai un fel am, și mă aflu și < rupt> las la mână fiului meu Costandin și soții mele Calița ca niște epitropi și ctitori ce sânt. Că așa m-am făgăduit și m (-am) (ru)gat Sfântului Nicolaie ca să-și fie întru a jeli până la ieșirea sufletului cât și tot neamul meu să-l prăznuiască și să cate mănăstire întocmai precum l-am eu prin această carte întărită de boieri cei mari den Târgoviște și măria sa, pan Radu Popescu vel vornic i pan Iordache Crețulescu vel logofăt i pan Dumitrache vel spătar i pan Grigore vel vist. i pan Nicolaie Ruset paharnic i pan Matei Crețulescu vel < ilizibil >ruc vel logofăt.

Și s-au scris cartea aceasta în anul domnii mele în venirea a doua aici în orașul București Anghelache logofătul ot Târgoviște luna martie 17 leat 7228.

Pan Ștefan vel-căpitan za cazaci și eu jupâneasa Calița fata lui Dumitrache, nepoata lui Constantin Voevod din Moldova.

(ss) Io Nicolaie Voevoda L.P.

Iordache Crețulescu vel logofăt procitah

Constandin Văcărescu vel logofăt procitah

Sursa: Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Rm. Sărat, dosar 860/1832, f. 17.

ANEXA 2

1819 – 1825: Moșiile Episcopiei Buzău în catagrafiile oficiale

1. Albești
2. Batogu
3. Bălteni
4. Băncești
5. Bărbunceanca
6. Berindești
7. Cabarta
8. Căldărasca
9. Cioranii și Iasul
10. Ciorasca
11. Clinceanca
12. Cochirleanca
13. Colțea
14. Dichisenii de Ilfov
15. Făurei
16. Focșanei

17. Frasin
18. Galbenu
19. Găvănești
20. Gormăcinești
21. Groșănei
22. Întorsurile
23. Lioteasca și Stâlp
24. Maxinu și Vârtoapele
25. Miroși și Râioși
26. Modruzești
27. Negreasca și Pod
28. Negoșani
29. Nișcov (Cârlomănești și Mierea)
30. Orașu
31. Pizdeasca și Zăvoiasca
32. Scurtești
33. Schei
34. Soreasca (Crucea Comisoaiei)
35. Stăncești
36. Șăinești
37. Tărtușești
38. Zăvoiasca

Sursa: I. C. Filitti, *Inventarul Episcopiei de Buzău, metoașelor sale și Bis. Sf. Dumitru din București la 1819 și 1825*, București, 1935.

ANEXA 3

1831 – Moșiile Episcopiei Buzău în catagrafia Țării Românești

Nr. crt.	Satul	Moșia	Plasa	Județul	Proprietar	Nr. familii	Nr. feciori
0	1	2	3	4	5	6	7
1.	Vierii Minii i Postelnicelu		Tohani	Saac	Episcopia Buzău, medelnicerul Ioniță, Grigore biv căpitan za dorobanți cu Nițu logofăt, frații Crăciunești și Luxandra Caraman	53	4
2.	Matița		Scăienilor	Saac	Episcopia Buzău, m-rea Sinaia și megieși	64	10

3.	Podenii Vechi		Scăienilor	Saac	Episcopia Buzăului, Andronic Podeanu, logofăt Sava Rădulescu, popa Mateiu, popa Radu și log. Anastasie Podeanu cu cetașii lor megieși	143	13
4.	Surani		Teleajenului	Saac	m-rea Căldărușani, Episcopia Buzău și medelnicer Mârzea	117	8
5.	Cătunu Alunișului, Palten și Strâmba		Despre Buzău	Saac	„ține tot dă Colți, pe moșia schitului Alunișu ce este metoh al Episcopiei Buzău”	47	16
6.	Stânila și cătunul Topilele		Despre Buzău	Saac	Topilele de pe moșia Aluniș care este metohul Episcopiei Buzău	44	7
7.	Măruntșul		Despre Buzău	Saac	Episcopia Buzău și vornicul Alexandru Crețulescu		
8.	Predești	Cislău	Despre Buzău	Saac	Episcopia Buzău	67	11
9.	Cislău		Despre Buzău	Saac	Episcopia Buzău	58	10
10.	Ursoaia		Despre Buzău	Saac	Episcopia Buzău	101	12
11.	Aninoasa		Despre Buzău	Saac	Episcopia Buzău	142	12
12.	Buda		Despre Buzău	Saac	Episcopia Buzău	45	11
13.	Rușavățu		Despre Buzău	Saac	Episcopia Buzău și hatmanul Tache Ghica	126	4
14.	Nucii Ghidii		Despre Buzău	Saac	Episcopia Buzău și m-rea Sfinții Apostoli	40	14
15.	Macsinul	Macsinul	Câmpului	Buzău	Episcopia Buzău	74	5
16.	Mateești	Nișcovu	Sărății	Buzău	Episcopia Buzău	38	6
17.	Grăjdana	Pe părțile de moșie: Obrăjăști, Lunceni, Izvoranul și Bărbulețul	Sărății	Buzău	Moșnenii Obrăjăști, Nițul sin Ioniță Tăbăcaru, Drăghici sin Radu și alți	150	25

					devălmași, schitul Sfântului Pantelimon, mrea Mihai Vodă și Episcopia Buzău cu Pană Glodeanu		
18.	Locuitorii de pe moșia Nișcov ce au ținut de satul Nișcova		Sărății	Buzău	Episcopia Buzău	68	4
19.	Clinciu	Clinciu	Sărății	Buzău	Episcopia Buzău, Hristodor Filitis, Ioniță Săseanu, Matache Hristodor, Mihail logofăt Vernescu cu alți moșneni	24	2
20.	Izvoru Dulce	Izvoru Dulce	Slănic	Buzău	Episcopia Buzău	109	15
21.	Valea Părului	Valea Părului și Valea Hotarului	Slănic	Buzău	Pe moșia Valea Părului, Episcopia Buzăului și pe partea de moșie Valea Hotarului, Zmaranda soția lui răp. Constandin Periețeanu	66	31
22.	Cărpiniștea	Becenii de Jos și Cărpiniștea	Slănic	Buzău	Pe moșia Beceni, Episcopia Buzăului și pe partea de moșie Cărpiniștea, Zmaranda soția răpos. Constandin Periețeanu	72	15
23.	Podu Muncii	Pe părțile de moșie Șchei Vechi, Poteca și Coca	Slănic	Buzău	Episcopia Buzău, Ioniță Vernescu și Ghioca Mereu cu alți cetași moșneni	86	22
24.	Lopătari	Lopătari, Trestioara, Poaina Ascunsă și Meledic	Slănic	Buzău	Pe moșia Lopătari, Dumitru Dobrotă, Radu Cucu, Nițu Ceaușu și alți moșneni devălmași; și pe părțile de moșie:	152	43

					Trestioara, Poiana Ascunsă și Meledicu: Iancu sin șetrarul Caloianu, Costache Papazool sin biv polcovnic Hristea și M-rea Vintilă Vodă, metohul Episcopiei Buzău		
25.	Coca	Coca Antimireștilor	Slănic	Buzău	Pe părțile de moșie Coca Antimireștilor și Coca Seacă Gh.Mereu cu alți moșneni devălmași și Ion sin Vasile Berhă cu ceilalți devălmași; iar pe părțile de moșie: Coca Bădicească, Fundurile, Scheii Vechi și schitu Poteca, Dumitrache Păcleanu cu alți moșneni și Episcopia Buzu	102	22
26.	Goicelu	Pe părțile de moșie: Cărătnău, Valea Stâinii, Valea Largă și Goicelu	Slănic	Buzău	M-rea Vintilă Vodă,metohul Episcopiei Buzău și clucer Nicolae Trăsnea	195	38
27.	Găvănești	Găvănești	Peste Buzău	Buzău	Episcopia Buzău	98	13
28.	Stăncești	Stăncești	Peste Buzău	Buzău	Episcopia Buzău	80	14
29.	Nisipurile	Nisipurile și Brădeasca	Peste Buzău	Buzău	m-rea Berca, metohul Episcopiei Buzău și m-rea Bradului	75	20
30.	Vadul Soreștilor	Vadul Soreștilor	Peste Buzău	Buzău	Episcopia Buzău	79	10
31.	Cănești	Negoșia și Hortopeasca	Pârscov	Buzău	Moșia Negoșina stăpânită de Episcopia Buzău și moșnenii Negoșeni: Mirea Dodan și alți devălmași; iar partea de moșie Hortopeasaca	102	21

					stăpânită de moșnenii Fărtopești. Popa Dinu Suche, Dinu Suchioiu, Sfințeș Popa și alți devălmași		
32.	Valea Fântâniei	Stupinile și Pinul	Pârscov	Buzău	Schitul Poiana Mărului și m-rea Pinul, metohul Episcopiei Buzău	87	20
33.	Păcliile	Păcliile	Pârscov	Buzău	M-rea Banului, m-rea Berca, metohul Episcopiei Buzău, Costache sin vistier Răducan Păcleanu și moșneni Păuna Marchitanița și Maria Auroaia	147	18
34.	Trestia	Zapodii și Trestia	Pârscov	Buzău	Episcopia Buzău, casa clucerului Manolache și sluger Anastase Trestianu	106	13
35.	Boziorul	Boziorul, Ulmetul și Piscul	Pârscov	Buzău	Episcopia Buzău, m-rea Berca, Pavel Spoială și Ene Torcea cu alți moșneni	104	22
36.	Pârscov	Pârscov	Pârscov	Buzău	Episcopia Buzău	147	29
37.	Lunca	Lunca	Pârscov	Buzău	Episcopia Buzău	153	20
38.	Măgura	Măgura	Pârscov	Buzău	Episcopia Buzău și m-rea Ungureu	137	16
39.	Cozieni	Cozieni și Alunișu	Pârscov	Buzău	Episcopia Buzău, Ene logofăt, Dimian Târcovnicu, schitul Alunișu, protopopul Gheorghe și alți moșneni	116	24
40.	Târcov	Târcov și Pârscov	Pârscov	Buzău	Episcopia Buzău și moșnenii Ene, Stoian și Mirea sin Bratu Târcovenii, cu alți devălmași	54	6
41.	Slobozia Colței de Străini	Colțea	Bălții	Rm. Sărat	Episcopia Buzău	65	5

42.	Adunații ot Podul Gurguieti și Adunații Gurguietii Vechi	Gurguieti și Cioranca	Măxineni	Rm. Sărat	Polcovnicul Iancu Constandache și Episcopia Buzău	24	4
43.	Tărtășeștii Episcopiei	Tărtășești	Gherghiții de Sus	Ilfov	Episcopia Buzău	24	-
44.	Dichiseni		Lichirești	Ialomița	Episcopia Buzău	30	-
45.	Hotarul de Jos (Cozlogeni)		Lichirești	Ialomița	m-rea Radu Vodă și Episcopia Buzău	43	3

Sursa: Ion Donat, Ion Tătroi, Dinică Ciobotea, *Catagrafia obștească a Țării Românești din 1831*, Craiova, 2000.

ANEXA 4

Arenda moșiilor Episcopiei Buzău în perioada 1831-1833.

Nr. crt.	Moșia	Plasa	Județul	Arenda (lei)		Obs.
				1831	1833	
1.	Albești	Câmpul	Buzău	250	1000	
2.	Balta Plopului	Sărății	Buzău	2500	3000	fără sat
3.	Bănceasca	Sărății	Buzău	500	1000	
4.	Becenii de Jos și Izvoru Dulce	Slănic	Buzău	2200	5000	
5.	Boicești	Rm. Sărat		1000	2000	
6.	Brădeasca	Câmpul	Buzău	300	500	fără sat
7.	Cănești	Sărății	Buzău	1500	2100	cu sat
8.	Cilibia	Câmpul	Buzău	4500	5500	
9.	Cozieni	Sărății	Buzău	1200	2200	
10.	Focșani	Câmpul	Buzău	400	600	
11.	Frasenu	Câmpul	Buzău	800	1200	
12.	Găvănești	Câmpul	Buzău	4000	4500	
13.	Hârboca	Câmpul	Buzău	800	2000	
14.	Lunca	Pârscov	Buzău	4000	8000	fără sat
15.	Măgura	Sărății	Buzău	2500	6000	
16.	Negreasca	Câmpul	Buzău	800	1200	fără sat
17.	Nișcov	Sărății	Buzău	2000	4000	cu sat
18.	Pârscov	Pârscov	Buzău	4000	8000	
19.	Scurtești	Câmpul	Buzău	300	500	
20.	Șăineasa	Câmpul	Buzău	400	600	
21.	Șchei i Poteca	Slănic	Buzău	750	1000	cu sat
22.	Ulmetu	Sărății	Buzău	800	900	
23.	Verguleasa	Câmpul	Buzău	800	2000	

24.	Vârteșcoiu	Rm. Sărat	300	500
25.	Vârtopile	Câmpul Buzău	2000	4500

Sursa: I. C. Filitti, *Arenda moșiilor din Muntenia la 1831 și 1833*, în „Analele Economice și Statistice”, XIV, 1931, nr. 9-12, pp. 89-92; 110-112.

ANEXA 5

1833 noiembrie 11 - Adresă a Marii Logofeții a Bisericeștilor referitoare la problema arendării moșiilor mănăstirilor închinată pe termene mai mari de un an.

Luând în băgare de seamă că după pravila țării egumenii îngrijitori ai averilor mănăstirești nu sunt slobozi a le arendui mai mult decât pe un an și deși nu au socotit stăpânirea dă trebuință a-i popri de a le arendui de la o vreme încoace pã un soroc dă trei ani, dar niciodată voie n-au avut, egumenii să primească veniturile mai mult decât pe un an înainte și la orice altă împrejurare ei erau îndatorați a cere într-adins voie de la oblăduitori și (ilizibil) a cere voie sau nu după cum adică să vede înființată acea trebuință și era cunoscută acelei pricini de legiuită. Drept aceia, după raportul Logofătului Trebilor Bisericești de la 9 ale aceștii luni nr. 2611 prin care îmi face cunoscut că unii din egumenii mănăstirilor cele închinată la Sfintele Locuri ar fi cugetând să arenduiască averile mănăstirești cu prețuri scăzute ca să ia bani pe trei ani înainte și cu acest chip întrebuițând fără vreme veniturile anilor viitori să aibă din temeiurile legiuite care poprind strașnic pe egumeni a supune mănăstirile la nici un fel de datorii. Iar alți egumeni cugetează și mai departe că uitând a da în arendă averile mănăstirești pã șase, nouă și pã doisprezece ani. Eu pohtesc pã Sf. Administrație a lua trebuincioasele măsuri pentru ținerea în strașnică păzire a pravilelor și obiceiurilor ce nestrămutate s-au păzit întru această țară publicuind și dând negreșit în cunoștință cui să cuvine că pentru orice avere mănăstirească ce să va arendui mai mult decât pã trei ani fără voie dată de la stăpânire sau să va primi banii arenzii mai mult decât pe un an înainte. Un acest fel de contract fiind urmat cu viclenie și rea credință să va socoti fără de soroc și neținut în seamă. Egumenul să va scoate îndată, osândindu-să osebit și la plată de orice pagubă s-ar pricinui dintru acest. Iar arendașul nu va putea face nici un fel de cerere ce va privi la condițiile contractului cât vor fi împotriva pravilelor și obiceiurilor de mai sus arătate.

(ss) General Adjutant Kisseleff

Marea Logofeție a Bisericeștilor

Se adeverează aceasta pentru întocmai tãlmăcire

Marele Logofăt al Bisericeștilor

Barbu Știrbei

Sursa: Arh. Naț. Buzău, fond Tribunal jud. Buzău, dosar 16/1833, f. 2.

Abstract

After 1500 with the establishment of Buzău Diocese the whole area have only to gain in legal representation. The journeys to the High Court of Judgement from Bucharest were no longer necessary. Only the more complicated cases were still sent there.

In time the church assets became more and more valuable with the donations from the high class led by religious zeal. The leaders of the church became aware of this and try to take advantage of the situation with numerous acquisitions.

Numerous legal confrontations from the past, that were engaged for the preservation of the Diocese assets bring in front of us remarkable figures from the history of the Buzău, Brăila, Saac and Slam Râmnic regions.

DIN CORESPONDENȚA LUI SPIRU HARET

Felicia Elena BOȘCODEALĂ

Spiru Haret (15 februarie 1851, Iași - 17 decembrie 1912, București)¹ poate fi considerat, pe drept cuvânt, cea mai însemnată personalitate reformatoare a epocii sale. Licențiat în matematică (1875) și fizică (1876), doctor în astronomie (1878), prin cercetările și concluziile formulate a corectat rezultatele obținute în cercetările lor de savanți francezi de renume. A fost primul român cu doctorat în matematică și cel care a deschis drumul spre afirmare a școlii românești în acest domeniu.

Cooptat în rețeaua Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor, în 1876, anul când devine și membru corespondent al Academiei Române, ca membru al unor comisii de inspecție sau colective de examinare, din anul 1883 este numit inspector al școlilor, iar în 1885, secretar general al ministerului, moment în care se implică în încercările de reorganizare și reformare a învățământului. A fost ministru de mai multe ori: 31 martie 1897 – 11 aprilie 1899; 14 februarie 1901 - 22 decembrie 1904 și 12 martie 1907 – 29 decembrie 1910, răstimp în care a inițiat reforme pentru reorganizarea învățământului românesc, având astfel posibilitatea și timpul necesar de a-și aplica legile pe care le-a inițiat.

Prin tot ceea ce a făcut, prin ideile sale novatoare, originale, menite să schimbe mult și multe în societatea românească, Haret a creat un curent care-i va purta numele – *haretismul*, care a însemnat implementarea factorului

¹ G. Țițeica, *Din viața și activitatea lui Spiru Haret*, în „Revista generală a învățământului”, IX, 11914, nr. 8-10, p. 364; Stanciu Stoian, *Spiru Haret sociolog și reformator al școlii românești*, în „Din istoria pedagogiei românești”, vol. IV, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1969; Muzeul Județean Buzău, inv. 34887 - 34889; 34945 - 34950.

cultural și economic în rândurile celor mulți și nevoiași, adică a locuitorilor de la sate. Iar cei care i-au pus în practică ideile nu erau alții decât dascălii școlilor sătești, învățătorii, cei care, trăind în mijlocul sătenilor le cunoșteau nevoile și năzuințele, astfel că erau cei mai nimeriți în a transpune în practică ideile de emancipare culturală și socială inițiate de Haret.

El a întreținut o vastă corespondență pe care a avut curiozitatea și răbdarea de a o parcurge și apoi de a răspunde personal oricăruia dintre cei care i s-au adresat. Modalitatea de adresabilitate și felul elegant și curtenitor în care încheia fiecare misivă au avut un efect deosebit, fiecare dintre cei care primea răspunsul la diversele chestiuni pe care le ridica spre deslușire marelui om al școlii, fiind astfel conștientizat de rolul său în societate. În scrisorile sale găsim sfaturi și îndrumări, răspunsuri directe la problemele ridicate de învățători.

Periodic, învățătorii trebuiau să participe la conferințe județene, cercuri culturale sau la congrese. Haret va fi prezent la toate congresele învățătoresți, organizate începând cu anul 1900, urmărind cu atenție dezbaterile problemelor cu care se confrunta învățământul românesc, sesizând și notând toate propunerile care i se păreau demne de luat în seamă.

A inițiat călătoriile de vacanță, activități menite să faciliteze învățătorilor cunoașterea diferitelor zone ale țării, urmând apoi să vorbească despre ce au văzut, școlarii lor, iar unii au fost trimiși în alte țări, unde au luat cunoștință cu sistemul de învățământ de acolo. Metoda a avut efect, astfel că unii dintre cei care au cunoscut realitățile altor state, au devenit mai apoi conducători ai unor instituții economice și culturale din țara noastră. Totodată, el a creat „Biblioteca pedagogică”, în ideea de a se tipări traduceri din literatura pedagogică, iar pentru examenul de capacitate s-au scos probele teoretice, înlocuite cu probe practice, mai concludente în a aprecia pregătirea viitorului dascăl.

Haret a avut în vedere nu numai temeinica pregătire a viitorilor învățători, dar s-a gândit și la situația lor materială, astfel că aceștia erau ajutați să-și înceapă activitatea prin sprijinul acordat prin Casa Școalelor, prin Casa de Credit, Economie și Ajutor a Corpului Didactic, prin subvenții și premii pentru cercuri, școli de adulți, lucru manual, grădini școlare, dar mai ales prin legea care le permitea să-și cumpere pământ, devenind astfel gospodari în satele unde dăscăleau. Și nu de puține ori ei au fost motorul înființării și activității băncilor populare și cooperativelor sătești, ceea ce le-a sporit prestigiul în cadrul comunității.

În 1891 s-a înființat prima bancă populară în județul Ialomița, până în 1905, la nivelul Vechiului Regat numărul lor fiind de cca. 2000, Spiru Haret fiind unul din principalii sprijinitori al acțiunilor de înființare a unor asemenea instituții populare de credit, el fiind prezent, alături de alte personalități ale vremii la primul congres al Băncilor populare organizat la 11 ianuarie 1904, la

Focșani. I-a primit pe participanți, în cea mai mare parte preoți și învățători cu apelativul de *apostoli ai celor mai folositoare instituții din țară*. Dar nu numai băncile populare, dar și obștile de arendare și cercurile culturale sunt creații ale sale.

Idea lui a fost ca prin instrucție școlară elevii, viitorii cetățeni, să devină buni români, cu dragoste de țară și încredere în viitorul ei. A avut în vedere ca recrutarea profesorilor să se facă după noi criterii, introducând inamovibilitatea acestora, introducând și alte metode de învățare a diverselor materii de studiu, încurajând metoda interactivă de predare, ceea ce a stimulat participarea elevilor la însușirea temeinică a cunoștințelor. Tot el a avut ideea de a se asigura și pregătirea preșcolarilor, prin înființarea grădinițelor, prima fiind înființată la 1 decembrie 1897, până la apariția legii care statua organizarea și funcționarea acestora – Legea pentru școalele de copii mici – înființându-se 168 asemenea instituții școlare.

Pentru a asigura editarea unor manuale școlare accesibile, a încurajat concursurile de cărți didactice, ceea ce a permis așezarea învățământului pe un fundament științific, iar pentru clasele primare s-au aprobat numai un singur abecedar și doar o carte de lectură. Veniturile obținute au fost folosite pentru acoperirea necesarului de manuale pentru copiii familiilor fără posibilități materiale. De asemenea, a sprijinit financiar o serie de publicații în domeniu – „Convorbiri didactice”, „Învățământul primar”, „Noua revistă pedagogică”, „Școala română”, publicații care, prin conținutul lor, și-au adus o substanțială contribuție la cunoașterea de către dascăli a problemelor învățământului românesc, ajutându-i mult în perfecționarea pregătirii lor. Și tot el a fost cel care a inițiat apariția, începând cu 2 decembrie 1901, a revistei „Semănătorul”, condusă de doi mari literați, George Coșbuc și Alexandru Vlahuță, cu scopul declarat de a reînvia tradițiile românești.

A avut în vedere și o altă problemă, din lumea satelor mai ales, faptul că mulți dintre adulți nu aveau o pregătire școlară corespunzătoare, astfel că în 1906 a creat școlile de adulți, iar pentru ajutorarea copiilor săraci a înființat cantine școlare. Nu lipsit de interes este că s-a gândit să asigure posibilitatea ca elevii să cunoască și alte zone ale țării, instituind ceea ce se numește turism școlar, o circulară din 9 ianuarie 1898 cerând conducătorilor de școli secundare ca pe timpul vacanțelor să organizeze excursii cu elevii. Nu a uitat nici de pregătirea fizică a școlarilor, din inițiativa sa organizându-se concursuri școlare, acordându-se o mai mare atenție educației fizice în școli.

Iar ca să descifrăm și să înțelegem dimensiunea personalității și contribuției lui Spiru Haret în rezolvarea inteligentă și cu mult suflet a multora dintre problemele vieții sociale și culturale ale timpului său, este de ajuns să amintim aici că atunci când marele Brâncuși a fost solicitat să realizeze macheta bustului celui care a fost *omul școlii*, a realizat, metaforic, o fântână,

fântâna înțelepciunilor la care s-a adăpat societatea românească, el fiind comparat, pe bună dreptate, cu *un izvor de apă vie... un izvor dătător de viață*.

Bun cunoscător al sufletului celor mulți și năpăstuiți din satele țării, a abordat cu îngrijorare problematica revoltelor din februarie – martie 1907, concluziile și propunerile sale regăsindu-se într-o documentată lucrare tipărită în 1908 – *Chestia țărănească*. Iar atunci când, ca mulți alți buni români, a înțeles pericolul exploatării de către alții a bogățiilor țării, în primul rând a petrolului, s-a numărat printre personalitățile marcante care au subscris pentru înființarea Societății Naționale „România”, al cărui scop declarat era de a asigura exploatarea terenurilor petrolifere proprietate de stat.

În calitate de inginer hotarnic a efectuat măsurători și hotărnicii pentru mai multe moșii din județ, prilej cu care a cunoscut-o pe viitoarea sa soție, Ana, fiica pitarului Ghiță Popa (Popescu) din Lipia cu care s-a căsătorit la 23 ianuarie 1883, devenind astfel cumnat cu binecunoscutul om politic liberal, Grigore Constantinescu-Monteoru, considerat unul din primii exploratori și exploatare ai petrolului din zona Monteoru. Și poate nu întâmplător, un alt mare ministru al Instrucțiunii, dr. Constantin Angelescu, ginerele lui Grigore Monteoru, și deci rudă prin soția sa și mama acesteia, cu Spiru Haret (soția sa, Virginia era nepoata soției lui Grigore C. Monteoru), a fost continuatorul operei lui Spiru Haret de reformare a învățământului românesc.

La Muzeul Județean „Al. Odobescu” Buzău, s-a preluat, ca urmare a depunerii de către profesorul și poetul Gheorghe Andrei (la acea dată metodist la Casa Corpului Didactic, în momentul desființării temporare a acestei instituții), arhiva unei mari personalități a învățământului și culturii, I. G. Dumitrașcu, originar din Fundeni-Zărnești, patronul spiritual al actualei Case a Corpului Didactic, distins de Franța cu onorantul titlu de Ofițer al Academiei, între nenumăratele documente și fotografii fiind și o parte din corespondența lui Spiru C. Haret, ministrul Instrucțiunii Publice și Cultelor.

&

Viena, 29 decembrie 1901

1.

Domnule Popescu,

Răspund tocmai acum interesantei D-tale scrisori din 25 noiembrie, pentru că absolut mi-a lipsit timpul până acum. Să mă crezi că sunt uneori timpuri când nici nu mai știu încotro să mă întind mai întâi și de rândul acesta așa a fost starea mea neîntreruptă, de la februarie până astăzi.

Am venit aici numai ca să mai scap de belele și să pot pune puțină ordine în lucrurile și în corespondența mea neglijată de luni întregi.

Observațiile ce faci cu privire la modul cum învățătorii își înțeleg datoria sunt în mare parte juste, dar nu împărtășesc în totul pesimismul D-tale. Constați starea de lucruri destul de bine, dar de ce nu cauți și cauza ei? Atunci ai vedea că înlăturând cauza avem toate șansele de a înlătura și efectele.

Adu-ți aminte, te rog, cum s-au recrutat învățătorii până mai ieri alaltăieri; adu-ți aminte că școlile normale, până acum câțiva ani, erau considerate ca a cincea roată la car; că programele lor erau și sunt încă, în mare parte o adevărată ardechinendă. Chiar azi dimineață am avut ocazia să mai fac această constatare. Avem o denunțare că la Școala normală de învățători din Iași, profesoara de limba franceză ruinează pe elevi cu cumpărarea de cărți și mi se dă și lista fantastică a cărților impuse. Începusem deja o scrisoare ca să-i fac o lecție de morală, când – norocul meu – mă gândesc să consult programa. Crede-mă, lista cea fantastică era luată întreagă de acolo. Tot așa și cu altele, chiar cu aritmetica, după cum bine zici.

Dar, mai presus de acestea ia gândește-te cine s-a ocupat vreodată de învățător, odată numit? Cine a căutat să-i ridice moralul, să-l susțină, să-l îndrepteze, să-l consilieze? Cei care vor fi trecut prin o școală normală, vor fi auzit vreodată acolo zicându-se că: *învățătorul e un apostol*, ca o banalitate curentă, la fel ca altele. Dar pe urmă?

Până mai ieri, învățătorii erau *taillables et con véables à merci*. Îi numeau, îi scoteau, îi transferau și-i jupuiau toți, începând cu Ministerul, trecând pe la prefect, deputat, revizor școlar, alegător influent și terminând cu primarul și notarul satului. Poftim de fă naționalism și umanitarism în asemenea condiții, dacă-ți dă mâna.

Ei bine, cu toate acestea corpul învățătoresc îmi dă mai multe dovezi de vitalitate și înțelegere a rolului lui, decât cu celelalte corpuri cu care am a face. Poți d-ta să zici că mulți lucrează de frică. Nu o cred de loc. Știu ei bine că în asta eu nu am nici o acțiune asupra lor. Prefer să cred că lucrează din inimă și am și dovezi de asta. Nu pot crede că lucrează de frică oameni care-și creează neajunsuri, uneori neajunsuri mari, pentru a face un bine. Am chiar două exemple de învățători care fiind pedepsiți chiar de mine cu pedepse foarte aspre pentru cauze disciplinare, nu s-au lăsat deloc de ce începuseră și transferați fiind în altă parte, au reluat de la cap acțiunea lor întreruptă, pentru un cuconaș, cel mai mic neajuns din partea mea i-ar fi fost un duș de apă rece, pentru dânsii asta le-a trecut peste cap fără să o răcească.

E bineînțeles că am destulă inimă și chiar destul simț practic ca să înțeleg că la asemenea oameni pedepsele nu pot dura. Dar pentru mine este o încurajare care mă despăgubește de multe alte cauze de deprimare în lucrarea ce am întreprins.

Vei zice iarăși că mișcarea cea bună printre învățători este departe de a se fi generalizat. Asta este sigur, ba zic că nici nu se putea să fie altfel. Când ai să

urmești o greutate mare din loc, nu știi că la început mișcarea abia se simte? Dar mai pe urmă mișcarea se adaugă mișcării și iuteala crește din ce în ce.

Sunt 4500 de învățători și eu evaluez la cel puțin 500 numărul acelor care fac ceva pentru mișcarea poporanistă, excluzând pe aceia care vorbesc dar nu fac. Ei bine, proporția aceasta este absolută. Adu-ți aminte că mișcarea a început, sunt acum mai puțin de patru ani, că mijloacele ce am întrebuințat au fost foarte mici și neînsemnate, că personalul care m-a ajutat a fost puțin numeros și în mare parte puțin convins de însemnătatea și de eficacitatea propagandei ce întreprindem. Mai adu-ți aminte că în acei doi ani, adu-ți aminte, în fine, că în aste zece luni de minister din rândul acesta, eu nu am făcut mai nimic pentru a o menține și a o dezvolta, absorbit cum am fost aproape exclusiv cu chestiile de gologani. Și cu toate astea mișcarea nu numai a continuat, dar ia avânt din ce în ce mai mare. D-ta nu știi, pentru că judeci numai după județul D-tale, unde nu era nimic făcut și unde totul trebuie început. Dar să înceapă dar și voi vedea.

Iacă pentru ce am deplină încredere în succes și pentru ce lucrez și voi mai lucra în astă direcție cu același foc ca și când aș avea numai 25 de ani. Multe am întreprins, mai multe decât poate spera un om ca înainte să poată duce la bun capăt. Dar dacă când voi închide ochii vom vedea că sămânța aceasta nu s-a pierdut, vom putea zice că nu am trăit degeaba.

Acum, concluzia la toate astea care este? Este că sunt cu totul de părerea D-tale că este bine ca în școala normală, viitorului învățător să i se facă o preparație anumită pentru acțiunea ce va avea de exercitat în afară din școală. Și dovada că asta e părerea mea iat-o în distribuția de ore ce am făcut la septembrie pentru școlile normale, am prevăzut la toate câte două ore pe săptămână pe care le-am destinat pentru datoriile învățătorilor. Am explicat tuturor celor ce m-au întreat că în aceste ore voiam să se facă un regulament școlar, pentru că acelea știam că se fac deja, ca să se prepare viitorii învățători anume cum să înjghebeze o societate economică, un mic cerc cultural etc. D-ta ai inclus să li se facă și un curs de psihologia poporului rural. Poate că și asta ar fi bine, deși credem că nu vei găsi pe nimeni care să știe să facă un asemenea curs și dacă va deveni și acest curs un rău pretext de învățare pe dinafară.

Cât pentru ceea ce zici despre preoți, suntem perfect de acord. Cred că ei ar putea face mai mult decât învățătorii, dacă ar vrea. Sunt unii foarte rari care fac mult bine. Dar asta este o rară excepție. Ca să se facă ceva cu dâștii ar trebui un bicorn pe care nu-l am.

Dar cine știe ce ne rezervă viitorul ?

Al D-tale devotat, Haret

2.

22 martie 1904

Domnule Dumitrașcu,

D. G.<iacomo> Tauro (fruntaș al organizațiilor învățătorești din Italia) mi-a scris și mie mai deunăzi, cerându-mi unele lucruri. Îi voi trimite în curând lucrările cerute și cu acea ocazie îi voi răspunde și cu privire la articolul de care îmi vorbești.

D-nii Halita și Spiridon Popescu sunt așa de ocupați încât nici nu-mi vine să le propun să facă articolul cu privire la școlile normale.

M-am gândit că ar fi bine să te adresezi d-ta direct pentru acest scop d-lui Toma Dicescu (intelectual râmnicean), care fiind, poate, mai puțin ocupat, s-ar însărcina să scrie articolul.

Haret

3.

Scopul Ligei propusă de d. Haret

Liga pentru continuarea și apărarea activității sociale, culturale și economice la sate, conține în însăși numele său scopul și menirea sa. Scopul ei precis rezultă din următoarele rânduri pe care le desprindem din apelul d-lui Sp. Haret.

Ea (liga) va căuta să uzeze de toate mijloacele pentru luminarea țăranimii, să favorizeze înființarea cursurilor de adulți și a altor instituții culturale potrivite și să susțină pe cele deja existente, să dea ajutor pentru înmulțirea bibliotecilor rurale și a publicațiilor de popularizare; să înființeze organe de publicitate anume pentru țărani, prin care să se combată efectele propagandei pe care de ani de zile o face printre ei o presă decăzută sau vândută, cu scopul de ațâța patimile cele mai rele ale maselor inculte și de a semăna înrânsele germenele vrajbei și neîncrederii în bine și în trăinicia țării; să lupte contra încercărilor de reînnoire a vechilor obiceiuri din vremile în veci blestemate, ce nu sunt încă uitate de unii oameni care ar dori reînțoararea lor; să ajute cu sfatul și cu sprijinul cel mai energic pe toți aceia mari și mici care lucrează pentru ridicarea satelor și să lupte pentru a reduce la neputință pe aceia care se încearcă a se opune acestei sfinte activități.

(articol trimis lui I.G. Dumitrașcu pentru „Revista învățătorilor și învățătoarelor” ce se edita la Buzău)

26 noiembrie 1902

4.

Domnule Dumitrașcu,

D.B. Lippuis, inspector al școlilor, 193, rue Maisonneuve, Montréal (Canada, America) dorește să aibă principalele publicații pedagogice de la noi. Oare nu ar fi bine ca și revista Dv. să facă sacrificiul de a-i acorda un abonament gratuit? El a ținut la 8/21 noiembrie trecut, la Montréal o conferință foarte elogioasă asupra învățământului nostru.

Haret

5.

București, 30 aprilie 1906

Stimate domnule Dumitrașcu,

Te rog să mă ierți că nu am putut răspunde mai curând la scrisoarea d-tale din 2 aprilie. Vreau să-ți spun că cred inutil să faci proces revizorului pentru nesocotitele lui vorbe. Mai putem să ne preocupăm de vorbele lor, când nu putem opri fapte ca acelea pe care le fac ei?

Haret

6.

Valea Călugărească, 6 august 1911

Stimate domnule Dumitrașcu,

Am scris cum mi-ai cerut. Îți restitui actele. Eu luna viitoare mă stabilesc în București, prin urmare vei putea mai lesne să mă întâlnești.

Haret

7.

București, 15 decembrie 1911

Domnul meu,

Cât timp îmi va mai rămâne de trăit, voi socoti ziua de 12 decembrie 1911 cea mai frumoasă din viața mea. Nu numai că a fost pentru mine o

răsplată covârșitoare pentru munca trecută și pentru greutățile imense, dar ea a stabilit pentru mine și acei care m-au sărbătorit atunci legături nediscutabile, care sunt o garanție sigură pentru succesul muncii viitoare.

Vă mulțumesc din adâncul inimii pentru partea ce ați luat la această caldă și inimoasă manifestare.

Haret

8.

14 martie (1912?)

Domnule Dumitrașcu,

Cu părere de rău, nu pot muta pe d. Stoleru la Beciu, pentru că locul acela este deja ocupat. De ce nu mi-ai scris dea dreptul, ca să nu se piardă vremea?

Haret

Cuvântarea rostită de I.G. Dumitrașcu, la dezvelirea plăcii comemorative în memoria lui Spiru Haret.

Venerată Doamnă Haret,
Domnule Ministru,
Domnule Președinte,
Iubiți colegi,

Ca acela ce am fost întâiul președinte al Asociației Învățătorilor, sprijinit mult la întemeierea ei, în anii începuturilor fragede (1900 – 1904) de nemuritorul vostru soț și părinte al învățătorimii, Spiru Haret, mișcat până în adâncul sufletului, astăzi, cu prilejul dezvelirii plăcii comemorative din zidurile casei ce a locuit, viu să aduc prinos de pioasă recunoștință acestui mare geniu al neamului românesc.

Iată, cum trec anii după ani! Rândurile luptătorilor mereu s-au primenit. Asociația plâpândă din 1900 a ajuns astăzi o mare forță, închinată celor mai înalte interese obștești.

Învățătorimea organizată, va proslăvi în veci numele sprijinitorului ei inițial, care-i vorbește și de dincolo de moarte. Spiru Haret n-a fost numai Ministrul de un sfert de veac al școalei românești, cum scria un apologist și nici „adversarul” declarat al unor mari sau mărunți politicieni, profesori sau învățători puțin modești. Spiru Haret a fost cel mai mare Ministru al înălțării

neamului românesc prin școală și prin învățătorimea ce atât de mult a iubit din tot sufletul său, cu sinceritate, fără spirit de reclamă, fără vanitate.

Marii Eroi sunt întotdeauna sinceri.

Și aici, în casa devenită istorică din strada Verde, azi General Manu, stradă căreia i se cuvine un nume mai potrivit, dacă conducătorii municipiului ne-ar asculta dorința, cu ce bucurie părintească își primea aici Spiru Haret pe învățătorii săi.

Aici ne mângâia el în necazuri, ne încuraja în lupta aprigă contra tuturor nedreptăților. Aici ne îndemna să ținem piept încercărilor grele, loviturilor sângeroase de care se vorbește în unele din scrisorile sale originale ce și noi am încredințat urmașului vrednic de azi, constructorului Ministru, Dl. Dr. Angelescu, spre publicare, în monumentală lucrare: *Scrisorile lui Spiru Haret către învățători*.

Aici, în această Casă, ni se mai făcea și cinstea nevisată, de a fi reținuți uneori la masa ce ni se părea un ospăț cu Zeii din Olimp, împărtășiți cu ambrozie și nectar de cea mai sfântă împărtășanie.

Aici primea El delegațiile de învățători, Comitetele Asociației Generale, purtătoare de doleanțe și deziderate ale încercatei noastre corporațiuni.

Aici, ca într-un vast laborator, ca într-un sfânt altar, se galvanizau credințe, se împărtășeau speranțe.

De aici au pornit memorabilele lui rapoarte către Rege: cel din 1907, mântuitor atâtor vieți trupești și sufletești, victimele sângeroaselor răcoale țărănești; cel din 1903, din care reamintim aceste mărturisiri: *Asociațiile de învățători și institutori, ca și revistele acestora, au fost unele mijloace de a remedia lipsa legăturilor mai strânse cu autoritățile. Am ajutat cât am putut consolidarea lor și am căutat să stabilim între ele relațiuni cât mai apropiate. Ne-am sforțat, îndeosebi, de a favoriza formarea unei vaste Asociațiuni a corpului învățătoresc primar care, bine condusă, ar fi de mare sprijin Ministerului în realizarea multor puncte din programul său.*

Iată ce minunată prevedere! Înărurirea rodnică, sprijinirea reciprocă a Ministerului și a vastei Asociațiuni Învățătorești!

Am vrut, accentuase marele Ministru, să fac din învățători o forță contra întunericului și mizeriei încuibate.

Și Marele făuritor de suflete a constituit acea forță, folosind atrăgătoarea putere a iubirii de la învățător la învățător. A înălțat învățătorimea în ochii ei proprii, ca și în ochii opiniei publice.

Mișcătorul adagiu: *Anch ' ion son ' maestro*, Spiru Haret l-a intonat la Congresul învățătorilor de la Constanța (1910), primul congres învățătoresc onorat cu prezența unui Ministru al Instrucțiunii, fiind încă, în același timp, și Prim-Ministru Interimar. Citez cuvintele următoare:

Și eu sunt dascăl....De la sfaturile învățătoarești totdeauna am plecat cu o nouă energie de luptă și muncă... fiind o adevărată biserică ceea ce faceți Dv.

Încheierea (discursului n.n.) i-a fost crezul suprem al nobilei sale vieți, crez pe care astăzi nu este învățător și român să nu îl împărtășească: *Avem datoria de a dezrobi neamul românesc, pe pământ românesc.*

Cine oare a enunțat și cine a urmărit din răputeri să înfăptuiască un mai frumos și mai impunător program ca acesta?

De dincolo de moarte, geniul Marelui nostru Învățător ne poruncește să avem conștiința veșnic trează și să-i urmăm veșnic îndrumările ce vor duce la izbânda strălucită.

Cu învățătorii voi avea de dus o lungă și grea luptă în serviciul țării, fie ca șeful lor, fie ca simplu coleg de dascălie ni se răspundea în 1901 când îl proclamasem ca membru de onoare al Asociației.

Astăzi, prin comemorări ca cele organizate de conducerea Asociației noastre generale, se dau răspunsuri înălțătoare poruncii vremurilor, poruncii marelui Învățător și Profet al Românilor, Spiru Haret.

Îi ascultăm porunca! Nu-l vom uita niciodată! Îl vom urma.

Buzău, 19 mai 1931. I.G. Dumitrașcu.

&

Peste vreme, buzoienii au căutat diverse modalități pentru a-și manifesta respectul și mulțumirea pentru dragostea pe care marele Haret le-a dovedit-o prin înființarea de școli și pentru pregătirea viitorilor dascăli, între care și amplasarea unui bust în curtea Școlii Normale de băieți. Duminică, 18 iunie 1939, a avut loc ceremonia de dezvelire a bustului lui Spiru Haret, amplasat pe un soclu din curtea școlii. Între invitați: Petre Andrei, ministrul Educației Naționale, subsecretarii de stat Stanciu Stoian și Victor Țoni, Julian Stănescu, directorul învățământului normal; I. Bujor, inspector general. Directorul școlii, Emil Palade (tatăl lui George Emil Palade, singurul român laureat al Premiului Nobel pentru medicină, de la a cărei naștere s-au împlinit în 2012, o sută de ani) a vorbit despre personalitatea lui Spiru Haret, amintind că s-a luat inițiativa amplasării unui bust în curtea școlii, la 12 decembrie 1925, cu prilejul inaugurării oficiale a noului local, ceremonie la care a fost prezent și dr. Constantin Angelescu, directorul școlii, Constantin Secrețeanu și Gh. V. Stănescu, fost elev al lui Spiru Haret. Atunci s-a lansat o listă de subscripție, reușindu-se să se colecteze 15.000 lei, în 1926, primăria donând 20.000 lei, la care s-a adăugat și suma colectată de prof. Alexandru Raiciu. Inițial, s-a luat legătura cu sculptorul Dumitru-Bârlad.

Lucrarea a fost evaluată la cca. 150.000 lei, astfel că în această situație, a venit propunerea ing. Emil Negulescu, fiul institutorului Gabriel Negulescu, de la Școala primară nr. 3 de băieți, de a realiza bustul gratuit.

Fragments de la correspondance de Spiru Haret

Résumé

Après une brève présentation de la vie et de l'œuvre de Spiru C. Haret, on présente des lettres recues de la part de I. Gh. Dumitrascu (qui habitait Buzau), le fondateur de L'Association Générale des Enseignants et Enseignantes de Buzau, le noyau de l'association au niveau central. Cette année, qui marque la commémoration de 100 ans depuis sa mort, on spécifie l'initiative appartenant aux habitants de Buzau de lui ériger un buste, situé aujourd'hui sur un piédestal en face de l'école qui porte son nom.

**GH. MUNTEANU MURGOCI
- FIU AL PLAIURILOR BUZOIENE -
BIOGRAFIA UNUI MARE SAVANT**

Constantin MURGOCI

După mai mulți ani de cercetări, după studierea a zeci de cărți, articole, schițe, documente de arhivă, după îndelungate convorbiri cu cercetători, profesori, pensionari, rude din țară și străinătate, îndrăznesc să cred că am deslușit în bună măsură viața marelui savant care a fost Gh. Munteanu Murgoci. Pun accentul în această schiță biografică mai ales pe nașterea și pe locul de baștină ale acestuia, pentru faptul că mai toți autorii care au încercat să-i scrie biografia s-au lovit de la început de puținele informații privind originile, nașterea și copilăria acestuia.

Această lipsă de informații despre obârșia sa se datorează în parte, marii sale modestii - știind că se trage din părinți simpli - tatăl său fiind oier, dintr-o familie de gospodari de la munte, și nu în ultimul rând, scurtei sale vieți - dedicată aproape în întregime științei și patriei sale. Iată ce spune despre acest subiect marele om de știință Marcian Bleahu, care alături de Bruno Iancovici și alți câțiva mari oameni de știință au dat la iveală în 1957, volumul „Opere alese - Gh. M. Murgoci”¹, de altfel, una din cele mai documentate lucrări despre marele savant, în capitolul „Personalitatea lui Gh. M. Murgoci”: „De aceea această succintă prezentare pe care o încercăm nu are pretenția de a fi completă”, iar Ștefan Catuniari și Emil Protopopescu-Pache, în lucrarea „Gh. Munteanu Murgoci - geolog șef - șeful secțiunii agrogeologice din Institutul Geologic al României (1872-1925). Schiță biografică”², notează: „Obârșia neamului stabilit la Bisoca (pe atunci plasa Rm. Sărat), pare a fi, după cum însuși regretatul o credea, din ciobanii scoborâtori în timpul verii din Ardeal, peste Carpați, către șes”. Geologul Mircea Ilie, scria și el: „Orice biograf se va împiedica de la început de locul nașterii, despre care știm doar că a fost undeva

¹ Em. Protopopescu-Pache *et alii*, *Gh. M. Murgoci - Opere alese*, Ed. Academiei Republicii Populare Române, București, 1957, p. 344.

² Șt. Cantuniari, Em. Protopopescu-Pache, *Gh. Munteanu - Murgoci, Geolog Șef, Șeful Secțiunii agrogeologice din Institutul Geologic al României (1872-1925). Schiță biografică*, în *Anuarul Institutului Geologic al României*, vol. XI, p. 5.

la poalele munților”³. Un alt mare geolog român, Ion Popescu-Voitești scria: „Născut în 26 iulie 1872 din părinți țărani, într-un sat de lângă Brăila”⁴. Mai există încă mulți autori, care la fel ca și aceștia, din lipsa surselor de informare, trec ușor peste locul nașterii viitorului mare savant, unii dau ca locație a nașterii orașul, pe atunci localitatea Măcin, alții Tulcea, însă fără a prezenta nicio dovadă. Eu știam în bună parte locul de baștină al viitorului mare savant, însă mi-au trebuit ani de căutări pentru a aduce dovezi clare, de netăgăduit privind nașterea și locul de baștină ale viitorului mare savant. Una din cele mai credibile dovezi - verificată desigur - este copia certificatului de naștere, pe care am găsit-o în *Revista Brătescu*, alături de un interesant articol semnat de dl. Profesor Anton Tudorel, de la un liceu din Tulcea. Din el aflăm că Gheorghe (Gheorghî, cum este consemnat în certificat) Murgoci s-a născut la Brăila, la casa părinților săi din acest oraș. Aici trebuie să mă opresc și să precizez mai multe lucruri: 27 iulie 1872 este de fapt data înregistrării copilului la Oficiul Stării Civile, nașterea fiind cu câteva zile în urmă. Mai toți biografii dau ca dată a nașterii 20 iulie, doar I. P. Voitești dă ca zi de naștere data de 26 iulie 1872, pe care eu o susțin drept credibilă, copilul fiind înregistrat a doua zi, pe 27 iulie. Tot de aici mai aflăm că tatăl său se numea Radu Murgoci și avea 28 de ani, iar mama se numea Eustina (botezată Iustina) și avea 25 de ani - născută Olteanu, din localitatea Dârste de lângă Brașov, actualmente cartierul Noua din Brașov. Mai menționăm că locuința părinților acesteia mai dăinuie și în ziua de azi și chiar este locuită.

Revenind la certificatul de naștere, înregistrat sub numărul 828, în Registrul Stării Civile din Brăila aflăm ocupația pe care și-a declarat-o tatăl său ca fiind cea de plugar - din varii motive nedeclarându-se cioban și faptul că avea o casă în Brăila, pe acea vreme unul din cele mai mari și mai importante porturi cerealiere ale Europei - locul unde se stabilea prețul mondial al grâului. Poate că acestea au fost motivele pentru care tatăl său Radu Murgoci și-a construit o casă sau și-a cumpărat-o și poate și cu gândul ca viitorii săi copii să aibă unde să studieze. O altă dovadă palpabilă și mult mai la obiect este cartea lui Octavian Moșescu (1894-1982), fost primar al Balcicului în două rânduri, editor și mare colecționar de artă, „Oaspeți de altă dată”, în capitolul „Acolo în golful de argint”, unde redă o confesiune a lui Gh. M. Murgoci, privind nașterea sa: „Eu sunt coborâtor din Bisoca și rădăcinile neamului meu sunt înfipte adânc în satele din jur. Sunt neam de mocani păstori care au trecut Carpații înainte cu câteva sute de ani. Tatăl meu, cioban, a plecat din Bisoca cu

³ Mircea Ilie, *Figuri de geologi români: Gheorghe Munteanu Murgoci, Ludovic Mrazec, Ion Popescu-Voitești*, Ed. Științifică, București, 1957, p.12.

⁴ A. Popovici-Bâznoșanu, M. Brandza, *Profesorul G. Murgoci - Panegiric*, în *Buletinul Societății de Științe din Cluj*, tom XX, fascicolul 4, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1925, p. 220.

turma de oi, în căutare de pășune în bălțile Brăilei. Eu sunt născut pe drum, într-o căruță, având coviltir cerul cu stele și călăuză Steaua Polară. De aceea îmi place drumeția”⁵. Mai fac câteva completări și anume faptul că știam această „legendă” din familie, fiindu-mi povestită de nașul meu, Constantin Murgoci din Sărulești, localitate învecinată cu Bisoca, unde în 1900, Gh. M. Murgoci împreună cu profesorul Ludovic Mrazec, poposesc pentru o noapte să se odihnească, fiind într-o expediție de lucru în munții din zonă.

O altă informație demnă de toată încrederea am găsit-o în panegiricul redactat de Alexandru Popovici-Bâznoșanu - președinte și M. Brandza-secretarul general al Societății Naturaliștilor din România și citită de primul în ședința Societății Naturaliștilor. Iată ce scrie: „Obârșia familiei lui Murgoci este satul Bisoca, (astăzi comună) așezat în Rm. Sărat, la poalele muntelui cu același nume și despre care ilustrul scriitor Odobescu spune că este interesant în două chipuri: mai întâi de sus dealul pe care el șade, isvorăște Peceneaga, un pârâu cu nume prețios pentru etnografia țării, al doilea pentru că în el trăiesc și se prăsesc cei mai frumoși bărbați din tot plaiul înconjurător... În o primăvară frumoasă - e mult de atunci – un vrednic Mocan, tatăl lui Murgoci, pleacă cu familia, bagajele și turmele din Bisoca în Balta Brăilei pentru a se ocupa acolo cu păstoritul. Făcând oarecare stare, bisocanul muncitor și econom isbutește să-și cumpere o căsuță în orașul Brăila. Într-o zi, plecând din Baltă spre Brăila, soția gospodarului naște în căruță un copil”⁶.

Tatăl savantului a mai avut un frate, Toader Murgoci, rămas în Bisoca și ai cărui urmași sunt răspândiți astăzi în diferite zone ale țării. Cele scrise de Octavian Moșescu, primarul care a dat o lege în Balcic prin care erau împrumutate cu loturi pentru case toți artiștii, oamenii de știință, militarii etc. – sunt adevărate, savantul fiind printre primii care-și construiește o casă de vacanță, vis-à-vis de palatul Reginei Maria. La fel de adevărată este și povestea cu nașterea lui Gh. M. Murgoci în căruță - știm că de foarte multe ori soția urma pe soțul său - în deplasările sale cu turma și era normal ca aceasta, care urma să nască, să fie transportată cu căruța și să se îndrepte spre Brăila, unde aveau o casă și unde exista asistență medicală.

Trecând la copilărie, accentuăm că ea a fost petrecută la Bisoca, la casele bunicului, Dumitru Murgoci, gospodar de frunte al acelor meleaguri și sigur știutor de carte. Avem dovezi că era arendașul unor moșii (păduri) ale lui Lascăr Catargiu, fost prim-ministru în patru guverne ale României, iar o legendă de familie spune că micuțul Murgoci, pe atunci în vârstă de 4-5 ani, a fost remarcat de acesta, care i-a spus bunicului: „Să-l dați la școală pe acest copil, că voi avea eu grijă de el”. Aceasta ar explica în parte asistența materială

⁵ Octavian Moșescu, *Oaspeți de altădată*, Ed. Litera, București, 1972.

⁶ A. Popovici-Bâznoșanu, M. Brandza, *op.cit.*, p. 7.

a elevului Gh. M. Murgoci în clasele de gimnaziu și mai târziu la facultate, în țară și străinătate.

Cele patru clase primare care se făceau în acea vreme, după Legea Instrucțiunii Publice, promulgată de domnitorul Al. Ioan Cuza la 25 noiembrie 1865, și care erau gratuite, generale și obligatorii, se pare că le-a făcut la Măcin. Nu știu încă de ce familia sa a locuit la Măcin în acea perioadă, dar se pare că există o copie a situației sale școlare, care ar dovedi că școala primară a făcut-o aici. La câțiva ani după nașterea sa, se naște sora sa, Maria Murgoci, care va urma oarecum aceeași linie a instrucțiunii școlare. Se pare că a mai avut o soră Ștefana, despre care nu am găsit nicio informație, nici în corespondența savantului, nici în vreo altă sursă; posibil ca, dacă aceasta a existat, să fi decedat la o vârstă fragedă. În notița unde am găsit acest nume mai apare o informație și anume prenumele bunicului său – Manolache - aceasta ar lămuri de ce în unele lucrări apare ca fiind fiul lui Radu Manolache Murgoci. O să revin în altă lucrare, după ce voi aduna dovezi clare. Despre copilărie mai pot să spun, din surse orale ale înaintașilor mei, că aduna pietricele din albiile râurilor pe unde trecea și pe care le sorta după culoare și după formă.

În 1883 tatăl său îl înscrie la Liceul Nicolae Bălcescu din Brăila, secția reală, unde tânărul Murgoci se face remarcat de către profesorul Th. Nicolau care-i sădește în suflet dragostea pentru științele naturii.

Nu trec peste o informație foarte importantă și anume „porecla” Munteanu pe care a primit-o de la colegii săi de școală primară - acceptată de învățători și de micul Murgoci - care și-a însușit supranumele și l-a adoptat până la sfârșitul vieții. Acest cuvânt întărește încă o dată originea familiei, a părinților săi, ca fiind de la munte - Bisoca fiind și astăzi păstrătoare a locației caselor strămoșilor săi.

După susținerea examenului de bacalaureat în 1892, se înscrie la Universitatea din București, unde urmează cursurile Școlii Normale Superioare, înființată în 1880 - pentru a forma viitorii profesori de liceu (învățământ secundar) - primul director al acesteia fiind Ioan Zalomit, urmat în 1891 de Alexandru Odobescu. Gh.M. Murgoci va urma cursurile Diviziunii de Științe, mai precis, fizică-chimie. Este un student strălucit și profesorul Negreanu de la Catedra de Fizică îl numește asistentul său la această catedră. În același timp, profesorul Mrazec organizează Catedra de Mineralogie de pe lângă Facultatea de Fizică și Chimie, unde îl cooptează și pe tânărul Murgoci care este atras de acest nou domeniu și în scurt timp devine studentul ilustrului profesor, apoi chiar asistentul său, care-l va înlocui la catedră pentru un an de zile. Tot acum tânărul Murgoci își ia licența în științe fizico-chimice (1895) și împreună cu profesorul Mrazec organizează primele cercetări geologice și petrografice în Dobrogea de Nord și în Munții Meridionali - tot acum va publica și primele sale lucrări științifice. Nu mă voi ocupa aici de cercetările

sale și de multe lucrări științifice publicate până la moartea sa, în țară și în străinătate, ci mă voi strădui să prezint pe Murgoci omul, familistul, patriotul, prietenul necondiționat, vizionarul și iubitorul de țară. La insistențele profesorului Mrazec, care a văzut la tânărul Murgoci acea scipire de geniu, acesta pleacă la Viena în 1898 pentru a-și complete studiile. Aici studiază cu marii profesori Tschermark, Becke și Berwerth, dar datorită faptului că absolvise liceul la secția reală nu-și poate lua doctoratul și pleacă la Universitatea din München unde va studia cu profesorii Groth și Weinschenk și în 1900 își ia doctoratul cu „Magna cum laudae” cu o lucrare din domeniul mineralogiei. Tot aici cunoaște pe tânăra studentă Agnes Kelly, născută în Australia, dar de origine engleză, aflată tot la doctorat și cu care se va căsători câțiva ani mai târziu la Londra.

Întors în țară, tânărul savant va continua cercetările în mai multe direcții ale științelor naturale și lucrând și în învățământ. În 1902, îl găsim ca profesor de științe fizico-naturale și geografie la Liceul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Ploiești, apoi la aceleași materii și la Liceul Lazăr din București, concomitent fiind avansat șef de lucrări la Universitatea din București.

În 1903 devine primul docent al Universității din București.

După căsătoria din 1904 la Londra cu domnișoara Agnes Kelly, devenită acum Agnes Kelly Murgoci, aceștia vor pleca în Statele Unite, unde tânărul savant va studia în laboratoarele Universității Leland Stanford din California, Palo Alto, cu celebrul prof. Eugene W. Hilgard, considerat părintele pedologiei americane, precum și la Berkeley University of California, unde în 1906 publică o interesantă lucrare științifică în limba engleză.

În 1905 familia se întoarce în țară deoarece soția sa, Agnes Kelly Murgoci va naște primul copil, o fată, botezată Helen, după numele mamei lui Agnes Murgoci. Helen va studia medicina la Universitatea din Bristol, Anglia și va fi cea care va termina și edita lucrările de etnografie românească ale mamei sale, decedată și înmormântată în insula Wight, Anglia în 1929.

Gheorghe Munteanu Murgoci va continua cercetările sale științifice iar în 1906, o dată cu înființarea Institutului Geologic Român, este numit prin Decret regal – șeful secțiunii de agro-geologie, post pe care îl va ocupa până la sfârșitul vieții sale.

În 1907 se naște al doilea său copil, un băiat, Radu Maxwell Murgoci, botezat cu numele bunicului său dinspre tată și cu al bunicului său dinspre mamă. Acesta va studia în Anglia, la Bristol, apoi la Clare College, Cambridge cu marele profesor Lord Rutherford, părintele fizicii atomice, cel care-i prezicea tânărului Murgoci un viitor strălucit în fizica atomică, dar acesta moare, din păcate, la numai 30 de ani, răpus de tuberculoză.

În anii următori, Gh. M. Murgoci întreprinde cercetări, studiază și editează numeroase lucrări în domenii apropiate științei solului: geologie,

hidrologie, tectonică, petrologie, speologie, cartografie. Scrie manuale școlare, cursuri universitare, publică în mai toate revistele vremii, articole de popularizare a științelor naturii.

Urmează cursurile Seminarului Pedagogic Universitar, obligatoriu din 1920, instituție care pregătea profesorii din învățământul pre-universitar, iar apoi pe cele ale Institutului Pedagogic Universitar, devenind astfel profesor universitar.

Toate acestea nu-l împiedică să prezinte în 1909, la Conferința Internațională de Agro-geologie de la Budapesta, una din lucrările sale de frunte în privința pedologiei: „Harta solurilor din România”, lucrare primită cu entuziasm atât la conferință, cât și de lumea științifică din România. În 1911, secondat de colaboratorii săi, Emil Pache - Protopopescu și Petre Enculescu, publică în țară prima hartă a solurilor din România, la scara de 1: 2.500.000, însoțită și de o schiță climatologică. În același an, publică și o altă lucrare care s-a bucurat de mare succes: „Zonele naturale de soluri din România”, lucrare publicată și în Franța sub denumirea: „Etudes sur les sols arables de la Roumanie”. În 1912, publică la Berlin, în revista „Internationale Mitteilungen Bodenkunde” aceeași lucrare în limba germană.

Una dintre cele mai de seamă lucrări ale sale este „Sinteza Geologică a Carpaților de Sud”, prezentată în limba engleză la Congresul Internațional de Geologie de la Stockholm, în 1910, lucrare care l-a consacrat definitiv în rândul marilor figuri ale științei geologice universale.

Prodigioasa activitate a savantului continuă cu la fel de mare succes și în alte planuri: pionier și părinte al cercetășiei în România, membru fondator al Societății Turiștilor Români, membru fondator alături de Dimitrie Gusti la înființarea Muzeului Țăranului Român, îl găsim și alături de N. Iorga și V. Pârvan la întemeierea Institutului de Studii Sud-Europene, redactor pentru partea științifică a revistei *Semănătorul*, apropiat al Casei Regale - fiind profesorul, inclusiv de bacalaureat al Alteței Sale Regale, prințul Carol, viitorul rege Carol al II-lea, la Științele Naturii.

Marele savant a avut prieteni în toate stările sociale, atât în țară cât și în străinătate, a fost apreciat în toate cercurile științifice, fiind distins de regele Carol I cu două mari distincții: Steaua României și Coroana României. Mare patriot, a fost unul care a militat continuu, alături de soția sa, Agnes Murgoci, pentru Marea Unire, prin prietenii săi din Franța, Anglia și Statele Unite⁷. S-a numărat printre marile personalități de dincoace de munți care au semnat Declarația de Unire de la Blaj și printre primii patrioți români care au semnat Declarația de Unire de la Chișinău din 1918.

⁷ Al. Lapedatu, *Scrieri alese, articole, cuvântări, amintiri*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1985, p. 364 – 365.

Pe tărâm profesional, a fost cel care a pus bazele Facultății de Mineralogie și Petrografie (1919-1920) din cadrul Universității din Cluj și al aceleiași facultăți din cadrul nou – înființatei Universități Populare din Chișinău, fiind totodată numit și secretar general în cadrul Ministerului Agriculturii din Guvernul de la Chișinău, precum și membru în comisiunea Sfatului Țării, instituită pentru înfăptuirea reformei agrare.

A editat revista „Revue du petrol” unde au publicat în domeniul științei petrolului mulți oameni de știință români, germani, maghiari, ruși etc.

Multe alte articole i-au fost publicate în: *Revista Română politică și literară*, *Flacăra*, *Convorbiri Literare*, *Revista Română*, *Dunărea de Jos*, *Viața Agricolă*, *România Pitorească*, *Semănătorul*, etc. A dat țării câteva generații de oameni de știință, iar multe din teoriile sale care au rămas universal valabile sunt amintite și astăzi în marile lucrări științifice de profil din țară și străinătate.

Membru corespondent al Academiei Române (1923), membru al Academiei Franceze de Agricultură (1924), savantul încetează din viață în 1925, la nici 53 de ani. Ca semn de înaltă prețuire, Academia Română a instituit premiul „Gh. M. Murgoci”, care se acordă anual autorului celei mai bune lucrări de geologie din România.

În anul 1964, la al VIII-lea Congres Internațional de Știința Solului, Romfilatelia a emis un timbru cu chipul marelui savant, ca semn de prețuire pentru acesta.

Nu pot încheia înainte de a da mai multe citate ale celor care l-au cunoscut pe marele savant.

Al. Popescu-Voitești: „Prin pierderea lui Murgoci, știința română pierde pe unul dintre susținătorii ei de frunte și dintre cei mai devotați. Țara pierde pe un neobosit și luminat patriot, iar cei ce l-au cunoscut pierd... prietenul devotat și dezinteresat, în ai cărui ochi și suflet se găseau un puternic răsunset și bucuriile și durerile lor”⁸.

Ștefan Cantuniari și Emil Protopopescu-Pache, într-o interesantă schiță biografică: „Ridicat din mijlocul țărănimii celei mai curate, înzestrat cu acele puteri intelectuale latent caracteristice poporului românesc, el ajunge repede printr-o voință neînvinsă și o putere de muncă uriașă, la asimilarea unei vaste culturi și la atingerea treptelor sociale celor mai înalte, dar oriunde se găsește, el nu uită că este român și că trebuie să-și susțină neamul în toate împrejurările”⁹.

Vintilă Brătianu (1867-1930), fost prim-ministru al României, fruntaș al P.N.L., spunea în cuvântarea din partea Guvernului României, pe care a rostit-o la înmormântarea savantului: „și cu cât cutreeră țara, cu atât o cunoaște și o

⁸ A. Popovici-Bâznoșanu, M. Brandza, *op.cit.*, p. 225.

⁹ Șt. Cantuniari, Em. Protopopescu-Pache, *op.cit.*, p. 16.

iubește mai mult, cu atât este mai nerăbdător să o vadă la locul de cinste ce merită. Iată de ce el duce, peste tot unde trece, nu numai privirea omului de știință ce pătrunde în întuneric și scoate adevărul la lumină, dar și inima românului care scoate de sub cenușe și aprinde iarăși focul ascuns sub vitrejia vremurilor”¹⁰.

N. Iorga, prieten și colaborator al marelui savant, scria: „Despre fiul moștenitorului auzisem caracterizări entuziaste de la bunul Gheorghe Munetanu - Murgoci: geologul cu mai vast orizont și mai bună aplicare către împărtășirea în cerc mai larg cunoștințelor sale, om de mare merit, foarte bun vorbitor, familiar, scriitor de chemare... Fusesse împreună cu alții care nu erau de aceeași talie, profesorul tânărului prinț, care tocmai trecuse bacalaureatul”¹¹. Apoi: „Îmi asociasem pe Murgoci, care cunoștea bine ca geograf, această regiune și al cărui spirit deschis era capabil de a înțelege orice direcție nouă...”¹² (Este vorba despre înființarea Institutului de Studii Sud-Europene). Iarăși Iorga: „Murgoci m-a luat atunci la dânsul și tot mulțămită lui am putut scăpa cu viață, fără domiciliu silit au fortăreața care au cuprins peste câteva zile oameni ce greșiseră mult mai puțin față de centrali decât mine...”¹³.

Al. Popovici Băznoșanu, mare naturalist român, scria în panegiricul redactat împreună cu M. Brândză, secretarul general al Societății Naturaliștilor, la moartea savantului: „Viața lui este una din pildele cele mai strălucite de energiile, care zac în adâncimile profunde ale poporului român. Eșit din pătura viguroasă a muntenilor noștri, îl găsim înzestrat cu o putere de muncă și de voință pe care numai arareori o întâlnim la pătura orășenească. Inteligența lui deosebită, care i-a permis să adâncească cele mai înalte probleme din domeniul istoriei pământului, arată încă o dată că în marele rezervoriu al populațiunii noastre rurale se găsește un deposit nesecat de puteri intelectuale latent”¹⁴.

Acest articol este o sinteză a unei viitoare lucrări, cu mult mai ample, despre savantul Gh. Munteanu-Murgoci, datoria noastră fiind aceea de a nu lăsa vâlul timpului să acopere chipul celor care au dat cu mult mai mult decât au meritat de la patrie.

¹⁰ Cuvântare rostită din partea Guvernului Român la înmormântarea prof. Gh. M. Murgoci - de V. Brătianu, în *Anuarul Institutului Geologic al României*, vol. XI.

¹¹ N. Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, Ed. Minerva, București, 1976, p. 441 - 442.

¹² *Ibidem*, p. 446.

¹³ *Ibidem*, p. 496 - 497.

¹⁴ A. Popovici-Băznoșanu, M. Brandza, *op. cit.*, p. 7.

Bibliografie

Em. Protopopescu-Pache, Const. D. Chiriță, M. Bleahu și Br. Iancovici - *G. Munteanu Murgoci – Opere alese*, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1957.

Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, Editura pentru Literatură, 1967.

Nicolae Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, Editura Minerva, București, 1976.

Virgiliu Florea, M. Gaster & Agnes Murgoci, *Avocați în Marea Britanie ai culturii populare românești*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2003.

Alexandru Lapedatu, *Scrieri alese, articole, cuvântări, amintiri*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985.

Octavian Moșescu, *Oaspeți de altădată*, Editura Litera, 1972.

C. Botoranu, I. Calafeteanu, E. Campus, V. Moisuc, *România și Conferința de Pace de la Paris (1918-1920)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983.

Gh. Munteanu Murgoci - a short biography of a great scholar

Summary

Gheorghe Munteanu Murgoci was born in Braila, on the 26th of July 1872. He spent his childhood in Bisoca, a locality in the mountain area of Buzau county.

As a child, he studies in Braila, then he takes the courses of the Bucharest University, the Science Section. He gets perfected in Vienna and München, where he gets his degree in mineralogy. He did research, he published and edited papers in the following sciences: geology, mineralogy, tectonics, speology, petrology, agrogeology, cartography. He published over 200 scientific papers in Romanian, English, German and French.

He married Agnes Kelly, of british origins, doctor in biology, who wrote and published a number of studies on Romanian ethnography in Great Britain. They had 2 children, a daughter, Helen and a son, Radu Maxwell.

He dies at the age of 53, in Bucharest in 1925.

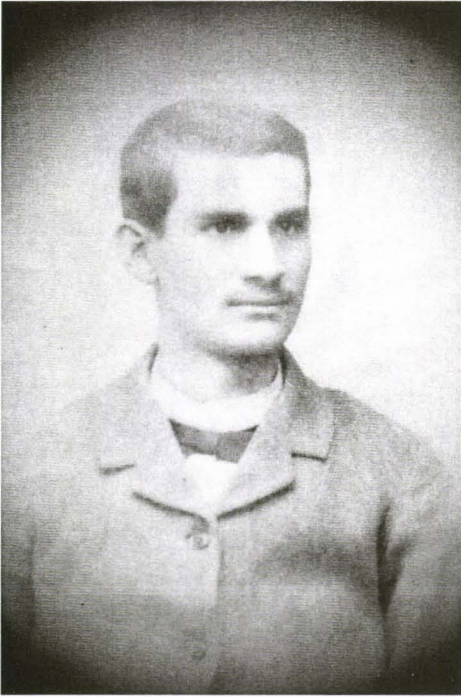

Foto. 1. Gh. Munteanu Murgoci, în timpul gimnaziului

Foto. 2. Gh. Munteanu Murgoci la vârsta de 25 de ani

Foto. 3. Gh. Munteanu Murgoci la vârsta de 30 de ani

Foto. 4. Gh. Munteanu Murgoci la vârsta de 45 de ani

Foto. 5. Gh. Munteanu Murgoci la vârsta de 50 de ani

Foto. 6. Soții Murgoci în 1904

Foto. 7. Familia Murgoci în vizită la o mină de cărbuni

Foto. 8. Familia Murgoci la Bristol, Marea Britanie, aprox. 1920

Foto. 9. La comemorarea a 40 de ani de la moartea savantului. Cel care citește un discurs este academicianul Alexandru Codarcea, în față, fiica savantului Helen, la braț cu academicianul Al. Popovici-Bâznoșanu

Foto. 10. Fiica savantului la una din vizitele în România, alături de dr. Costică Murgoci (Rm. Sărat), decedat în 1964 într-un tragic accident; fiul lui, Ionică Murgoci de la Bisoca, nepot al savantului

Foto. 11. Fiica savantului, Helen B. Murgoci

Foto. 12. Fiul savantului, Radu Maxwell Murgoci, decedat la vârsta de 30 de ani. Tablou realizat de pictorul Gheorghe Ionescu (soțul surorii sale Maria Murgoci). Actualmente în proprietatea nepotului, John. Herklots.

CÂTEVA CONSIDERAȚII PRIVIND VIAȚA ȘI ACTIVITATEA LUI IOAN IRINEU MIHĂLCESCU

„Calvarul Mântuitorului ne-a deschis tuturor porțile raiului, dar cu condiția ca puterea credinței și roada faptelor izvorâte din ea să fie singurele podoabe ale sufletului nostru”¹.

Liliana CIOBOTARU

Irineu Mihălcescu a fost o personalitate proeminentă a teologiei ortodoxe române din vremea sa, un capitol aparte, fiind unul dintre cei mai mari dogmatişti ai Bisericii Ortodoxe Române. Irineu (din botez Ioan) Mihălcescu s-a născut la data de 24 aprilie 1874. A fost al șaselea copil din cei zece ai preotului Ioan, din satul de munte Valea Viei, comuna Pătârlagele, județul Buzău.

Din școala satului, elevul Ioan Mihălcescu trece la gimnaziul din Buzău, unde urmează două clase în perioada anilor 1887-1889. Acesta a ajuns la Buzău într-un moment de adevărată renaștere culturală. În anul școlar 1887-1888, la Gimnaziul din Buzău s-a înscris un număr record de elevi. Printre colegii lui se numără figuri ilustre ale culturii și științei românești, pe care îi putem numi ca făcând parte dintr-o generație de aur a vremii respective. La sala Moldavia, din Buzău, gazda a numeroase spectacole de teatru, își vor face ucenicia mulți elevi ai gimnaziului din localitate. Unul dintre colegii lui Ioan Mihălcescu, Aristide N. Demetriade (1872-1930), viitorul mare actor, se va afirma ca sufleur și figurant încă de pe băncile școlii. În aceeași perioadă, premiantul clasei a IV-a a gimnaziului din Buzău s-a dovedit a fi viitorul savant, filozof, psiholog și logician, doctor în medicină Nicolae Vaschide². Coleg de clasă cu Ioan Mihălcescu a fost și Constantin I. Parhon, celebru om de știință, medic endocrinolog și neuropsihiatru, creatorul școlii românești de endocrinologie și unul din fondatorii ei pe plan mondial. În cei doi ani de gimnaziu, elevul Ioan Mihălcescu a dovedit o înclinație aparte spre disciplinele umaniste și limbile clasice, latina și elena. Câțiva ani mai târziu va șoca

¹ Fragment din *Pastorală de Paști* a mitropolitului Irineu Mihălcescu, din 13.04.1941.

² Mădălina Oprea, *Nicolae Vaschide văzut de Daniel Cluzel (6/19 dec. 1874-13 oct. 1907)*, în *Mousaios*, vol. XII, Buzău, 2007, p. 239.

auditoriu vorbind ore în șir în limba lui Homer. Linia aceasta nu era însă de vocație proprie, acesta își schimbă traiectoria școlară și intră la Seminarul din Buzău unde urmează cursurile timp de doi ani (1889-1891). La Seminarul „Chesarie Episcop”, aflat la câteva sute de metri distanță de gimnaziu își începea „cariera” cel care va fi supranumit „apostol al științei teologice românești”³ sau „far al științei dumnezeiești în biserica noastră”⁴.

După cei doi ani de cursuri frecvențați la Seminarul din Buzău, timp în care inteligența lui extraordinară i-a uimit pe profesori, preotul din Valea Viei a decis să-și trimită fiul la Seminarul Central din București, școala care împreună cu colegiul *Sfântul Sava*, a dat în mare parte elita intelectuală și științifică a poporului român. Seminarul Central din București pe care l-a urmat în perioada anilor 1891-1895, i-a adus mari satisfacții. Cunoștințele acumulate de la dascălii buzoieni, în special la limbile clasice, i-au permis să dea „lecții”, la propriu și la figurat, colegilor săi bucureșteni. Încă din clasa a VIII-a, datorită cunoștințelor sale și referințelor profesorilor, elevul Ioan Mihălcescu a fost numit preparator de limba greacă la Seminarul Central (1894-1900). Era prima recunoaștere a unei inteligențe tenace și răzbătătoare.

Ioan Mihălcescu și-a continuat pregătirea la Facultatea de Teologie din București (1895-1899), reușind să se impună în fața elitei culturale a capitalei cu lucrarea „Istoria Bisericii Române de la 1800 la 1850 și a literaturii teologice din această epocă”, încununată cu premiul Universității din București, fiind un model de studiu comparat. În paralel, a audiat și cursurile de filosofie susținute de Titu Maiorescu și Dumitrescu-Iași, la București. În luna iunie 1899, studentul Ioan Mihălcescu, și-a încheiat studiile teologice cu o lucrare de licență care l-a făcut de pe atunci celebru și care va reflecta personalitatea viitoare a tânărului teolog: „Sinodul al III-lea Ecumenic din Efes”. Iată ce mărturisește autorul însuși în prefața acestei lucrări, ediția a II-a: „Se cade, dar, acum când se împlinesc 1500 de ani de la săvârșirea acestui însemnat eveniment din Istoria Bisericii, să ne amintim cu evlavie de al III-lea Sinod ecumenic și să cinstim memoria celor 187 Sfinți Părinți care au luat parte la el și au luptat cu râvnă dumnezeiască, pentru apărarea dreptei credințe și au asigurat triumful ei asupra rătăcirii nestoriene”⁵.

Fostul său student Nichifor Crainic, în volumul omagial dedicat ieșirii la pensie consemnează laudativ: “Teza de licență spre Sinodul III ecumenic, retipărit ulterior, e o lucrare istorică și dogmatică deopotrivă, care vedește de la

³ Patriarh-Locotenent Justinian, *Cuvântare la înmormântarea mitropolitului Irineu Mihălcescu*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an LXVI, nr. 3-4, 1948, p. 181.

⁴ Nicolae Chițescu, *Cuvântare la înmormântarea mitropolitului Irineu Mihălcescu*, *op. cit.*, p. 185.

⁵ Ioan Mihălcescu, *Sinodul al III-lea Ecumenic din Efes (431)*, ediția a II-a, București, 1931, p. 4.

început o seriozitate științifică puțin obișnuită la noi. Autorul merge direct la izvoarele de mână întâia ale chestiunii, despicându-i cu o remarcabilă siguranță de sine sensul dogmatic și situându-o cu o suverană claritate în împrejurările istorice care i-au dat naștere”⁶.

După absolvirea facultății, a fost pentru o scurtă perioadă secretar al Internatului Teologic din București (1900-1901)⁷.

După răsunetul pe care l-au avut în epocă, teza de licență și lucrarea premiată, lumea teologică românească a recomandat continuarea studiilor la una din marile universități europene.

Cu sprijinul episcopului Gherasim Timiș, obține o bursă pentru a-și face studiile de specialitate la universitățile din străinătate, urmând Facultatea de Teologie și Filozofie din Berlin și Leipzig (1901-1904), unde a aprofundat studiul filosofiei și al teologiei sistematice, participând la cursurile renumiților profesori Paulsen, Kaftan, Simmel, Heinze și alții. În mod deosebit, la Berlin, a participat la lucrările colegiului pentru „studiul confesiunilor comparate“, condus de renumitului patrolog Adolf Harnack⁸. În ciuda celebrității acestui teolog, Ioan Mihălcescu, după cum el însuși mărturisește, era profund decepționat de faptul că Harnack nu cunoștea deloc și nu vorbea nimic de Ortodoxie. Mihălcescu, în acest sens, afirmă: „Îmi amintesc perfect lupta dârză pe care o ducea Harnack împotriva catolicismului român, în timp ce Biserica mea, Biserica Ortodoxă, nu avusese cinstea să fie pomenită decât câteodată, într-un semestru întreg, cu toată erudiția imensă a profesorului. La rândul său, Kaftan a amintit doar numele bisericii ortodoxe, fără să spună un cuvânt despre învățătura sa”⁹. Această constatare l-a impulsionat și s-a hotărât să scrie o carte, despre teologia simbolică, în care arată „(...) nu atât ce este Biserica Ortodoxă, ci, mai degrabă, cum vede ea și cum judecă confesiunile apusene”¹⁰. Această lucrare a fost transpusă în anul 1932 și în versiune franceză, fiind considerată una din puținele cărți de rară valoare în literatura teologică românească. În ea sunt concentrate marile calități de scriitor ale dascălului.

În timp ce era la studii, viitorul mitropolit a luat în apus credința ortodoxă și spiritualitatea, pe care le-a făcut cunoscute acolo și a luat metoda și limba, pe care, întorcându-se în țară, le-a folosit pentru punerea în circulație a învățaturii ortodoxe prin cărțile de dogmatică, catehismele și manualele pe care le-a scris.

⁶ Nichifor Crainic, *Irineu Mihălcescu*, în *Studii Teologice*, an VII, nr. 1, București, 1938-1939, p. 9.

⁷ Vezi, Mircea Păcurariu, *Dicționarul Teologilor Români*, București, 1996, p. 268-269.

⁸ Cezar Țăbârnă, *Istoria creștinismului (MXXXV): Irineu Mihălcescu, mitropolitul Moldovei (1939-1947)* în *Lumina*, din 4 August 2008.

⁹ Ioan Mihălcescu, *Compendiu de Teologie simbolică*, București, 1902, în prefață.

¹⁰ *Ibidem*.

Își ia doctoratul în filosofie în data de 13 iunie 1903, la Facultatea de Teologie și Filosofie din Leipzig, cu teza „Darlegung und Kritik der Religionsphilosophie Sabatiers”, sub conducerea profesorului M. Heinze¹¹. Această lucrare analizează problemele spirituale de la început de secol și a fost tipărită în colecția „Berner Studien zur Philosophie und ihrer Geschichte”. Teza sa de doctorat atacă o serie de probleme teologice de pe pozițiile ortodoxiei, în comparație cu gândirea protestantă germană. Prin această valoroasă lucrare, Biserica Ortodoxă Română își descoperă vocația teologică pe care Ioan Irineu Mihălcescu o va afirma timp de peste patru decenii pe plan european și mondial. Lucrarea aceasta i-a fost tipărită la Berna, (Elveția) având o temă de mare răsunet în actualitatea filosofică a vremii, ea fiind apreciată în epocă și de protestanții din România.

Cu biserica luterană din București, profesorul Mihălcescu a avut toată viața legături prietenești, fapt ce i-a permis afirmarea teologiei ortodoxe în Occident, după cum afirma într-una din operele sale: „Biserica Ortodoxă este adevărata Biserică, pentru că ea singură, a păstrat într-adevăr fără schimbare tot ce provine de la Mântuitorul și de la Sfinții Apostoli și în forma în care s-a stabilit de către Sfinții Părinți și de Sinoadele Ecumenice. Ea n-a schimbat nimic, n-a adăugat nimic nou la ceea ce a ținut și a învățat Biserica Ecumenică din cele dintâi opt secole ale existenței ei, veacuri care formează epoca clasică a Creștinismului. Învățătura ei dogmatică, morală și cultul sunt același care au fost profesate și practicate în timpul primelor opt secole (...)”¹².

De-a lungul timpului, acesta a fost invitat să țină conferințe despre credința creștin-ortodoxă la diferite universități din lumea occidentală, apărute în reviste de largă circulație.

Faima câștigată în Occident, ca și cunoștințele de religie comparată l-au impus ca pe unul dintre cei mai faimoși teologi ai timpului. Întors în țară, teologul Ioan Mihălcescu a participat la concursul pentru ocuparea unui post la Facultatea de Teologie din București, pe care l-a și obținut, ascensiunea sa didactică fiind rapidă. Acesta s-a impus în fața celor trei contra-candidați prin lucrarea de abilitare „Raportul dintre Religione și Morală”, fiind numit, în iunie 1904, profesor agregat de Teologie Dogmatică și Simbolică, apoi profesor titular la Catedra de Teologie Dogmatică și Simbolică a Facultății de Teologie

¹¹ Ion Vicovan, *Ioan Irineu Mihălcescu, Apostol al teologiei românești*, Ed. Trinitas, Iași, 2004, p. 26.

¹² Irineu Mihălcescu, *Teologia luptătoare*, ediția a II-a, Ed. Episcopiei Romanului și Hușilor, 1994, p. 223.

din București, în luna martie 1908, unde a predat până la alegerea sa în scaunul mitropolitan al Moldovei.

Încă de la începutul activității didactice a observat că programul studiilor de la Facultatea de Teologie din București era incomplet, pentru că lipsea catedra care să explice ființa și originea religiei și cea care să urmărească istoria religiilor lumii. Studiile viitorilor preoți erau în urma evoluției științei vremii, dar și a tendințelor ecumenice mondiale. De aceea, cursul ținut de noul profesor de teologie dogmatică și simbolică a fost unul de apologetică, istoria religiilor și dogmatică. Pentru completarea minusurilor învățământului teologic superior, Ioan Mihălcescu, a conceput o introducere generală la manualul de dogmatică și a predat în anul al III-lea, cursuri de apologetică sau teologia fundamentală. Așadar Apologetica sau Teologia fundamentală a fost o disciplină creată la Facultatea de Teologie din București de către profesorul Mihălcescu. Tânărul profesor de teologie și dogmatică a introdus încă de la început câteva capitole esențiale: cunoștințe despre ființa și originea religiei și a spiritului religios, elemente de cosmogonie, istoria religiilor lumii ș.a.m.d. Toate aceste „inovații” vor fi sintetizate în manualul tipărit în anul 1906, „Curs de Istoria religiunilor și Teologie Fundamentală”¹³.

Creând disciplina apologetică¹⁴ la Facultatea de Teologie, Ioan Mihălcescu era pus în primul rând în situația de a sistematiza didactic un imens material, pe care știința europeană i-l puna la îndemână. Orientat perfect asupra materialului, prin studiile făcute la Berlin și Leipzig, el s-a achitat în chip magistral de această sarcină, dovedindu-se după regretatul Vasile Găină de la Facultatea de Teologie din Cernăuți, singurul dascăl român de seamă în ramura apologetică¹⁵. În cadrul acestei discipline a specialității sale a definitivat un curs și a publicat numeroase articole. Urmașul său la catedră le apreciază și le enumeră astfel: „Cinstirea Sfinților”, „Rezumatul cursului său” (litografiat prima oară de preotul C. Provian și a doua oară de pr. Gh. Tilea), „Dogma soteriologica” și cursul nepublicat¹⁶.

Atmosfera de la cursurile sale era una de sărbătoare, după cum reiese din mărturiile ale foștilor studenți. În sălile de curs în care conferenția el, veneau studenți și de la alte facultăți, atrași de frumusețea și calitatea prelegerilor. Nichifor Crainic, în memoriile sale mărturisea: „am urmărit în anii de studenție toate cursurile de faimă ale Universității și am constatat cu mândrie că nu e unul care să se asemene cu frumusețea acestuia, care se preda la facultatea

¹³ Ion Vicovan, *op. cit.*, p. 62.

¹⁴ Apologetica creștină este ramura științei teologice care se ocupă cu respingerea atacurilor venite împotriva credinței de la necredincioși.

¹⁵ Nichifor Crainic, *op. cit.*, p. 9.

¹⁶ N. Chitescu și D. Radu, *Catedra de Dogmatică, Teologie fundamentală și Istoria religiilor*, în *Studii teologice*, an XXXIII, nr. 7-10, 1981, p. 551.

noastră. Entuziasmat, îmi aduceam prietenii de la celelalte facultăți ca să-l asculte. Era o sărbătoare¹⁷.

Irineu Mihălcescu a fost un remarcabil profesor, pregătind timp de 35 de ani mai multe generații de teologi. Studenții săi, fără deosebire, i-au remarcat harul pedagogic, magistrul¹⁸ avea o memorie de-a dreptul fenomenală, fapt ce-i permitea să întărească formule dogmatice cu citate biblice din textele originale timp de câteva ore. O altă față a vocației sale pedagogice, se referă la acordarea unor burse pentru tinerii teologi, trimiși să studieze în străinătate. Pe Virgil Godeanu l-a trimis în Franța să studieze opera lui Blondel, pe Lăncrănjan să studieze tomismul și filosofia medievală. Însuși profesorul Mihălcescu mărturisea că era foarte atașat de catedră și de studenții săi, după cum reiese dintr-un discurs cu prilejul sărbătoririi a 60 de ani de viață: „Grija mea principală a fost mai ales ca studenții să simtă căldura iubirii mele. Sunt încredințat că la judecata viitoare se va ține seama mai mult de dragostea pe care am avut-o pentru cei pe care i-am învățat, de dragostea pe care le-am infiltrat-o în suflet, decât de cunoștințele pe care le-am dat¹⁹”.

Spiritul său novator în toate ramurile teologice nu l-au împiedicat să rămână același tradiționist convins atașat valorilor multimilenare ale Ortodoxiei. Ioan Mihălcescu a participat la întruniri cu caracter ecumenist peste hotare: „Congresul Alianței Universale pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică”, Praga (1928); conferințe în străinătate, prin care a făcut cunoscută Ortodoxia în cercurile catolice și protestante din Apus²⁰. El rămâne în istoria Bisericii noastre ca unul dintre cei mai mari profesori de teologie, după cum afirma ucenicul său, profesorul Nicolae Chițescu: „s-a înălțat ca vulturul mai presus de nevoile propriei catedre și specialități, îmbrăcând într-o dragoste de apostol al Teologiei românești toate ramurile și toate disciplinele”. „Erudiția sa, care-i îngăduia să țină cursuri cu zeci și sute de mărturii biblice, câteodată două și trei ore în șir, fără notițe, era transfigurată de smerenia sa adâncă și de bunătatea sa proverbială, care iradia din toate legăturile lui cu studenții și cu foștii lui studenți, pe care-i urmărea cu dragoste, îi încuraja și-i ajuta după absolvirea facultății²¹”.

În paralel cu activitatea didactică, a îndeplinit și funcții administrative, ca primul decan al Facultății de Teologie din Chișinău (1926-1927), apoi ca decan al Facultății de Teologie din București (1927-1929 și 1933-1936), perioadă în care a scris cca. 600 de studii, manuale, traduceri, recenzii (17.500 pagini

¹⁷ Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre*, Ed. Gândirea, 1991, p. 390.

¹⁸ Idem, *Irineu Mihălcescu*, în *Studii teologice*, nr. 1, 1938-1939, p. 10.

¹⁹ Nicolae Chițescu, *op. cit.*, p.189.

²⁰ Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 268-269.

²¹ Nicolae Chițescu, *op. cit.*, p.187.

tipărite și care, împreună cu manuscrisele rămase, între care și cel al cursului său de teologie dogmatică și simbolică, însumează un total de 150.000 de pagini). În mare, opera sa se împarte în: lucrări de apologetică, de istorie a religiilor, dogmatică, simbolică, traduceri, manuale²².

Profesorul Ioan Mihălcescu este considerat un deschizător de drumuri nu numai în teologie, dar și primul cercetător român în domeniul istoriei religiilor, elogiât de tânărul, pe atunci, Mircea Eliade. L-au atras religia popoarelor vechi, starea filosofică a grecilor și a românilor, morala și cultul evreilor, credința mahomedanilor. Sinteza tuturor aprofundărilor sale o va constitui lucrarea „Istoria religiilor lumii”, apărută în anul 1946 la București. Tratatul, realizat mai mult ca o istorie a culturii umane, cuprinde 458 de pagini care au fost foarte apreciate de lumea din afara mediului teologic instituțional, ca unele care deschid perspective noi asupra dialogului dintre religie și cultură.

O altă latură, nu mai puțin prețioasă, a activității sale de apologet e traducerea în românește a monumentelor literare, acesta realizând traduceri valoroase, nu doar din scripturile creștine, ci și din cultura indiană²³, precum: „Legile lui Manu sau instituțiunile civile și religioase ale Indiei” sau „Bhagavadgita”, poemă indiană. Traducerile, făcute după versiuni germane și franceze, sunt însoțite de introduceri lămuritoare. Stilul său, atât în traduceri, cât și în lucrările originale este remarcabil. Transpunerea în românește a unora dintre capodoperele religioase ale antichității i-a adus și un binemeritat renume printre orientaliști²⁴. Traducerile din operele Sfinților Părinți pe care le-a efectuat sau le-a încurajat, precum și activitatea sa ecumenistă, întregesc în chip fericit imaginea personalității celui ce a rămas „un titan al teologiei ortodoxe românești, înălțat prin munca și nemuritor prin opera lăsată!”²⁵.

Pentru Ioan Mihălcescu compunerea unei cărți de știință e totdeauna și un act artistic în măsura necesară, îmbogățindu-și fraza științifică cu o foarte agreabilă strălucire literară²⁶. Această operă a lui Ioan Mihălcescu constituie un fapt ce depășește marginile teologice propriu-zise și se rânduiește între cuceririle cele mai însemnate, ce vin să îmbogățească patrimoniul cultural al limbii românești. Același gust artistic, de marcă academică, ce prezidează redactarea cărților și a cursurilor, l-a determinat să abordeze domeniul literar propriu zis, și să dea pe românește, o serie de povestiri cu conținut edificator și de opere moderne, în care gândirea științifică se împletește cu entuziasmul

²² Vezi, Emilian Vasilescu, *Bibliografia P. S. Arhiereu Irineu Mihălcescu Craioveanu*, în *Studii teologice*, an. VII, 1938-1939, p. 245-325.

²³ Marin Constantin, *Isihasm în mănăstirile spațiului mioritic românesc*, Iași, 2009, p. 84.

²⁴ Emilian Vasilescu, *Orientalistica română*, în *Ortodoxia*, an VIII, nr. 4, 1956, p. 327.

²⁵ N. C. Buzescu, *Profesorul de Teologie și Mitropolitul Ioan-Irineu Mihălcescu. O sută de ani de la nașterea sa*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an XCIII, nr. 1-2, 1975, p. 119.

²⁶ Nichifor Crainic, *Irineu Mihălcescu*, în *Studii teologice*, anul VII, 1938-1939, p. 13-14.

religios în apărarea și afirmarea adevărului creștin. Ioan Mihălcescu este un model de reînălțare a scrisului către nivelul de frumusețe incomparabilă al marii tradiții răsăritene, în concepția căreia frumosul a fost veștmântul indispensabil al adevărului²⁷.

Ioan Mihălcescu, la 49 de ani, profesorul titular de la catedra de teologie și-a ales pentru a doua oară un alt drum în viață. În anul 1923, a fost hirotonit de către mitropolitul-primat Miron Cristea ca preot pentru Biserica Amzei din București. Trăind în mijlocul enoriașilor săi, în casa parohială din curtea bisericii Amzei, preotul Ioan Mihălcescu, împreună cu familia sa, a fost prezent în viața parohiei printr-o pastorație care a încercat să surprindă toate aspectele existenței. Pe lângă predicile ținute în biserică, s-a preocupat de catehizarea credincioșilor, a inițiat publicarea revistei „Curierul parohial al Bisericii Amzei”, unde a publicat o serie de articole având conținut educativ religios-moral, cum ar fi: „Către enoriași”, „Cum poate ajunge cineva bun creștin”, „Să ne schimbăm obiceiul”, „Istorie pentru înțelegerea rugăciunii «Tatăl Nostru»”, „Crăciunul românesc”²⁸. Părintele Ioan Mihălcescu este mândria și nobila satisfacție a bisericii fiind printre tinerii însetați de nemărginitele orizonturi culturale.

După 13 ani de preoție, în anul 1936, preotul Ioan Mihălcescu a rămas văduv, în urma decesului soției sale, Anastasia Basilica, și astfel s-a închinoviat în același an la Mănăstirea Sinaia, sub numele de Irineu, fiind apoi ridicat la rangul de arhimandrit. Numele monahal, Irineu, în traducere liberă omul păcii, al luminii, al bucuriei, reprezintă parcă însăși definiția temperamentului lui Ioan Mihălcescu, e un om iubit chiar atunci când se constituie în adversar. Modest peste măsură, într-o societate neașezată, în care trâmbița orgoliului personal, el este nepretențios în spiritul profund al Evangheliei. Tocmai din această pricină, în viața publică n-a jucat rolul pe care i l-ar fi atribuit cu prisosință covârșitoarea-i activitate de apostol al științei teologice românești. Tot în anul 1936, în timpul patriarhului Miron Cristea, Ioan Mihălcescu a fost ales arhieru-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, hirotonit pe 17 octombrie cu titlul de „Târgovișteanul”, fiind ales să conducă secția culturală a Consiliului Arhiepiscopal.

În această calitate, a fost desemnat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române ca locțiitor de episcop al Râmnicului-Noul Severin, cu titulatura de „Craioveanul” (1 noiembrie 1938-1 noiembrie 1939) și apoi ca locțiitor de mitropolit al Olteniei.

²⁷ *Ibidem*, p. 13.

²⁸ Vezi, Bogdan Racu, *Mitropolitul Irineu Mihălcescu, un mare educator și iubitor de viață liturgică*, în *Biografii luminoase*, din 05.04.2008.

Irineu Mihălcescu Craioveanul este numit, prin decret regal, mitropolit al Moldovei și Sucevei pe 29 noiembrie 1939, pentru ca, la 17 decembrie 1939 să fie înscăunat în Catedrala Mitropolitană din Iași. A acceptat arhieria în urma insistențelor unor membri ai Sfântului Sinod, și aceasta după ce a ieșit la pensie din învățământ. În cei aproximativ opt ani cât a păstorit în acest istoric scaun, mitropolitul a avut de întâmpinat multe greutăți, generate de război, secetă și începutul infiltrării comunismului în România. Din cauza acestor probleme, a apelat la preotul Ioan Marina pentru a-i deveni vicar, acesta fiind renumit și recunoscut de mitropolitul Moldovei ca un foarte bun gospodar și priceput în domeniul practic²⁹. A păstorit la Iași până la 16 august 1947, când s-a retras din scaun³⁰.

Încă de la venirea sa la Iași, ierarhul a căutat, prin vizitele canonice pe care le-a făcut în eparhie, să se familiarizeze cât mai bine și cât mai repede cu oamenii și problemele lor. Ca unul care a fost preot de parohie în București, a îndrumat clericii pentru o bună gospodărire și întreținere a lăcașului de cult. Pentru cunoașterea și îndrumarea vieții mănăstirești din eparhie, mitropolitul Irineu Mihălcescu a făcut vizite pastorale la mănăstirile din Moldova, pentru a da un impuls nou de viață duhovnicească, astfel încât credincioșii să găsească, în acele vremuri de restriște, un sprijin în așezămintele monahale. A continuat vizitele canonice chiar și în condițiile grele care s-au abătut peste eparhie în timpul războiului, urmărind întărirea sentimentului religios, ca principal mijloc de apărare a ortodoxiei împotriva rătăcirilor sectare. Condițiile de mediu și căile de acces nu i-au fost opreliști, chiriarhul cercetând, în mod egal, și parohiile de la orașe și în cele din sate, vizitând astfel și parohiile cele mai îndepărtate, care nu mai fuseseră vizitate de mai bine de 30 de ani.

Din punct de vedere administrativ, mitropolitul Irineu Mihălcescu a găsit o eparhie bine organizată. El a continuat această bună orânduire, pe care o lăsase Nicodim Munteanu când a trecut în scaunul patriarhal. Pentru o viață bisericească armonioasă, bazată pe disciplină și buna cunoaștere a îndatoririlor personale, mitropolitul a luat o serie de decizii cu privire la preoți, astfel încât aceștia nu puteau exercita îndeletniciri nepotrivite cu misiunea și demnitatea lor preoțească.

Activitatea filantropică a mitropolitului Irineu Mihălcescu s-a manifestat prin grija pentru cei săraci, bolnavi, copii, bătrâni, refugiați. Încă din decembrie 1939, a dispus trimiterea la parohiile din oraș a unor cutii de chetă, în scopul străngerii de fonduri pentru ajutorarea săracilor de sărbătoarea Nașterii Domnului. Mănăstirilor din eparhie le adresa îndemnul să lucreze în atelierelor

²⁹ Cezar Țăbărnă, *op. cit.*, p. 4.

³⁰ Ion Vicovan, *op. cit.*, p. 78.

de industrie casnică, lingerie, ciorapi și flanele călduroase pentru cei concentrați.

Ca mitropolit al Moldovei și Sucevei, a păstorit în împrejurările grele cauzate de al doilea război mondial, teatrul operațiunilor de război ajungând și pe teritoriul eparhiei sale. În vara anului 1940, eparhia sa, precum și întreaga țară, a trecut prin momente dureroase. Prin notele ultimative din 26 și 27 iunie, România a fost nevoită să cedeze Rusiei teritoriile Basarabiei și Bucovinei de Nord. În aceste împrejurări, mitropolitul Irineu Mihălcescu s-a confruntat cu o situație pastorală nouă, într-un cadru politic foarte instabil. A cultivat raporturile cu autoritățile întreținute de înaintași și s-a ostenit pentru o bună colaborare între biserică și stat. Pastorația ostașilor a ocupat un loc prioritar în programul misionar-pastoral al mitropolitului Irineu Mihălcescu. Pe lângă implicarea bisericii în cursurile de apărare pasivă și pregătirea premilitară, organizată la nivel local, mitropolitul a fost preocupat de starea moral-religioasă a ostașilor români³¹.

După pierderile teritoriale suferite de România în vara anului 1940, eparhia Moldovei și Sucevei s-a confruntat cu o situație nouă, refugiații. Problemele care s-au ivit priveau plasarea preoților basarabeni refugiați și ajutorarea celor care-și părăsiseră toate bunurile materiale sub ocupație străină. A dispus plasarea a circa 100 de preoți basarabeni în cuprinsul Arhiepiscopiei Iașilor, unde urmau să slujească împreună cu parohii locali. Între alte măsuri importante care vizau refugiații, mitropolitul a hotărât ca preoții basarabeni refugiați să slujească cu preoții locali în sobor și să vorbească poporului.

Rolul Bisericii pe front a fost unul complex. El nu s-a rezumat numai la asistența religioasă propriu-zisă, prin oficierea slujbelor, predici pentru ridicarea moralului trupelor și conștientizarea ostașilor că războiul pe care îl poartă este unul sfânt, pentru reîntregirea țării și biruința crucii, preoții fiind alături de cei ce luptau chiar până în linia întâi. Dărilor de seamă ale preoților confesori arată contribuția pe care au adus-o pentru înfăptuirea idealului național și creștin.

O activitate deosebită a desfășurat mitropolitul Irineu Mihălcescu în calitate de organizator și coordonator al pastorației răniților. Primii răniți aduși de pe front au primit îngrijiri în spitalele orașelor din Mitropolia Moldovei și Bucovinei, unde au fost îngrijiți de maicile infirmiere din eparhie și au fost cercetați de către echipele de preoți alcătuite de Secția Culturală. Mitropolitul a rânduit în fiecare spital din Iași câte un preot confesor, iar în perioada 20 decembrie 1942-7 februarie 1943, în fiecare duminică după-amiaza, a organizat „șezători” pentru răniții din spitalele militare, care au constat în conferințe însoțite de producții muzicale și artistice.

³¹ *Ibidem*, p. 81.

În toamna lui 1941, s-a înființat postul de radio „Moldova“. În cuvântul ținut după oficierea slujbei de sfințire a radioului, chiriarhul a arătat importanța aceluia moment pentru cultura și viața duhovnicească a credincioșilor din eparhia Moldovei și a tuturor ascultătorilor noului post de radio pe care-l vedea ca „o nouă biruință a sufletului românesc colectiv“³². Orașului Iași, vechi centru cultural, i se dădea un nou mijloc de lucru pentru luminarea populației prin cultură și credință, după cum remarca mitropolitul: „De aici, din cuibul cronicarilor înțelepți, al mitropoliților cărturari, al patrioților luminați și al atâtor luceferi ai științei și ai literelor, se va răspândi de acum înainte, de-a lungul veacurilor, cu prisos și belșug, lumina și căldura culturii creștine“. Mai spunea mitropolitul Mihălcescu: „Cuvântul învățaturii mântuitoare, rostit în fața microfonului este, pentru Biserică, o ușă deschisă spre inima ascultătorilor și orice creștere de mijloace și posibilități de difuzare a cuvântului lui Dumnezeu, păstrat de ea cu scumpătate și propovăduit cu entuziasm, este privit și prețuit ca un dar venit de sus, de la Atoatefăcătorul, pentru desăvârșita pace și fericire a neamului românesc și a întregii lumi creștine“³³. În fiecare duminică se transmitea slujba Sfintei Liturghii de la Catedrala Mitropolitană, urmată apoi de cronica vieții religioase, ținută de un preot desemnat din timp, mitropolitul Irineu îngrijindu-se de bunul mers al acestei inițiative și de calitatea ei. În timpul păstoririi lui, au avut loc serbările prilejuite de împlinirea a 300 de ani de la Sinodul de la Iași.

Cum era de așteptat, și Facultatea de Teologie din Iași s-a bucurat de atenta îndrumare a mitropolitului. Astfel, el a căutat ca profesorii instituției să fie antrenați în viața cultural-religioasă a eparhiei, invitând o parte dintre ei să participe la conferințele religioase din Postul Mare sau implicându-i în alte activități cu un caracter misionar-pastoral.

Preocupat de îmbunătățirea procesului de învățământ în instituțiile unde erau formați viitorii preoți, mitropolitul Irineu s-a implicat în atenta supraveghere a activităților desfășurate de Seminarul Teologic „Veniamin Costachi” din Iași, mai ales că incinta acestuia se afla în imediata apropiere a reședinței chiriarhale. Mitropolitul a achitat taxele unor bursieri pe care părinții nu-i mai puteau întreține la școală³⁴. Pentru a crește nivelul intelectual al absolvenților, a cerut parohilor să recomande pe cei mai buni elevi pentru admitere.

Prin instruirea preoților și a viitorilor slujitori, mitropolitul Irineu a urmărit realizarea unei pastorații eficiente în contextul politic și social al timpului. Doar prin credință și cultură masele puteau fi ridicate din ignoranță și

³² *Ibidem*, p. 82.

³³ Bogdan Racu, *op. cit.*, p. 5.

³⁴ Ion Vicovan, *op. cit.*, p. 84.

conștientizate de statura lor de persoane în Biserica lui Hristos.

Mitropolitul Irineu Mihălcescu nu s-a îngrijit numai de soarta învățământului religios din școlile teologice, ci a avut în vedere și întărirea credinței tuturor celor ce se aflau pe băncile școlii. Încă din perioada profesoratului, a alcătuit manuale de religie pentru învățământul primar, licee teoretice, școli normale, licee comerciale de băieți și fete, licee industriale de băieți și fete, precum și lucrări de lectură ajutătoare, care urmăreau educația morală și cultivarea duhului apologetic. În calitate de mitropolit, a vizitat diferitele instituții de învățământ cu prilejul unor manifestări importante în cadrul acestora, sau a trimis unor școli cu potențial financiar redus broșuri pentru a fi împărțite ca premii elevilor.

Între activitățile cu un caracter cultural-misionar inițiate și organizate de mitropolitul Irineu Mihălcescu, trebuie amintite conferințele religioase din Postul Mare, ținute în aula Universității Mihail Kogălniceanu ori în încăperea ateneului „Sfântul Haralambie”, din Iași, în după-amiezile duminicilor din Postul Mare, începând cu duminica Ortodoxiei. După cum a arătat în cuvântul ținut la deschidere, scopul urmărit de mitropolit era: „Cu aceste conferințe nădăjduim să contribuim la înviorearea vieții duhovnicești, precum și la adâncirea înțelesului a timpului orânduit ca Post Mare”³⁵.

La 16 august 1947, bătrân și bolnav, mitropolitul Irineu s-a retras din scaun, plecând la mănăstirea Agapia, unde a trecut la cele veșnice, în data de 5 aprilie 1948, după mărturia documentelor păstrate la arhiva Centrului Eparhial Iași și după inscripția de pe piatra de mormânt. Unii dintre apropiații săi au afirmat în diferite studii că moartea mitropolitului Irineu Mihălcescu a avut loc la 3 aprilie 1948, această dată fiind preluată de anumite lucrări care vorbesc despre viața marelui ierarh. Marele teolog, Irineu Mihălcescu a fost înmormântat în cimitirul mănăstirii Agapia.

Teologul Ioan Mihălcescu a publicat valoroase studii de Dogmatică, Apologetică, Istoria religiilor, traduceri din limbile clasice fiind considerat cel mai mare teolog român al vremii sale. Intrarea Înalt Prea Sfințitului Irineu (Ioan Mihălcescu), împreună cu vasta-i operă științifică fără pereche, în teologia românească leagă din nou firul tradiției răsăritene, pentru care nestimatele mitrei chiriarhale nu erau decât simbolurile văzute ale mărgăritarelor științei și înțelepciunii sacre.

³⁵ Bogdan Racu, *op. cit.*, p. 6.

Quelques considérations sur la vie et l'œuvre de Ioan Irineu Mihălcescu

Résumé

Irineu Mihălcescu, personnalité éminente de la théologie orthodoxe roumaine, est né le 24 avril 1874 dans le village de montagne Valea Viei, la commune Pătârlagele, le département de Buzău. Après avoir étudié à l'école du village, l'élève Ioan Mihălcescu suit deux années au gymnase de Buzău. Pendant les années 1889-1891 il fréquente les cours au Séminaire Théologique "L'Evêque Chesarie" de Buzău, où son intelligence extraordinaire étonne les professeurs. Son père, prêtre à Valea Viei, a décidé d'envoyer son fils au Séminaire Central de Bucarest, où il a étudié dans la période 1891-1895.

Ioan Mihălcescu a continué sa formation à l'Institut Théologique de Bucarest (1895-1899) et, en tant qu'étudiant, il a réussi à s'imposer devant l'élite culturelle de la capitale avec l'ouvrage *"L'Histoire de l'Eglise Roumaine de 1800 à 1850 et de la littérature théologique de cette époque"*, couronné du prix de l'Université de Bucarest. L'étudiant Ioan Mihălcescu a fini ses études théologiques avec un ouvrage de diplôme qui l'a rendu célèbre dès cette époque-là et qui sera le reflet de la personnalité future du jeune théologien: *"Le Troisième Concile Oecuménique de Ephèse (431)"*. Entre 1901-1903, Ioan Mihălcescu suit des cours de spécialisation à Berlin et à Leipzig, où il obtient son doctorat en philosophie à la Faculté de Théologie et de Philosophie de Leipzig, avec l'ouvrage *"Darlegung und Kritik der Religionsphilosophie Sabatiers"*.

Revenu dans son pays, il a été professeur à l'Institut de Théologie de Bucarest, où il a enseigné jusqu'à son election comme Métropolitte de Moldavie. En même temps avec son activité didactique, il a eu des postes administratifs aussi, comme doyen de l'Institut de Théologie de Chișinău, ensuite comme doyen de l'Institut de Théologie de Bucarest; pendant cette période, il a écrit à peu près 600 études, manuels, traductions, études critiques (17.500 pages imprimées et plus de 150.000 pages de manuscrit). Le professeur Mihălcescu est le premier chercheur roumain dans le domaine de l'histoire des religions.

Ioan Mihălcescu a été ordonné prêtre pour l'Eglise Amzei de Bucarest a 49 ans. En novembre 1938 il a été nommé, par le Saint Synode de l'Eglise Orthodoxe Roumaine, suppléant d'évêque de Râmnic-le Nouveau Severin, avec le titre de "Craioveanul", et ensuite suppléant du Métropolitte d'Oltenia.

Le 29 novembre 1939, Irineu Mihălcescu est nommé Métropolitte de Moldova et Suceava. Il a travaillé à Iași jusqu'au 16 août 1947, quand il a pris la retraite de sa fonction. Retiré au monastère d'Agapia, le Métropolitte Irineu, qui sera surnommé "le professeur de la théologie roumaine" ou "le théologien martyr" est décédé le 5 avril 1948.

ATITUDINEA ROMÂNILOR DIN STRĂINĂTATE FAȚĂ DE PACEA DE LA BUFTEA – BUCUREȘTI (24 APRILIE / 7 MAI 1918)

Constantin I. STAN

La 5/18 martie 1918, Regele Ferdinand a încredințat puterea lui Alexandru Marghiloman, președintele Partidului Conservator, prin decretul regal nr. 591. Scopul numirii noului prim-ministru, care întreținuse bune relații cu ocupanții germani și austro-ungari, era acela de a semna pacea cu inamicul în condiții cât mai acceptabile posibil. A doua zi, pe 6/19 martie 1918, cabinetul prezidat de Alexandru Marghiloman a depus jurământul în fața Suveranului¹. Prezentând aceste împrejurări extrem de dificile, conducătorul conservatorilor consemna în notele sale politice publicate postum, demersurile intense ale șefului statului în vederea formării noului minister astfel: „Regele îmi cere limpede să iau guvernul și pune o insistență deosebită”².

În vederea purtării tratatelor de pace din orașelul Buftea, președintele Consiliului de Miniștri a fost numit prim plenipotențiar, având ca membrii ai delegației pe Constantin C. Arion, Alexandru Pampiniu și Mihail N. Burghele. Aici și-au anunțat participarea și unii reprezentanți din Basarabia, respectiv Ucraina, ca urmare a situației foarte complexe existentă în această zonă a Europei. Deplasarea delegaților basarabeni și ucraineni implică anumite riscuri³.

Tratatul de pace s-a derulat în patru secțiuni: politică, militară, juridică și economică. Cu toate eforturile diplomatice depuse, în ciuda memoriilor depuse, cabinetul Marghiloman nu a obținut nicio concesie mai importantă, prevederile ei fiind foarte grele pentru România.

Pacea, după cum este cunoscut, s-a semnat în Palatul Cotroceni la 24 aprilie/7 mai 1918 de Alexandru Marghiloman (din partea României), baronul Burian (noul ministru de externe al Austro-Ungariei), Vasile Radoslavoff

¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare se va cita A.N.I.C.), fond Casa Regală, dosar 18/1918, f. 1.

² Alexandru Marghiloman, *Note politice*, vol. III, ediție de Stelian Neagoe, București, 1995, p. 102.

³ A. N. I. C., fond Casa Regală, dosar 11/1918, f.2; dosar 13/1918, f. 2.

(reprezentantul Bulgariei) și Ahmed Nessim-Bei (din partea Turciei). Tratatul conținea 31 de articole, cele mai multe având prevederi grele pentru poporul român, atât de natură economică, cât și politico-teritoriale și de ordin militar.

Prin articolele 10 și 11, România se vedea nevoită să cedeze Puterilor Centrale o serie de teritorii. Bulgaria obținea astfel Cadrilaterul iar restul Dobrogei, vechi teritoriu românesc, intra sub condominium-ul forțelor Triplei Alianțe. La Tulcea și Constanța s-a instalat administrația mixtă germano – bulgaro - turcă. În baza aceluiași prevederi, Regatul român era obligat să renunțe la teritoriile ce le mai deținea în Austro-Ungaria, granița de nord fiind supusă la o rectificare în favoarea acestei puteri. România se vedea nevoită să cedeze crestele Carpaților: munții Parâng, Cozia, Negoiu, Caraiman, Ceahlăul, Rarăul, Dorna, care intraseră în componența monarhiei dualiste, având un important rol strategic și deținând păduri imense și însemnate rezerve minerale. Frontiera cobora până la Târgu Jiu, Sinaia și Târgu Ocna. În total, potrivit unor calcule, țării noastre i-au fost răpite 130 de comune și sate având o populație de 729.954 locuitori⁴.

Clauzele militare ale tratatului erau și ele extrem de defavorabile pentru România. Armata trebuia să fie redusă, demobilizându-se o mare parte din divizii. Erau păstrate doar două divizii de infanterie și două divizii de cavalerie cu efective de război și opt mari unități cu efective reduse, având 20.000 de infanteriști, 3.200 de cavaleriști, 9.000 de artileriști, pentru care erau destinate 250 de cartușe de infanterist, 2.500 pentru mitralieră⁵.

Clauzele economice ale tratatului erau deosebit de înrobitoare. România era obligată să exporte cereale în Germania la un preț dinainte stabilit, ea pierzând 2.000 de lei pentru fiecare vagon. În scopul jefuirii sistematice a producției cerealiere, a fost constituit un oficiu special german. Autoritățile de la Berlin au primit dreptul de arendare a terenurilor rurale pe termen de 90 de ani. Animalele, vite, oi, cai, erau trimise la rândul lor în imperiul german și în Austro-Ungaria.

Germania a acaparat de asemenea cea mai mare parte a producției de petrol a României. Numărul sondelor aflate în funcțiune a crescut de la 336 în decembrie 1917, la 492 în septembrie 1918, fapt care a făcut ca în august 1918 cantitatea medie de petrol extrasă să atingă apogeul, ea cifrându-se la 384 vagoane⁶.

⁴ *Actele Tratatului de pace de la București din 24 aprilie/7 mai 1918*, București, 1918, pp. 3-5.

⁵ *Actele Tratatului de pace de la București din 24 aprilie/7 mai 1918*, pp. 3-5; D. Iancovici, *La paix de Bucarest (7 mai 1918)*, Paris, 1918, pp. 146 și urm.

⁶ Maurice Pearton, *Oil land the Roumanian State*, Oxford, 1971, pp. 79-95; Gheorghe Buzatu, *O istorie a petrolului românesc*, București, 1998, pp. 36-38.

Imperiul german câștiga prin articolul 26 al tratatului dreptul de control asupra navigației pe Dunăre. România avea obligația să garanteze comunicația liberă a tuturor părților contractante, iar taxa de 6,50 lei % necesară în vederea întreținerii porturilor nu se mai percepea pe o perioadă de cinci ani. Navigația pe Dunăre s-a reglementat printr-o convenție specială încheiată de regatul român cu Germania și monarhia dualistă. Întreg serviciul hidraulic român cu instalațiile sale aflate la Giurgiu era concesionat societății austriece „Zentral Transport Leitung Schiff” cu sediul în Brăila⁷.

La numeroasele și gravele încălcări ale suveranității României s-a adăugat acapararea de către Germania a Șantierului naval de la Giurgiu, în timp ce acela din Giurgiu a revenit Austro-Ungariei. Condițiile erau extrem de avantajoase pentru ocupanți. De pildă, austro-ungarii plăteau pentru șantierul naval din Giurgiu derizoria sumă de 1.000 de lei anual⁸.

Tot referitor la problemele Dunării, se stipula convocarea unei conferințe internaționale în orașul bavarez München. Ea urma să se întrunească după ratificarea actului din 24 aprilie/7 mai 1918⁹.

Tratatul conținea totodată prevederi păgubitoare pentru România în ceea ce privește căile ferate. Ele erau concesionate germanilor, care în felul acesta controlau întreg traficul de transport.

În același timp, pacea de la București punea în aplicare toate actele, tratatele, convențiile, aranjamente încheiate de țara noastră înainte de izbucnirea celei dintâi conflagrații mondiale și obliga părțile contractante să procedeze la schimbul prizonierilor de război. Ea stipula ca sumele și depozitele Băncii naționale vărsate Băncii Imperiului german să rămână drept garanție pentru serviciul datoriei publice a României față de supușii germani pe o perioadă de cinci ani. Totodată, emisiunea leilor Băncii Generale Române rămânea în vigoare¹⁰.

Pacea din 24 aprilie/7 mai 1918 avea prin urmare un caracter anexionist, de jaf. Impusă prin forță, ea urmărea spolierea economică, teritorială, consolidarea dependenței politice și militare a României față de Puterile Centrale. România s-a văzut nevoită să semneze un astfel de tratat, întrucât era lipsită de ajutor din partea Antantei, aflându-se într-o situație fără ieșire. Îscălirea păcii a devenit singura soluție realistă în acele grele împrejurări¹¹.

⁷ C. I. Stan, *România în anul 1918, context intern și internațional*, București, 2004, p. 103.

⁸ A. Berindei, *La situation économique et financière de la Roumanie sous l'occupation allemande*, Paris, 1921, pp. 140-141.

⁹ C. I. Băicoianu, *Dunărea văzută prin prisma tratatului din București. O lămurire pentru o pace de dreptate*, București, 1921, pp. 16-17.

¹⁰ *Actele Tratatului de pace de la București...*, pp. 12 și urm.

¹¹ Scherman David Spector, *Romania at Paris Peace Conference. A study of the diplomacy of Ioan I. C. Brătianu*, ed. I, New-York, 1962, pp. 63-64.

Împotriva păcii „teutonice” cum a fost ea numită s-au ridicat numeroase personalități politice din țară. Ion C. Grădișteanu de pildă, o socotea „o rușinoasă capitulare”, fiind expresia celei mai umilitoare și desăvârșite realități politice și economice garantate de o totală ruină morală și materială”. Cunoscutul fruntaș al partidului Conservator naționalist cerea cu tărie anularea prevederilor păcii. El considera că România are obligația să fie consecventă față de aliații cu care semnase în august 1916 un tratat de alianță și de aceea trebuie să continue lupta armată alături de puterile Antantei¹².

Cel mai aprig și consecvent susținător al rezistenței militare era Take Ionescu, președintele Partidului Conservator - Naționalist. El socotea inoportună încheierea păcii cu puterile Triplei Alianțe, susținând într-un memoriu înaintat Suveranului României continuarea operațiunilor militare. Liderul conservatorilor-naționaliști cerea șefului statului român să părăsească țara, fiind adeptul principiului „un rege național în exil voluntar”. Trupele noastre aveau datoria să lupte în așa numitul „triunghi al morții”¹³. Aceeași atitudine aveau și conducătorii Ligii Poporului. Unul dintre aceștia, Constantin Argetoianu, scria în amintirile sale tipărite postum că: „Agenții lui Marghiloman răspândiseră de la început vorba că patronul lor va obține condiții neașteptat defavorabile”. Din nefericire, pacea, după cum am văzut, nu conținea prevederi acceptabile, ci dimpotrivă, „pe zi ce trecea ne-am dat seama că condițiile de pace erau din ce în ce mai aspre și că inamicul ne trata cu nespūsă brutalitate. Rutina le orbise mintea și se vede că în primăvara lui 1918 tot mai sperau într-o pace albă”¹⁴.

Liberalii s-au ridicat de asemenea contra păcii de la Buftea – București. Ei au elaborat și lansat un protest energetic, în care condamnavă cu fermitate tratatul încheiat de cabinetul prezidat de Alexandru Marghiloman¹⁵. Ion G. Duca evidenția și el în însemnările sale că la început Alexandru Marghiloman era foarte optimist. Șeful guvernului își făcuse iluzii, „convins că prin legăturile lui va obține serioase îmbunătățiri ale condițiilor inițiale”. Ulterior, constata în continuare Duca, el avea întristarea să constate „nu numai că d-nii Kuhlmann și Czernin nu ne îndulceau condițiile, dar că ele deveneau tot mai grele, tot mai apăsătoare”¹⁶.

¹² A. N. I. C., fond Casa Regală, Ferdinand, dosar 702/1918, f. 1-2.

¹³ Biblioteca Națională a României (în continuare se va cita B.N.R.), Colecții speciale, fond Saint Georges. Arh. Take Ionescu, pachet XCVIII, dosar 9. f. 150.

¹⁴ Constantin Argetoianu. *Memorii. Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. V/5 (1918), ediție de Stelian Neagoe, București, 1994, pp. 102-103.

¹⁵ „Mișcarea”, XII, nr. 103, din 6/19 mai 1918.

¹⁶ I. G. Duca. *Memorii*, vol. IV; *Războiul. Partea a II-a (1917-1919)*, ediție de Stelian Neagoe, București, 1994, pp. 102-103.

Fostul senator liberal Grigore Procopie a dezvăluit în memoriile sale caracterul înrobitor al păcii consemnând după ce se întorcea din pribegia rusească următoarele: „Când am aflat la Galați condițiile tratatului de pace impuse de nemți, părea că un nor negru și greu venise să înăbușe bucuria ce ne-am revăzut liberi pe pământul țării. Părerea tuturor era că asemenea pace era mai rea decât o capitulare. O țară suportă o capitulare mai ușor decât o pace umilitoare”¹⁷.

Împotriva actului din 24 aprilie/7 mai 1918 s-au pronunțat și socialiștii români. Într-un articol publicat în paginile ziarului „Social Democrația” erau prezentate consecințele economice deosebit de grele ale păcii, care „robește economic țara, consfințește înstrăinarea Dobrogei și răsluirea munților noștri”¹⁸.

Pacea de la Buftea – București a fost primită cu ostilitate de monarhie. Conte de Saint Aulaire, ministrul Franței la Iași, consemna într-un raport înaintat superiorilor o convorbire purtată cu suveranul României. Acesta din urmă i-ar fi declarat diplomatului francez că s-a văzut nevoit să primească pacea umilitoare întrucât „sunt cu cuțitul la gât”. Regele și-a exprimat cu acest prilej speranța că pacea nu va avea decât un caracter provizoriu”¹⁹. De aceea, și nevrând să sporească nemulțumirile puterilor Antantei și așa destul de mari, Ferdinand a amânat mereu sancționarea păcii, fapt pe care nu l-a înfăptuit niciodată, deși premierul Alexandru Marghiloman a insistat în repetate rânduri²⁰.

Românii aflați în străinătate au condamnat cu tărie tratatul de pace semnat la București în 24 aprilie/7 mai 1918. Aflat în drum spre Paris, Take Ionescu a făcut o declarație la Lucerna în Elveția, în 24 iulie 1918 unui corespondent al cunoscutului cotidian francez „Le Petit Parisien”, susținând că va acționa cu toate puterile sale împotriva „unei păci, care nu este pace, ci ceva mai monstruos decât o anexiune”. Din aceste motive, potrivit opiniei șefului Partidului Conservator Naționalist, situația țării noastre devenea extrem de dificilă, căci „România nu va putea trăi dacă acest tratat rămâne definitiv”²¹. Ajuns în Franța, Take Ionescu a avut la 27 iulie 1918 o primă întrevedere cu primul-ministru George Clemenceau, în care i-a prezentat situația gravă din

¹⁷ Grigore Procopie, *Parlamentul în pribegie 1916-1918. Amintiri, note și impresii*, ed. I, Râmnicu Vâlcea, 1920, p. 119.

¹⁸ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România*, București, 1966, p. 87; vezi și C. I. Stan, *România în anul 1918...*, p. 112.

¹⁹ A. N. I. C., *Colecția Microfilme Franța*, Rola 175, c. 934-938.

²⁰ C. I. Stan, *Alexandru Marghiloman și pacea de la Buftea – București din 24 aprilie/7 mai 1918*, în vol. *România și primul război mondial*, Focșani, 1998, p. 321.

²¹ A. N. I. C., fond general Dumitru Iliescu, dosar 58/1914-1919, f. 65. Declarațiile lui Take Ionescu de la Lucerna din 3 iulie 1918.

România după semnarea păcii de la Buftea – București. El s-a întâlnit apoi cu președintele Camerei, Paul Deschand, dar și cu ministrul francez de externe Aristide Briand²².

Românii din Franța s-au ridicat cu multă forță împotriva păcii tiranice de la Buftea – București. Un grup masiv de intelectuali și oameni politici români având diverse orientări, între care amintim pe dr. Constantin Angelescu, Vladimir Anastasescu, O. Apostolu, A. Atanasiu, A. Bagdad, P. Barozzi, Paul Brătășanu, generalul Cocea, Dumitru Drăghicescu, Jean Th. Florescu, Ion Găvănescul, Thoma Ionescu, Traian Labescu, dr. Nicolae Lupu, Emil Miculescu, G. G. Mironescu, Oreste Tafrali, Ioan Ursu, Dimitrie Voinov ș.a au semnat pe 10/23 mai 1918 un document de protest. Materialul sublinia faptul că „După încheierea nenorocitului nostru armistițiu (...) au urmat, după cum se știe, tratativele de pace la București și la Buftea patronate de un Parlament de înstrăinați”.

Românii din Paris, consternați de ceea ce se înfăptuia în țară făceau dese întruniri la localul Coloniei și aveau întrevederi cu miniștri și generali francezi, în special cu domnii Clemenceau, Pichon și Foch. Tratativele de pace de la București se anunțau cât se poate de defavorabile nouă. Prin ziarul „La Roumanie” am întreprins o vie campanie care n-avea bineînțeles nici un ecou în inimile împietrite ale vrăjmașilor noștri și ale nemțofililor din țară”. Semnatarii documentului afirmau însă mai departe cu indignare și tristețe că „unii din compatrioții noștri din Paris pierduseră orice nădejde în victoria aliaților și potrivit furiei noastre schimbătoare, începuseră să întoarcă foaia”. Ei dădeau ca exemplu pe însuși președintele Coloniei, profesorul Toma Stelian, care „și-a pierdut curajul printre cei dintâi”. Mai mult, autorii protestului dezvăluiau că „dl. Victor Antonescu și dl. Stelian au întreprins o campanie energetică ca toți să ne întoarcem în Țară”. Stratagema nu a reușit, deoarece „toți profesorii universitari, eram vreo 30, afară de doi, am declarat că preferăm să ne pierdem situațiile decât să ne înăbușim noi sentimentele noastre naționale: „Nu renunțăm domnilor, le-am zis noi, la niciuna din revendicările neamului românesc și nu înțelegem să ne întrerupem acțiunea noastră”. Semnatarii materialului aduceau acuzații extrem de grave la adresa lui Toma Stelian, deoarece susțineau că „acesta a hotărât lichidarea averii Coloniei”, astfel încât „Comitetul Coloniei să n-aibă niciun mijloc de existență și ca românii din Paris să fie constrânși să se întoarcă în țară”. El însă, „în loc să împartă banii la săraci, domnia sa și-a revendicat pur și simplu pe ai săi dați în acest scop”. Un mare număr din amicii săi, între care și milionarul Burileanu din Turnu Severin i-au urmat exemplul”. Situația era prin urmare extrem de gravă și a atras după sine nemulțumirea și revolta multor români aflați în Paris”. Potrivit autorilor

²² Cf. Anastasie Iordache, *Take Ionescu*, ed. a II-a, București, 2008, p. 382.

documentului, „într-o ședință a Coloniei ținută la 15 aprilie 1918, dl. Alexandru Bagdad din Brăila a strigat celor ce-și retrăgeau banii: <<Să vă fie rușine! Ați făcut un dar țigănesc!>>”²³ existau deci dispute între membrii marcanți ai Coloniei române din Paris, unii vrând să pactizeze cu guvernul Marghiloman. Aceștia au încercat să zădărnicească protestul față de tratatul de pace semnat la București cu Puterile centrale în 24 aprilie/7 mai 1918. Intervenția lui Paul Brătășanu a propus atunci ca președinte al adunării pe profesorul I. Găvănescul de la Universitatea din Iași, care, potrivit lui E. A. Paneratti, dr. C. Angelescu, D. Drăghicescu și celorlalți participanți „a putut menține publicul și vota protestarea”. Documentul reliefa mai întâi faptul că „poporul român este șters din numărul națiunilor libere. Pacea pe care Puterile centrale au impus-o României este negațiunea însăși a independenței politice și economice a patriei noastre. Această pace este un instrument de ură și de răzbunare, obținut prin violență, în disprețul celor mai elementare principii de justiție.

Poporul român nu poate să-l accepte”.

Autorii protestului atrăgeau atenția că: „România a intrat în război alături de puterile Înțelegerii pentru cauza libertății și democrației. Aspirațiile sale pentru unitate și independență a întregului popor român au armat brațul său. Pentru acest ideal, sute de mii de români și-au vărsat sângele. Poporul român nu va consimți niciodată a renunța la ceea ce este rațiunea sa de a fi ca națiune.

România a fost dezrobăită ca națiune din cauza trădării țariste, din cauza trădării bolșevice și din cauza trădării ucrainene”. Semnatarii documentului evidențiau faptul că țara noastră era „înconjurată, izolată complet, separată de aliații săi, pusă în imposibilitatea de a primi cel mai mic ajutor militar, lipsită de orice mijloc de revitaliere, epuizată din cauza marilor eforturi și epidemiilor groaznice de douăzeci de luni, România a capitulat, dar sufletul ei viteaz n-a pierdut nici încrederea în justiția cauzei sale, nici certitudinea în victoria dreptului.

Inamicii săi i-au impus ceea ce ei numesc o pace de prietenie nemțească; în realitate ea nu-i decât robia cea mai crudă și mai insultătoare.

Robie militară prin pierderea întregului lanț al Carpaților.

Robie politică prin amestecul german în toate administrațiile mari ale Statului.

Robie comercială prin răpirea Dobrogei, singura provincie maritimă a României și prin stăpânirea navigației pe Dunăre.

²³ Luchian Deaconu (editor), *Franța și România unite în comunitatea de sacrificiu în anii 1916-1918. Documente externe din Arhivele Consiliului Național al Unității Române de la Paris redacției ziarului „La Roumanie” Coloniei române din Paris*, Craiova, 2009, p. 229, doc. 38.

Robie industrială prin acapararea principalei bogății a țării, petrolul.

Robie financiară prin exercitarea unui control german asupra principalei producții a țării, cerealele.

Aceasta este sclavia politică și economică pe care Germano – Turanienii pretind să facă să o suporte România.

Forța a primat Dreptul.

Germania a călcat în picioare principiile sacre de libertate și de justiție pentru care luptă toate națiunile aliate contra barbariei germane”.

Având în vedere toate acestea, semnatarii protestului declarau cu fermitate că „Românii liberi trăind pe pământul nobilei Franțe ridică glasul lor pentru a protesta contra acestei crime monstruoase. Actul de la București nu este un tratat de pace, el este în contradicție flagrantă cu noțiunea de pace, așa cum lumea civilizată o înțelege, clauzele tratatului exclud, într-un mod evident, consimțământul liber al României este un act de cea mai dură violență, impusă de un vrăjmaș fără milă”. Această pace înrobitoare a fost semnată de România complet separată de aliați, fără posibilitatea de a primi cel mai mic ajutor, privată de orice mijloc de aprovizionare, epuizată economic. Poporul român, sublinia în continuare declarația, „dezarmat în tăișul baionetelor germane, nemaifiind liber nici în actele sale, nici în părerile sale, nu-și poate manifesta protestul împotriva acestei păci de spoliațiune și de robie. Dar el se întoarce spre marii săi aliați, plin de încredere și speranță.

Interesele națiunii române sunt solidare cu interesele marilor democrații occidentale”.

Autorii declarației își exprimau în final deplina încredere în victoria finală a Aliaiților, înfăptuindu-se astfel aspirațiile noastre naționale: „România formează la porțile Peninsulei Balcanice singurul dig contra invaziunii germane spre S.U.A și spre Asia.

În numele poporului român, ne declarăm astăzi ca și ieri, aliați ai puterilor Înțelegerii și proclamăm nul și neavenit Tratatul din București cu toate clauzele și consecințele sale adiționale.

De asemenea, în numele poporului român facem apel la guvernele aliate spre a le ruga să nu abandoneze România și dreptele ei revendicări.

În veacul al douăzecilea, libertatea națiunilor și libertatea cetățenilor trebuie să fie sacră. Nicio forță, niciun tratat nu pot suprima dreptul unui popor de a aspira la unitatea sa națională și la independența sa. Orice convenție care pretinde a ignora aceste drepturi imprescriptibile este nulă înaintea istoriei.

Interpreți ai sentimentelor rasei noastre, adresăm această protestare guvernelor și popoarelor care combat și suferă pentru un ideal generos. Tuturor cerem: Justiție și Libertate”²⁴.

Memoriul a fost prezentat legațiilor țărilor aliate și s-a bucurat de un larg ecou. Nu întâmplător, la ședința Coloniei române din Paris, în 22 iunie 1918, au fost prezenți generalul de la Croix, amiralul Bessons, R. G. Lévy, August Dorchain, Emmanuel de Martonne. La întrunire au rostit cuvântări Emil Pangratti, Raphael Georges Lévy și profesorul Dragomir Hurmuzescu.

A fost prezentat de asemenea mesajul președintelui S.U.A. Woodrow Wilson la memoriul Coloniei române în legătură cu revendicările românești și scrisoarea legației din Brazilia, prin care se confirma primirea protestului contra Păcii de la București. S-au primit răspunsurile verbale ale ambasadorilor Angliei, S.U.A., Italiei, răspunsurile scrise ale Argentinei, Belgiei și Serbiei.

Participanții au fost înștiințați de intenția Coloniei românești de a se ocupa de problemele prizonierilor români transilvăneni și Franța, Italia și Rusia²⁵.

Membrii emigrației române din Paris au organizat și ei acțiuni împotriva păcii din 24 aprilie/7 mai 1918. Cunoscutul om politic liberal, senatorul Dumitru Drăghicescu a tipărit un articol în cunoscutul cotidian francez „Le Temps”, în care califică actul de care ne ocupăm ca fiind „o declarație de război adresată întregului popor român”²⁶. Un articol similar a publicat și profesorul universitar Ioan Ursu pe 9 mai 1918 în paginile ziarului „La Roumanie”. Materialul intitulat „Le démembrément de l’Autriche – Hongrie” scris când în capitala Franței tocmai parvenise starea semnării păcii înrobitoare de la Buftea – București, sublinia că ideea desființării anacronicei monarhii dualiste „nu și-a luat locul definitiv în sufletul maselor occidentale”. Explicația era, potrivit părerii sale, „în teama de a nu vedea un imperiu german mult mai puternic prin anexarea unei părți din Austro-Ungaria, devenind și mai primejdios pentru pacea omenirii”. Autorul materialului reliefa adevărul, potrivit căruia „numai dezmembrând Austro-Ungaria și substituindu-i state naționale, formând bariere solide contra expansiunii germane în Orient, Germania va putea fi forțată să renunțe la planurile sale de dominație universală. Prin dezmembrarea monarhiei dualiste, se afirma în finalul

²⁴ Luchian Deaconu (editor), *op. cit.*, p. 231; Oreste Tafrali, *Propaganda românească în străinătate*, Craiova, 1920, p. 21; *1918 la români. Documente externe* (în continuare se va cita *1918 la români*), vol. II, București, 1983, pp. 1118-1119, doc. 355; „La Roumanie”, Paris, I, nr. 20, din 29 mai 1918.

²⁵ Luchian Deaconu (editor), *op. cit.* vol. II, pp. 242-243, doc. 56.

²⁶ B.N.R., Colecții Speciale, fond Saint Georges, Arh. E. Pangratti, pachet XCVII, dosar 2, f. 7; C. I. Stan, *Luptători sub steagul Marii Uniri (Activitatea românilor aflați în străinătate 1916-1920)*, București, 2010, p. 227.

articolului, s-ar realiza o operă de justiție așteptată de secole de naționalitățile oprimite și s-ar servi în același timp cauza umanității, asigurând o pace durabilă”²⁷. Cunoscutul medievist de origine transilvană a publicat apoi un articol în paginile ziarului „La Roumanie” intitulat în mod sugestiv „Cancerul austro-ungar”. Autorul preciza că pe măsura înfrângerilor suferite pe câmpul de luptă, boala statului anacronic habsburgic se agravează tot mai mult, iar încercările recente de salvare printr-o nouă federalizare devin tardive, căci „Cehii, slovacii, sârbii vor să întemeieze statele lor, iar românii să se unească cu frații de dincolo de Carpați”²⁸.

Cunoscutul inventator și luptător național român Traian Vuia a publicat o serie de articole în paginile revistei „La Transylvanie”, apărută la Paris sub conducerea sa, în care condamnă pacea de la Buftea – București. Într-un articol publicat la 15 mai 1918 el arăta că actul din 24 aprilie/7 mai 1918 „n-a ușurat cu nimic jugul românilor din Transilvania, ci l-a agravat”²⁹. În paginile amintitei publicații, dar în 1 iunie 1918, patriotul român a tipărit materialul „La question d’Autrich – Hongrie”, unde demonstra, pe baza argumentelor, că „diplomația Antantei comite o mare greșală prin susținerea necesității integrității acestui stat”³⁰. În același număr a apărut un articol semnat de Traian Vuia intitulat „La liberation des nationalités opprimées”, unde preciza că de înfrângerea Germaniei și Austro-Ungariei era interesată și Franța pentru eliberarea și unirea provinciilor sale Alsacia și Lorena³¹. Coloanele aceleiași publicații au găzduit și studiul semnat de Sebastian Sârbescu având titlul semnificativ „Transilvania și pacea”. Autorul materialului și-a exprimat dezamăgirea sa profundă referitoare la actul semnat de România în 24 aprilie/7 mai 1918, deoarece, după opinia lui, românii transilvăneni, bănățeni și bucovineni se vor afla sub stăpânirea maghiară încă multă vreme. Semnatarul studiului arăta mai departe că puterile Antantei aveau datoria să organizeze o ripostă militară, hotărâtă în special pe frontul de vest al inamicului. Numai astfel teritoriul românesc intracarpatic urmează să se unească cât mai repede cu patria mamă”. Această acțiune armată de anvergură este și în avantajul aliaților, care se opuneau astfel expansiunii germane în peninsula Balcanică: „România, conchidea autorul, nu poate fi transformată într-o colonie a

²⁷ „La Roumanie”, Paris, I, nr. 16, din 9 mai 1918; vezi și Ioan Ursu, Dumitru Preda, *Biografia unei conștiințe – Ioan Ursu*, Cluj-Napoca, 1987, p. 188.

²⁸ „La Roumanie”, Paris, I, nr. 34, din 5 septembrie 1918.

²⁹ „La Transylvanie”, Paris, I, nr. 1, din 15 mai 1918.

³⁰ Traian Vuia, *La question d’Autrich – Hongrie*, în *Ibidem.*, nr. 2, din 1 iunie 1918.

³¹ *Ibidem*; vezi și Elena Borugă, *Contribuția lui Traian Vuia la lupta pentru unitate națională oglindită în articolele publicate în revista „La Transylvanie” (1918.-1919)*, în „Acta Musei Napocensis”, XV/1978, pp. 533-535.

Kaizerului, iar Marea Neagră nu trebuie să rămână un lac german”³². Totuși, între românii aflați pe pământul ospitalier al Franței nu exista, din păcate, o unitate de vederi. La mijlocul lunii iunie 1918, profesorul Ioan Ursu și-a prezentat demisia de la direcția revistei „La Transylvanie”, fapt care a creat amărăciune în rândurile românilor aflați în Paris³³. Așa se explică și neparticiparea reprezentanților României la Conferința Parlamentară Internațională de Comerț desfășurată în Londra între 2-5 iulie 1918. Comentând această atitudine, profesorul universitar V. Dimitriu, membru marcant al Coloniei române, arăta într-un manuscris redactat ulterior în limba franceză și purtând titlul „La migration sur le Danube”, următoarele: „Așa-zisul tratat de la București, care a fost impus României în timpul războiului mondial deschide chiar și celor care nu vroiau să vadă. Problema navigației pe Dunăre fu recunoscută ca interesând întreaga Europă și ca având un caracter internațional. Ea fu pusă la ordinea de zi a Conferinței parlamentare internaționale de comerț care a avut loc pe 2, 3, 4 și 5 iulie la Londra.

Colonia română din Paris care număra printre membrii săi numeroși parlamentari, i-a însărcinat pe domnii Olănescu și Stelian, foști miniștri, să reprezinte România la această conferință.

Domnul Stelian, care este și profesor de drept comercial la Universitatea din București, trebuie să prezinte raportul asupra regimului de navigație dunărean.

Între timp, evenimentele din România au provocat dizolvarea parlamentului, iar noile alegeri se făcură sub dominația germană, delegații Coloniei române din Paris considerându-se descărcați de calitatea care le dădea dreptul de a lua parte la lucrările Conferinței.

Noul guvern n-a putut să numească alți reprezentanți pentru că lucrarea Conferinței nu satisfăcea în niciun fel interesele germane.

Așadar, România nu a fost reprezentată”³⁴.

Românii aflați în Italia au condamnat la rândul lor pacea de la București. O neobosită activitate a desfășurat pentru cunoașterea realităților românești „Societa Romeni Transilvania – Banato – Bucovino” condusă de profesorul Simion C. Mândrescu, având sediul la Roma³⁵. Tot aici activa cu bune rezultate comitetul italian „Pro România” în frunte cu primarul Romei, Prospero Colonna. Funcția de secretar era deținută de Maria Rugier. Noul organism și-a

³² Sebastian Sârbescu, *Transilvania și pacea*, în „La Transylvanie”, Paris, I, nr. 1, din 15 mai 1918, pp. 10-13.

³³ Biblioteca Academiei Române, Secția Manuscrise (în continuare se va cita B. A. R, Secția Mss.), Arh. Ioan Ursu, cota S 56/XLVIII. Scrisoarea lui Dimitrie Comșa din 14 iunie 1918 către Ioan Ursu.

³⁴ Luchian Deaconu (editor), *op. cit.*, p. 156.

³⁵ Simion C. Mândrescu, *În Franța și Italia pentru cauza noastră*, București, 1919, p. 15.

creat comitete locale la Torino, Milano, Genova, Perugia, Parma, Napoli, Ferrara. El a organizat numeroase acțiuni de solidaritate și prietenie. Cu prilejul aniversării în ziua de 11/24 mai 1918 a trei ani de la intrarea Italiei în război, a fost editat și răspândit un manifest care critica pacea de la Buftea – București, considerând-o „un instrument odios de răzbunare, accentuând violența față de regulile elementare de justiție, poporul român nu poate accepta această pace”³⁶. Prin acest apel, cetățenii erau chemați să participe la o adunare ce urma să se desfășoare la 17/30 mai 1918. Manifestarea a avut loc în sala „Augusteum” din Roma cu participarea unor membri ai guvernului italian, senatori și deputați, oameni de cultură, simpli cetățeni. În cuvântul rostit cu această ocazie, Simion C. Mândrescu a protestat împotriva păcii impusă României, militând pentru semnarea unui act „care să-i asigure deplina independență și unitate națională”³⁷. Deputatul Colonna de Cesaro și-a exprimat în alocuțiunea sa indignarea și revolta contra păcii din 24 aprilie/7 mai 1918. El a precizat că în atari condiții se impune întărirea solidarității cu România „contra Germaniei, contra Austriei, eterna noastră rivală”. Maria Rugier a reiterat în discursul său faptul că „nu-i permis ca România să ajungă o colonie germană. Ea trebuie să fie liberă, fără să mai fie supusă niciunui fel de sclavie”³⁸.

Participanții la adunare au adresat o telegramă președintelui S.U.A. Woodrow Wilson, în care arătau că românii au dreptul să le fie restituite teritoriile invadate de inamic și la întregirea etnică națională în hotarele stabilite istoricește. Autorii mesajului au cerut șefului executivului de la Casa Albă să susțină în organismele viitoarei Conferințe de pace „interesele României, prin dezmembrarea Austro-Ungariei, unirea cu patria mamă a tuturor teritoriilor locuite de români”³⁹.

O altă adunare împotriva păcii de la Buftea – București a avut loc pe 30 mai 1918 în localitatea Augusto, lângă Roma, organizată de „Liga Patriotica Femminele”. Contemporan al evenimentelor, Elie Bufeana scrie peste ani că: „A fost o fraternizare a latinității pentru apărarea cauzei unei țări latine pe care o considerau cauza Italiei”⁴⁰. În 12/25 august 1918, în Forul lui Traian, sub auspiciile comitetului „Pro Romeni”, a avut loc o impresionantă manifestație. Onorurile militare le-a dat un pluton de voluntari români. Alături de primarul

³⁶ *Ibidem*, p. 16.

³⁷ *Ibidem*, p. 17; vezi și B.N.R., Colecții Speciale, fond Saint Georges, Arh. E. Pangratti, pachet XCVII, dosar 2, f. 7-8.

³⁸ *Ibidem*; C. I. Stan, *Luptători sub steagul Marii Uniri...*, pp. 228-229.

³⁹ *Ibidem*; Onoriu D. Suciu, *Istoricul înființării Legiunii române din Italia (mss.)*, în Arhiva Muzeului Unirii Alba Iulia (în continuare se va cita Arh. Muz. Unirii), fond Marea Unire, mss. 6656, f. 5-6.

⁴⁰ Elie Bufeana, *Revoluția de eliberare națională a Transilvaniei. Unirea (1914-1918)*, Baia Mare, 2010, p. 255.

Romei, Prospero Colonna, senatorii Mario Ruffini și Frascaro, deputații Riccio, Pacetti, Tomaso au fost prezenți consulul Belgiei și cel al Muntenegrului. Maria Rugier a deschis lucrările adunării, exprimând solidaritatea deplină „cu frații latini din Orient, cu legionarii care luptă pe frontul italian, nu numai pentru libertatea provinciilor voastre iridente, cât și pentru a izgoni străinul de pe Veneto al nostru invadat”. Primarul Colonna a reliefat în alocuțiunea sa deplina apreciere față de vitejia românilor pe câmpul de război, iar senatorul Ruffini a elogiat lupta poporului român „pentru menținerea tradițiilor latine în Orient”⁴¹. În cuvântul său, Simion C. Mândrescu a făcut mai întâi o retrospectivă a activității pe care a desfășurat-o pe teritoriul Italiei, arătând că formarea unei legiuni românești reprezenta un mijloc foarte nimerit „pentru întărirea frăției româno-italiene”⁴².

Primul-ministru al Italiei, Vittorio Emanuele Orlando a exprimat atașamentul său sincer față de cauza dreaptă românească într-o telegramă adresată Comitetului de Acțiune a românilor din Transilvania, Banat și Bucovina, afirmând: „Italia, fidelă istoriei sale primește poporul român cu o simpatie frățească și primește cu cea mai mare afecțiune contribuția pe care românii o aduc cauzei comune”⁴³.

Profesorul Simion C. Mândrescu a adresat la 10/23 mai 1918, în numele românilor aflați pe teritoriul italian, o telegramă Regelui Ferdinand, în care protesta energic contra actului din 24 aprilie/7 mai 1918. Totodată, într-un interviu acordat cotidianului „La sera” din Milano, profesorul Mândrescu afirma că datorită păcii nedrepte de la Buftea – București, românii se găseau sub crunta ocupație a Puterilor Centrale. El preciza totodată că, în pofida numeroaselor greutăți, „România n-a încetat niciodată să fie antantofilă”⁴⁴. La rândul său, Claudiu Isopescu, aflat în Roma, exprima pe 6 iulie 1918 într-o scrisoare trimisă lui Simion C. Mândrescu durerea determinată de „încheierea păcii teutonice”. Autorul mesajului avea însă tăria să-și păstreze speranța, în pofida momentelor grele prin care trecea țara mamă. El era încrezător în victoria finală a aliaților, căci declara în finalul misivei sale, cu optimism

⁴¹ Simion C. Mândrescu, *op. cit.*, pp. 45 și urm.; „La Roumanie”, I, nr. 34, din 5 septembrie 1918.

⁴² „La Roumanie”, I, nr. 34, din 5 septembrie 1918; Onoriu D. Suci, *op. cit.* (mss.), în *loc. cit.*, f. 8-9; vezi și Ieronim Manta, *Note memoriale* (mss.), în Arh. Muz. Unirii, fond Marea Unire, mss. 4594, f. 14-15.

⁴³ Onoriu D. Suci, *op. cit.* (mss.), în *loc. cit.*, f.9; „La Roumanie”, I, nr. 34, din 5 septembrie 1918; C. I. Stan, *Românii din străinătate în lupta pentru unitate națională în vara anului 1918*, în „Anuar de științe istorice”, Ploiești. X/2001, p. 85.

⁴⁴ Simion C. Mândrescu în *serviciul unității naționale. Omagiu*, București, 1929, p. 150.

robust: „N-am deznădăjduit, avem deplină încredere în victoria contra dușmanului”⁴⁵.

Împotriva păcii umilitore de la Buftea – București se pronunțau cu ardoare și voluntarii români din Italia, hotărâți să continue lupta în armata italiană. Astfel, 84 de ofițeri au prezentat ministrului de război din peninsula o declarație individuală, cerând în mai 1918 încorporarea de bunăvoie în regimentele italiene. Semnatarii documentului declarau cu hotărâre că „preferă să moară în luptă decât să se întoarcă sub jugul austro-ungar”⁴⁶.

Activitatea românilor aflați în Franța și Italia a atras după sine exprimarea solidarității unor oameni politici ori de cultură aliați. Cunoscutul politician francez George Lecomte scria în iunie 1918 conducerii Coloniei române din Paris că pentru francezi „pacea ce a trebuit să se încheie sub amenințarea cu violența nu este valabilă”⁴⁷. La rândul său, președintele Comitetului franco-român, Lacour Gayet, consemna condițiile înrobitoare impuse României de forțele Triplei Înțelegeri într-o scrisoare expedită în iunie 1918 Coloniei române din Paris. El scotea în evidență comunitatea de relații și interese care leagă cele două țări latine, încheind cu convingerea că „va veni ziua când noi ne vom reuni toți la București și la Paris pentru a saluta România triumfătoare și integrală”⁴⁸.

Ziua națională a Franței din 14 iulie 1918 a prilejuit organizarea de către Colonia română din Paris a unei reuniuni franco-române care s-a bucurat de o largă audiență. În fața unui public numeros și avizat a vorbit mai întâi eminentul istoric Germain Bapst, reprezentant al societății „Effort de la France et des Allies”. El a condamnat pacea nedreaptă de la București și a exprimat simpatia față de poporul român și eforturile sale: „Trebuie să facem totul, preciza vorbitorul, nu numai ca lui (poporului român n.n.) să-i fie redat tot ce a pierdut, însă mai mult pentru ca întemeierea unei Românie Mari(...) să devină un fapt împlinit”⁴⁹. În continuare a luat cuvântul Lacour Gayet care era membru al Institutului de studii franco-române. Vorbitorul a scos în evidență sacrificiile enorme ale românilor pe câmpul de luptă, arătând că ei sunt nevoiți să suporte o pace umilitoare, nedreaptă. El a subliniat în final că Franța „n-a încetat o clipă să considere totdeauna România ca Prietenă și aliată”.

⁴⁵ *Ibidem*; Arh. Muz. Unirii, fond Marea Unire, mss. 4284, f.1.

⁴⁶ Onoriu D. Suci, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 6.

⁴⁷ B.N.R.. Colecții Speciale, fond Saint Georges, pachet XCVII, dosar 2, f. 1; C. I. Stan, *Activitatea Misiunii Universitare române în Franța și Italia în sprijinul înfăptuirii Marii Uniri 1917-1918*, în „Forum”. XXX, nr. 10, octombrie 1988, p. 44.

⁴⁸ „La Roumanie”, I, nr. 2, din 20 iunie 1918.

⁴⁹ *Ibidem*, nr. 27, din 18 iulie; Eugenia Glodariu, *Opinia publică internațională și aspirațiile românilor reflectate în ziarul „La Roumanie” 1918*, în „Acta Musei Napocensis”, 26-30/1989-1993, p. 289.

exprimându-și în încheiere convingerea nezdruincată că va veni ziua pe care o speră foarte apropiată, ziua care „îi va reda libertatea întregă și idealul său național se va realiza în totalitate”⁵⁰.

Voluntarii români din Rusia s-au pronunțat de asemenea în contra păcii de la Buftea – București. Aici existau două grupuri. Unul s-a aflat mai întâi la Samara, iar apoi s-a deplasat în Celiabinsk, iar al doilea se găsea la Vladivostok și s-a organizat sub protecția armatei cehoslovace. Acest din urmă grup a eliberat o mare parte a Extremului Orient de sub stăpânirea bolșevică, și potrivit unui ofițer voluntar român, în iunie 1918 a lansat un apel intitulat „Fraților români!”. Documentul care se adresa soldaților, subofițerilor și ofițerilor români din Rusia releva că: „Patru lungi și dureroși ani s-au împlinit de când durează cel mai mare și mai fioros război de care va vorbi istoria timpurilor ce or să vină”. Apelul evidențiază faptul că: „La războiul acesta în care stau față în față pe de o parte despotismul barbar al Puterilor Centrale, pe de alta umanitatea și civilizația reprezentate prin marile națiuni aliate”. Printre aceste popoare se aflau și românii. Autorii manifestului atrăgeau atenția că: „Războiul României a fost scurt și glorios, dar nenorocit. El nu s-a terminat însă prin pacea încheiată sub presiunea baionetelor dușmanului. Crudă și nedreaptă, pacea aceasta nu poate să fie durabilă. Respinsă cu indignare de sufletul maselor și nerecunoscută de opinia publică română, ea nu poate să pună capăt idealului unui neam întreg și cu atât mai puțin nu poate ca să înăbușe aspirațiile de libertate ale românilor subjugați”. Semnatarii documentului arătau cu tărie faptul că: „Pentru noi, milioanele de români de peste hotare, pacea încheiată de România nu există și nici nu va exista vreodată, idealul nostru de dezrobire moștenit din generație în generație prin lungi și amare veacuri, a rămas neclintit și neschimbat. Mândru și strălucitor, el planează deasupra noastră”. Autorii apelului, în ciuda marilor dificultăți prin care trecea România, erau optimiști, precizând că: „Plini de încredere în viitorul neamului românesc, conștienți de măreția cauzei ce o reprezentăm și demni de încrederea celor în noi, precum și de ajutorul și protecția pe care le așteptăm de la marile națiuni aliate, cum și de la bunii patrioți ai Rusiei de altă dată (...) noi, ofițerii, subofițerii și soldații voluntari români care ne găsim pe teritoriul rusesc, datori suntem toți, fără șovăire și fără abatere, să reluăm lupta care pentru noi nu s-a terminat, ducând-o până la înfrângerea totală a cruzilor noștri apăsători”. În acest scop, autorii materialului pledau pentru refacerea și completarea Corpului voluntarilor români format la Kiev „sub protecția și în măsura vitezei armatei cehoslovace”. Manifestul se încheia cu o frumoasă pledoarie către unitate și coeziune în vederea îndeplinirii deplinei unități naționale: „Bravi feciori ai Ardealului, ai Banatului și Crișanei, Bihorului,

⁵⁰ *Ibidem.*

Maramureşului și al Bucovinei, ascultați de glasul sângelui și al conștiinței voastre, părăsiți îndeletnicirile voastre de până acum, rupeți toate legăturile cu cei ce vă duc pe calea pierzaniei, ferți-vă sufletul de teama păcatului și nu ridicați brațul vostru în contra mântuitorilor, ci fugind de ispită și de ademenirea ei înșelătoare grupați-vă cu toții în jurul eșaloanelor cehoslovace și așteptați momentul potrivit ca să formăm și noi o nouă și mândră armată românească (...) ca să ajungem prin luptă bărbătească pe singura cale posibilă la învingători asupra dușmanului de moarte și ca învingători ai neamului și ai noștri la vetrele noastre părăsite care ne așteaptă de atâta timp”⁵¹.

Românii aflați în țările neutre din Europa s-au ridicat la rândul lor împotriva păcii de la Buftea – București. Cei aflați în Elveția au adresat un protest energic puterilor Antantei pe data de 10/23 iulie 1918. Semnatarii documentului, prof. Alexandru Sturdza privat docent al Universității din Geneva, Emil Petrescu primarul Bucureștiului, Constantin Lahovary fost magistrat și fost deputat, Alexandru Ioan Ghica fost prefect de Ilfov, B. M. Segaler, dr. Nitrițeanu, O. C. Călin, subliniau încă din primele fraze că: „Pacea pe care Puterile Centrale au impus-o României este negația însăși a independenței politice și economice a patriei noastre. Această pace este un instrument al urii și al răzbunării, obținut prin violență contra celor mai elementare principii de justiție. Poporul român nu poate accepta”.

Autorii protestului evidențiau faptul că țara noastră a intrat în război de partea Antantei la mijlocul lunii august 1916 pentru reîntregirea teritoriilor sale: „Aspirațiile către unitate și independență ale întregului popor i-au înarmat brațul. Pentru acest ideal, sute de mii de români și-au vărsat sângele”. Alexandru Sturdza, Emil Petrescu, Constantin Lahovary și ceilalți semnatari atrăgeau atenția că „România a fost strivită prin trădare. Împresurată, izolată complet, separată de aliații ei, pusă în imposibilitatea de a primi cel mai slab ajutor militar, privată de orice mijloc de aprovizionare, epuizată de eforturi îndelungate și de epidemii îngrozitoare timp de douăzeci de luni, România a fost constrânsă să capituleze, dar sufletul ei viteaz nu și-a pierdut nici credința în Dumnezeu, nici încrederea în justetea cauzei sale, nici siguranța în victoria dreptății”. Ei evidențiau adevărul, potrivit căruia, „dușmanii ei (ai României n. n.) i-au impus ceea ce ei numesc o pace întemeiată pe prietenia germană, ceea ce este în realitate cea mai cruntă aservire.

Actul de la București nu este un tratat de pace, el este în contradicție flagrantă cu noțiunea de pace, cea pe care lumea civilizată o înțelege. Clauzele acestui tratat exclud în mod evident liberul consimțământ al României, acesta este un act unilateral de cea mai mare violență, impus de un dușman necruțător.

⁵¹ Simion Ghișa, *Luptele românilor cu bolșevicii în Siberia 1918-1920*, ed. a II-a, Baia Mare, 2009, pp. 126-128; vezi și Elie Bufnea, *op. cit.*, p. 204.

Poporul român dezarmat, nemaifiind liber, nici în acțiune, nici în opiniile sale, nu-și poate manifesta protestul împotriva acestei păci prin care este spoliată și supusă sclaviei”.

În pofida enormelor greutăți prin care trecea țara noastră, ea a rămas fidelă aliaților vest europeni. Autorii protestului reiterau de altfel faptul că: „Interesele națiunii române sunt solidare cu interesele marilor democrații occidentale. România formează la porțile Peninsulei Balcanice singura stavilă împotriva invaziei germane către sud și către Asia.

În numele poporului român, noi ne declarăm astăzi ca și ieri aliații Puterilor Antantei și proclamăm nul și neavenit așa-zisul tratat de la București din anul 1918, cu toate clauzele și convențiile lui adiționale.

Și tot în numele poporului român, facem apel la guvernele aliate, rugându-le să susțină și să salveze România și revendicările ei îndreptățite”⁵².

Împotriva păcii nedrepte de la Buftea – București s-au pronunțat cu tărie și românii aflați în S.U.A. Încă înainte de semnarea actului din 24 aprilie/7 mai 1918, ministrul României la Washington, doctorul Constantin Angelescu, și-a prezentat demisia alături de însărcinatul cu afaceri Alexandru Rubin, îndreptându-se spre Paris⁵³. În capitala Statelor Unite au rămas doar însărcinatul cu afaceri N. H. Lahovary, care a devenit șeful legației României, atașatul militar maiorul Liviu Teiușanu și Vasile Stoica. Ultimul și-a prezentat demisia ceva mai târziu, pe 3 iulie 1918, tot în semn de protest față de parafarea păcii înrobitoare de la Buftea – București⁵⁴. Rememorând acest eveniment, Vasile Stoica relatează în memoriile sale că „doctorul Constantin Angelescu, însoțit de Alexandru Rubin, a plecat din America după abia două luni și jumătate de muncă, iar legația de la Washington condusă după plecarea sa de N. H. Lahovary ca însărcinată cu afaceri, a rămas cu mâinile legate și de noua situație a țării și de totala lipsă de mijloace materiale”⁵⁵.

Totuși, dr. Constantin Angelescu, Victor Antonescu, George Danielopol și Ludovic Mrazec, potrivit instrucțiunilor primite de la colonelul Radu R. Rosetti, la vremea aceea, viitor general, aflat și el în drum spre Franța de la Ion I. C. Brătianu, trebuia „să reprezinte pe lângă Aliați interesele statului român. Ei urmau să joace în capitalele occidentale rolul pe care l-au avut exilații români de la '48 până la '56 în secolul trecut”. Conform dispozițiilor încredințate, dr. Constantin Angelescu și colegii săi aveau datoria să informeze corect, obiectiv opinia publică din apusul Europei despre situația din România.

⁵² 1918 la români..., vol. II, pp. 1143-1144, doc. 365.

⁵³ B.A.R., Secția Mss., Arh. dr. C. Angelescu, mapa XIX, mss. 16; C. I. Stan, Viorel Frâncu, *Dr. C. Angelescu, omul politic, diplomatul și ctitorul de școli românești 1869-1948*, Buzău, 2009, pp. 63-64.

⁵⁴ A. N. I. C., fond Vasile Stoica, I, dosar 90/1918, f. 55.

⁵⁵ Vasile Stoica, *În America pentru cauza românească*, București, 1926, p. 25.

Ei erau obligați să înfățișeze cât mai fidel abuzurile, jafurile și distrugerile făcute de ocupanți. De asemenea, solii poporului român în capitala Franței au primit sarcina de a prezenta clauzele înrobitoare ale păcii de la Buftea – București. Ei urmau să susțină că: „Dunărea se transformă într-un fluviu german, cale liberă de penetrație a Puterilor Centrale în România”. Documentul primit de dr. Constantin Angelescu, Victor Antonescu, George Danielopol și Ludovic Mrazec preciza că „pentru a desfășura cu succes lupta pentru întregirea națională, nu trebuie să ne limităm la Unirea Basarabiei cu România cu care se mândrește guvernul Marghiloman, ci avem obligația să acționăm pentru restabilirea integrală a teritoriilor și a drepturilor pe Dunăre. Pentru aceasta, menajarea Austro-Ungariei ar fi o greșeală care ar fi în favoarea Germaniei”. Se avea apoi în vedere organizarea propagandei prin presă, „comentându-se cât mai mult tratatul de pace care arată politica germană în Orient”. Totodată, se urmărea ca atunci când condițiile vor redeveni favorabile „schimbarea guvernului Marghiloman”⁵⁶.

Vasile Stoica a criticat cu vehemență prevederile înrobitoare ale păcii de la Buftea – București într-un articol publicat în paginile cotidianului american de mare tiraj „The New-York Times” la sfârșitul lunii iunie 1918, dezvăluind caracterul impopular al tratatului din 24 aprilie/7 mai 1918, căci „există milioane de oameni care au fost constrânși să încheie o pace de care le e silă”⁵⁷. De asemenea, într-o scrisoare adresată pe 29 iunie/12 iulie 1918 lui Robert Lansing, Vasile Stoica preciza că: „pacea impusă de Puterile Centrale Regatului român care a fost înconjurat de dușmani din toate părțile și nu a avut nicio posibilitate de ajutor din partea Aliaților a provocat indignarea întregii națiuni române. În mod deosebit, aceasta a fost o lovitură dureroasă pentru noi, cei patru milioane de români care, oprimați de Ungaria și Austria, vedem în lupta Regatului român salvarea noastră și dezertând din armatele austro-ungare ne-am alăturat în număr de o sută de mii steagului roșu, galben, albastru al României”. Autorul mesajului afirma în continuare că: „Românii care se află astăzi în afara strânsorii pumnului german, îndeosebi noi românii din Transilvania și Bucovina, refuzăm să recunoaștem orice pace care nu va aduce deplină libertate și care nu va uni întregul nostru neam într-un singur stat român. Mai mult, vom face tot ce ne va sta în putință, vom organiza forțele pe care le avem în țările aliate și vom continua să luptăm de partea Aliaților până la victoria finală”. Semnatarul scrisorii îl informa pe șeful Departamentului de

⁵⁶ Radu R. Rosetti, *Mărturisiri 1914-1919*, ediție de Maria Georgescu, București, 1997, pp. 239-240.

⁵⁷ Constantin Botoran, Olimpiu Matichescu (editori), *Documente străine despre lupta poporului român pentru făurirea statului național unitar român*, Cluj-Napoca, 1980, p. 213, doc. 91.

Stat al S.U.A. că la Paris s-a organizat Consiliul Național al Românilor din Transilvania și Bucovina sub președinția lui Traian Vuia, iar vicepreședinte se afla chiar el: „Consiliul numără printre membrii săi câțiva profesori transilvăneni de la universitățile române și se bucură de sprijinul tuturor oamenilor politici români care se află în prezent în țările aliate”. Noul organism, potrivit lui Vasile Stoica, a luat măsuri imediate pentru „organizarea unei unități formate din românii transilvăneni pe frontul de vest. Prizonierii transilvăneni din Italia (foști soldați austro-ungari capturați de italieni), numărând 17. 514 soldați și 134 ofițeri, s-au prezentat voluntari până la ultimul om pentru a servi în această unitate”. Această unitate va fi încadrată cu ofițeri români din Transilvania și România, iar comanda superioară va fi încredințată cadrelor militare italiene, „toate aceste unități vor fi puse la dispoziția Înalțului Comandament al Aliatilor”. Vasile Stoica aducea apoi la cunoștința lui Robert Lansing că în Siberia se află mii de voluntari români care luptă împotriva bolșevismului: „Cu toții, preciza autorul scrisorii, sunt însuflețiți de același gând, al unei lupte înverșunate împotriva tiraniei austro-ungare și recunosc ca autoritate supremă Consiliul român de la Paris, a cărui activitate este în deplin acord cu indicațiile înalțelor autorități ale Aliatilor și are recunoașterea guvernelor francez și italian”⁵⁸. Ofițerul român își reînnoia în discursul rostit la 15 septembrie 1918 în celebra „Carnegie Hall” din New-York dezacordul față de tratatul de la București, arătând: „Noi românii protestăm cu cea mai mare energie contra dureroasei păci impuse de Puterile Centrale asupra României”⁵⁹. Numeroase organizații ale românilor americani au condamnat pacea nedreaptă de la București. În apelul lansat în mai de la 1918 de Comitetul de formare a Ligii Naționale Române din America, se scoate în evidență caracterul impus al actului din 24 aprilie/7 mai 1918: „Pacea pe care au stors-o nemții și ungurii astăzi de la România nu are și nici nu poate avea nicio tărie. Adevărata pace va fi aceea pe care o vor dicta aliații la sfârșitul războiului și va face odată dreptate lumii, mai ales neamurilor care au suferit cum am suferit noi”⁶⁰.

Atitudinea fermă, energică, patriotică a românilor aflați în țară și peste hotare împotriva păcii de la Buftea – București a sensibilizat opinia publică internațională. Numeroase ziare și reviste din țările aliate și neutre au condamnat cu tărie acest act odios. Cunoscutul cotidian francez „L'Information”, spre exemplu, o aprecia ca fiind „o pace fondată pe asupra și exploatare, care are un timp limitat de viață”⁶¹. La rândul său, ziarul

⁵⁸ 1918 la români..., vol. II, pp. 1139-1140, doc. 363.

⁵⁹ „America”, XIII, nr. 216, din 21 septembrie 1918; C. I. Stan, *Activitatea lui Vasile Stoica în SUA în sprijinul Unirii 1916-1918*, în „Acta Musei Napocensis”, XXI/1984, p. 300.

⁶⁰ Arhivele Naționale Brașov, fond Societatea română de ajutor și cultură „Speranța” Transilvania, dosar 11/1918. f. 1.

⁶¹ A. N. I. C., fond Casa Regală, dosar 90/1918, f. 46.

american de mare tiraj „The New-York Times” era de părere că prin condițiile economice înrobitoare impuse României, „Germania obține o despăgubire de război nelimitată”, iar prin rectificările de frontieră acapara împreună cu Austria importante teritorii. În felul acesta, declarațiile Puterilor Triplei Alianțe că „pacea nu comporta nici anețiuni, nici contribuții”, au rămas doar simple afirmații⁶².

Demn de evidențiat este și faptul că pe adresa Legației României din Washington au fost expediate numeroase scrisori, telegrame, adrese, rezoluții din partea cetățenilor americani, cea mai mare parte de origine română sau ale organizațiilor din care făceau parte. În aceste documente se exprima totalul dezacord și revolta față de pacea „teutonică” impusă României. Materialele trimise reafirmau totodată deplina adeziune la cauza realizării statului național unitar român⁶³. Cotidianul elvețian „Journal de Geneve” consemna în numărul din 29 aprilie/12 mai 1918 că tratatul de la Buftea – București „zdrobește România” din punct de vedere economic, militar și politic. Cunoscuta publicație care apărea în Elveția, exprima în final întreaga solidaritate a opiniei publice din cantoanele elvețiene față de lupta dreaptă a poporului român, arătând între altele: „Noi elvețienii nu putem privi fără tristețe câteva lovături dureroase date principiilor sacre ale libertății”⁶⁴.

Un număr important de oameni politici sau de cultură aliați au dezvăluit caracterul impus, nedrept, înrobitor al păcii de la Buftea – București. Cunoscutul om politician francez Georges Lecomte condamna cu toată energia actul din 24 aprilie/7 mai 1918, care a fost semnat de România sub amenințarea cu violența și de aceea el nu trebuie să fie valabil⁶⁵. La rândul său, lordul Balfour, ministrul englez de externe, a făcut o declarație în Camera Comunelor în data de 1/14 mai 1918, unde sublinia că: „Guvernul britanic încearcă cea mai vie simpatie pentru România în ciuda situației unde a fost pasată și va fi, desigur, sarcina noastră și obiectivul eforturilor noastre de a obține la Conferința de Pace revizuirea riguroaselor condiții ce i-au fost impuse”⁶⁶. În pofida acestei declarații, atitudinea cabinetului de la Londra va fi destul de rezervată în susținerea intereselor românești la forul internațional din capitala Franței.

În contra păcii de jaf și anețiuni semnată pe 24 aprilie/7 mai 1918 și pentru sprijinirea aspirațiilor naționale românești, s-au pronunțat și numeroși

⁶² Constantin Botoran, Olimpiu Maticescu (editori), *op. cit.*, p. 211, doc. 90.

⁶³ Vezi B. A. R., Secția Mss., Arh. dr. Constantin Angelescu, mapa XXI, mss. 3.5, *passim*.

⁶⁴ Constantin Botoran, Olimpiu Maticescu (editori), *op. cit.*, pp. 206-208, doc. 87.

⁶⁵ B. N. R. Colecții Speciale, fond Saint Georges, Arh. Emil Pangratti, pachet XCVII, dosar 2, f. 143.

⁶⁶ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond Londra, dosar 34, f. 1: Telegrama nr. 1138, din 28 mai 1918 semnată de M. Boerescu către M. A. E al României.

oameni politici italieni. Primul ministru al Italiei, Orlando, dezvăluia într-o scrisoare înaintată profesorului Simion C. Mândrescu deplina azeziune față de idealul reîntregirii naționale, cu toate greutățile prin care trecea România datorită păcii de la Buftea – București, notând: „Nobilele (dvs. n. n.) aspirații către independența și unitatea națională au trezit cel mai profund ecou în sufletul meu de italian care a cunoscut astfel de dureri”⁶⁷.

Chiar și unii oameni politici germani au condamnat pacea de la București. Deputatul socialist Ladebour, de pildă, a protestat în Reichtag împotriva acestei păci. Referindu-se la tratatul din 24 aprilie/7 mai 1918, el afirma că poporul român „are dreptul să dispună liber de soarta lui”⁶⁸. Chiar și unele publicații austriece au publicat pacea de la Buftea – București. Ziarul vienez „Arbeiter Zeitung” socotea actul de care ne ocupăm că „nu va asigura prietenia poporului român”⁶⁹.

Deși numeroși oameni politici aliați, presa, opinia publică internațională au recunoscut caracterul înrobitor al păcii de la Buftea – București, semnarea acestui act a făcut ca România să piardă mult din pozițiile internaționale obținute anterior încheierii ei. Unii demnitari ai Antantei au încercat chiar să pună sub semnul întrebării valabilitatea tratatului încheiat în august 1916 cu Puterile Triplei Înțelegeri. Astfel, unele cercuri politice antantiste au început să fie din ce în ce mai rezervate în relațiile cu țara noastră, deși semnarea păcii era pentru noi singura soluție realistă în acele grele împrejurări.

Abstract

In 1918, after the peace talks between Romania and the central european states (April 24/ May 7), the Treaty was signed in the Cotroceni Palace.

The peace imposed by the three allied states had an anncing character, and Romania was to be transformed into a semi colony of Germany and her allies and this Romania was to be depleted both of her territories and her national wealth.

The politicians, the press and the international public opinion, ascertained the enslaving character of the Bucharest – Buftea peace treaty. By signing it, Romania lost the international position the country had previously gained. Some „Antante” circles were reserved in their relation with Romania, although, at the moment, there was no other solution but signing the respective treaty.

⁶⁷ 1918 la români..., vol. II, pp. 1108-1109, doc. 351.

⁶⁸ Cf. Constantin Găvănescu, *Epopoea română. Războiul nostru pentru întregirea neamului (august 1916-aprilie 1918)*, Iași, 1918, p. 158.

⁶⁹ Cf. Adrian Stănescu, *Ecoul internațional al ieșirii temporare a României din război (mai 1918)*, în „Revista de istorie”, tom 38, nr. 4/1985, p. 31.

PE DRUMUL DEZROBIRII BASARABIEI (jurnal de front)

Valeriu NICOLESCU

Intrarea României în război, la 22 iunie 1941, a implicat și mobilizarea ofițerilor de rezervă, între aceștia și nenumărați învățători. Este și cazul sublocotenentului Constantin Crivăț, învățător la școala primară din satul Mărgăriți, comuna Beceni. Cu aplecare către scris, fin observator al realităților acelor zile, acesta și-a notat în jurnalul pe care l-a completat până la momentul rănirii și „lăsării la vatră”, tot ceea ce a crezut că merită să fie făcut cunoscut.

Dintr-un dosar de inspecție pentru acordarea gradului didactic I, învățătorului Constantin D. Crivăț de la Școala din Mărgăriți, reiese că acesta, fiu al comunei, a fost concentrat la 1 august 1939 și mobilizat la 22 iunie 1941, în Batalionul de Pază 280 din Regimentul 8 Dorobanți Buzău. A primit botezul focului în luptele de la Prut, apoi la Vărzărești, pe Nistru și la Paliova–Ucraina, fiind rănit în luptele pentru ocuparea Odesei și internat la Spitalul Z.I. nr. 175 din Buzău. După însănătoșire, la 26 noiembrie 1941, a fost lăsat la vatră, revenind la post. În tot acest timp, a fost înlocuit la catedră de Ion Sava, student la Politehnică. Va fi mobilizat din nou, la 1 martie 1943, într-un batalion ce efectua serviciul de pază pe Bug. A lăsat 12 file cu însemnări, cu titlul: *Amintiri din război. Pe drumul dezrobirii Basarabiei*¹.

Iată cum gândea și ce a notat atunci un român plecat să dezrobească pe frații lui din Basarabia și nordul Bucovinei.

&

„Nu trecuse nici un an de la cotropirea Basarabiei și Bucovinei de către bolșevici, dușmanii civilizației și creștinismului și vitejii noștri ostași au pornit plini de avânt să repare greșeli istorice ce apăsau greu asupra conducătorilor noștri și mai amarnic asupra celor cuprinși de fiara bolșevică.

¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul Culturii Naționale și Cultelor, dosar 774/1943, f. 19–34.

Știu ce au să spună dușmanii cu care vom avea de luptat, dar alături de bravii aliați germani, cu sufletele hotărâte, am primit ziua de 22 iunie 1941, ca pe o zi de salvare, o zi ce ne scutea de neliniștea ce apăsa asupra-ne, din partea amenințătorilor din răsărit. Știam că vom plăti scump îndrăzneala noastră (subl. n.), dar onoarea și sufletul unui neam întreg o cereau.

Din informații, știam că fiara bolșevică își întinsese adânc gheara în glia strămoșească și se uita cu ochi de uliu asupra restului țării, asupra bogățiilor noastre. Deși se sunase mobilizarea, deși Domnul Mareșal, Comandantul oștilor româno-germane, ordona trecerea Prutului, totuși în sud, încercările au fost amânate, probabil din motive tactice.

În momentul declarării războiului contra U.R.S.S., unitatea noastră se găsea în apărarea nodului de comunicație Crasna-Huși. Din situația inițială, în seara zilei de 28 iunie 1941, am părăsit Crasna și Albeștii, cu direcția nord. După o noapte de marș, pe drumuri prăfuite, am ajuns în satul Moara Domnească. Aici am văzut groaza pe fețele cetățenilor, care ne-au povestit cum, cu o zi înainte, șase avioane rusești au mitraliat satul. Rezultatul – crucea de la turla bisericii strămbată și o fetiță de 11 ani omorâtă.

Ziua de 30 iunie ne-a prins urcând un deal spre satul Coropceni, unde am poposit alături de trupe germane motorizate, până la 1 iulie, la ora 17.30, când am pornit în marș spre târgul Răducăneni. Pas cu pas, începeam să ne apropiem și să simțim fiorii războiului. Artileria rusă bătuse cu obuze, ici, acolo, în preajma târgușorului, izgonind femeile de la munca câmpului.

În noaptea de 30 iunie/1 iulie, am intrat pe poziție, pe înălțimile Surpa. Înălțimile dominau malul stâng al Prutului și totuși rușii ne-au bombardat flancul drept. Pe o ploaie mocănească unitatea noastră a primit ordin de marș către Cozia. Deși numai câțiva kilometri, totuși ne-a apucat ziua pe niște drumuri desfundate. Un avion vrăjmaș s-a rotit de câteva ori deasupra noastră, la mare înălțime, a anunțat bateriile bolșevice și la câteva minute după intrarea noastră în sat, o ploaie de obuze a încadrat biserica, școala și centrul comunei, evacuat. Lăsasem plutonul și grupul de comandă cu căpitanul meu, lângă o fântână, iar eu mă dusesem în grădina școlii să culeg cireșe. Când am ieșit din grădină, am zărit toți oamenii înșirați sub un dâmb, pe marginea drumului, îngroziți de neașteptatul bombardament. Eu m-am pomenit lângă un civil bătrân, culcat sub poarta bisericii, făcându-și cruce.

- V-a văzut când ați intrat în sat, ne spune el, căci așa s-a întâmplat și ieri. Am înțeles să rușii băteau regulat anumite puncte obligatorii de trecere și ca hotărâre, am luat-o din loc către satul Covasna. În seara zilei de 3 iulie, ora 20.30, am mărșăluit spre Costuleni. De pe malul stâng al Prutului, bolșevicii trăgeau până la marginea satului, pentru a împiedica trecerea armatei peste râu. De-abia ajunși în sat, am primit ordin să ne înapoiem pe vechea poziție –

Șurpa. Până la ziuă am călcat alți 45 km, pentru ca după o noapte de odihnă să mergem iar spre Costuleni.

În zilele de 4 și 5 iulie, satele românești de pe malul Prutului, Grozeștii și Sceroaia, erau un iad de flăcări. Explozia obuzelor se ridica la înălțimi colosale. Toată noaptea de 5/6 iulie, n-am reușit decât să trecem Jijia, prin apa până la brâu, pe o întindere de 3 km și alți 4-5 km cu nămol. Noaptea era întunecoasă și nu auzeam decât bubuiturile tunului, plescăitul apei, lovită de sutele de picioare de voinici, înarmați până în dinți și hotărâți să înfrunte orice pericol, numai să ajungă pe malul de unde dușmanul împrăștia moarte printre ai noștri. Lumini slabe ne arătau că treceam printr-un sat înfundat în întuneric și mocirlă – Osoiul și apoi paznicii podului de vase de peste Prut, ne-au informat că deși dușmanii s-au depărtat, totuși trebuie să trecem podul în graba cea mare, căci dincolo de pod e și mai periculos drumul.

- Aici, spuse tânărul ofițer, comandantul gărzii, au pierit mulți români, uciși de mitraliera mânăită de un pădurar român bolșevizat, iar acolo lângă grupul de copaci, zace trădătorul de neam. În ochii ostașilor mei sclipea o dorință, dorința de a se răzbuna pe acești români bolșevizați, care niciodată nu au știut ce vor. Când în ziua de 6 iulie am ajuns în satul Brătuleni, fiecare din noi vedea un dușman în fiecare din locuitorii rămași în sat.

Deși unitatea noastră se mișca greu din cauza armamentului și muniției, totuși a trebuit să ne ținem aproape de batalioanele de atac, pentru a preîntâmpina un contraatac bolșevic. Pe lângă noi au trecut rapid bateriile Regimentului 63 Artilerie. Printre ofițeri zăresc pe căpitanul Valeriu Neguț (fiul preotului Ion Neguț din Beceni - n.n.), cu care am schimbat câteva cuvinte. Din mers, îmi spuse vesel:

- Am tras câteva obuze azi, mai tragem câteva mâine și ajungem la Chișinău. Fug rușii de nu-i putem prinde. Numai că destinul a vrut ca să-și găsească sfârșitul vieții la Dolna, a doua zi.

Ajunși la Boldurești, am fost întâmpinați de frații Curavschi, foști colegi ai camaradului C.G. Ne-au servit cu țigări și zahăr rusesc și apoi, la un pahar de vin, ni s-au plâns de toate oprimările bolșevicilor. Tatăl lor, fiindcă era socotit „burjuu”, fusese ridicat cu prima serie de condamnați și deportat în interiorul Rusiei, de unde pierduseră orice speranță de a-l revedea.

- De la începutul războiului, spunea unul din ei, am stat ascunși prin păduri, ca să nu fim ridicați și duși pe urmele părinților.

- Bani aveam destui, spuse cel mic, căci am vândut trăsura și caii cu 15.000 ruble (600.000 lei), dar n-am avut ce cumpăra, căci la cooperativă nu au adus decât zahăr, tutun și bomboane.

- Hainele sunt cele făcute în timpul stăpânirii românești, căci rușii n-aveau stofe decât pentru armată. Multe ne-ar fi povestit frații basarabeni, dar

un ordin scurt sună: Echiparea!

Nu știu ce vor fi gândit ceilalți camarazi despre cele povestite de frații basarabeni, dar eu am pus la mare îndoială proaspăta lor însuflețire. Prea s-au lăsat repede de bolșevism. Căci un lucru trebuie știut: acești tineri nu puteau fi găsiți în sat dacă n-ar fi aderat la mișcarea bolșevică fie de frică, fie din convingere.

Cu aceste gânduri de îndoială, am pornit în marș spre Vărzărești – Lăpușna. Cete răzlețe de prizonieri sau de civili, care luptaseră până la

momentul când trebuia să cadă prinși, întâlnim în drum. Ici, acolo, câte un bolșevic mort, sau câte o cruce indicând numele vreunui pui de viteaz român, care și-a dat viața pentru a scăpa pe acești lași, de sub călcâiul bestiiilor roșii. Câțiva au fost prinși cu mitraliera rusească în căruță, ascunsă

în fân, iar alți frați de sânge bolșevizați, stăteau ascunși prin păduri și trăgeau focuri asupra soldaților noștri izolați. Unul din cele multe cazuri, este și cazul caporalului meu C. G., care a fost împușcat mișelește de un civil, în pădurea Leul.

Deși frontul era departe, totuși din spatele nostru s-au tras focuri dese din pădure, probabil era vreunul din „prețidateli” (președinte, echivalent cu primarul - n.n.), care-și pierduse postul prin venirea noastră. Tancuri rusești arse, cu conducători cu tot și diferite mașini distruse, îngreunau marșul nostru pe drumul desfundat de ploii și de atâta circulație.

Câțiva kilometri și în zorii zilei de 8 iulie intram tăcuți și obosiți în satul Vărzărești, de pe șoseaua Iași – Nisiporeni - Chișinău.

Zi de odihnă și seară de pomină – 8 iulie 1941

Satul, deși trezit de ropotul cailor, zăngănitul armelor și huruitul căruțelor muntenești, totuși ne-a primit tainic, doar în lătratul câinilor speriați de salvele de tunuri și mitraliere, ce se auzeau în partea de est a satului. Ici, acolo, câte o femeie se uita cu ochii speriați printre perdelele încă trase la fereastră. Nu știa nimic precis, sub a cărui stăpânire se mai află, căci atât rușii cât și românii, ocoliseră satul, fără să dea lupte în el. Misterul s-a aflat mai pe urmă. Acolo

unde cei bolșevizați n-au apucat să evacueze toată averea lor, s-au retras fără lupte. Și cum cei înstăriți erau peste 160 de familii, cu bărbați majoritatea înrolați în armata bolșevică au cruțat satul și cu el averile lor, cu gândul de a-l recuceri. Am făcut curățenie satului și m-am convins că starea materială a românilor era cu mult inferioară decât a celorlalți, pe ogoarele cărora munceau românii.

În acest pitoresc sat, am putut observa ceva foarte interesant al modului de așezare a sătenilor, satul având două, trei drumuri concentrice, pe fiecare uliță și la fiecare intersecție fiind casa unui bolșevizat. Doar ajunseseam în sat și civilii au și început jaful. Cei care mai înainte jefuiseră casele preotului, învățătorului și gospodarilor români ai satului, jefuiau acum casele bolșevicilor avuți. Fiecare lua ce putea și fugea. Unii fugeau cu perne, covoare, mese, scaune etc., și până nu am pus mitralierele în bătaie nu s-au liniștit. Numai așa am făcut ordine în acel sat, în care trebuia să se instaleze cartierul meu de Mare Unitate. M-am interesat de aproape de viața satului sub regimul bolșevic. Am vizitat pe preot și am stat de vorbă cu învățătorul și tineretul satului. Preotul mi-a spus că nu a făcut slujbă în biserică de un an de zile.

- De ce nu te-au ridicat ca pe cei mulți „burjui” din sat? l-a întrebat eu.

- M-a răscumpărat satul cu 15.000 ruble pe an, căci sunt sărac și bătrân, în timp ce bătrâna preoteasă aducea pe o farfurioară câteva bucăți de brânză și o cană de apă. Cu învățătorul din sat am stat puțin de vorbă. Mi-a spus numai că regretă că a rămas sub bolșevici, căci era și el ofițer de rezervă în armata română.

În drum spre postul de comandă, am întâlnit și câteva tinere comsomoliste, care m-au invitat să văd biblioteca satului și sala lor de spectacole. Sala, mărișoară, fosta sală a Căminului cultural „Bogdan Hasdeu”, avea scenă fixă cu cortina și pereții pictați cu figuri cu scene bolșevice. Adunaseră la școală cărți românești în locul celor rusești. Simțiseră ei că și pentru acest fapt poți fi socotit român. Și pregătirea nu le-a fost în zadar, căci pe la ora 12.00 a sosit un grup de jandarmi din Compania de poliție. Sergentul care comanda grupa de jandarmi, s-a așezat jos și a trimis imediat pe un tânăr să cheme comitetul sovietic. Băietanul s-a dus și comitetul pe dată a fost la sergent. Să fi văzut cum lupii de ieri, care furau și-l răstigneau pe Hristos de-al doilea, s-au făcut blânzi ca niște mielușei. Soldatul, nici una nici două, zise:

- Dați lista cu cei răi, a bolșevicilor din colhoz!

- Domnule, cei răi au fugit, au rămas în sat numai cei buni, zise unul dintre săteni.

- Dar cărțile românești cine le-a luat de la cămin și le-a pus pe cele rusești? a întrebat sergentul. Vroiați să vă lepădați și de limbă nu numai de credința strămoșească.

- Nu ne lepădăm noi de graiul nostru.

- Am auzit că voi ați făcut multe pozne aici. Ați furat, ați ucis și altele. Toți își fac cruce și se jură că nu au făcut nici un rău.

- E drept, c-am auzit, zise fata cu *Amintirile* lui Creangă în mână, am auzit și noi că în alte sate au făcut colhoz, sovhoz și au jefuit și au omorât, dar la noi, Doamne ferește, nimeni nu s-a apucat de pozne.

- La noi norodul nu-i ca în alte sate, obraznic și fără de rușine, zise alta.

Cu oarecare iscusință și fățarnicie au scăpat oamenii de întrebările jandarmului. După ce, în treacăt, ascultasem convorbirea dintre jandarm și cetățeni, am mers la popotă și am povestit tuturor lașitatea și fățarnicia acelor săteni. Între timp, patrula noastră a adus 3 prizonieri bolșevici. Unul era dintr-o comună din apropierea Chișinăului, altul din Caucaz, iar cel mai simpatic dintr-un sat de la 500 km est de Moscova. Prin agentul meu, care știa bine rusește, am aflat că ultimul se simte foarte fericit că rămâne prizonierul nostru. A venit chiar cu un afiș lansat de avioanele noastre, prin care se făcea propagandă și arătam că noi tratăm omeneste prizonierii. Bolșevicul a stat apoi de vorbă cu civilii și a rămas mirat când a văzut că fiecare trăiește cum vrea, din munca lui, din belșugul gospodăriei. Când a văzut bolșevicul că fiecare cetățean poate mânca ce vrea și cât poate, și-a exprimat dorința că nu se mai întoarce în Rusia niciodată.

Ce educație strașnică la bolșevici! Cum se leapădă ei de nația și de crezul lui! Cum renunță ușor la raiul bolșevic! Dezlegarea ne-a prilejuit-o chiar declarația prizonierului. Crescut de mic la „iesle”, fără să-și mai aducă aminte de un tată sau de o mamă zâmbitoare, care să-l fi alintat în dulcea viață a copilăriei. El nu învățase nici să plângă, nici să zâmbească. Era un animal simpatic, care nu dorea decât să fie liniștit și să i se dea de mâncare. După ce i s-a dat porția de la popotă, a dormit dus, împreună cu tovarășul său caucazian. Erau ca doi cățeluși care și-au găsit niște stăpâni buni care să-i îndestuleze și să le dea fericirea ignobilului. Numai prizonierul basarabean se uita câinește la noi. Probabil venirea noastră îi strica multe din planurile pe care și le făurise să le ducă la bun sfârșit, după biruința bolșevicilor. Ori, poate îl muștra conștiința, mai puțin probabil, pentru că a luptat contra fraților lui de sânge.

Din aceste gânduri m-a trezit un pârâit de mitralieră și lovituri de tun, ce se auzeau tot mai aproape. M-am dus să-mi văd oamenii, pe care i-am găsit dormind, iar câțiva mâncând biscuiți și bomboane din cooperativa pe care o păzeau de invazia civililor. Către biserică treceau măicuțele de la mănăstirea Vărzărești, care duceau la loc de veșnică odihnă doi eroi dintr-un regiment de dorobanți. O salvă de focuri trasă de un grup de pușcași a dat un ultim salut bravilor luptători, în timp ce soarele scăpătase după șirul morilor de vânt, ce păreau niște uriași observatori ai primejdiei ce ne pândea în acel moment. Un

cețățean vine în fuga mare și ne spune:

- Dumneavoastră stați în sat și nu vedeți cum fug românii de teama rușilor care au spart frontul și vin ca frunza și ca iarba.

- Alarmă! Luați sacii cu merinde, cu cartușe, armele și sus pe dealul Vărzărești, pe la morile de vânt!

Bucătarii au aruncat mâncarea în cazane, trenul de luptă și regimentar au înhămat în grabă. Am lăsat totul în seama celor două căruțe și în pas alergător am început a urca creasta. În timpul urcușului, căpitanul T. îmi dă direcție de contraatac. Cu cât ne apropiam de zarea dealului, cu cât focurile se înteau. Proiectile de brandt cădeau chiar pe direcția mea de atac. Le-am depășit fără pierderi. Ajunși pe platoul semănat cu grâu, dăm de drumul ce duce la Dolna, Lozova, Vorniceni. Aici focurile se întesiră, dar spre marea mea mirare, văd că trăgeau mai mult în sus. Erau ostași de-ai noștri, care în fuga lor se credeau împresurați de inamic. Le-am strigat să nu mai tragă. Erau îngroziți și fugeau care încotro vedeau. Erau nedumeriți de ceea ce se întâmpla pe valea mocirloasă a Dolnei. Treceau soldații călări, cu șleurile tăiate de la căruțe, treceau răniți, ofițeri și trupă. Toți strigau: fugiți, fugiți, că vin rușii.

Un soldat, probabil ordonanța unui ofițer, căzuse în genunchi în fața mea și mă ruga stăruitor să-l împușc că vin rușii și-l iau prizonier.

- L-au omorât pe domnul locotenent! Împușcați-mă și pe mine, zise el disperat.

Un căpitan cu mâna ruptă m-a întrebat de postul de prim ajutor și-mi spuse: Dacă aveți de ce rezista, rămâneți. Dacă nu, fugiți, căci o divizie bolșevică însoțită de moto-mecanizate, atacă în acest sector. I-am spus că suntem unitate de mitraliere și avem ordin să rezistăm până la sacrificiu. Noi nu puteam fugi 70 km până la Prut, deci rămăserăm pe poziție. Durerile și frica nu i-au mai îngăduit să stea de vorbă. În fața plutonului meu, un locotenent răcnea de durere și cerea ajutor: „Nu mă lăsați fraților, sunt rănit!”

Câteva clipe și-i văd silueta pe o targă improvizată. În treacăt, mi-a lăsat cuvinte de îmbărbătare. „Nu-i lăsați fraților, să mai înainteze!”

Când s-a crezut că nu mai e pericol de a-i împușca pe ai noștri, batalionul a deschis foc năprasnic, cu toate armele automate. Gloanțele trasoare luminau cerul și indicau traiectoria lor pe Valea Dolnei, pe valea dezastrului unei mari unități românești. Unitatea noastră și un tun necapturat de ruși, era ultima rezervă a Marii Unități, distrusă și împrăștiată. În urma tragerii noastre, inamicul s-a crezut probabil, în fața unor forțe mai puternice și și-a amânat înaintarea pentru a doua zi.

Toată noaptea de 8/9 iulie, am săpat gropi individuale. Ba am avut timp să ne aducem foile de cort și câte ceva de-ale mâncării. Nu ne-a supărat nimeni toată noaptea, însă nu am dormit deloc. Am ascultat cum un sergent, scăpat cu

viață de la dezastru, mi-a povestit toată nenorocita întâmplare, pe care las să fie descrisă de istorici, ca să nu fie calificată de mine trădare sau lipsă de prevedere tactică. Sergentul luptase în prima linie de la Prut până la Dolna și n-a avut în cine trage nici zece cartușe, așa au fugit rușii până la Dolna.

Sergentul a rămas atașat de plutonul meu, că nu voia să fie socotit dezertor de pe front. Zorii zilei de 9 iulie se iviseră de mult și atacul bolșevic întârzia. Să se fi mulțumit oare numai cu captura și victimele făcute în ajun sau se pregăteau de o nouă mișelie? Sute de ochi căutau în mișcarea porumbului și grâului să vadă apariția inamicului. Dar în loc de a-i vedea prin grâu, îi vedem venind în coloană de marș. Erau ca la două plutoane de bolșevici. S-au apropiat la 400 de metri. Trăgătorii noștri, cu mâinile pe butonul mitralierei și pe mânerul pistol al puștii mitraliere, de-abia își țineau respirația de bucurie că inamicul vine ca la defilare. Deodată se aude un glas:

- Fraților, noi suntem nemți! Am bătut pe ruși la Călărași și acum facem curățenia terenului. Nu trageți! O clipă numai și de la flancul stâng, la cel drept se duse vestea că sunt nemți. Poate că ar fi reușit planul rușilor îmbrăcați nemțește, dacă n-ar fi pus imediat în bătaie o mitralieră Maxim rusească. Roțile de la mitralieră i-au demascat. Fără altă comandă, „cățelele” noastre au început a țacăni, iar bolșevicii au făcut stânga-mprejur. N-am văzut să fi reușit vreunul să fugă mai mult de cincizeci de pași. Toată ziua au răcnit răniții bolșevici, dar nimeni n-a putut să le dea vreun ajutor. După această nereușită încercare, artileria inamică instalată într-o pădure la est de Vărzărești, începu să tragă vijelios. Bombardamentul a ținut șase ore. Singurul nostru tun răspunse foarte

anemic, din lipsă de proiectile și de legătură. Văzând că nu li se răspunde cu nimic, la ora 16.00 inamicul se instalează din nou pe baza de plecare la atac. Pe întreg frontul din fața noastră, se vedeau valuri, valuri, luând formații de atac. Ca din senin, apar câteva avioane de vânătoare și bombardiere ușoare românești și nemțești. Se lăsau așa de jos șoimii noștri, încât aveai impresia că vor să-i adune de prin grâu sau să-i calce cu greutatea aparatelor. Bombardierele presărau bombe negre, ce se vedeau picând, cum pică grindina prin lanuri. Atacul a fost zădărnicit, dar toată noaptea am stat sub loviturile de artilerie și de brandt, care cădeau ca ploaia asupra poziției noastre. Încă o zi de bombardament continuu și-n noaptea de 11/12 iulie, primim ordin să rupem lupta și să ne retragem pe o nouă poziție, la est de pădurea Leul. Ruperea luptei s-a făcut într-o liniște desăvârșită. Toți eram ruși de oboseală și de foame. Acum nimeni nu se gândea să rămână pe urmă. Rezistența noastră pe dealul Vărzărești s-a soldat cu 5 ofițeri răniți, 17 soldați morți și 5 morți, grade inferioare.

Atacul bolșevic susținut de șapte care de luptă s-a soldat cu distrugerea a 3 tancuri și cu fuga rușinoasă a atacatorilor. Aliații noștri, germanii, cuceriseră târgușorul Călărași și făcuseră joncțiunea cu trupele noastre la Vorniceni, recucerindu-ne terenul și armamentul pierdut la Dolna și Lozova. În drum spre Nistru, comandantul Marii Unități distruse la Dolna, a vorbit comandantului nostru, astfel:

- Maiorule B., ați salvat nu numai divizia ce conduc, ci și Iașul. Răsplata voastră va fi mare și nu va întârzia. Și totuși întârzie (...) poate pentru totdeauna (...).

Optsprezece zile în fața Liniei „Stalin”

Ordinul primit într-o pădure de salcâm era foarte scurt! „Înlocuiți o unitate moto-mecanizată de pe Nistru, în sectorul limitat stânga, inclusiv cotul Nistrului, 1 km spre satul Serpeni, dreapta, inclusiv Telița.

Nu erau mai puțin de 12 km de front, din care mie îmi reveneau pentru supraveghere și apărare, 2-3 km. Cu emoție vădită, de apropiem de Nistru, pe care nu-l văzusem niciodată. Teama ne-a fost spulberată de trupele ce le înlocuiam, care ne-au asigurat că nu e nici un pericol. Ne apropiem de observatorul instalat la punctul trigonometric de pe șoseaua Telița-Serpeni, unde înlocuim cei doi observatori, dezbrăcați până la piele din cauza căldurii și-i instalăm pe ai noștri, înarmați regulamentar.

Un soare călduros de iulie făcea să lucească sub razele lui și râu și holde. Nistrul, râu blestemat, șerpuia alene pe sub malul drept, ce domina cu mult pe cel ucrainean. Dar locul meu nu era la observatorul companiei, ci departe, în

satul cel mai înaintat, la 7-8 km de la observator. Aveam ordin să ocup și să apăr o poziție pe malul Nistrului, satul Serpeni și să fac legătura cu unitatea din stânga. Numai cu 24 de oameni, înșirați prin flanc câte unul, am pornit bâjbâind prin întuneric, pe drumul și cărările lăturalnice ce duceau la Serpeni. Am trecut prin satul Speia românească prin curtea unei monumentale biserici, pe lângă pivnițele pline cu vin vărsat, apoi am intrat într-o pădure întunecoasă și în 3 ore de abia am reușit să călcăm 7 km.

Din marginea satului, agentul companiei ne-a condus la P.C. (punct de comandă - n.n.) al unui comandant de pluton, în sprijinul căruia mergeam. Mi-a spus că e o imposibilitate să pot să mă instalez pe poziția ordonată, fără să fi făcut o recunoaștere ziua.

- La cel mai mic zgomot te pomenești cu ploaie de obuze și de gloanțe de la inamic, mă informă camaradul. Întrebei dacă este cineva în sat. Mi s-a răspuns că sunt câțiva oameni, ba au instalat și primar, dar nu prea-i lasă bolșevicii să se apropie de primărie.

Așteptam cu nerăbdare să se facă ziuă, să pot vedea cu ochii mei, tot ce-mi spusese camaradul, care regreta că nu este el comandantul garnizoanei Serpeni. Ziua micșorează intensitatea sentimentului de teamă și nesiguranță. Cobor în sat, merg cu cei 3 agenți până la marginea satului, care se termina chiar la malul Nistrului, la 150 m de poziția inamică și de cazematele identificate imediat din informațiile date de civili. Târziu de tot, au venit noile autorități comunale: primarul și șeful de post.

Ne-am asigurat unii pe alții prin câteva măsuri luate în grabă. Am arestat bărbații și femeile care au activat în comitetul sovietic. Pe cei mai vinovați i-am înaintat la M.U. (Marea Unitate - n.n.), iar pe cei mai puțin vinovați, i-am pus sub supraveghere. Din prima zi, locuitorii rămași în sat m-au primit ca pe un apărător al avutului lor și fiecare se oferea să-mi facă serviciu, care puteau să-i coste chiar viața.

Nu era zi să nu încerce să treacă de la ruși, 2-3 tineri din Serpeni, dar foarte puțini reușeau să ajungă cu viață pe malul nostru. Dintre aceștia am format căprării, ce făceau strajă la primărie și prin sat. După ce am asigurat paza sectorului, am procedat la controlul satului, conform ordonanței nr. 6, dată de Comandamentul Marii Unități.

Serpenii este un sat, ca mai toate satele de pe malul Nistrului, așezat pe malul pietros și dominant. O singură șosea străbate satul prin mijloc, iar din acest drum, urci prin ulițe întortocheate până sus, pe un platou destul de întins. Ziduri de piatră înconjoară casele și diferitele acareturi, făcute tot din piatră, acoperite în majoritate cu stuf, restul cu tablă. Biserica, școala și baia, construcții românești, domină satul. De jur împrejurul lor, gropile de obuz arată cum Dumnezeu a vrut să le ferească de stricăciuni, spre necazul trăgătorilor din

cazemalele bolșevice. Cu agenții mei, cu șeful de post și jandarmii, încep controlul caselor unde au fost instalate autoritățile bolșevice și apoi locuințele tovarășilor lor. Peste tot găsim lucrurile celor refugiați și deportați în ținuturile înghețate. În camere murdare și prăfuite, găsim mobilă scumpă, covoare basarabene, ceasornice cu pendulă, lăzi cu țiğări samovare scumpe, săpun, balalaici etc. Ba, la un vecin al preotului, găsim chiar căldărușa de aramă în care purta apa sfințită în ajun de Bobotează sau la întâi ale lunii.

M-am interesat de preot. Bătrân, cu 4 feciori și o gospodărie bătrânească la care se vedeau mâinile unor adevărați gospodari. Camere mari, cu dușumele vopsite, cu un rând de geamuri, furate de foștii bine credincioși din preajma preotului. Din averea mobilă nu mai rămăsese decât puțin porumb în lesă. Totul fusese împărțit între tovarăși. Preotul fusese judecat și condamnat la 3 ani muncă silnică în Dombas, la minele de cărbuni, pentru că nu a vrut să dea stăpânirii 6 puduri² de grâu. La apelul făcut, judecătorul bolșevic i-a majorat pedeapsa la 5 ani. Într-o noapte, înainte de începerea războiului, preotul a fost ridicat cu soția și cei 4 feciori și dus să-și ispășească pedeapsa. Dus este și astăzi.

Într-una din zile, văd școala deschisă și înăuntrul ei găsii pe fostul director și pe colegul lui, basarabeni dintr-un sat învecinat, rămași să vadă raiul bolșevic. Mi-au arătat cât interes arătau autoritățile bolșevice pentru școală, pentru că era mijlocul cel mai bun de propagandă. Mi-au arătat muzeul înființat de ruși, tablele noi de scris, ierbare și tot materialul didactic, absolut nou. Caietele lor de planuri erau îngrijit scrise, în limba rusă. Lecțiile le țineau în fața unui reprezentant al sovietului, un analfabet din sat. Inspectorii erau cu totul străini de cele ale școlii, dar erau în măsură să pedepsească orice abatere de la materia ce trebuia să formeze pedestalul principal al bolșevismului.

Despre România, copiii învățau doar că este o țară mică condusă de domni (burjui), care stăpânesc majoritatea muncitorilor, iar singura bogăție a țării o formau sarea și cerealele. Și dascălii crescuți în școlile noastre gratuit, făceau crima de a preda și face pe placul bolșevicilor. Chiar atunci le sosise suspendarea din învățământ și regretau că au rămas sub ruși. I-am lăsat și mi-am văzut de treabă.

Bolșevicii au văzut controlul ce l-am făcut ziua, așa că imediat cu căderea serii, când bolșevicii din sat mai cărau la primărie lucrurile furate, un obuz sfredeli aerul printre două clădiri și se sparse în casa unde trebuia să fie postul meu de comandă. Obuzele fiind incendiare, casele luară foc una de la alta, până au ars nouă gospodării și peste 20 coșare și magazii. Ajuns la postul de comandă, întreb agentul dacă au făcut rost de ceva mâncare. Nu gustasem

² Pud = unitate de măsură rusească pentru masă, egală cu 16,38 kg.

nimic în ziua aceea. Cam bâlbâit, mai mult din naștere decât din emoție, agentul îmi raportă foarte serios:

- Am vrut să prăjesc niște ouă cu brânză, cum vă place dumneavoastră, dar tocmai atunci a început bombardamentul și din fugă am pus cratița pe cap și casca pe foc!

Un obuz se sparse la 200 m incendiind alte 3 gospodării. Comandantul grupei din stânga, veni personal să raporteze că legătura cu Batalionul 13 s-a reluat și m-a rugat să merg la ei, căci acolo nu s-a tras nici un obuz. I-am spus că nu pot părăsi postul, mai ales că am și telefonul. Chiar în acel moment telefonul sună.

- Alo! Dorul? Ce-i lumina aia la Serpeni?

Raportez de incendiul provocat de bolșevici. Așa treceau zilele la Serpeni, cu supravegheri de ambele părți și noaptea cu bubuituri de tun și focuri de mitralieră. Ascunși pe după ziduri, se apropiau sfioși locuitorii evacuați, să mai ia câte ceva de mâncare și nu se mai îndurau să mai plece, până ce din nou începeau să cadă obuze asupra satului. Cu vitele de frânghii, cu copilașii în brațe, cu sacii de merinde la spinare, fugeau îngroziți, lăsând în urmă gospodăria, din care, mulți din ei nu mai găseau decât un morman de cenușă. Toată averea lor era în beciuri mari de piatră și tot acolo dormeau cei ce aveau curajul să stea în sat. Numai că mulți, când ieșeau a doua zi din beciuri, găseau casa arsă complet. Vagoane întregi de porumb, cotețe cu păsări, vite rânite, ardeau în fiecare seară de bombardament.

Tot timpul cât am stat pe malul Nistrului, am văzut numeroase avioane românești și germane trecând în Ucraina, chiar pe deasupra poziției de artilerie inamică. Le număram la ducere și la înapoiere și deși apărarea antiaeriană bolșevică trăgea mii de proiectile totuși, spre marea noastră bucurie, n-am văzut nici un avion amic căzând. În zilele de 4 și 5 august, am făcut pregătiri pentru o incursiune în satul Speia rusă. Tocmai după ce a trecut echipa, în frunte cu căpitanul M.I., rușii au deschis foc viu. De la postul de comandă mi se telefonează să nu mai încerc nici o incursiune, deoarece bolșevicii sunt la posturi. Artileria inamică schimbase tirul și trăgea vijelii repezi peste satul Serpeni, contra bateriilor noastre de la vest de sat, așa că echipa de incursiune, scăpată teafără, a adus informații prețioase și un butoiș cu vin de Speia. Rușii petreceau ultima oară cu tovarășii lor în sat. Confirmarea ne-au făcut-o chiar bolșevicii, care au aruncat în aer două depozite de muniții, ce păreau un joc de artificii la o serbare câmpenească. Făceau bolșevicii o retragere... cu torțe. A doua zi, am trecut Nistrul în două bărci încărcate de civili și soldați. Vroiam să ne convingem de plecarea lor și mai ales să le vedem cazematele.

Am trecut Nistrul cu oarecare emoție. Ajunși la malul opus, am observat, cum era și de așteptat, că minele erau foarte des așezate, deci, foarte periculos

drumul până la cazemate. Pe mal erau rețele joase, apoi șanțurile foarte întortocheate și bine camuflate. Cu mare greutate am putut da de prima cazemată. Din față, nu se vedea nimic, doar din spate, ușa grea de metal, dată într-o parte, ne arată că tovarășii au părăsit-o. Împrejur, prin pădure, erau numai resturi de alimente, grenade, lăzi de cartușe, iar la o parte un cazan în care bolșevicii lăsaseră câteva păsări întregi, puse la fiert.

Intrăm în cazemată, călcând cu precauțiune printre grenadele aruncate pe șanțul de intrare. Facem la stânga pe un gang îngust și dăm, pe rând, de masa de joc, pompa de apă și closetul. Într-o boltă săpată într-un colț, era depozitul de muniții. După ce controlăm piesele de șah, domino și table, intrăm în cazemata propriu-zisă. O cameră semicirculară. Lângă peretele de la intrare, în dreapta, era motorul pentru electricitate, în mijloc periscopul, 3-4 aparate telefonice, tuburi de oxigen, costume de gazați, din pânză de cauciuc, unelte mecanice etc. În fund, două ferestre prin care scoteau țevile două mici tunulețe, demontate însă de bolșevici, iar deasupra era o frumoasă pictură! Era crochiul panoramic al satului Serpeni, cu distanțele apreciate la precizie, la diferite obiective. Toți am rămas uimiți în fața acestui material special pe care noi nu-l văzusem decât în reclame. Și totuși, bolșevicii s-au cărat fără să-l fi întrebuințat cu folos. Ba da, au omorât o babă din Serpeni!

Spre Odessa.

Drum stropit cu sânge și presărat cu cruci

De-abia începusem să formăm depozitul de muniții strânse din cazemate și primim ordin să părăsim Tiraspolul, cu direcția Miliodovska, 5 km vest Karpova. Cum am ieșit din oraș, am dat peste linia ferată. Tot drumul l-am făcut de-a lungul căii ferate Tiraspol–Odessa. Era un drum de care, cu o perdea de salcâmi, distruși de bombardamente și de armata ce se camufla în timpul repausului. Miros greu ne lovea din când în când.

La răspântii de drumuri, cimitire proaspete, cu cruci uniforme, pe care stau agățate căști ciuruite de gloanțe. Pe fiecare cruce stă scris numele unui erou, gradați sau soldați. Erau dorobanții olteni ai Diviziei a 11-a, sub a cărei comandă intrasem și noi. Reflectoarele inamice lumineau și ne urmăreau apropierea. Intrăm într-un sat, urmă de sat, în care mai ardeau încă grinzile caselor. Am dormit puțin pe marginea drumului, până când soarele se arată roșu, la orizontul însângerat. Intru într-o casă, din care mai rămăsese doar pereții și din care doi ostași ridicau un sac de făină și unul de mălai, pe jumătate plini, singura avere a unui moșneag ucrainean. Într-un colț, prăfuită și afumată, stă agățată o icoană din lemn. Bătrânul căzu în genunchi și se rugă cu lacrimi ce-i curgeau șiroaie: Boji, Boji! I-am înțeles durerea și am ordonat să i

se aducă sacii, la vederea căroră, bătrânul îngenuche din nou în fața noastră și dădu să ne sărute mâinile. O ucraineană ce vorbea perfect românește, îmi spuse că moșul s-a rugat pentru sănătatea noastră, pentru că i-am redat hrana cea de toate zilele.

Sosi apoi ordinul și pornirăm din nou la drum. Ajunși la Vinogradar, ne-a mitraliat o escadrilă de avioane „Rata”. Intrăm prin gropile anume făcute pe marginea drumului și după dispariția avioanelor, continuăm marșul în formații subțiri, căci intrasem în bătaia artileriei inamice. Prin lanurile de grâu se vedeau cărările pe care înaintaseră infanteriștii noștri din linia întâi.

Ziua de 23 august, ne prinde într-un porumb, sub bombardament slab de artilerie. Aflăm că în stânga avem ca vecin, Divizia a V-a. Avem o bucurie nespusă că ne-am apropiat unii de alții și doream să luptăm alături, fiindcă acolo era și Regimentul nostru de origine, 8 Dorobanți (Buzău n.n.). Dar, ordinul venit foarte urgent, ne spulberă orice speranță. Divizia a 11-a ne dăduse Regimentului 19 Infanterie, pentru a-i susține atacul. Obuzele bolșevice cădeau tot mai aproape, mai mult pe satul Paliova, de pe malul limanului Hagibei. Lăsăm satul în stânga și începem să urcăm o pantă pietroasă. Douăsprezece avioane ne prind în această poziție. Intrăm pe șanțuri, prin gropi, dar „scurtăturile” bolșevice n-au plecat până n-au terminat muniția. Din atâtea cartușe trase, am avut doar un rănit în batalion. Urc la creastă cu primele două grupe și acolo dau de o cazemată săpată în piatră, în care era, aproape moartă de foame, o scroafă cu porci, legată de un țaruș.

Rușii erau numai la câteva sute de metri în fața noastră. Ne aflam deci, vrând, nevrând, în linia întâi. La 500 m în stânga, pe un bot de deal, un batalion din Regimentul 19 Infanterie, luase formații de atac și pornise spre sud. Câteva minute și o ploaie de cartușe și obuze de brandt, îi puse pe fugă. Din nou au pornit și iarăși îi vedem retrăgându-se. Rămăseseră cam 100 de oameni din tot batalionul și trăgeau din poziția în picioare. Rușii atacau viguros, manevrându-i pe la stânga, pentru a întoarce poziția și a ne lua prizonieri. Ne descoperiseră și pe noi și trăgeau cu toate calibrele, pentru a ne stingheri acțiunea. Domnul General Comandant, ordonă telefonic:

- Maior B., salvează și Divizia a 11-a cum ai salvat-o și pe 35, la Vărzărești și numele Batalionului 5 va intra în istoria războiului sfânt. Manevreză cum știi companiile în cea mai mare grabă.

Compania noastră primește ordin de contra-atac cu direcția jumătate la stânga. Comandantul companiei îmi dă ultimele lămuriri și cuvinte de îmbărbătare. Repetai ordinul plutonului, am dat semnalul și în pas alergător, prin iureșul de gloanțe, ne oprim o clipă sub șanțul anticar unde eram protejați de focul inamic. Urcai om cu om parapetul malului și când camaradul din stânga termină aceeași operație, dintr-o săritură am fost într-un lan de floarea

soarelui. În pas viu, urcăm spre movilă, unde găsim o mitralieră, țevi de rezervă și cutii cu benzi încărcate, lăsate de românățeni (soldați din județul Romanăți - n.n.). Trecem de movilă și la 20-30 de metri, cu mâinile ridicate, găsim un lanț de trăgători ruși care strigau să ne predăm. Le facem semn să se predea ei, dar în același timp și ei și noi ne-am culcat la pământ și am început să tragem. Mi-au rănit doar 5 soldați. N-am fi scăpat mulți dacă nu găseam niște gropi în care să ne adăpostim. Imediat se liniștiră și ei și noi. Au rămas foarte surprinși de atacul nostru și nu știau ce forțe au în față. Ne așteptam la o mică incursiune. Făcui oamenii atenți să privească în toate părțile. Rezultatul fu minunat. Caporalul Voicu raportează că în fața lui, la 30-40 de pași, a apărut un ofițer rus urmat de doi soldați. Ofițerul avea pușcă cu lunetă. Dădui ordin caporalului, care era un bun vânător, să tragă.

Un pocnet de pușcă și observatorul raportează că rusul a fost omorât, dar au scăpat cu fuga cei doi însoțitori. Raportez situația și comandantul companiei ordonă să reluăm atacul. Mă înțeleg din vedere cu camaradul din stânga și atacăm din nou. Dăm de ofițerul rus mort, care încă nu se răcise. Era lovit în ureche și căzuse alături de grenada pe care vroise să o arunce spre noi.

Pierderea unui ofițer de rezervă din Odessa nu-i lăsă reci pe bolșevici și încep să tragă cu furie asupra noastră. Trag chiar cu tunuri anticar. Simțim suflul obuzelor care trec razant pe lângă mine. Văd la 300-400 de metri, pe marginea drumului, cum ies flăcări din țeava unui tun. Trec drumul de câteva ori, doar, doar voi găsi un loc de nebătut. Facem culcări dese și la un moment, încerc să fac un mic adăpost cu lopata, gândindu-mă la teoria din școala militară. Obuze de brandt cădeau tot mai dese, gloanțele șuierau strident, oamenii mei treceau unul câte unul răniiți, ducându-se unul pe altul scrâșnind de durere.

Eroul caporal Lupescu, rămăsese privind năuc la mine. Îl întreb de ce mă privește atâta și-mi răspunse îngrijorat:

- Ne uităm cu groază și tare am dori să vă vedem mereu așa în picioare. Într-adevăr, eram în picioare, cu pistolul în stânga, lopata în dreapta și căutam să deslușesc situația, ca să pot lua o nouă și rapidă hotărâre. În față vedeam doar la 20-30 m. Din stânga, camaradul mă anunță că nu mai poate face un pas înainte. Două tancuri rusești stau gata de contraatac. Dau ordin să-și adâncească fiecare groapa găsită și raportează apariția cavelor. Mi se comunică de la P.C. că cele două tunuri „Bofors” sunt gata să sosească la noi, pentru a face față atacului inamic, însoțit de care (tancuri - n.n.).

Era în amurg când tancurile s-au pus în mișcare. Ordon deschiderea focului cu toate piesele. Tancurile au venit la 200 de metri și apoi au făcut stânga-mprejur, pentru că nu au putut fi urmate de infanterie. Pentru noapte mi s-au trimis grenade și un pluton de mitraliere. Sergentul Chircă moare în câteva

clipe, lovit în gât, pe când așeza mitraliera în bătaie. Celălalt comandant de piesă e rănit grav în piept și în braț.

Toată noaptea am săpat și mai scos la oase din groapă. Probabil erau oasele celor omorâți în timpul revoluției. În zori, odată cu soarele, apar 30 aparate „Rata” și încep secerarea, bineînțeles, fără efect, ca întotdeauna. După aceasta a urmat un bombardament de artilerie de două ore. La ora nouă dimineața, comandanții de plutoane suntem chemați la ordine. Ni se dău ordinul pentru al doilea atac. Era un atac general, pe întreg frontul Diviziei.

Făț de poziția prea înaintată a plutonului meu, am primit ordin să rămân pe loc, până ce toți vor ajunge pe linia mea. Plecarăm pe rând de la P.C. către plutoane. Un brancardier, ce făcea pe agentul, mergea cu mine prin floarea soarelui. Gloanțele șuierau din ce în ce mai des. Simții o lovitură în coapsa dreaptă și avui impresia că m-a lovit cu vreo piatră. Mă durea îngrozitor. Sanitarul îmi spuse că a simțit câteva gloanțe șuierând pe lângă noi. Mai făcui câțiva pași și simții ceva cald, scurgându-se pe picior în jos. Eram rănit. Cobor panta cu mare greutate, ajutat de brancardier. Ajuns la P.P. de prim ajutor, sunt pansat de doctorul Speranța. După această operație, doctorul scris pe fișă: Locotenent C., rănit în luptele de la Paliova. Evacuat la 24 august 1941, ora 12.00.

Constantin D. Crivăț,
învățător Școala Mărgăriți

Spre a completa „tabloul” acelor ani grei pentru militarii români de pe front, înserăm aici și câteva din scrisorile trimise sau primite de soldați originari din județul nostru, din noianul de asemenea documente adunate de Al-Lascarov Moldoveanu sub titlul „Scrisori de război în anul vitejiei românești, 1941”.

Soldatul C.D. din Meteleu (Scutelnici - n.n.) le scria celor dragi: *„Dragii mei copii și nevastă. Ai grijă de vite și de lucrurile de pe lângă casă. Îmbracă băieții să nu umble rupți. Băieții trebuie să meargă la școală. Lui Săndel să-i repara bocancii. Lui Neșu și lui Vasilică să-i cumperi oricât ar fi. Maria are ea de încălțat dar să-i dea îmbrăcatu Ionică și Lilica. Ei să mai stea în casă cu ce o putea (..) Vă sărut cu lacrimi în ochi. La neamuri multă sănătate, ca și la vecini. Să trăiți!”*

În scrisoarea caporalului P.T. din Tisău, acestea își îndemna soția: *„Să ai grijă de tine și să nu muncești asupra ca să nu pățești ceva, că acum nu mai ești ca astă vară, ușurică la drum” (...probabil era însărcinată).*

Iar soldatul C.P. îi scria cu nostalgie unui văr de-al său din Gura Teghii: *„Dragă vere. Iacă, îți scriu câteva rânduri gândindu-mă cum oi fi trăgând cu coasa prin mijlocul florilor și prin cântecul păsărilor (...)”*.

Documente înduioșătoare care reflectă depărtarea de cei dragi și de locurile natale, grija și neputința de a fi alături de familia care avea atât de mult nevoie de ei, spre a contribui la rezolvarea multora dintre neajunsurile vieții. Sunt mărturiile ale unui an de cumpănă pentru țară, dar și pentru viața lor, chemați sub arme să curme o nedreptate istorică pentru frații lor de peste Prut. Din păcate există și astăzi o chestiune, acum cu puternic iz politic, pentru care se caută rezolvări, dar Dumnezeu știe când și cum se va ajunge la un final așa cum îl doresc cei mai mulți.

Sur la voie de l'émancipation du Bessarabie (journal de front)

Résumé

Il s'agit du journal de front du sous-lieutenant de réserve Constantin D. Crivat, enseignant à l'école du village de Margariti, la commune de Beceni, où il rapporte le chemin parcouru par les soldats du Régiment 8 Dorobanti Buzau, notamment la participation de la sous-unité qu'il dirigeait pendant les luttes pour l'émancipation du Bessarabie, jusqu'au moment où il a été blessé et il est revenu à son poste.

ISTORIA ORALĂ A UNUI ORFAN DE TATĂ, MORT ÎN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL DIN RUȘEȚU

Ștefania Ramona STUPINARU

Am ajuns prima dată în Rușețu, acum 3 ani și nu știam nimic despre localitate, mai mult nu mai fusesem niciodată acolo. După trei ani petrecuți la școala din sat, am crezut că știu câte ceva despre comună, prin elevii pe care îi aveam la clase. Dar mă înșelam. Abia când am început să fac primele interviuri, în cadrul proiectului „Trecutul de lângă noi. Istoria orală a comunităților locale”, susținut de Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca și am început să umblăm, eu și grupele de elevi, prin comună, pe străzile asfaltate sau pe cele prăfuite, am văzut cu adevărat cum e viața în Rușețu.

Cu fiecare interviuat aflu mai multe lucruri interesante și multe din ele de mult uitate, dar mai ales neștiute de elevii mei, cu care am lucrat. Mă bucuram de câte ori, elevii aflau ceva nou, din istoria locului, chiar din gura unui om care a participat la evenimentul istoric, despre care ei doar au citit în manualul de istorie.

Am adunat din surse scrise o mică istorie a locului, în care am integrat și exemplificat cu poveștile interviuaților. Nu am dorit să rescriu monografia care a apărut în 2010, ci am vrut să o îmbogățesc cu experiențele de viață ale locuitorilor, prin relatările lor orale, pe care le-am înregistrat și care stau acum mărturie cercetării.

Astfel, din sursele scrise am aflat că Rușețu este atestat documentar într-un hrisov din 27 mai 1510, emis la București, în cancelaria domnitorului Vlad cel Tânăr, prin care se întărea jupânului Drăghici și fiilor acestuia posesiunea asupra satelor Mărgineni și Rușețu¹. Atestarea localității în cauză este reluată de alți domnitori, cum ar fi Mircea Ciobanul², pentru ca mai apoi să fie dăruit satul Rușețu ca danie Mănăstirii Banu Buzău, de către marele ban al Craiovei Enache și întărită dania de domnitorul Alexandru Coconul în 1625³.

¹ *Documente privind Istoria României* (în continuare D.I.R.), B. Țara Românească, veacul XVI, vol. I (1501-1525), București, Editura Academiei, 1951, p. 60.

² D.I.R., vol. II (1526-1550), p. 248.

³ D.I.R., vol. IV (1621-1625), p. 561-563.

Conform monografiei⁴ publicate în 2010, denumirea localității provine de la locul Movila Rușetului, unde se spune că a fost înmormântat un ofițer rus, participant la războiul ruso-turc din 1806-1812, loc situat în partea de vest a satului.

Până la secularizarea din 1863, satul Rușețu aparține mănăstirilor Văcărești din București și Mărgineni din Prahova, purtând astfel numele de Rușețu - Mărgineanca și Rușețu - Văcăreasca „nume care s-au păstrat și pentru cele două părți ale moșiei, proprietatea Hergheliei Naționale Rușețu, aflată în partea de vest a satului, în 1942 proprietatea locuitorului Ion Dobre Andrei”⁵.

Prin legea din 10/22 iunie 1884, Rușețu devine parte a Domeniului Coroanei; una din cele 12 moșii. La Rușețu erau 5874 ha și 8100 m.p. ca aparținând Domeniului Coroanei, de la terenuri arabile, pădure, curți și clădiri⁶. Oamenii locului nu au stat departe de cerințele țării, astfel că atunci când s-a făcut mobilizarea generală pentru război, rușețenii au fost prezenți și au servit cu devotament patria.

Două monumente din satul Rușețu și unul din satul Sergent Ionel Ștefan ne amintesc de participarea la cele două Războaie Mondiale a comunității rușetene cu rezerviști și tineri recruți. Unul este dedicat eroilor căzuți în Primul Război Mondial și ridicat în 1931, lângă Casa Agronomului și celălalt în 1966, dedicat eroilor din cel de-al Doilea Război Mondial, de familia Mușat⁷.

Dintre intervievații grupelor mele de elevi, l-am ales pe domnul **Smeu Ion**, care s-a născut în comuna Rușețu, județul Buzău, la 18 iunie 1940. Este căsătorit și are 2 copii: o fată și un băiat. „Fata e la Ploiești, căsătorită, iar băiatul cu nora”⁸ stă cu ei. Domnul Smeu Ion a rămas fără tată la vârsta de un an, fiindcă tatăl său a murit în al Doilea Război Mondial, într-un spital din Piatra Neamț în 1941 și a locuit împreună cu mama și bunicul, dar mama sa nu s-a mai căsătorit, rămânând văduvă de la 35 ani, a avut grijă de cei doi copii ai săi, până când cel mare, la vârsta de 5 ani a murit de tifos. La scurt timp, a murit și bunicul, astfel că a trebuit să muncească de mic la muncile câmpului, la coasă, la plug, cu calul mergea la câmp, dar a făcut 4 clase la școala din comună. Pe la 19 ani s-a căsătorit, dar ulterior a fost înrolat în armată, iar soția lui a rămas acasă împreună cu mama domnului Smeu. După 2 ani de armată, s-a angajat la Stațiunea de Cercetări Zootehnice, la secția porcine. Ulterior a fost nevoit să continue studiile, fiindcă așa i-a cerut serviciul. „Eu, cinstit, n-am

⁴ Valeriu Nicolescu, Emil Țepeluș, *Rușețu satul de pe Domeniul Coroanei. 500 de ani de atestare documentară*, Editura Raluca, Buzău, 2010, p. 20-21.

⁵ *Ibidem*, p. 22.

⁶ D. Popescu, *Monografia Domeniului Rușețu*, Tipografia Gutenberg Joseph Göbl, București, 1906, p. 56, + harta apud Valeriu Nicolescu, Emil Țepeluș, *op.cit.*, p. 82.

⁷ Valeriu Nicolescu, Emil Țepeluș, *op.cit.*, p. 206.

⁸ Smeu Ion, 03.05.2012, înregistrare audio VN870069, comuna Rușețu.

putut să fac decât 4 clase, că așa era posibilitatea, mă rog, după ce mai târziu am făcut și eu. Se făcea la fără frecvență, atuncea, 7-8 clase. Am făcut și eu. Mai treceam pe hârtie acolo și treceai, îți dădea o diplomă. Mă obliga de la serviciu. Trebuia să ai carnet de partid, să ai 8 clase și nu știu ce”⁹.

Am aflat din mărturia orală a domnului **Smeu Ion** că tatăl său, Smeu Ioan, născut în 1911, a participat la al doilea război mondial, fiind încorporat în contingentul 1933, conform Brevetului său militar, pe care ni l-a arătat fiul său, din care aflăm că a fost soldat și că a participat la confruntările de la Odessa, unde a fost rănit și apoi adus în țară la spitalul de la Piatra Neamț, unde a și murit. A reușit să informeze familia de acolo despre starea sa, printr-o ultimă scrisoare: „*Scumpii mei părinți, soție și copii, în primul rând doresc ca micile mele rânduri să vă găsească în momentele cele mai fericite ale sănă(tății) Dvoastră. Draga mea soție și dragii mei băieți veți ști de mine că mă aflu în spitalul Piatra Neamț. Sunt rănit la șezut dacă o vrea Dumnezeu o să mă fac bine dar te rog să-mi trimiți niște bani vreo 400 lei. Draga mea te rog să-mi spui și mie ce mai e pe acasă cine mai sunt plecați și cine a mai venit dacă de fratele Neacșu ați mai auzit - de el și de Neacșu... (nu se înțeleg numele)... a mai scris cumnatu Dobre mai este acasă. Aceste rânduri scrise cu capul pe pernă mamă tată și scumpa mea soție... (nu se înțeleg ultimele două rânduri din fotocopia-scrisorii)*” – trimisă bunicului Mihalache Smeu la 12 septembrie 1941 din spitalul de la Piatra Neamț. Bunicul și mama Rada Smeu au mers la spitalul de la Piatra Neamț, dar Ioan Smeu murise deja. „Am rămas fără tată la 1 an. M-a născut mama, tata a plecat în război, în 1940. A murit pe front. A murit pe front la Odessa. Când îmi aduc aminte (*plânge*) și l-a adus la Piatra Neamț. Acolo, cum era pe vremuri, atunci, n-aveai cum. Ne-a anunțat. Eu habar n-aveam. A anunțat pe mama. S-a dus cu bunicu’. Nu l-a mai apucat. Îl înmormântase la cimitirul eroilor, că așa era pe vremea aia atunci. Și de atunci, viața a fost foarte grea. Mama m-a crescut singură”¹⁰. Drept urmare văduva a fost împrăștiată cu 5000 mp conform Legii Agrare nr. 187/ 1945 și actului de împrăștiare.

Legat de anii de școală, **domnul Smeu** ne spune că în loc de pachet la școală lua semințe de porumb coapte de mama lui: „N-aveam ghiozdane de astea. Erau de cârpă... Și suna, dacă puneam un pumn de bobi. Făcea mama acolo, gustam în recreație. Foarte greu! Foarte greu!”¹¹. Copiii nu aveau caiete, ci scriau pe tăblițe, cei care erau mai sărăcuți, dar ceilalți, cu ceva stare materială bună, își cumpărau caiete, li se dădea și cărți: „Aveam și cretă și la școală o tablă și noi o tăbliță, care scriam acasă. Ștergeam cu buretele dacă

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ Smeu Ion, 03.05.2012, înregistrare audio VN870069, comuna Rușețu

¹¹ *Ibidem.*

greșeam (*râde*). Da. Da. Nu era condiții. Nu ca acum. Nu. Era foarte greu. Una. Al doilea, ce să vă spun, care mai avea posibilitatea, mai avea o cârtică, un caiet. Mulți nu aveau bani. Dacă aveai bine, dacă nu, nu. Scriai, ștergeai, te uitai pe tablă, iar ștergeai, tot așa. Da' vă spun, nu erau ghiozdane de-astea. Nu erau [...] dulciuri și bunuri care să bagi în geantă să guști”.

Locul de muncă al interlocutorului nostru a fost Stațiunea de Cercetări Zootehnice sau Stațiunea Experimentală Zootehnică Rușețu, cum o regăsim în monografie¹²: „a fost înființată sub denumirea de Stațiunea Experimentală Zootehnică – fermă model *LUNCA* în anul 1919”.

Scopul înființării unității a fost acela de a se organiza o fermă model în care să se practice sisteme raționale de lucrări ale câmpului și de creștere a animalelor, stațiunea primind la înființare 2000 ha teren la care s-au mai adăugat încă 500 ha în anul 1921 și un efectiv mic de animale din speciile bovine, ovine, suine și cabaline.

De-a lungul anilor stațiunea a trecut prin mai multe perioade distincte care s-au concretizat în schimbarea formei de organizare, dezvoltarea bazei materiale și diversificarea activității de cercetare și producției în domeniul zootehnic și agricol. Astfel, în anul 1948 stațiunea Rușețu se reorganizează și trece în subordinea Institutului de Cercetări Zootehnice sub denumirea de Stațiunea Experimentală Zootehnică Rușețu. Din anul 1963, conform Legii nr. 1/1962 stațiunea Rușețu trece în subordinea Institutului Central de Cercetări Agricole.

Stațiunea Experimentală Zootehnică Rușețu și-a dezvoltat continuu baza materială și activitatea de cercetare în domeniul zootehnic și agricol abordând cercetări de mare complexitate care s-au concretizat în crearea a 2 rase noi de animale și anume *Țigaia de Rușețu* (omologată în anul 1985) și *Porcul de Rușețu* (omologat în anul 1980)¹³.

Domnul **Smeu Ion** ne relatează despre două persoane cu funcții de execuție din cadrul Stațiunii de Cercetări Zootehnice: dr. Roman Gheorghe, cercetător științific gradul III¹⁴ și inginerul Năstase Teodor, cercetător științific doctorand¹⁵. „Întâi l-am avut pe doctorul Roman, dacă ați auzit de el, care e la dispensar. El a fost șeful meu acolo. Și după aia a venit inginerul Năstase, care [...], mă rog, a fost soția lui directoare la Stațiune, pe urmă a fost la Herghelie”¹⁶. O amintește și pe soția acestuia, dr. Lucreția Năstase, cercetător principal, gradul III, care a devenit director al Stațiunii din 2003¹⁷. De altfel,

¹² Valeriu Nicolescu, Emil Țepeluș, *op. cit.*, p. 97.

¹³ Vezi, http://www.asas.ro/RA/Raport_Rusetu.pdf. (accesat în oct. 2012).

¹⁴ Valeriu Nicolescu, Emil Țepeluș, *op. cit.*, p. 109.

¹⁵ *Ibidem*, p. 110.

¹⁶ Smeu Ion, 03.05.2012, înregistrare audio VN870069, comuna Rușețu.

¹⁷ Valeriu Nicolescu, Emil Țepeluș, *op.cit.*, p. 109.

domnul Smeu Ion a lucrat la Stațiunea de Cercetări Zootehnice, în cadrul secției de creștere porci, unde s-a realizat rasa de porc de Rușețu.

Summary

I first got into Rusetu, 3 years ago and did not know anything about this place, never more I have never been there before. After three years at the village school I thought I knew something about shared by pupils that I had in class. But I was wrong, it was only when I started doing the first interviews, at the project "The past around us. Oral history of local communities", supported by the Babes-Bolyai University in Cluj-Napoca and started to walk, I and the groups with common paved streets or on the dusty, I really see how it is Rusetu life.

Each interviewee find many interesting things and many of them long forgotten, but mostly unknown to my pupils I worked with. I enjoyed many times, students learn something new in the history of the place, even from the mouth of a man who attended the historic event, which they only read history textbook. I gathered from written sources a little history of the place in which we integrated and illustrated with stories of interviewees. I did not want to rewrite monograph which appeared in 2010, but I wanted to enriched life experiences of the people, by their oral stories that we have made and are now testimony research.

Thus, we found that Rusetu written sources is attested in a charter of 27 May 1510, issued in Bucharest office of Prince Vlad the Younger, which strengthened his sons Master Draghici and possession of Margineni and Rusetu. Certification village concerned is resumed by other rulers, such as Mircea Ciobanu, for then to be given as gift Rusetu village monastery Banu Buzau, by the great ban of Craiova Enache and strengthened donation by Prince Alexander Coconul in 1625.

Local people have not stayed away from the country's requirements, so that when there was general mobilization for war, people from Rusetu were present and served with devotion country.

Two monuments in the village Rusetu and one village Sergeant Ionel Stefan reminiscent of participation in the World War II Rusetu's community reservists and young recruits. One is dedicated to the heroes of World War I in 1931 and raised near the agronomist house and one in 1966, dedicated to the heroes of the World War II, the Musat family.

My group of students interviewed Mr. Smeu Ion, who was born bet on Rusetu common, Buzau County, on June, 18th, 1940. He is married and has two children: a girl and a boy. He was left without a father at one year old, because his father died bet on World War II, in hospital while in town Piatra Neamt in 1941; he lived with his mother and grandfather, but his mother never married, she is widowed at 35, took care of two children, until his older brother died of typhus at age of 5.

I found the oral testimony of Mr. Ion that his father Smeu Ion, born in 1911, participated in the Second World War, was built in 1933 contingent, under patents or

military that showed us to his son, saying that he was a soldier and participated in the Battle of Odessa, where he was wounded and then brought into the county Piatra Neamt hospital, where he died.

Regarding at school years, Mr. Smeu tells us that instead of taking school package corn seeds baked by his mother: „I had bags of stuff. Were cloth... And call if I put a bunch of grains. Mother was there, taste in entertainment. Very hard! Very hard! Children are not possessions notebooks, but written on the board who were poor, but others, with a wealth good buys books, and books were given”.

Work of our party was Research Station Zoo or Animal Husbandry Experimental Station Rusetu, as is found in the monograph „was founded under the name Animal Husbandry Experimental Station - farm model "MEADOW" in 1919”.

Scumpi mei: părinți Soție și copii
 în primul rând da-se ca micuța
 mea născută să vă găsească în
 momentele cele mai fericite ale soției
 Dă-mă - draga mea soție și dragii mei
 Băieți veți ști de mine că mă aflu
 în spitalul Peatro Alcomit
 sunt Rămân la șezut dacă o
 vreo d-zeu o să mă fac bine dar
 te rog să-mi trimiți niște bani
 vreo 400 lei draga mea v-o rog să-mi
 spureți și mie ce mai e pe acasă
 cine mai sunt plecați și cine a
 mai venit dacă de fratele dăscă
 și mai ouzit - de el și de dăscă
 și mai scris cumnotu vobă și mai
 este o casă dragi micuțe și dăscă
 scris cu capul pe șezut mă-mă tot
 și Sumpă mea Sobu Călu' și...

Ultima scrisoare a lui Ioan Smeu către familia sa, trimisă de pe patul de spital

Ministerul Apărării Naționale

Brevet

Noi Ministrul Secretar de Stat la
 Departamentul Apărării Naționale, adevărim
 că prin Înaltul Decret Nr. 3150 din 24 Octombrie 1942
 Majestatea Sa Regele a binevoit a conferi
 MEDALIA „Serviciul Credincios” cu spade
 clasa III-a

Soldatului SMEU F. IOAN

din Regimentul 9 Călărași

Pentru fapte de arme săvârșite în războiul contra Rusiei
 Sovietice în anul 1941.-

Ministrul Apărării Naționale

General de Divizie

Iantaru

Directorul Personalului

Colonel

Jb

Nr. 20084

anul 1942 luna Octombrie ziua 24

Brevet acordat soldatului Smeu Ioan pentru medalia “Serviciul credincios” cu spade, clasa a III-a, 24.10.1942

CONFERINȚA GLOBE-TROTTERULUI DUMITRU DAN DESPRE EXTRAORDINARA SA CĂLĂTORIE ÎN JURUL LUMII

Mădălina OPREA

Recent, prin bunăvoința familiei Sârbescu¹, Muzeul Județean Buzău a intrat în posesia unei benzi de magnetofon² ce conține înregistrarea unei conferințe ținute de Dumitru Dan la școala generală din localitatea Bârsănești, județul Bacău, în anul 1975³. Prezentul articol are la bază transcriptul acestei înregistrări audio. Noul obiect intrat în colecțiile Muzeului Județean Buzău are o valoare memorială deosebită deoarece păstrează vocea primului globe-trotter român, o personalitate marcantă a istoriei turismului a cărei performanță unică a fost omologată și în Cartea Recordurilor (Guinness World Records, 1985).

În a doua parte a vieții, Dumitru Dan s-a stabilit la Buzău, devenind

¹ Steliana și Dan Sârbescu locuiesc actualmente în localitatea Beceni, județul Buzău fiind moștenitori ai globe-trotterului Dumitru Dan (fiica și, respectiv, nepotul). Muzeul Județean Buzău mulțumește în mod public familiei pentru gestul onorant de a dona această bandă de magnetofon conținând înregistrarea vocii acestei personalități, îmbogățind astfel colecția de documente și obiecte personale care i-au aparținut lui Dumitru Dan, colecție ce se află în patrimoniul Muzeului Județean Buzău.

² Banda de magnetofon este un produs de serie, creat în Republica Democrată Germană, sub marca Agfa, drept pe care fabrica din RDG îl va pierde începând cu anul 1964. Coperta de protecție este din carton și prezintă sigla VEB FILMFABRIK AGFA WOLFEN - WOLFEN KREIS BITTERFELD pe un fundal albastru. La centru, prezintă schițată o bandă de magnetofon de culoare portocalie pe un fundal rotund, de culoare albă iar în dreapta jos este prezentă figurativ o notă muzicală de culoare portocalie, de formă romboidală, având imprimată într-un romb negru sigla Agfa. Plecând de la astfel de considerații s-a putut constata faptul că această bandă, ca și obiect în sine, a fost produsă între anii 1958-1964. Începând cu 1964, marca Agfa Wolfen a fost înlocuită cu Original Wolfen, având sigla ORWO. Vezi, www.magnetofon.de (accesat în octombrie 2012). Banda de magnetofon a fost transpusă în format digital în cadrul Muzeului Județean Buzău de către Cristi Gorgan.

³ Datarea înregistrării s-a făcut cu aproximație, plecând de la tipul de bandă pe care s-a făcut înregistrarea, corelându-se de asemenea, evenimentele la care face referire Dumitru Dan pe parcursul expunerii: războiul din Vietnam, inundațiile din România din 1975, etatea dânsului de „80 de ani”, publicarea unor cărți și articole sau aflate în curs de apariție la momentul înregistrării, etc.

Analele Buzăului IV, Buzău, 2012, p. 155 – 190.

așadar o personalitate a acestui oraș și a istoriei noastre locale, faima sa depășind desigur granițele județului și pe cele naționale. Performanța sa, unică până la acea vreme, este expresia perseverenței, a voinței, a rezistenței fizice și a unor trăsături psiho-morale ieșite din comun, care l-au ajutat să câștige un concurs și el ieșit din comun. După primirea premiului în 1923 în capitala Franței, revenind în țară, profesorul, stabilit la Buzău, a devenit un neobosit conferențiar obținând și în acest domeniu un record: prezența de peste 2000 de ori în mijlocul ascultătorilor din diferite localități rurale sau urbane ale României, unde a vorbit despre „excursia” sa și a prietenilor lor⁴, Alexandru Pascu, Gheorghe Negreanu și Paul Pârvu, care au decedat pe parcursul călătoriei. Primul a murit intoxicat cu opiu în somptuosul palat al unui rajah bogat din Bombay, în data de 17 iulie 1911. Al doilea a căzut într-o prăpastie în munții Nan - Lin, în apropiere de localitatea Tsang-Sa din China, suferind numeroase fracturi și leziuni interne care i-au fost fatale (1912). Și al treilea a rămas internat într-un sanatoriu în SUA, în orașul Jacksonville (Florida) pentru un timp, deoarece contactase un grav reumatism poliarticular. În mai 1915, Pârvu murea cu ambele picioare amputate în Cleveland.

1. Câteva date biografice despre Dumitru Dan⁵

- ⁴ Valentin Borda, *Călători și exploratori români*, Ed. Sport-Turism, București, 1985, p. 152.
- ⁵ Date biografice extrase din corespondența electronică purtată cu prof. Constantine Sharpe, nepotul lui Dumitru Dan, actualmente pensionar, profesor de matematică în SUA și scriitor. Am consultat, de asemenea, și următoarele lucrări și publicații:
- Berceanu, Gabriel, *Presă de calitate: aventura celor patru români reconstituită de Gazeta Sporturilor*, în *Gazeta Sporturilor* din 16 August 2011.
- Borda, Valentin, *Hronic pe glob. Nouă călători români*, Ed. Albatros, București, 1983, pp. 97 -121;
- Borda, Valentin, *Călători și exploratori români*, Ed. Sport-Turism, București, 1985, pp. 149 -152;
- Diaconescu, Paul, *Călătorii celebre. Extraordinara aventură a patru români. Ocolul Pământului pe jos. 100.000 km prin 5 continente. Supraviețuitorul povestește...*, în Suplimentul ziarului *Scînteia*, aprilie 1968, pp. 21 - 23;
- Ionescu, Cristian, *Povestea buzoianului care a făcut ocolul lumii în opinci*, în *Opinia*, 26 ianuarie 2012.
- Nicolescu, Valeriu, Petcu, Gheorghe, *Buzău - Râmnicu Sărat. Oameni de ieri. Oameni de azi*, Ed. Alpha MDN, Buzău, 1999, vol. I, p. 247;
- Popescu, Florentin, *Contemporan cu visul. Oameni, locuri și tradiții din ținutul Buzăului*, Ed. Sport-Turism, București, 1978, pp. 150 - 164;
- Tebeica, Val, *Străbătând lumea. Călători și exploratori români de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea*, Ed. Științifică, București, 1962, pp. 283 - 365, [în continuare, *Străbătând lumea...*];
- Tebeica, Val, *Români pe șapte continente*, Ed. Sport-Turism, București, 1975, pp. 265 - 309; pp. 369 - 370, [în continuare, *Români...*];

Dumitru Dan s-a născut la Buhuși, pe 14 iulie 1889 și a decedat la Buzău pe 4 decembrie 1979. A fost unul dintre cei doi copii ai Mariei și ai lui Tudorache Dan, cântăreț la biserică și sanitar.

A terminat școala primară la Buhuși, Liceul Comercial la Brăila și Facultatea de Geografie la Paris. A activat timp de 30 de ani ca profesor de geografie la Brăila și Buzău.

În perioada 1910-1916; 1923 a luat parte la concursul organizat de Touring Club de France, concurs întrerupt din cauza primei conflagrații mondiale și finalizat pe 14 iulie 1923 la Paris, unde i s-au înmănat premiul și titlul de campion mondial. A mai călătorit în perioada interbelică prin Europa: în Italia (1924, 1927, 1930), Elveția (1927) etc.

A luat parte la luptele de la Mărăști și Mărășești și a primit medalia de participant - Crucea Comemorativă a Războiului 1916-1918, medalie ce se află în patrimoniul Muzeului Județean Buzău.

Constantine Sharpe (căruia Dumitru Dan i-a fost unchi) își amintește că: „D. Dan a locuit multă vreme în Bacău, unde a avut un hotel (a fost proprietarul hotelului). Când au năvălit rușii în România, în 1944, eu nu aveam nici 3 ani, familia mea, D. Dan și tanti Adelina (Adeluța) s-au refugiat la Pufești, în nordul județului Vrancea. Toți au revenit în Bacău când frontul s-a depărtat spre București și Transilvania. A locuit și la Mizil în anii 1950 înainte de a se muta la Buzău. Când comuniștii au venit la putere i l-au luat [hotelul], a fost amenințat cu închisoarea, motiv pentru care s-a mutat, de frică, la Mizil. Burghezii, cum se spunea pe atunci, erau buni de spânzurat. Noua ordine comunistă nu ținea cont cine a fost și ce onoare a adus României profesorul D. Dan”.

C. Sharpe notează că: „Am văzut, și mi-a rămas în minte certificatul semnat de Regele Alphonse al XIII-lea al Spaniei când a fost invitat la Escorial Palace, după conferința lui „Tataie” [D. Dan] avută în Madrid, la care au participat mari demnitari, oameni politici, savanți etc. Când a revenit în țară, venind de la Salonic / Thessaloniki, în 1916 în martie, după un răgaz, a fost chemat în armată ca ofițer de legătură. Știa 7 limbi fluent, plus altele la nivel de simplă conversație. Am și o poza a lui în uniformă”⁶.

Steliana Sârbescu, fiica globe-trotterului, își amintește că: „A vrut să cumpere un hotel în Bacău, dar afacerile au mers prost, se anunța deja al doilea

Sharpe, Constantine, *Globe-trotteri români în Australia*, în Revista *Agero*, Stuttgart. Vezi www.agero-stuttgart.de (accesat în octombrie 2012).

XXX, *Buzău. Mică enciclopedie istorică*, Ed. Alpha, Buzău, 2000, p. 140.

⁶ Citate preluate din corespondența electronică cu prof. C. Sharpe, februarie - aprilie 2010.

război mondial. Mai apoi, a urmat cursurile Institutului de Administrație⁷ și a lucrat în domeniul asigurărilor sociale. Conferența prin țară despre aventurile lui, era invitat în școli și facultăți, le arăta mărturiile⁸.

„Cu banii primiți nu a reușit să facă nimic. A început al doilea Război Mondial... Nu a mai putut pleca definitiv din țară, pentru că s-a căsătorit. A rămas cu satisfacția că oamenii l-au apreciat. Comuniștii îl invitau permanent în școli, să le vorbească elevilor despre expediția sa. A avut inclusiv un interviu cu Aristide Buhoiu luat în Crâng.

Vorbind despre sfârșitul celebrului globetrotter, fiica sa dezvăluie că acesta a murit la 90 de ani, într-o garsonieră în care stătea cu chirie după ce și-a vândut casa. „Tata a rămas la Buzău, pentru că el avea stabilite aici prietenii dinainte să înceapă expediția. Eu eram stabilită aici, la Beceni, și a venit și el cu mama după ce au vândut casa, dar nu le-a plăcut. S-au întors la Buzău după vreo doi ani.

Au făcut un memoriu către Elena Ceaușescu pentru a primi o casă. A venit o comisie ca să vadă care sunt condițiile, dacă sunt îndreptățiți să ceară casă și au văzut că eu aveam deja patru copii și mama și tata stăteau într-o căsuță cu pământ pe jos. Le-a aprobat cererea și le-a dat o garsonieră cu chirie [bd. Lenin, nr. 38, Buzău]. Acolo a și murit la 90 de ani”, își amintește Steliana Sârbescu.

Ca o ironie a sorții, declanșarea Primului Război Mondial avea să devalorizeze enorm premiul primit de Dumitru Dan pentru recordul mondial, românul având să moară sărac în 1979. Mormântul lui se află în Cimitirul Eroilor din Buzău, fiind străjuit de o cruce din fier pe care nu scrie nimic⁹.

Marea performanță a românului Dumitru Dan este consemnată și în „Guinness Book of World Records” (Ediția 1985, pag. 458-459), ca unică performanță a unui sportiv și explorator.

2. Transcriptul înregistrării audio

Înregistrarea durează 53 de minute și debutează cu prezentarea apelului unității de pionieri a școlii generale din com. Bârsănești, jud. Bacău. Urmează o profesoară care îl introduce pe Dumitru Dan. Acesta ia cuvântul, relatând evenimentele din timpul călătoriei sale în jurul globului.

⁷ Carte de student eliberată pe numele lui D. Dan, Școala Superioară de Documentare și de Științe Administrative, secția de specializare, 1932, (nr. inv. 21937 în patrimoniul Muzeului Județean Buzău).

⁸ G. Berceanu, *op.cit.*

⁹ C. Ionescu, *op.cit.*

Trebuie să facem precizarea că globe-trotterul și-a adaptat discursul, pe alocuri, ideologiei regimului comunist și terminologiei uzitate în epocă, mai ales în partea finală, fiind tribut arădar regimului în timpul căruia conferința. De altfel, autoritățile comuniste au fost cele care îi solicitau și organizau astfel de întâlniri și conferințe în toată țara, Dumitru Dan fiind și din acest punct de vedere un recordman. Înregistrând o popularitate aparte care străbate peste decenii de la trecerea sa în neființă. A rămas în memoria multor buzoieni de vârsta a II-a și a III-a care l-au cunoscut în mod direct, atât în timpul expunerilor publice de tipul *one-man show*, cât și în mod particular, în casa sa deschisă vizitatorilor, unde se puteau vedea etalate documente și certificate din timpul călătoriei. A se vedea, de asemenea, și numeroasele comentarii online pe marginea articolelor publicate relativ recent, despre acest subiect.

Redăm în continuare conținutul transcriptului.

Pionier:

- Unitate! Pentru aducerea drapelului patriei: Drepti!

[sunet de goarne pionierești, apoi de tobe]

Pionier:

- Unitate! Pentru raport: Drepti! Tovarășă comandant instructor, unitatea noastră este gata pentru începerea activității de astăzi!

Profesoară:

- Pentru gloria poporului și înflorirea României Socialiste, pentru cauza Partidului: Înainte!

Grup de pionieri:

- Tot înainte!

Profesoară:

- Dragi pionieri, după cum vedeți, astăzi desfășurăm o adunare de unitate, puțin deosebită de celelalte. De ce este deosebită? Pentru că astăzi se află în mijlocul nostru tovarășul Dumitru Dan, primul om din lume care a înconjurat globul pământesc, în timp de 6 ani, parcurgând o distanță de 100.000 km. Pionierii din școala noastră l-au invitat să vină în mijlocul lor, iar dânsul a răspuns cu mare plăcere acestei invitații. O să ascultăm acum câteva aspecte din această lungă și interesantă călătorie în jurul globului. Dânsul va avea cuvântul.

D. Dan:

- Tovarășe director, tovarășe cadre didactice, stimați cetățeni, dragi pionieri și dragi elevi! Sunt foarte mulțumit și satisfăcut că am sosit în această comună, comuna Bârsănești [jud. Bacău]. Am fost în multe comune, însă drept să vă spun nu am avut așa multă popularitate ca să mă asculte.

Desigur că e curios pentru dumneavoastră ce m-a determinat pe mine să fac această călătorie și de ce apare așa de târziu?

Eram mic copil și sunt și eu tot din județul Bacău, născut, și dornic de învățătură. Cum era acum 70-80 de ani o școală unde și unde și cadre didactice erau cu 2 clase de liceu și predau [*sic*]. Școlile erau din bordeie, prin niște prăpăstii că nu se putea, nici luminiș [curent electric], nici nimic nu era [*sic*].

După ce am făcut 4 clase primare cu mare greutate, nu am putut reuși la gimnaziul din Bacău, nici la Piatra [Neamț] și a trebuit să mă duc la Brăila să fac acolo liceul comercial, cum era pe timpul acela, secția I-a și a II-a.

După ce am terminat și liceul, cu mare greutate, liceul comercial eram obligat ca jumătate de zi să fac practică la un magazin, să țin contabilitatea și, jumătate de zi, să învăț la școală. Și pentru că țineam contabilitatea, stăpânul acela al meu trebuia să îmi plătească mie mâncarea și dormitul, adică să stau la el.

Terminând cu mare greutate liceul, atât la Iași, cât și la București nu am putut găsi o facultate unde să intru. Intrau băieți de moșieri, intrau băieți de chiaburi, intrau băieți de mari negustori, iar cei săraci trebuia să stea la plug sau la boieri slugi! Ca elev absolvent al liceului, cunoscând franceza și germana, am scris în mai multe state din Europa să vedem dacă ne acordă vreo bursă. După un interval, primesc din Franța o scrisoare în care spune că ne acordă cantina și căminul cu 10 franci pe lună, scutire de taxă, scutire de cărți. Ne-am bucurat foarte mult și atunci am căutat așa, ca să nu fiu singur, să fim mai multe persoane.

Cum erau peste o sută de amatori la București să plece în Franța, am găsit și eu încă 3 tineri, unul din Sibiu, care cunoștea limba maghiară și săsească, unul din Constanța - cunoștea limba turcă și greacă, unul din Iași, care cunoștea limba rusească și ucraineană, iar eu care cunoșteam limba germană și franceză - din județul Bacău. Ne-am întovărășit cu toți 4, și pentru că terminasem școala, am zis ca să putem câștiga acei 10 franci pe lună, să facem și noi ceva. Ne-am căutat și ne-am făcut costume naționale, am învățat fiecare câteva dansuri naționale - Banul, Mărăcinele, Brăulețul și Ciobanul - și fiecare am învățat să cântăm câte ceva. Unul cânta din armonică, unul cânta din fluier, din caval și eu cântam din cimpoi și unul din drâmbă¹⁰. Deci toți patru ne-am întovărășit.

¹⁰ Drâmba este un instrument muzical popular în formă de potcoavă, prevăzut cu o lamă subțire și elastică de oțel care, ținut în gură și ciupit cu degetul, produce sunete specifice. Mic instrument muzical alcătuit dintr-un arc de fier prevăzut cu o lamă mobilă elastică de oțel și care, fiind proptit de dinți și făcând să vibreze lama cu degetul, produce un sunet monoton, modulat prin mișcarea buzelor; drâng. Vezi, www.dexonline.ro (accesat în octombrie 2012).

Această carte pe care o vedeți aici, este cartea *Străbătând lumea*¹¹, aprobată de partid și de guvern. A apărut în 1962, pe bază de acte, certificate, cercetări și documente. Aici este călătoria mea, 100.000 de km pe jos, pe care o să vi-o arăt, [cât] și acte și documente și certificate. Aceasta este fotografia noastră, a celor 4 români care am plecat la Paris să facem studii.

Deci, am plecat după terminarea vacanței, pe jos până la Paris, dând spectacol la Sinaia, Predeal, Brașov, Cluj, Budapesta, Viena, până am ajuns în Franța.

Când am ajuns în Franța obosiți, după o lună și jumătate, am făcut rost de vreo 100 și ceva de franci. Ne-am prezentat și am plătit căminul, ne-am prezentat la Universitate. Ministrul nostru plenipotențiar nu ne-a acordat niciun ajutor, însă colonia română de acolo ne-a prezentat la Universitate, unde am depus examenul fiecăruia. Respectiv: doi am făcut facultatea de Geografie iar doi am fost la Conservator. Deci, ne-a recomandat. Seara jucam la cinematografe, pentru un franc pe seară sau un franc și jumătate la 2 - 3 cinematografe, cum era pe timpul acela, ca să putem să strângem bani să plătim cantina și căminul - 10 franci. Așa am făcut 3 ani de zile Facultatea de Geografie la Universitatea din Paris¹². Ca, după ce terminăm asta, Societatea Touring Club de France din Paris să publice în ziare și în afișe pe stradă că toți aceia care doresc să facă ocolul pământului pe jos, ocolul lumii pe jos, să se prezinte la societate să ia condițiunile, să ia prospectul.

Noi, ca români, ne-am prezentat și noi, deși erau studenți mai mulți, erau studenți băieți de moșieri, băieți de chiaburi, dar nu s-au gândit la ocolul lumii. Noi care nu aveam nici o obligație și fiind copii săraci, ne-am prezentat la societatea franceză și am luat prospectul. După ce l-am studiat și am văzut condițiunile, am căutat să ne pregătim¹³.

Societatea spunea așa: că plătește un franc de kilometru pentru aceia care vor să facă ocolul lumii. Dar cum? Să facă un plan, pe unde se duce, pe unde se întoarce, câți ani face și câți kilometri face. Era o problemă destul de grea pentru toți în general, dar pentru noi care terminasem Facultatea de Geografie și cunoșteam foarte bine globul, pentru noi era ceva mai ușor. Totuși ni s-a dat un termen ca să ne pregătim, de 6 luni de zile.

¹¹ Val. Tebeica, *Străbătând lumea...*

¹² Pentru a-și putea asigura existența pe parcursul anilor de studii, cei 4 studenți români dădeau diverse reprezentării contracost în capitala Franței.

¹³ Pregătirea mării călătorii a început la Paris. Cei patru tineri români, Dumitru Dan, Paul Pârvu, Gheorghe Negreanu și Alexandru Pascu se aflau la Paris din septembrie 1907; primii doi urmând cursurile facultății de geografie, iar ceilalți doi, conservatorul de muzică. Călătoria avea să înceapă în capitala țării de origine a concurenților. Vezi, Constantine Sharpe, *op.cit.*

În 6 luni de zile, noi ca români, noi ca oameni de specialitate am căutat să învățăm fiecare câte 7 – 8, chiar și 10 limbi străine. Unul vorbea limbile africane, unul [limbile] asiatice, iar eu vorbesc franceză, engleză, germană, italiană, spaniolă, portugheză, flamandă – limbile internaționale, limbile moderne.

Deci, am studiat clima ca să nu avem iarnă 6 ani de zile. Am măsurat cu un aparat special pe hartă, din capitală în capitală, tot globul și am găsit 89.000 de km. Trebuia să trecem 3 oceane și 7 mări. Deci, am zis așa: ca să mergem și pe apă, pe jos, că-i păcat să pierdem 11.000 de km pe apă. Am măsurat și am constatat cât face vaporul și cât facem noi, și ne-am procurat un aparat special¹⁴ pe care-l puneam la glezna piciorului și făceam 10-12 ore pe puntea vaporului iar comandantul respectiv ne scria câți kilometri am parcurs. Avem acte, certificate de la comandanții respectivi care ne arată aici cum am mers 10 ore pe puntea vaporului Companiei Transatlantice.

Deci am căutat să studiem clima, temperatura, fluxul și refluxul, am căutat să studiem mările, oceanele, paralelele, diagramele, absolut tot, ca să putem să facem față în toate părțile și în toate orașele și țările respective.

Când am fost gata pregătiți, ne-am prezentat la societatea franceză Touring Club de France. Au fost peste 300 de candidați, dintre care au fost admiși 200 din 37 de țări. Dintre aceștia 200 am fost și noi, 4 români. Unii au cerut să facă o circumferință pe la nord, ceea ce însemna 40.000 de kilometri. O circumferință pe la nord atâta era: 40.000 de kilometri de la un capăt la altul. Alții - circumferință pe la ecuator¹⁵. Aceia cu 40.000 de km au cerut 8 ani [pentru parcurgerea traseului]. Acei cu 60.000 km au cerut 10 ani. Și noi, ca să călătorim tot globul, din țară în țară, din capitală în capitală, 100.000 km, am cerut numai 6 ani, pentru că noi am studiat clima să nu ne prindă iarna pe drum.

În doilea rând: n-aveam mijloace. Am cerut societății franceze să ne aprobe să mergem în costume naționale, pentru că nu ne dădea voie să primim bani de-acasă, nici să plecăm cu bani de-acasă, cu toate că acasă era sărăcie. Nu avea cine să ne trimită nouă bani ca să cheltuim 6 ani de zile prin lume, să mâncăm și să dormim la hoteluri. Deci, societatea ne-a aprobat să mergem în costume naționale, să dăm spectacole de folclor pentru existență, să avem un aparat la picior pentru mers pe apă pe jos [pe puntea vasului], să avem cu noi 2 revolve, un aparat special de aruncat petarde pentru speriat fiarele sălbatice și

¹⁴ Pedometrul este un aparat care înregistrează automat numărul de pași efectuat de un pieton și viteza de deplasare. Vezi, www.dexonline.ro (accesat în octombrie 2012).

¹⁵ Linia ecuatorului desparte pământul în emisfera de nord și emisfera de sud; din cauza rotației Pământului el se poate depărta de axa de rotație cu circa 10 m de punctul central ecuatorial mediu. Lungimea teoretică a ecuatorului este de 40.074.99840 km.

un baston cu cârlig și cu spadă, după cum se vede în această fotografie. Acest baston se făcea mic pentru drum și mare pentru călătorii când era vorba [cazul], avea un cârlig și ne aruncam repede în copaci, când era pericol mare de fiare sălbatice.

Așa că, pe 1 aprilie 1910, conduși de membrii societății sportive, fiecare din țara lor, am plecat din București. În general, mersul a fost din capitală în capitală pe jos. Am plecat: București, Budapesta, Viena, Berlin, Christiania [veche denumire a orașului Oslo], Petrograd, Moscova. Când am ajuns la Moscova, a început iarna. Am coborât la Teheran, Bagdad, Damasc, Ierusalim. Am luat-o prin Sudan, paralel cu apa Nilului, am trecut Etiopia, Congo englez, [Congo] francez, Colonia Capului¹⁶.

Ne-am îmbarcat pentru Argentina, Chile, Bolivia, Peru, Ecuador, Columbia, Panama. Din Panama, ne-am îmbarcat pe vaporul Rangoon de la Companiile rangoliene [*sic*] și am făcut 27 de zile și 27 nopți pe oceanul Pacific, făcând 1500 de km pe apă, pe puntea vaporului. De acolo din Japonia, am mers [prin]: Yokohama, Tokyo, Pekin [Beijing], Nanking, Singapore, Java [Indonezia], Borneo [Indonezia], Brunei, Manila [Filipine], Hong Kong, Shanghai [China], Bombay [India], Sumatra [Indonezia], Noua Zeelanda, Melbourne, Sidney, Victoria, Adelaide [Australia].

De acolo, ne-am îmbarcat iar pe coasta africană: [indescifrabil], Tunisia, Algeria.

Am intrat în Italia, Franța, Belgia, Olanda, Anglia - Londra, Birmingham, Nottingham, Edinburg, Sheffield, Liverpool, Blackpool, Glasgow unde ne-am îmbarcat pentru Canada, [pe oceanul Pacific].

[Reia traseul, explicând pe hartă elevilor.]

Vasăzică, de aici ne-am îmbarcat pentru Japonia, de aici am mers mai departe până în Australia, din Australia pentru Zanzibar și am trecut aici prin munții Alger, și-am făcut Italia, Franța Belgia, Olanda, Anglia-Londra și de aici ne-am îmbarcat 14 zile până am ajuns la Canada-Quebec.

De acolo am mers mai departe în Mexic, Cuba, Puerto Rico, Curaçao, [indescifrabil], Barbados, Santa Lucia, Martinica, Venezuela. Ne-am îmbarcat pentru Peninsula Iberică, am făcut Portugalia și Spania și am intrat de acolo în Peninsula Balcanică și am intrat în țară pe la Salonic, prin Turcia, Bulgaria, Serbia și am ajuns la București¹⁷.

¹⁶ Colonia Capului a fost colonie britanică începând cu 1806, astăzi este în Africa de Sud. Termenul *Capul Bunei Speranțe* a fost utilizat și pentru a numi Colonia Capului înființată în 1652, în apropierea Peninsulei Capului. Puțin înainte de formarea Uniunii Africii de Sud, termenul se referea la întreaga regiune care avea să devină în 1910 Provincia Capului. Vezi, www.britannica.com (accesat în octombrie 2012).

¹⁷ Fiind o expunere liberă și într-un ritm alert, Dumitru Dan omite anumite etape ale călătoriei sau comasează traseele din anumite țări pe care le-a parcurs chiar și de câte două

Călătoria noastră s-a înscris în istoria turismului ca fiind cea mai mare călătorie pe jos în jurul lumii. Dar nu a fost așa de ușor ca să mergi prin atâtea țări, printre atâtea orașe, fără pericole. Am avut de-a face cu fel de fel de triburi, cu fel de fel de oameni și fel de fel de accidente.

În Borneo¹⁸ am fost nevoit să dormim în omniferi și coniferi care cresc până la 120 de metri, și cu toată atenția noastră totuși, un urangutan m-a răpit de la 100 de metri și cobora cu mine jos. Am cerut ajutor de la colegii mei, fiecare dormeam în câte un copac și aveam pat de plasă, hamac. M-a luat cu hamac cu tot și când am văzut învăluire mare așa, am data alarma la colegii mei:

- Salvați-mă că m-a răpit gorila! Și când eram la 3 metri, am scos cuțitul din brâu, l-am lovit așa în gât și am căzut grămadă peste el și mi-am rupt două degete de la mână, pe care nu le-am putut folosi. Și posed certificatul medical.

Această revistă¹⁹, organul partidului nostru scump, este revista Suplimentul Scînteii din 1968, care arată aici la pagina asta - a fost la mine un redactor special din partea revistei - și aici se poate vedea [articolul]: „Călătorii celebre: 100.000 de km pe 5 continente. Supraviețuitorul povestește”. Aceasta este prima pagină iar aicea, pe pagina a doua, este fotografia mea și fotografia²⁰

ori în etape diferite ale călătoriei. Este vorba, în principal, de traseele din America de Nord, Centrală și de Sud. De asemenea, pronunția anumitor orașe face imposibilă descifrarea lor, fapt pe care l-am marcat în paranteze drepte [] în cuprinsul textului, acolo unde a fost cazul.

¹⁸ Așezată între Marea Chinei de Sud și Marea Java, traversată de ecuator, Insula Borneo are cea mai întinsă suprafață: 747.000 km² din cele 13.667 de insule ce alcătuiesc imensul arhipelag indonezian. Aceasta îi asigură locul al treilea în clasamentul celor mai mari insule ale lumii, după Groenlanda și Noua Guinee. Astăzi insula se află în stăpânirea a trei state: Indonezia, care are partea cea mai importantă, cunoscută sub denumirea de Kalimantan (535.000 km²), statele malaeze Sarawak și Sabah Darulsalam pe coasta de nord (125.200 km² și, respectiv, 76.100 km²) și sultanatul independent Brunei cu o suprafață redusă (5.800 km²). Marea Britanie și Olanda au controlat insula în perioada colonială, în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea, când negustorii de chereștea au început să taie pădurea tropicală de esență tare care acoperea insula. Diviziunea politică actuală a Insulei Borneo – cele trei sferturi dinspre sud țin de Indonezia, o mare parte din rest aparține Malaysiei, iar câteva fâșii formează Bruneiul – reflectă alianțele din era colonială britanică și olandeză, încheiată o dată cu obținerea independenței după cel de-al doilea război mondial. Vezi, www.natgeo.ro (accesat în octombrie 2012).

¹⁹ Paul Diaconescu, *Călătorii celebre. Extraordinara aventură a patru români. Ocolul Pământului pe jos. 100.000 km prin 5 continente. Supraviețuitorul povestește...*, în Suplimentul ziarului *Scînteia*, aprilie 1968, pp. 21-23.

²⁰ *Ibidem*. Face referire la fotografia celor 4 globe-trotteri români Paul Pârveu, Gheorghe Negreanu, Alexandru Pascu și Dumitru Dan într-o scenă de spectacol folcloric.

acelor colegi ai mei pe care vi i-am arătat și în carte. Și aici sus scrie: „Răpit de gorilă”²¹. Acte certificate, documente complete [care pot dovedi aceste fapte].

Aicea, o condamnare la moarte și 6 ore în dulap²².

Aicea, pe ghețuri în Alaska²³.

Și dincoace sunt opincile cu care am câștigat un premiu la Paris²⁴.

Am mers prin diferite triburi, cum v-am spus, prin Africa, prin Indonezia, unde ne culcam în pomi și nici acolo nu puteam să stăm liniștiți pentru că veneau maimuțele și ne băteau cu mandarine, cu smochine, cu portocale și nu ne lăsau să dormim. Și aveam un aparat cu petarde și le speriam, fugeau și veneau înapoi.

În Sumatra, stând într-o poieniță și luând o gustare, o serie de cimpazei s-a repezit la noi. Pe mine m-au mușcat de mâini și n-am mai putut să [indescifrabil] iar pe colegii mei, de picioare.

În Indochina de astăzi, unde se luptă americanii acolo, în Vietnam, ne culcam cu fața la pământ din cauza țăntarilor și a lăcustelor. Veneau țăntari mari ca albina și lăcuste de 10 - 12 cm, nori întregi! Ne puneam cu fața la

²¹ *Ibidem*. Face referire la incidentul din insula Borneo, în urma căruia a fost accidentat la mâna stângă, gorila rupându-i două degete. „Inelarul s-a vindecat bine, în schimb degetul mijlociu a rămas încovoiat ca o seceră”.

²² *Ibidem*. Face referire la condamnarea la moarte în timpul traversării munților Nan - Lin din China. Dumitru Dan a răs în timpul unei procesiuni când trecea familia imperială chineză și a fost condamnat până la urmă, pentru că nu cunoștea legile statului chinez, la o pedeapsă mai mică: să stea 6 ore în „dulap”, adică: între „două scânduri groase în care trupul condamnatului era strâns legat în șuruburi. Astfel „ambalat” am fost expus în piața din fața poliției spre „avertisment” trecătorilor. Erau unii care se opreau în dreptul meu, mă compătimeau, alții râdeau sau chiar mă insultau. Pârnu stătea pe lângă mine și încerca să mă păzească. A fost cea mai cumplită detențiune pe care am suferit-o”.

²³ *Ibidem*. Face referire la traversarea strâmtorii Behring pe gheață pe parcursul traseului: peninsula Kamciatka - golful Behring - Alaska - Canada. Mai erau doar 2 globe-trotteri, Dumitru Dan și Paul Pârnu. Aceștia au întâlnit în mijlocul ghețurilor, la temperaturi de -37 de grade, înfometaji și degerați, un vapor olandez, captiv între ghețuri ce aștepta sosirea primăverii pentru a-și putea continua călătoria. Au fost foarte bine tratați de către comandantul vasului, iar Dumitru Dan mărturisește că atunci a fost unul dintre momentele de mare cumpănă pentru ei. „Rămăsesem doar doi, eu și cu Pârnu, și mai aveam de străbătut zeci de mii de kilometri. În fața noastră se deschidea un pusti de gheață în care n-aveam să întâlnim picior de om, ci, cel mult... urși polari. O furtună de zăpadă ne-ar fi îngropat de vii. Totodată, ne venea greu să ne despărțim de acel cuib cald și ospitalier pe care căpitanul ni-l oferise pe vasul său. Conștienți că ne așteaptă noi privațiuni și sacrificii, am pornit, totuși mai departe, după ce am sorbit două zile din băutura amăgitoare a îndoielii. N-am vrut și n-am putut să renunțăm... Ne-au degerat picioarele, mâinile, urechile, cred că atunci a contractat Pârnu acel reumatism grav care avea să-l răpună mai târziu”.

²⁴ *Ibidem*. Face referire la câștigarea premiului magazinului Lafayette din Paris (15.000 de franci din cei 25.000 de franci promiși inițial) în 1914.

pământ și ne mușcau prin cămașele noastre naționale și insectele acelea conțin [un fel de] venin. Am căpătat friguri galbene, friguri palustre²⁵, ciuma albă și holeră. Toată fața mea este toată pătată din cauza serului acelor de injecții [vaccinuri împotriva acestor boli]. Grație medicamentelor noastre, japoneze și medicamentelor canadiene, ne-am tratat singuri, fără internări în spitale și am scăpat cu viață. Mureau câte 10 - 20 pe lângă noi din cauza infecțiilor de la mușcătura de țânțari și de lăcuste.

Dar să facem un salt spectaculos până la Australia. După ce am făcut Australia și am trecut aici [*sic*]. Am trecut [prin:] Perth, Melbourne, Sidney și Victoria, urma să trecem la Brisbane aici, ca să mergem în Noua Zeelandă. Trebuia să trecem printr-o pădure de liene. Lienele astea cresc foarte dese, se duc până la 1 metru și jumătate, mai mult nu, 2 metri. Am plecat eu cu colegul meu care cânta cu armonica, să nu fim în pericol, am văzut în depărtare niște pomi să vedem dacă putem sta noaptea acolo. Dar cum am ajuns, la vreo 6 - 7 km, ne-am pornit pe niște vreascuri uscate acolo și niște buruieni uscate, mergând peste ele fără să fim atenți, am căzut într-o groapă. Acolo era o capcană de fiare, o capcană de canguri. Cangurii cresc foarte mulți în Australia și, ca și căprioara sau iepurele, este o carne care se mănâncă. Când ne - am văzut în groapa aceea adâncă de vreo 6 metri plină cu sânge și cu buruieni, eu zic:

- Să știi că este vreun trib prin apropiere. Discutând problema noastră, eu și cu colegul meu am văzut că nu e alt mijloc de ieșire. Zic:

- Să dărmăm malul și tot!

La un moment dat, apar câțiva inși cu capetele ciocolatii, cu părul creț și cu nasul turtit, apar deasupra noastră. Acolo am făcut semn să ne scoată pe noi afară. Era tribul banghiilor. Aceștia luptă cu bumerangul și woomera. Aceștia sunt banghiii și aicea sunt cangurii jos²⁶. Am făcut semn să ne scoată afară. Ei au început să rădă și au fugit. Am crezut că le e frică de noi. Când au venit înapoi cu niște snopișori de buruieni aprinse și le-au aruncat la noi [în groapă]. Colegul meu zice:

- Să știi că ne dau foc! Am început să călcăm cu picioarele, am stins snopișorii aceia însă vin și mai aruncă o serie! Fumul ne-a intoxicat. Capcana aceea nu era decât 1,5 m - 2 m [lățime] pe 6 metri [adâncime] și am căzut în nesimțire.

Când ne-am trezit, ne-am trezit la tribul lor, în fața șefului de trib, eram legați de un copac. Când au văzut că ne-am trezit, au pus buruieni de opiu [în

²⁵ Malarie, *malarii*, s. f. Boală infecțioasă provocată de hematozoarul palustru (transmis prin înțepătura țânțarilor anofeli), caracterizată prin puternice accese de friguri: paludism, friguri (palustre). Vezi, www.dexonline.ro (accesat în octombrie 2012).

²⁶ Val. Tebeica, *Străbătând lumea...*, pp. 320 - 321.

groapa aceea]. Opiumul ăsta e o narcotică, o morfină care te adoarme o oră sau două. Când te-ai trezit puteai să plângi după visele pe care le visezi [*sic*]. Când au văzut că ne-am trezit, au venit cu o cană mare cu apă, cu o cană mare așa, și cu niște pahare ca să ne dea de băut. Când am gustat din băutura preparată din fructele lor era mai tare ca spirtul de 90 de grade. Și atunci am refuzat această băutură, ca șeful tribului să se supere și a dat un țipăt grozav. A început o horă drăcească împrejurul nostru, și care cum trecea, ne lovea cu picioarele. A durat câteva minute această chestiune, ca imediat după asta, să vină să ne aducă o tavă cu mâncare. De fapt ne era și foame. Rucsacurile noastre - nu puteam umbla la ele pentru că eram legați de mâini, așa că am fost nevoiți să vedem ce mâncare ne aduce. Când am văzut, mă scuzați, era o tavă cu niște gândaci prăjiți și niște larve prăjite. Am refuzat să mâncăm această mâncare, căci nu mâncasem niciodată. Și pe urmă ne-au adus friptură de cangur, dar cu garnitură de șarpe din ală cu ochelari, șarpe de 70-80 de kg, câteva felioare așa prăjite bine. Am văzut că mănâncă ei, am mâncat și noi, de voie de nevoie. Și am mâncat și noi mâncarea aceea. După aceea, ei de bucurie că or să mănânce o friptură bună, dăduseră foc la cuptor, să ne dezbrace și să ne bage la cuptor. I-am chemat la noi și le-am dat câte o bomboană. Aveam niște bomboane speciale ținute într-o cutie, într-un bidon de tinichea. Și-i chemăm și le dăm câte o bomboană. Când au văzut bomboanele acelea de ciocolată dulci, zic:

- Mai dă-ne una!

- Lasă, câte una! Să vă ajungă la toți!

Toate bomboanele erau preparate special cu praf de somnolie [*sic*-somnifer], praf de dormit. Și cum le-am dat bomboanele acelea, n-a durat mult: unul cade colo, unul cade acolo, unul cade acolo. Au început, cu încetul, să adoarmă toți. Când am văzut că nu mai mișcă niciunul, șefului tribului îi dădusem două ca să adoarmă mai repede, ne-am dus, a scos cuțitul din brâu colegul meu, a tăiat sforile, ne-am scos busola din brâu, ne-am uitat în ce direcție suntem, ne-am întors înapoi [*sic*] la marginea pădurii, ca să facem un salt spectaculos ca să ajungem până la Brisbane.

Colegii noștri s-au mirat foarte mult, când au văzut că am putut reuși și am scăpat dintr-o moarte sigură!

Când am trecut în Argentina, din Paraguay am trecut în Patagonia. Acolo am găsit oameni, tribul antropofagilor²⁷, care luptă cu arcul cu săgeți otrăvite. Ni s-a dat de către guvernatorul [provinciei] un ghid, un interpret care cunoștea obiceiurile [lor] și ne-am dus acolo în apropiere de ei și ne-am dezbrăcat până la brâu. Ne-am vopsit cu vopsele pe față și pe corp și ne-am salutat cu salutul

²⁷ Antropofag - (Persoană) care se hrănește cu carne de om; canibal. Vezi, www.dexonline.ro (accesat în octombrie 2012).

roman. Ne-au primit așa foarte discreți și în gândul lor, îi spune conducătorului nostru, ghidului, zice:

- Să rămâi și tu aici, să te duci și să le spui că le-am dat drumul și facem o friptură din ei și îi mâncăm. Colegul meu care cunoștea limbile africane și [luând] legătură cu ghidul, ne-a transmis numaidecât intenția lor. Ei aveau în parcul lor, arbori, așa... diferiți... [Scurtă pauză în expunere, discuții de fond].

Și când am văzut chestiunea asta, că nu ne dau voie să trecem, m-am gândit așa să ne dea voie să prindem niște papagali. Aveau arbori de pâine²⁸, smochini, cocotieri. Stăteau, cum stau la noi ciorile și vrăbiile, așa stăteau papagalii. Și-i spune colegul meu să ne dea voie să prindem niște papagali. Șeful tribului era așa cam de vreo 2 metri și 20. Toți antropogafii erau așa de la 1,80 m - 1,90 m - 2 m. Toți înalți. Se uită așa și la noi și la pomi și:

- Să prindă dacă poate! Au crezut că ne urcăm în pomi să prindem papagalii. Și am spus:

- Măi, fiecare merge în dreptul unui copac, repede scoatem revolverul din brâu și trei gloanțe așa tragem. Când ne-am dus toți 4 la patru copaci, și când am tras câte trei gloanțe și când au văzut cum cad papagalii din copac, se uitau în sus, credeau că de la Dumnezeu a venit puterea aia de cad papagalii pe jos. Și s-au speriat cu toții și au fugit în fundul pădurii și ne-au făcut semn să plecăm. Și-am plecat. Și am scăpat și din acest trib.

Dar ia să facem un salt spectaculos de 1500 de km. După traversarea a peste 60.000 de km, în 1914, după 4 ani de zile, ajungem în Paris, capitala Franței, unde am studiat noi facultățile noastre²⁹. Când am ajuns la Paris, dornici de a vedea Europa iarăși, bucuria noastră era mare.

Societatea franceză ne-a făcut o primire extraordinar de interesantă și au spus că din 200 de inși care am plecat, 100 au murit pe drum înghețați și de foame, neavând mijloace iar sindicatele și cluburile nu le-au acordat suficientă întreținere ca să poată să trăiască. Și toți erau licențiați: profesori, doctori, ingineri, avocați. O sută au murit pe drum, vreo 50 dintre ei s-au retras la

²⁸ Genul arborelui pâine (*Artocarpus*) este format din aproximativ 60 de specii de copaci tropicali veșnic verzi din familia *Moraceae* (familia murelor sau familia smochinilor). Ei apar în Asia de Sud-Est și insulele din Oceanul Pacific. Arborele pâine este strâns legat de *Ficus* (Smochin). Cel mai cultivat Arbore pâine este *Artocarpus altilis*. Multe alte specii, cum ar fi *Artocarpus communis*, *Artocarpus integer* (Cempedak), *Artocarpus heterophyllus* (Jackfruit, Nangka), precum și *Artocarpus odoratissimus* (Marang) fac parte, de asemenea, din familia Arborelor pâine. Vezi, www.botanix.kpr.eu (accesat în octombrie 2012).

²⁹ Vezi documentul cu parafele Muzeului de Arme, Societății Turnului Eiffel, Universității Sorbona și Facultății de Litere din Paris, 12-19.02.1914, (nr. inv. 15623 în patrimoniul Muzeului Județean Buzău).

famiile lor iar restul au rămas prin fabrici, prin diferite întreprinderi mari. Ei singuri ne-au spus:

- Voi românii, toți patru³⁰, sunteți în picioare și voi sunteți singurii până acum care ați făcut peste 60.000 de km.

Ne-a bucurat foarte mult chestiunea asta. Ne-am dus și am vizitat universitatea noastră, am vizitat profesorii noștri, am vizitat gazdele noastre și am dat un spectacol la Paris, așa, ca să mai avem câte ceva de cheltuială. Și mergând pe stradă vedem niște copii care împărțeau niște afișe și strigau tare:

- „Monsieurs! Madames! Monsieurs! Madames! S'est ouvert le Grande Magasin Lafayette! Le Grande Magasin Lafayette!”

Când auzii afișele astea strigând așa tare [*sic*], am cerut și eu să îmi dea și mie un afiș. Colegii mei au început să rătă:

- Noi suntem călători, noi nu avem timp să vizităm magazinul!

Am luat afișul, l-am pus în brâu. Seara la culcare, la hotel, când să citesc afișul, scrie așa: „Atențiune parizieni! Atențiune francezi! S-a deschis cel mai mare magazin din lume! Magazinul Lafayette din Paris! Sunt 3000 de raioane, 9000 de vânzători și 3000 de casieri. Toți care vor veni aicea și vor lua un articol de 10 centime și-l va prinde ora 12, vor avea masa gratuită la ora 12. Iar aceia care vor căuta un articol de pe glob și nu-l va găsi, va primi o recompensă de 25.000 de franci”. De! Noi ca românii. Zic eu:

- Ia să mă duc să caut și eu câte ceva și poate nu găsesc. Și m-am dus [la culcare] cu ideea asta de cu seară. Colegii mei îmi spun:

- Ne împărțim rolurile, că de poimâine plecăm! Și ne-am împărțit rolurile [o frază nedeslușibilă datorită zgomotului produs de microfon. Se referă la ceea ce trebuia să facă fiecare pentru a-și continua călătoria].

Și eu cum m-am sculat de dimineață, întâi și întâi m-am dus la magazinul ăla. Am auzit că se dă un premiu de 25.000 de franci pentru acela care va căuta un articol și nu-l va găsi. M-am dus și eu acolo la magazin. Când am ajuns acolo: doi portari la ușă: unul îmbrăcat în haine din zale de argint și unul în haine din zale de aur. Parcă erau generali. Când m-am uitat acolo, nu îmi venea să intru înăuntru: covoare persane și preșuri. Erau puțin cam murdare. În fine, mă duc, îi salut cu un salut respectuos. Se uită la mine așa [mirați] și mă poftesc înăuntru, credeam că mă iau la bătaie când mă vedeau așa îmbrăcat, dar m-au poftit înăuntru. Am intrat înăuntru: vânzătorul din dreapta îmi oferă stofă englezească, stofă fină. Zic:

³⁰ În 1914, Alexandru Pascu și Gheorghe Negreanu erau deja decedați, unul în India și celălalt în China. Erau prezenți la Paris doar Dumitru Dan și Paul Pârvu, însoțiți de câinele Harap.

- Noi avem stofă românească, uite coalea - costum național. Alălalt de dincolo, [ne invită] să vedem mătăsuri, mătase japoneză, mătase chineză, pentru soțiile dumneavoastră. Zic:

- Soțiile noastre nici nu știu pe unde mai sunt acum. [Râde.] Deocamdată nu suntem căsătoriți. În fine, m-am dus la raionul de încălțăminte, să vedem acolo sandale birmane, sandale chinezești, sandale japoneze, sandale italiene, sandale spaniole. Sandale românești nu găseam! Îl chem pe ăla și îl întreb:

- Monsieur, s'il vous plaît! Donnez-moi une paire de sandales roumains! Dă-mi și mie o pereche de sandale românești. Se uită la mine:

- Roumains?

- Roumains! Vine și îmi aduce o pereche de sandale din Roma, din lemn și găurite înăuntru. Zic:

- Nu din Roma, din România! Zice:

- A? Din România? Dar cum arată astea? Zic:

- Răbdare fecior! Uită-te la piciorul meu aici! Când se uită, vede opincile noastre frumoase. Zice:

- Ce sunt astea? Bărți? Corăbii?³¹ Mergeți pe apă cu ele?

- Mergem pe apă! Dă-mi o pereche de opinci.

- Păi, nu avem!

- Păi, dacă nu aveți, dați-mi banii! 25.000 franci! Repede!³²

- 25.000 de franci!? Păi noi nu am primit salariul de 6 luni! Războiul e în toi, toată lumea e mobilizată, au rămas pensionarii și ăia, ologii, chiorii și șchiopii, zice. Și vânzarea merge slab!

- Domnule, banul!

- Să vă duceți la birou!

Iau adresa biroului. Iau metropolitanul până la Operă. Mai iau un tramvai și o mașină și ajung acolo la birouri. Mă prezint la birouri, bat la ușă acolo, iese portarul și mă întrebă ce doresc. I-am zis:

- Vreau să vorbesc cu directorul.

- Pofțiți! Mă anunță acolo, când intru înăuntru, un director așa cam morocănos, cu capul cât o varză mare așa, și o țigară mare de trabuc, stătea de vorbă cu unul așa. Se uită la mine cu un ochi, nu cu doi [cu coada ochiului]. Zic:

- Am venit să îmi dați premiul pe care l-ați oferit dumneavoastră prin presă și prin afișe. Zice:

- Vous passez la semaine prochaine! Zice: Veniți săptămâna viitoare! M-am descheiat la mantila mea și când a văzut medalii și insigne, a stat, s-a uitat și m-a pofțit pe scaun.

³¹ Se referă probabil la forma opincilor sau la faptul că puteau fi folosite și pe timp de ploaie.

³² Întreaga secvență este redată într-un stil vioi, ușor anecdotic.

- Aș sta și eu pe scaun, așa mai merge!
- Ei, dragă, zice. Trebuie să convoc consiliul de administrație.
- Cât durează?
- O oră!
- Ei, mă duc să beau și eu un pahar de lapte și vin înapoi!
- Da, poftiți!

Peste o oră când m-am întors, [erau prezenți] 48 de consilieri, 2 vicepreședinți, președintele și directorul - 52 de persoane! Le fac un amplu raport asupra călătoriei mele, le arăt că dacă nu aș fi turist, nu aș fi călător, nu le-aș cere nici un ban. În fine, directorul, foarte cumsecade, și președintele stau de vorbă. Zice:

- Uite ce, o să vă oferim 10.000 de franci și o masă la cel mai mare restaurant, la restaurantul Duval. Hmm, când am auzit de 10.000 de franci tot n-am călcat cu stângul, am călcat bine. Zic [în sinea mea] cum să le mulțumesc, să îi ocolesc. Zic:

- Vă mulțumesc foarte frumos! Onorate consiliu și domnule președinte, zic, voiam să vă fac ceva la presă, dar m-ați luat prea de jos, nu mi-ați dat nici măcar jumătate din premiu! Când au auzit de presă și jumătate din premiu, au stat ei de vorbă, zice:

- Vă oferim 15.000 de franci și o masă la restaurantul Duval.

- Ei, gata! Parcă îmi venea să îi mai zic ceva, dar mi-a fost frică să nu mă trimită la comisia de arbitraj.

- Bun, bun! Vă mulțumesc, gata! Să vină mai repede cu gologanii!

Au venit cu banii acolo, i-am numărat, am semnat, și ca românul galanton, scot și eu din rucsac o pereche de opinci frumoase și îi ofer o pereche de opinci. Se uită el la ele și zice:

- Poate vă trebuie dumneavoastră!

- Da! Nouă ne trebuie, dar vă trebuie și dumneavoastră!

- Pentru ce?

- Vă trebuie dumneavoastră pentru că mai am 3 tovarăși în oraș și aceia sunt mai răi ca mine și dacă ei vin aici, apoi să știți că nu scăpați cu 15.000 de franci.

- Oui, vous avez raison! Da, aveți dreptate! Donnez-moi! Donnez-moi! Și repede a pus mâna pe opinci.

- Să pui coala în vitrină „sandales roumains”!

Toată lumea mă întreabă că scrie în această fotografie că am rupt 497 de perechi de opinci. Poftiți [iată]: cum veneau opincile? De la Iași la Bruxelles:

8,700 kg de opinci³³. Așa ne trimitea din țară: 5 kg, 7 kg, 4 kg. Ne trimiteau la Pittsburg, Harrisburg, Cincinnati, Omaha, Londra, New York, unde aveam nevoie. În permanență trimiteau opincile la noi. Deci am fost peste tot aprocurați cu haine naționale și opinci din țară.

Deci, i-am dat o pereche de opinci. Când a auzit le-a luat cu amândouă mâinile, mi-a mulțumit foarte mult de gentilețe. Era 30 de bani o pereche de opinci. Puteam să îi dau din 15.000 de franci, o pereche. Așa că i-am dat opincile, ne-am dus la masă. După masă mă găsesc cu colegii mei care m-au felicitat.

- Noi am crezut că este o glumă, dar cum de ți-a venit în gând?

- Cum mi-a venit în gând?! Gata! I-am terminat!

De acolo m-am dus și am vizitat Turnul Eiffel. De acolo ne-am dus, de la Paris, de am făcut Belgia și Olanda și am ajuns la Londra³⁴.

Acum la Londra, am vizitat Oxford Street, Tower Bridge Road, [indescifrabil] cele mai mari străzi de 60 de km o stradă! Pe strada Oxford erau 250 de bănci. Turnul Londrei este un turn puțin mai mic decât turnul Eiffel, însă acolo este arsenal, închisoare și muzeu. După ce am vizitat și Londra, am vizitat și pe ministrul plenipotențiar al nostru, Ghica, care reprezenta România și am plecat mai departe și am ajuns la Blackpool.

Blackpool³⁵ este un oraș, cum ar fi la noi Mamaia. [Înteruperi. Revine]

Blackpool este un oraș, cum ar fi la noi Mangalia [*sic*], un oraș foarte interesant, pe malul mării și aveau un muzeu acolo, se numea Madame Tussauds Exhibition Museum. Directorul muzeului m-a rugat foarte mult să îi dau un costum, ca să-l pună la muzeu acolo. A doua zi, m-au invitat la masă și la muzeu. Mi-a făcut un manechin, l-a îmbrăcat cu costumul meu național și cu o banderolă. A scris: „Dumitru Dan - călător prin toată lumea, a onorat acest așezământ”³⁶. Deci, acolo erau diferite personalități celebre. Erau toți împărații Germaniei și ai Austriei, [toți] erau acolo.

La Barcelona am găsit vaporul „Expresul de Irlanda” care venea din Canada și mi-a oferit și mie un loc prin telefon. Am sosit acolo, m-am îmbarcat

³³ Face referire la copia unei chitanțe postale care certifică primirea la Bruxelles de către D. Dan a unui colet de 8,700 kg cu opinci (sandallen) din Iași, 24.03.1914 (nr. inv. 15655 în patrimoniul Muzeului Județean Buzău).

³⁴ Traseul prin Anglia a fost realizat în perioada: mai - iunie 1914.

³⁵ Blackpool este un oraș la malul mării și o zonă de autoritate unitară din Lancashire, în nord-vestul Angliei. Acesta este situat pe coasta de vest a Angliei, între estuarele Ribble și Wyre, situat la 28,2 km nord-vest de Preston la 43 km nord de Liverpool, la 48 km nord-vest de Bolton și la 64 km nord-vest de Manchester. Vezi, www.visitblackpool.com, www.localhistories.org și www.blackpool.gov.uk (accesate în octombrie 2012).

³⁶ Louis Tussauds Waxworks Blackpool, England, 29 mai 1914. Certificatul prezintă semnătura lui Herbert Stratton și 3 ștampile. Vezi, Val Tebeica, *Străbătând lumea...*, pp. 336 - 337.

pe acest vapor și pe Marea Mediterană a trebuit să mergem în continuare. Vasăzică: de la Madrid de aici, trebuia să merg până la Salonic³⁷, pe Marea Mediterană. Și cum, ca de obicei, făceam 10 ore turul punții, am observat că un submarin ne urmărește. Mă duc la comandant și îi spun:

- Domnule comandant, un submarin ne urmărește! Mă întreabă:

- Ce naționalitate [are submarinul]?

- Nu am putut să observ drapelul! Dar în orice caz a ieșit la suprafață și a intrat în apă.

- Și ce distanță poate să fie?

- L-am văzut cu binoclul. Poate să fie la 100 de mile.

- Ce părere ai? mă întreabă pe mine comandantul.

- Părerea mea, după mine [*sic*], ar fi cazul să dăm bărcile jos cu marinarii, să anunțăm pasagerii să fie împachetați, și totodată să dăm drumul cu 2 motoare și să nu mai mergem prin inima Mediteranei, să mergem mai spre coastă.

- E-adevărat, nu e rea ideea dumitale! [Zise comandantul].

Am dat bărcile jos, am anunțat pasagerii. Vaporul venea din Canada și avea mai mulți muntenegreni, dobrogeni, greci, albanezi, turci, care erau chemați să se înroleze în armată. Deci, am dat bărcile jos, s-au anunțat pasagerii, am mai mers 6 ore și tocmai spre seară când am ajuns, când se înnopta, o dată simțim o zguduitură grozavă! Submarinul ne-a ajuns, a trântit o torpilă în plin și a lovit tocmai în sala mașinilor. Când am văzut situația așa de gravă, am dat semnalele de S.O.S. Eram la 3 mile de insula Malta. Imediat am început să salvăm copiii și femeile și câțiva bătrâni care erau acolo. Celorlalți le-am spus:

- Salvați-vă singuri băieți, [coborâți] pe scări în spirală și săriți direct în bărci! Marea se agitase! Eram la 3 mile de insula Malta. Noroc că am mers spre coastă și nu eram prin mijlocul Mediteranei. La un moment dat vine un remorcher. Toată lumea dă năvală să se urce în el. S-a urcat o serie. O barcă s-a răsturnat, două bătrâne au căzut în apă, scoate-le. Alții – [s-au urcat pe] un alt remorcher, și cu mare greutate ne-am urcat cu toții și am ajuns la Malta.

³⁷ Thessaloniki este denumirea oficială a orașului, al doilea ca mărime în Grecia și cel mai mare din nordul țării. Este considerat a doua capitală, cu o populație de 1,5 milioane locuitori, capitala Macedoniei și a Greciei de Nord. Acest oraș a fost târâmul lui Alexandru cel Mare, numit după sora acestuia, Thessaloniki, atunci când a fost fondat în anul 316 î.Hr. Orașul este mărginit de coline, fiind așezat cu fața către Golful Thermaikos. Vezi, www.salonic.mae.ro (accesat în octombrie 2012).

Insula Malta este o insulă de 300 de kilometri pătrați³⁸, este o stâncă, nu are ape curgătoare, și numai cu apă de ploaie se servește, pe care o țin în niște cisterne și o țin foarte curată, bine îngrijită și bine filtrată. În seara aceea, când am ajuns acolo pe înserate, ne-au găzduit pe unii care au fost grav [răniți și] speriați - i-au dus la spital, alții - pe la internate școlare și alții - pe la case particulare. Un singur hotel aveau, unde s-au instalat vreo câțiva la hotel.

A doua zi dimineață am fost chemați de guvernatorul insulei, un englez care era administratorul acolo, guvernatorul insulei. Și mă cheamă pe mine:

- Domnule Dumitru Dan, tu ai făcut o mare onoare, ai făcut un mare bine pentru că ai ajutat pe comandant și l-ai sfătuit ce să facă. Tu ai salvat 600 de persoane. Pentru chestia asta ai un bilet gratis pe vapor până la Salonic și totodată ai 500 de lire malteze. Mi-a dat 500 de lire din Malta. I-am mulțumit foarte frumos comandantului. M-am dus foarte frumos după-masă, am găsit vaporul care făcea cursa Malta-Salonic și m-am îmbarcat pe acest vapor.

Bucuria mea că mai am o lună de zile și termin călătoria! Dar când e vorba să tragă omul sau să pățească, pățește!

Când am ajuns la Salonic, acolo era Marele Cartier General în 1916: Cartier General francez, Marele Cartier General Englez și Marele Cartier General Italian. Era Mica Antantă. Comandantul britanic al corpului când m-a văzut pe mine, se uită la mine acolo și:

- Domnule Dumitru Dan, [în limba engleză – indescifrabil]. Și au venit soldați. Către soldați:

- Umflați-l pe acesta că e condamnat la moarte și duceți-l la Londra!
Protestez eu:

- Ce ? Cum?

Comandantul britanic când m-a văzut pe mine și pașaportul Dumitru Dan [zice:]

- Luați-l pe acesta că e spion! E contra Puterilor Noastre, contra Micii Antante.

Cu toate protestele mele, nu a vrut să mă asculte și a chemat soldații și m-au dus cu o barcă până la avion. Și cu avionul până la Londra, condamnat, cu bagajul meu. Lădița pe care am făcut-o eu cu acte, cu certificate și cu documente, am trimis-o de la Madrid la Salonic. Și au umblat în lădița mea și

³⁸ Republica Malta are capitala la Valletta, cu o suprafața totală de 316 km² și o populație de 0,4 milioane de locuitori. Malta este formată dintr-un grup de șapte insule din Marea Mediterană, însă doar cele trei mai mari (Malta, Gozo și Comino) sunt locuite. Relieful său este stâncos, cu altitudini joase, caracterizat de prezența falezelor în zona de coastă. Situată în inima Mediteranei, Malta reprezintă rezultatul suprapunerii a numeroase civilizații, de-a lungul unei istorii vechi de mii de ani. Vezi, www.europa.eu (accesat în octombrie 2012).

au găsit acolo fel de fel de reviste, fel de fel de ziare, cu articole și cu ofense la Mica Antantă. Și a spus că eu sunt spion și fără să mă judece, [am fost] condamnat la moarte și m-a trimis la Londra.

La Londra acolo, am cerut imediat să intru în legătură cu ministrul nostru plenipotențiar, cu Ghica. Am cerut să vorbesc la telefon cu societatea franceză Touring Club de France. M-au dus la Assurance Service - Serviciul General de Siguranță. Acolo am cerut să îmi arate și mie care e corpul delict, adică ce vină am eu și pentru ce sunt condamnat.

Printre multele, peste 20 de kg de reviste și ziare pe care le aveam, au găsit acolo la mine și această revistă, mai multe aveam. Au găsit revista asta, *Nuovo Mondo* sau Lumea Nouă - cum se spune în limba română. Și în această revistă l-au văzut pe prima pagină pe împăratul Franz Iosef, ați auzit de împăratul Franz Iosef care a declarat război în 1914 la Sarajevo contra Serbiei, când a început războiul mondial. Acesta este împăratul Franz Iosef al Austro-Ungariei. S-au supărat, au spus că țin cu nemții. Dincoace, s-au supărat francezii și italienii. Au văzut turnul Eiffel care are 330 metri. La 150 de metri are un pavilion unde este berărie, restaurant, cinematograf, teatru și bibliotecă. Iar dincoace este Columna lui Traian din care a adus și guvernul nostru o copie la București, care na! cum ne tragem din romani, și s-au supărat italienii care au spus că s-a strâmbat de frica avioanelor germane [*sic*]... Turnul Eiffel care are 330 de metri și are 12.000.000 de kg s-a speriat și s-a strâmbat³⁹. Pe chestiunea asta m-au dus la Londra. Și le-am arătat această revistă.

- Pofțiți! Este fotografia mea în ea! Pentru asta o am! E fotografia mea în mărime naturală, cu medalii peste tot corpul, pe tot costumul!

Și când a văzut și ambasadorul Franței și Serviciul de Siguranță al Angliei, când au văzut toți că fiecare certificat, fiecare revistă, fiecare jurnal este cu fotografia mea, imediat m-au pus în libertate și cu același avion m-au trimis înapoi la Salonic, de unde am continuat călătoria.

Comandantul britanic a crezut că am fugit de sub escortă, cine știe cum. M-a cercetat din nou. Am spus:

- Ai crezut că ai să iei medalii sau un premiu [pentru faptul de fi descoperit un spion]? Dacă cereai de la mine îți dădeam 10 medalii, că aveam sute. Și îți dădeam și vreo sută - două de dolari sau aur! Așa, nu iei nimic!

Și de acolo am continuat călătoria și am ajuns în țară la 29 martie 1916, cu două zile înainte de termen am ajuns în țară.

³⁹ Este posibil să fi fost vorba despre niște caricaturi publicate în paginile revistei *Nuovo Mondo*.

O să vă arăt aici un afiș. Acum 2 ani de zile, când au fost marile inundații⁴⁰ la noi aici, am cerut la Casa de Cultură din Buzău și am organizat acolo la Casa de Cultură câteva expuneri de-ale mele, cu intrare, și am adus și eu un aport pentru sinistrații din zonele calamitate.

20.000 lei [aceasta este suma care s-a strâns din vânzarea biletelor]. Acesta este afișul pe care l-am avut la Casa de Cultură, s-a rupt săracul și el. [Răsfoiește]. Sumele realizate au fost depuse la C.E.C. Am avut 25 de cămine culturale cu 2 lei intrarea, și s-au adunat 20.000 de lei pentru sinistrații din zonele calamitate. La etatea mea de 80 ani, am adus un ajutor.

Acum la sfârșitul lunii acesteia, am vreo 10 conferințe la Buzău pentru înfrumusețarea spațiilor verzi și a orașului, tot cu intrare, pentru înfrumusețarea orașului.

Înainte de a termina, îmi permiteți să vă arăt câteva certificate.

Acesta e din Venezuela, certificatul eliberat de guvernul Libertății⁴¹.

Acesta este certificatul guvernatorului⁴² din Puerto Rico. Toate sunt cu ștampile și cu timbru sec și pe o parte și pe alta.

Aici e certificatul președintelui din Cuba, Mario García Menocal⁴³ eliberat în onoarea domnului Dumitru Dan, semnează președintele. E cu tricolorul și cu ștampila respectivă⁴⁴.

Un costum dăruit de mine la Muzeul din Santiago de Cuba, am cerut prin ambasador să văd dacă mai există și mi-a spus că există.

Certificatul semnat de directorul Muzeului de Istorie de la New York⁴⁵.

O societate română, adică comitetul central al Cercului Socialiștilor din America, din 1914⁴⁶.

⁴⁰ Face referire la inundațiile din iulie 1975, când a fost instituită starea de necesitate pe întreg teritoriul țării. Vezi Decretul nr. 145 din 4 iulie 1975, publicat în Buletinul Oficial nr. 69 din 4 iulie 1975. Vezi, www.lege-online.ro (accesat în octombrie 2012).

⁴¹ În perioada 1908 - 1935, Venezuela a fost condusă de generalul Juan Vicente Gómez care a venit la putere printr-o lovitură de stat (puci) și a condus țara până în ultima sa zi de viață, decedând în biroul său. Vezi, www.ayantepui.com (accesat în octombrie 2012).

⁴² Dr. Arthur Yager (29 octombrie 1858 - 24 decembrie 1941) a servit ca guvernator general al statului Puerto Rico în perioada 1913-1921. Vezi, www.en.vionto.com (accesat în octombrie 2012).

⁴³ Aurelio Mario Gabriel Francisco García Menocal y Deop (17 decembrie 1866, Jagüey Grande, Matanzas, Cuba – 7 septembrie 1941 în Santiago de Cuba, Cuba) a fost președintele Cubei între 1913 - 1921. În timpul său Cuba a participat la primul război mondial. Vezi, www.ecured.cu (accesat în octombrie 2012).

⁴⁴ Acest certificat se află în colecția Muzeului Județean Buzău. A fost eliberat de cancelaria președinției Republicii Cuba în data de 21 ianuarie 1915 și atestă vizita lui Dumitru Dan la Palatul prezidențial din Havana (nr. inv. 15473).

⁴⁵ Certificat prin care se atestă trecerea lui D. Dan și a lui Paul Pârvu pe la Muzeul de Istorie Naturală din New York, 06.11.1914 (nr. inv. 15485 în patrimoniul Muzeului Județean Buzău).

Societatea „Aurel Vlaicu” din America, 1914. Am vizitat-o și mi-au dat și ei acest certificat.

Ministrul plenipotențiar Djuvara⁴⁷ de la Bruxelles scrie în românește pe 8/21 martie 1914, că am vizitat Legațiunea Regală a României⁴⁸. [Intervine cineva în discuție, probabil deranjat de cuvântul „Regal”. D. Dan se aude în fundal spunând: „Da, da! Pe acelea mai interesante”. Revine.]

Certificatul Guvernatorului James Fairman Fielder⁴⁹ din New Jersey.

Certificatul Guvernatorului statului Maryland⁵⁰.

Toate sunt originale. Sunt 60 de kilograme de certificate și de acte acasă.

Aceasta este o diplomă de onoare unde am fost ca profesor lector la Lugoj acum 2 ani de zile⁵¹.

Uniunea fizică și Sport din Bacău - diplomă de onoare⁵².

⁴⁶ Un studiu interesant despre românii aflați în SUA în perioada în care Dumitru Dan a traversat această țară se poate consulta pe www.istorie.ugal.ro (accesat în octombrie 2012): Constantin Stan, *Românii americani în anii neutralității României (1914-1916)*, în *Analele Universității „Dunărea de Jos” din Galați*, seria Istorie, nr. 3, 2004, pp. 91- 109.

⁴⁷ Trandafir G. Djuvara (1856-1935) - diplomat român cu o prestigioasă carieră care a debutat la 1 aprilie 1879, când a fost numit atașat provizoriu la Agenția diplomatică a României la Paris, și s-a încheiat la 31 decembrie 1926, când a părăsit Ministerul Afacerilor Străine în calitate de ministru plenipotențiar clasa I. A îndeplinit misiuni diplomatice la Sofia (1888-1890), Constantinopol (1896-1899), Bruxelles (1909-1920), Atena (1921-1925). Perioada în care a activat a fost traversată de ample mutații și convulsii în plan european și mondial determinate de Primul Război Mondial, cele două revoluții din Rusia, Tratatul de Pace de la Versailles (1919-1920), crearea Ligii Națiunilor, etc. Trandafir G. Djuvara a fost unul dintre diplomații de marcă ai României moderne. Vezi, www.euroinst.ro (accesat în octombrie 2012).

⁴⁸ Document privind vizita făcută de D. Dan la Legațiunea Regală a României din Bruxelles, 21.03.1914, (nr. inv. 15562 în patrimoniul Muzeului Județean Buzău).

⁴⁹ James Fairman Fielder (26 feb. 1867 - 2 dec. 1954) a fost un politician american al Partidului Democrat, care a servit ca al 35-lea guvernator din New Jersey între 1913-1917, cu o pauză de câteva luni, când a demisionat din funcție pentru a respecta constituționalitatea mandatelor succesive. Vezi, www.slic.njstatelib.org (accesat în octombrie 2012).

⁵⁰ Phillips Lee Goldsborough I (6 aug. 1865 - 22 oct. 1946), a fost membru republican al Senatului Statelor Unite reprezentând statul Maryland între 1929-1935. El a fost, de asemenea, al 47-lea guvernator al statului Maryland între 1912 - 1916 și Controlorul Trezoreriei Maryland între 1898 - 1900. Vezi, www.bioguide.congress.gov (accesat în octombrie 2012).

⁵¹ În anii '60 - '70, Dumitru Dan a fost invitat de diverse autorități și numeroase instituții, organizații, fabrici, întreprinderi, școli, case de cultură, etc. din țară să conferențeze despre călătoria sa în jurul lumii, ocazii cu care i s-au decernat numeroase diplome de participare, unele dintre acestea aflându-se în patrimoniul Muzeului Județean Buzău. Vezi, Diplomă acordată lui Dumitru Dan pentru participarea la concursurile universitare populare din orașul Lugoj, 1968 - 1969 (nr. inv. 43353 în patrimoniul Muzeului Județean Buzău).

Diploma stațiunii balneare Vatra Dornei⁵³.

Casa de cultură Băile Borsec⁵⁴.

Diplomă de la Comitetul Central, de la schiori⁵⁵. La Sinaia am luat parte și am vorbit în 6 limbi străine în fața a 1200 de străini. Le-am vorbit în franceză, engleză, germană. Dată de Comitetul Central și insigna de schior de onoare.

Aceasta este mai recentă: Diploma - Oaspete de onoare la festivalul de la Slănic Moldova, aproape de dumneavoastră. Am luat parte la un concurs fulger⁵⁶.

Toate sunt acte originale.

Iată ce spune în această carte.

- Dragi elevi, dragi pionieri, mai avem un pic. Un pic și e aproape gata!

[Pauză. Discuții de fundal.]

În această carte, *Străbătând lumea*⁵⁷, pe care v-am explicat că a apărut în 1962 [frază neterminată]. Acum am scris alta⁵⁸ și am dat-o la tipărit și cred că în vreo 3 - 4 luni o să apară.

Aici, la sfârșitul cărții, vă citesc numai câteva cuvinte: „Dumitru Dan a prezentat consiliului Touring Club de France un amplu raport al călătoriei echipei de globe-trotteri români. Cu acest prilej a aflat că au fost permanent controlați prin reprezentanții diplomați francezi și organizații sportive pe oriunde au trecut. Conform contractului, lui Dumitru Dan i s-a înmănat, apoi, într-un cadru festiv marele premiu de 100.000 de franci”⁵⁹.

„Astăzi, după o activitate de 40 de ani în câmpul muncii, Dumitru Dan, om cu păr cărunt și bogate amintiri, trăiește în Buzău, respectat de cetățeni, îndrăgit de cei tineri cărora le povestește adesea momente din minunata lui călătorie pe jos în jurul lumii”⁶⁰.

⁵² Diplomă - Dumitru Dan, Consiliul Raional pentru Educație Fizică și Sport, Bacău, 1968, (nr. inv. 43374 în patrimoniul Muzeului Județean Buzău).

⁵³ Diplomă - Dumitru Dan, Clubul Stațiunii Balneare Vatra Dornei, 1967, (nr. inv. 43381 în patrimoniul Muzeului Județean Buzău).

⁵⁴ Diplomă - Dumitru Dan, Casa de Cultură - Borsec (nr. inv. 43393 în patrimoniul Muzeului Județean Buzău).

⁵⁵ Diplomă - Dumitru Dan, Tabăra de schiori, Sinaia, 1968, (nr. inv. 43388 în patrimoniul Muzeului Județean Buzău).

⁵⁶ Diplomă - Dumitru Dan, Festivalul Slănicului, Bacău, 1971, (nr. inv. 43363 în patrimoniul Muzeului Județean Buzău).

⁵⁷ Val. Tebeica, *op.cit.*

⁵⁸ Val. Tebeica, *Români...*

⁵⁹ *Ibidem*, p. 309.

⁶⁰ *Loc.cit.*

O parte din documentele acestei călătorii pot fi văzute și cercetate într-un album dăruit muzeului de istorie al orașului Buzău⁶¹ și o parte, în muzeul meu, într-o cameră specială, unde se poate vizita de orișicine, fiind intrarea liberă.

Mai mult decât premiul în bani pe care mi l-a oferit societatea franceză Touring Club de France, am apreciat primirea pe care mi-au făcut-o în țară și în străinătate, sportivii francezi, sportivii români și populația Parisului, populația capitalei.

Călătoria mea în jurul lumii s-a înscris în istoria turismului mondial ca fiind cea mai cutezătoare și mai mare drumeție pe jos. Mă simt fericit că am putut oferi țării mele o asemenea onoare. De asemenea, sunt mulțumit că după ce am stat 6 ani prin lume, suferind diferite accidente, diferite peripeții, văzând cum arăta lumea în vremea aceea, când colonialismul și capitalismul erau unicul sistem social, am reușit să mă întorc în România, patria mea dragă.

Dacă sub guvernele moșierești nu mi s-a dat o atenție cuvenită, apoi astăzi guvernul, sub conducerea înțeleaptă a partidului comunist român, mi-a aprobat să mi se tipărească această carte *Străbătând lumea* în care scrie călătoria mea de 100.000 de km pe jos și în curând voi scoate o altă carte mai mare și mai interesantă.

Astăzi portul, folclorul, teatrul, cinematografia, arta plastică și muzica ocupă locul de frunte în Republica Socialistă România. Din presă, de la televiziune, de la Radio, din vizitele făcute de mine în mai multe orașe și comune din țară, am constatat mari realizări și înfăptuiri în Republica Socialistă România.

Partidul Comunist Român are relații cu toate țările socialiste și cu sisteme diferite, având reprezentanți diplomatici, ambasadori, plenipotențieri, comerciali în toate țările. Guvernul Republicii Socialiste România, păstrând interesele fundamentale și năzuințele vitale ale poporului, promovează cu consecvență politica externă de pace și colaborare internațională, bazată pe principiile coexistenței pașnice, neamestecul în treburile interne ale altor țări, ale altor state cu orânduirii sociale diferite. A organizat sute de expoziții în orașele altor state cu produsele României, obținând sute de medalii de aur.

Dacă acum 25-30 de ani în România moșierească erau 2 universități, câteva licee și gimnazii, la țară școli foarte puține, comunele și satele fără

⁶¹ În anul 1978, Muzeul Județean Buzău a achiziționat un număr de 203 obiecte care i-au aparținut lui Dumitru Dan (act de achiziție nr. 3 din 30.06.1978). Dintre acestea, 158 reprezintă certificate și acte cu vize de trecere (ștampile ale unor instituții, organizații, firme, chiar și restaurante, etc.) prin diverse localități, restul reprezentând: afișe de spectacole, articole din ziare, anexa pașaportului, câteva obiecte personale, precum: un costum național, bundă, brâu, opinci, medalii, plachete și alte dovezi ale trecerii sale prin diverse orașe și localități ale lumii (contracte, chitanțe, fotografii, scrisori, programe ale teatrelor și cinematografelor, etc.).

lumină, plus milioane de analfabeți, astăzi avem în toate județele țării universități, instituții superioare de învățământ, licee, școli profesionale, școli generale și un sistem de învățământ deosebit de eficace cu condiții optime, cu cărți gratuite, cu internate și cadre didactice cu studii superioare. Guvernul și partidul depun strădanii fructuoase pentru armonioasă dezvoltare intelectuală și fizică a tinerei generații. Sistemul unitar de învățământ din țara noastră este pus în valoare de contribuția personală creatoare a corpului didactic care își face din creșterea și îndrumarea tineretului, nu numai o problemă de permanentă preocupare, dar și un model de mândrie profesională. Toate aceste se datorează grijii și conducerii Partidului Comunist Român, unde poporul trăiește fericit și își consacră toate energiile pentru desăvârșirea construirii socialismului.

La conférence du globe-trotter Dumitru Dan sur son voyage extraordinaire autour du monde

Résumé

Grâce à la famille Sarbescu, le Musée Départemental de Buzau est récemment entré en possession d'une bande de magnétophone contenant l'enregistrement d'une conférence tenue en 1975 par Dumitru Dan à l'école primaire dans le village de Barsanesti, le département de Bacau. Cet article est basé sur la transcription de cet enregistrement audio. L'objet nouveau des collections du Musée a une valeur extraordinaire parce qu'il conserve la voix du premier globe-trotter roumain, une personnalité à part de l'histoire du tourisme, dont la performance unique, homologuée par *Le Livre des Records* aussi (*Guinness World Records*, 1985) peut servir de base pour un scénario de film.

Dans la seconde partie de sa vie, Dumitru Dan s'est installé à Buzau, devenant ainsi une personnalité de cette ville et de notre histoire locale, dont la gloire a certainement dépassé les frontières du département et les frontières nationales aussi.

Sa performance, unique à l'époque, est l'expression de la persévérance, de la volonté et de la force des traits physiques, psychiques et moraux extraordinaires, qui lui ont permis de gagner un concours unique à son tour.

Après avoir reçu le prix en 1923 dans la capitale de la France, au retour en Roumanie, le professeur, établi à Buzau, est devenu un conférencier infatigable et il a réussi à gagner un record dans ce domaine aussi: sa présence, de plus de 2000 fois, au milieu des auditeurs de différentes régions rurales ou urbaines, où il a parlé de son "voyage", étant à la fois le voyage de ses amis Alexandru Pascu, Gheorghe Negreanu et Paul Parvu, qui sont morts pendant le voyage. Le premier est mort à la suite de l'intoxication avec opium, à la maison d'un rajah riche de Bombay, le 17 juillet 1911. Le second est tombé dans un gouffre, dans les montagnes Nan-Lin, près de la ville de Tsang-Sa, en Chine. Les nombreuses fractures et blessures internes qu'il a subies lui ont été fatales (il meurt en 1912). Et le troisième est resté hospitalisé aux Etats-Unis, à

Jacksonville, pendant un certain temps, puis dans un sanatorium car il avait contacté un rhumatisme aigu, à la suite duquel ses deux jambes ont été amputés (il meurt en 1915).

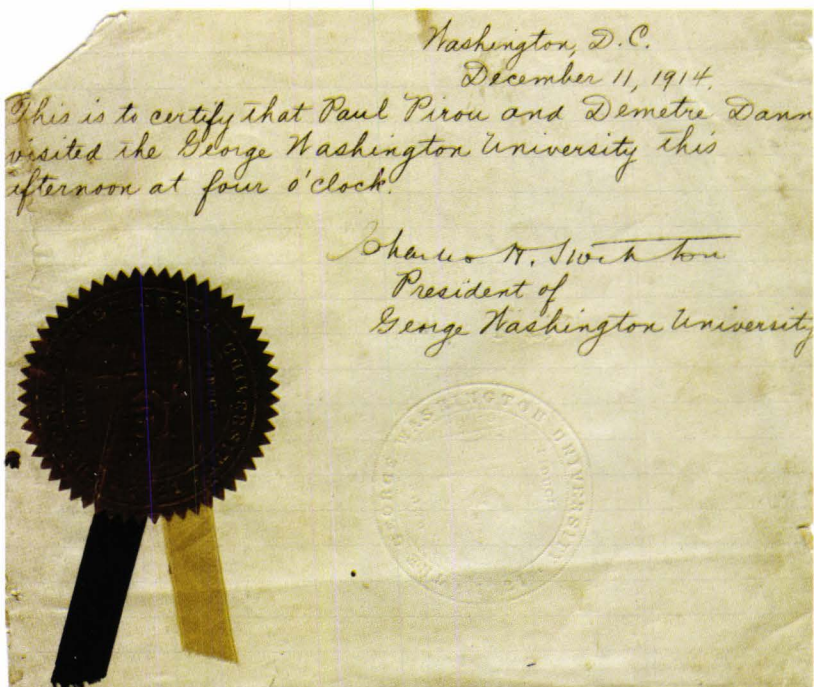
Unique performance de contourner le globe terrestre, le voyage de Dumitru Dan enregistre le passage par plus de 1500 villes et 74 pays, en brisant 497 sandales et 28 costumes nationaux roumains qui ont constitué l'équipement des globe-trotters. Ceux-ci ont fait connaître, partout où ils allaient, les chansons folkloriques et les danses populaires roumaines.

Bandă de magnetofon AGFA WOLFEN cu înregistrarea audio a conferinței lui Dumitru Dan din 1975 (sursa: Muzeul Județean Buzău)

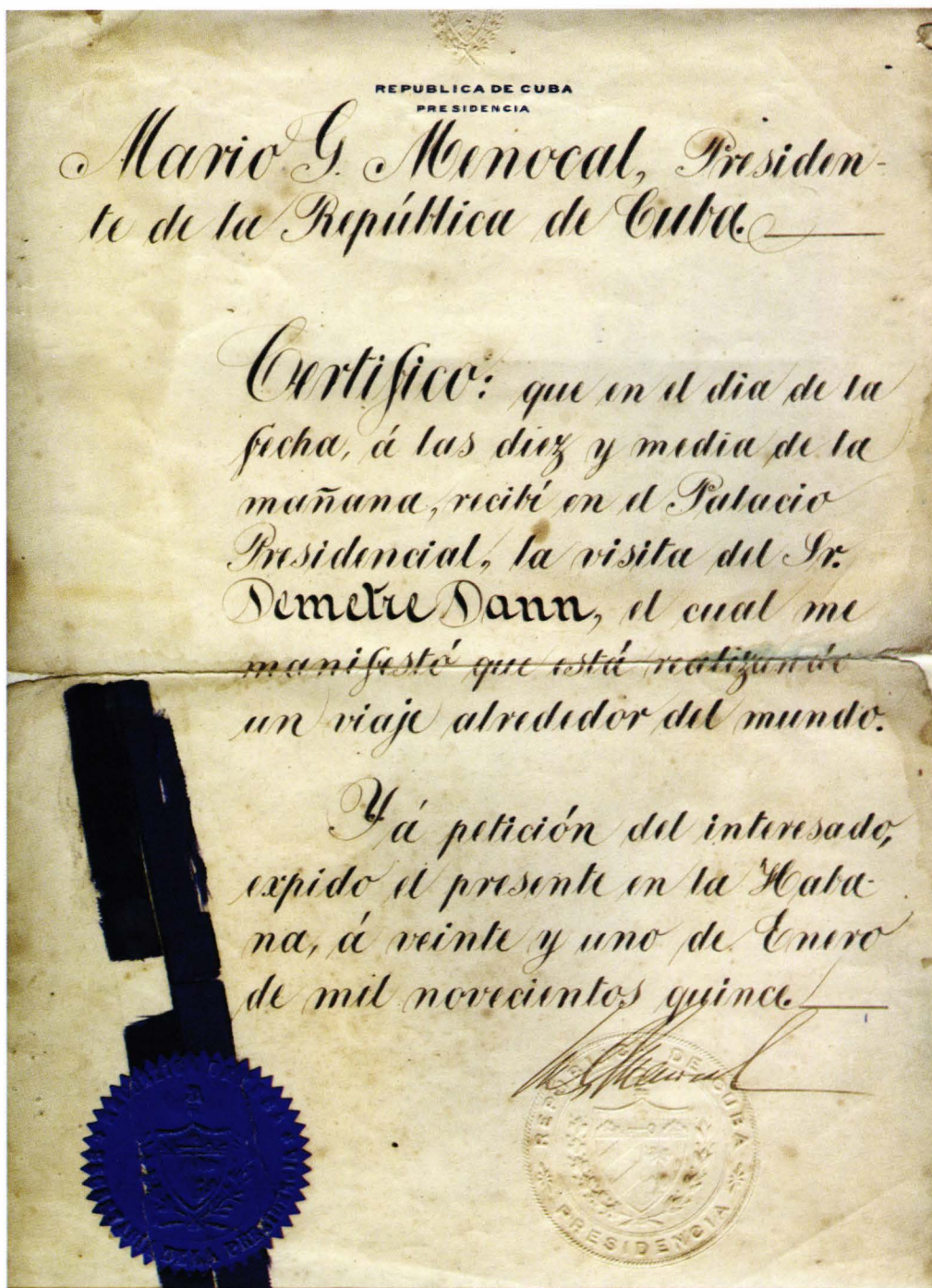
Cei patru globe-trotteri: D. Dan, Al. Pascu, Gh. Negreanu și P. Pârvu prezentând un spectacol folcloric (sursa: Val. Tebeica, *Străbătând lumea...*, p. 289)

Certificat prin care se confirmă vizita lui D. Dan și P. Pârnu la
Univeristatea „George Washington” din Washington DC, 11 dec.1914
(sursa: Muzeul Județean Buzău)

Document privind vizita făcută de D. Dan la Legațiunea Regală a
României din Bruxelles, 21 mart. 1914 (sursa: Muzeul Județean Buzău)

Certificat eliberat de cancelaria președinției Republicii Cuba care atestă vizita lui Dumitru Dan la Palatul prezidențial din Havana în data de 21 ian.1915 (sursa: Muzeul Județean Buzău)

GRAN TEATRO PRINCIPAL

EMPRESA: JUAN MAS

HOY! Miércoles 10 de Febrero de 1915, HOY!

Exhibición de interesantes películas de largo metraje

¡GRAN ACONTECIMIENTO!

En la función de hoy, la Empresa, en vista de la general expectación que ha causado la visita a esta ciudad del famoso hijo de Rumanía: ::

Demetre Dann

ARTISTA RUMANO

El Champión Trotador del Mundo

lo presentará á su fiel público en dos exhibiciones, DEMETRE DANN tiene que recorrer a pié, en 6 años 100.000 kilómetros, obteniendo por ello un premio de 100.000 francos; ha recorrido ya 21 naciones y le faltan aún 30 países, llevando los autógrafos de todas las Autoridades y grandes condecoraciones que le han hecho: ha gastado 388 sandalias de su país que es el calzado que usa en sus caminatas.

De los 4 jóvenes que con DANN salieron de Rumanía, hace dos años y nueve meses, solo queda él en pié.

DANN, además, brindará Danzas Nacionales Rumanas, imitaciones de trenes de Rumanía, Turquía y Cuba, hablando 11 idiomas á la perfección.

PROGRAMA

A LAS 8 EN PUNTO
PRIMERA PARTE

1. Sinfonía por un cuarteto compuesto de competentes profesores.
2. Monumental película
3. Presentación de DEMETRE DANN

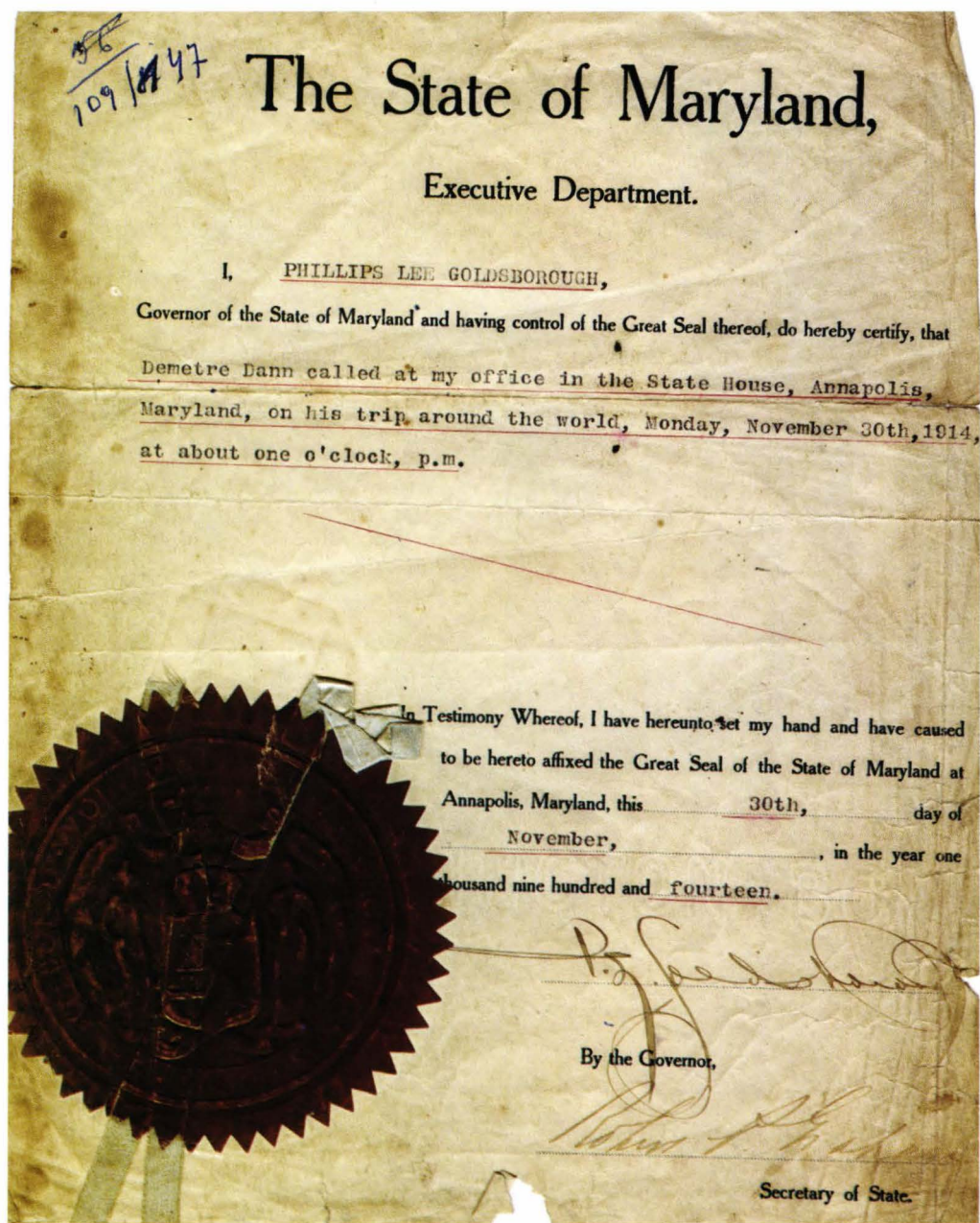
DANZA NACIONAL DE RUMANIA

Imitación del Ferrocarril de Turquía, Rumanía, Hungría y
F. C. de Cuba.

SEGUNDA PARTE

1. Sinfonía por el cuarteto
2. Grandiosa cinta cinematográfica.
3. DEMETRE DANN ejecutará una magnífica

Afiș pentru reprezentația lui Dumitru Dan la Teatrul Mare Principal, Cuba,
10 feb. 1915 (sursa: Muzeul Județean Buzău)

Document care certifică primirea lui D. Dan de către guvernatorul statului Maryland, 30 nov. 1914 (sursa: Muzeul Județean Buzău)

CASA DE CULTURA A_____

organizează

In ziua de_____ora_____
sala_____

**o întâlnire cu
CELEBRUL CALATOR BUZOIAN**

DUMITRU DAN

**Campionul mondial
la 100.000 km. pe jos**

cu tema:

„CALATORII CELEBRE“

Programul întâlnirii cuprinde :

– O expunere interesantă a extraordinarelor călătorii în 76 de state, 30 colonii, 7 oceane și mări, cu prezentarea detaliată a peripețiilor călătoriei. Celebrul călător va descrie obiceiurile popoarelor și curiozități de pe glob.

Prezentarea documentelor-acte, certificate, diplome, ziare și reviste din țările străbătute.

Sumele realizate se vor depune la C.E.C. în folosul sinistraților din zonele afectate de calamitățile naturale de la începutul lunii iulie 1975.

INTRAREA_____

Tipografia Buzău cd. 2545 sb

Afiș pentru reprezentanța lui Dumitru Dan pentru ajutorarea sinistraților din iulie 1975 (sursa: Biblioteca Județeană „V. Voiculescu” Buzău)

Dumitru Dan și Paul Pârvu, doar doi români rămași în concurs (sursa: Val. Tebeica, *Străbătând lumea...*, p. 320)

D. Dan felicitat de un pionier într-una din multele sale întâlniri cu publicul școlar. (sursa: www.vechiulbuhusi.wordpress.com)

Dumitru Dan cu soția sa, Adelina, la Brăila (sursa: Muzeul Județean Buzău)

În intimitate cu Terra, Dumitru Dan își retrăiește odiseea (P. Diaconescu, *Călătorii celebre...*, în Suplimentul ziarului *Scânteia*, apr. 1968, p. 22)

Fragment dintr-un ziar englez anunțând plecarea lui D. Dan din Edinburgh spre Glasgow, 1914 (sursa: Muzeul Județean Buzău)

EXPLOATAREA SĂRII ÎN SPAȚIUL BUZOIAN

Doina CIOBANU

Sarea – clorura de natriu – este unul din elementele fundamentale asemănător apei și aerului – absolut necesar vieții. Sărurile constituie baza tuturor celulelor „*ele se găesc în fiecare celulă. Sodiul ajută la extragerea bioxidului de carbon din celule și asigură menținerea echilibrului dintre lichidul din exteriorul celulei și cel din interiorul celulei. De asemenea, sodiul este necesar pentru ca mușchii să se poată contracta, pentru ca sistemul nervos să poată funcționa normal și pentru ca pulsul să rămână stabil. Clorul susține acidul gastric în digestia proteinelor, activează funcțiile ficatului și contribuie la distribuirea hormonilor, fiind important și pentru menținerea unui echilibru între acizii și bazele din organism*”¹. Sarea este unul din elementele a cărei valoare nu s-a diminuat prin trecerea timpului.

Sarea este absolut necesară în hrana animalelor, creșterea vitelor constituind rezerve permanente de carne și lapte, de piele și lână. Cantitatea de sare de care au nevoie animalele diferă de la specie la specie, după vârstă și greutate corporală. S-a calculat că, în medie, bovinele trebuie să consume 25-30 grame pe zi, cabalinele 20-40 grame pe zi, ovinele 5-15 grame pe zi². Toate acestea justifică importanța sării și rolul pe care îl are în viața societății.

În epoca în care zeii erau omniprezenți, sarea, prin importanța ei, căpăta implicații religioase. Vechii arieni (indo-europeni) considerau sarea sfântă, întrucât împiedica descompunerea cadavrelor³.

¹ Irene Dalichow, *Sarea. Un remediu binefăcător*, București, Editura Gemma Print, p. 24-25; *Datorită acțiunii antibacteriene a sării, pielea și ochii omului sunt apărați de agresiunea germenilor patogeni (aceasta este explicația faptului că gargara cu apă sărată este atât de eficientă în combaterea răcelilor și a inflamațiilor „în gât”. Clătirea gurii cu apă sărată în inflamațiile gingiilor și spălăturile nazale – „trasul pe nas” – cu apă sărată în prevenirea și tratarea răcelilor sunt procedee extrem de simple și eficiente pentru anihilarea bacteriilor. Transfuziile cu ser fiziologic înseamnă de fapt introducerea în organism, pentru echilibrarea acestuia a unei soluții saline.*

² M. Milos, D. Drânceanu, *Furajele. Caracteristice nutritive și utilizare*, București, 1984 p. 284.

³ Șt. Olteanu, W. Roat, *Mică și incompletă povestea sării*, în *Magazin Istoric*, nr. 1 (58), 1972, p. 88-89.

Se știe că între materialele folosite de egipteni la îmbălsămarea morților era și sarea⁴.

Romanii, care își incinerau morții, au utilizat termenul latin al sării „salis” pentru a desemna pe Salus, zeița sănătății și a prosperității, al cărei sanctuar de pe Quirinal era numit Templul Salvării⁵. Marii strategii, romanii dădeau soldaților lor pentru hrană și sănătate câte o punguliță de sare, valoarea acesteia transpusă mai târziu în bani, a căpătat numele de *salarium*⁶.

La popoarele semite, cineva care își împărțea sarea cu semenul său se unea cu el printr-o legătură sacră.

La arabi, gazda care oferă oaspetelui pâine și sare îi garanta ocrotirea vieții și a avutului său.

„În Etiopia, un „taler de la Maria Teresa” valora 30 de bulgări de sare. În Malaysia și Sumatra băștinașii nu au cunoscut valoarea banilor, o zi de muncă era plătită cu 200 grame de sare.

În deșertul Sahara, beduinii încheie și astăzi „legământul sării”, actul fiind pecetluit cu o bucată de pâine sărată, așezată în gura celui jurat.

Negrii pangwe își „cumpărau” soția pentru 13 vase pline de sare, pecetluind astfel actul de căsătorie.

Tot în acest fel, coloniștii, în Africa, în schimbul sării geme, au primit fildeș, aur și sclavi⁷.

La greci sarea este un simbol al prieteniei și al ospitalității, Homer a afirmat caracterul divin al sării, ea fiind folosită în cadrul sacrificiilor.

Japonezii consideră sarea un puternic purificator, după vechea tradiție, unii răspândesc zilnic sare pe pragul casei și în interiorul lor după plecarea unor persoane detestabile, ca aceștia să nu se mai întoarcă. Exemplele prezentate justifică existența „sării” în mitologia tuturor vechilor civilizații.

Acest mineral are o foarte mare răspândire în scoarța Pământului – incluzând atmosfera și hidrosfera – încât, dacă ar fi solidificat ar putea forma un strat gros de 30 metri care să acopere toată suprafața de uscat. Dar această bogăție este inegal răspândită pe glob.

Europa este continentul cel mai bogat în zăcăminte de sare. În fruntea tuturor apare România, în care s-au evidențiat peste 300 masive de sare și aproximativ tot atâtea izvoare sărate „murători”⁸. Dacă la această cifră mai adăugăm și calitatea deosebită a sării, precum și condițiile ușoare de

⁴ A. Constantinescu, *Din Istoria industriei românești. Sarea*, București, 1981, p. 89.

⁵ V. Kernbach, *Dicționar de mitologie generală*, București, 1989, p. 522.

⁶ Șt. Olteanu, W. Roat, *op. cit.*, p. 88-89.

⁷ H. Istavan, *Istoricul mineritului de la salina Praid*, Praid, 1998, p. 6.

⁸ C. Atudorei, E. Bocante, P. Miclea, *Cercetarea, exploatarea și valorificarea sării*, București, 1917, p. 29; Doina Ciobanu, *Exploatarea sării în perioada marilor migrații (sec. I-XIII e.n.) în spațiul carpato-dunărean*, Buzău, 2002, p. 121-123.

exploatare, tragem concluzia că suntem țara cea mai favorizată de pe glob din acest punct de vedere (Planșa 1, 2).

Existența acestor enorme bogății de sare au determinat, în zona carpato-dunăreană, o serie de evenimente politice: invazii ale marilor imperii; invazii ale migratorilor crescători de animale și deci, mari consumatori de sare; intervenții militare ale imperiilor vecine care au găsit o sursă de venituri în exploatarea sării și dezvoltarea comerțului și a schimburilor comerciale cu zona sud și central europeană.

Exploatarea sării în spațiul românesc s-a făcut încă din paleolitic. Cucerirea Daciei de către romani a fost determinată de interesul acestora pentru bogățiile nord dunărene: aur, sare, oameni, etc. Cercetările arheologice au dovedit că romanii și mai târziu migratorii și alți năvălitori (goții, hunii, gepizii, slavii, avarii, etc.) au urmărit cu prioritate ocuparea spațiilor bogate în sare⁹.

Cronicari și istorici români au sesizat importanța acestui mineral în evoluția istorică, economică și politică a spațiului nord dunărean.

Dimitrie Cantemir amintește despre Târgul Trotuș „*țară a ocnelor unde nu este nevoie de vreun meșteșug deosebit ca să alegei sarea; dacă sapi în pământ până la unul sau doi coși¹⁰ adâncime, găsești sarea cea mai curată și limpede ca porfirul sau cristalul, fără să fie amestecată cu cea mai mică părțică de pământ. Ocnile acestea sunt necesare, cu toate că în ele lucrează zi de zi sute de oameni. După ce se scot bolovanii de sare, ei lasă în tot locul stâlpi din aceeași sare cum este cristalul, ca să le sprijine pământul și săpăturile și pentru ca noile drumuri săpate să aibă loc de întindere*”¹¹.

Mihail Kogălniceanu, la mijlocul secolului al XIX-lea spunea: „*România dispune de imense... bogății de sare care pot să îndestuleze universul întreg. Nu voi cita decât acei munți înalți de fărâmituri de sare ce-i vedem la fiecare gură de ocnă*”¹².

Nicolae Bălcescu afirmă „... sarea, acest al cincilea element, cum îl numește abatele Maury, este necesară țăranului ca pâinea de toate zilele pentru hrana lui și a vitelor. Sarea, zice cu multă chibzuință dl. Lamartine,

⁹ Doina Ciobanu, *Zăcămintele de sare în istoria politică militară a spațiului carpato-dunărean (sec I-XIII d. Hr)*, în *Mousaios*, vol. VI, Buzău, 2001, p. 97-126; Doina Ciobanu, *op. cit.*, p. 128-130.

¹⁰ Cot-veche unitate de măsură variind între 0,606 m în Muntenia și 0,637 m în Moldova, în Transilvania - 0,623 m, reproducând aproximativ distanța de la cotul brațului până la degetul mijlociu.

¹¹ D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București, Editura Școlară, 1965, p. 84.

¹² M. Kogălniceanu, *Texte de literatură economică a României sec. al XIX-lea*, vol. I, București, 1960, p. 222.

face parte din economia casnică, a o supune la bir e ca și cum ai supune la bir sângele și nervii omului”¹³.

Exploatările organizate¹⁴ și, alături de ele, cele întâmplătoare s-au efectuat fără întrerupere în toți munții de sare ai românilor.

În spațiul actual al județului Buzău se găsesc rezerve de sare estimate la 14816 milioane tone¹⁵ numai în zona Bisoca – Sări, Dealul Sării și Nogoșina, la acestea se adaugă alte spații, în dealurile de suburbură, izvoare sărate, lacul Sărat – Amara și sărăturile care, pornind din izvoarele sărate de la Monteoru (de unde izvorăște Călmățuiul¹⁶), acoperă un întins spațiu al Câmpiei Buzăului¹⁷.

Această bogăție, „aurul alb” a fost cunoscută și exploatată în zona Buzăului din timpurile străvechi. Arheologic se face o concordanță între rezervele salifere și siturile arheologice din epocile neolitic, bronz și fier¹⁸ (planșa 3). Astfel, între siturile arheologice care conțin dovezi materiale ale unor lumi trecute și zăcămintele salifere există relații incontestabile: siturile Năieni – Colarea și sarea de la Sări – Slon aflat la 3 km peste deal; între siturile Pietroasele – Gruiu Dării și Slon și Dealul Câlțești (aflat în aceeași comună); între descoperirile Cârlomanești și Slon și siturile Monteoru și izvoarele sărate de la Monteoru; între Târcov, com. Pârscov și sărăturile de la Viperești și

¹³ N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, București, 1953, p. 270.

¹⁴ Exploatarea saliferă organizată:

- 1075 – este menționată pentru prima oară exploatarea de sare la Turda, cu ocazia instituirii oficiale a unei vămi pentru acest produs, deși exploatarea sării aici se făcea de pe vremea romanilor (*Dicționar cronologic al științei și tehnicii universale*, București, 1979, p. 446; *Istoria științei și tehnicii în România*, București, 1985, p. 32);

- 1236 – începe exploatarea sării la salina Ocna Dej (*Dicționar cronologic...*, p. 447; *Istoria științei...*, p. 34);

- sec. XIV – primele indicații despre exploatările de sare de la salina Ocna Mureș (*Dicționar cronologic...*, p. 447; *Istoria științei...*, p. 37);

- 1380 – începe exploatarea sării la Târgu Ocna (Bacău) (*Dicționar cronologic...*, p. 448);

- 1408 – este menționată exploatarea sării la Ocnele Mari (*Dicționar cronologic...*, p. 448; *Istoria științei...*, p. 48);

- 1685 – începe exploatarea sării la Slănic Prahova (*Dicționar cronologic...*, p. 449);

- 1791 – începe exploatarea sării la Cacica (*Dicționar cronologic...*, p. 450);

¹⁵ Liviu Drăgănescu, *Originea sării și geneza masivelor de sare*, Ploiești, 1997, p. 202-203.

¹⁶ C. Atudorei, E. Bocante, P. Miclea, *Cercetarea, exploatarea și valorificarea sării*, Ed. Tehnică, București, 1971, p. 32.

¹⁷ În spațiul buzoian au fost identificate 43 de izvoare sărate – murători, com. Bisoca; Doina Ciobanu, *Catalogul izvoarelor sărate din județul Buzău*, în *Mousaios*, vol. XV, Buzău, 2001, p. 377 – 388.

¹⁸ Costache Daniel, Costache Mihaela, *Resursele naturale de sare și exploatarea lor pe Valea Buzăului în epoca bronzului*, în *Revista Sării*, nr. 6, Slănic Prahova, 2010, p. 34-35; Doina Ciobanu, *op. cit.*, în *Mousaios*, vol. XV, harta p. 385.

alte. Sare din belșug există și în apropierea schiturilor rupestre¹⁹, „Athosul românesc”, cum a fost numit. Din păcate sunt multe zone în care nu s-au făcut cercetări arheologice sistematizate, dar legătura între bogăția sării și dezvoltarea socio-economică a zonei rupestre în epocile străvechi, când mijloacele de transport erau limitate, este în atenția cercetătorilor de astăzi²⁰.

În lipsa dovezilor arheologice și a documentelor scrise referitoare la exploatarea sării și a apelor sărate este utilă valorificarea unor cercetări privind drumurile comerciale „pe care se pătrunde înăuntrul țărilor... pe Valea Buzăului... de la deal la vale... negustori romani, țărani daco-romani... viața dacică fără zgomot și fără pompă se face viața romană și mai târziu românească”. Drumul Penteleului care venea din Transilvania străbătea zona saliferă a Buzăului, Râmnicului Sărat, spre malurile Prutului, știut fiind că turmele erau însoțite de animale, măgari care duceau încărcătura cu sare²¹.

Bogățiile salifere ale spațiului buzoian au fost cunoscute și remarcate și de călătorii străini prin aceste locuri. Astfel, o primă consemnare o avem de la Franco Sivori (c. 1560 – după 1589), fiul unui negustor genovez, dornic de aventură și îmbogățire. El se alătură lui Petru Cercel (domnul Țării Românești 1583 – 1585) în timpul domniei acestuia și primește pentru aceasta „... Mi-a dat apoi zece mii de scuzi din venitul așezat asupra vânilor, ocnelor și pescăriilor <lăsat> la libera <sa> dispoziție și mi-a hărăzit pe timp de 4 ani beneficiile din zeciuiala dărilor unei provincii numite Buzău, care-mi putea aduce un venit de 12000 de scuzi pe an...mai sus numita provincie a Buzăului ce-mi fusese dată era una din cele mai bune și bogate ale țării”. La sfârșitul domniei atât de scurte a voievodului, cu două luni înainte de a fi acesta luat de turci, Sivori își strânge bunurile „din dijmele luate de la Buzău și ajunsese ca în doi ani să adune în jur de 40000 de scuzi, sumă foarte mare pentru acele vremi”²².

Un alt călător, ieromonahul Ipolit Vișenski, în secolul al XVII-lea, la trecerea din Moldova în Țara Românească peste râul Buzău, menționează „De

¹⁹ ***, Nucu – „Fundu Peșterii”, județul Buzău, *Un monument din Carpații Orientali cu reprezentări din Preistorie și Evul Mediu*, coordonator Valeriu Sârbu, Ed. Istros, 2012, p. 497; Doina Ciobanu, *Catalogul schiturilor rupestre din zona Buzăului*, în *Mousaios*, vol. XIII, Buzău, 2008, p. 199 – 225.

²⁰ Doina Ciobanu, *Exploatarea sării...*, p. 30 – 87; Doina Ciobanu, *Rolul zăcămintelor de sare în istoria politică militară a spațiului carpato-dunărean, secolele I – XIII d. Hr.*, în *Mousaios*, vol. VI, Buzău, 2001, p. 97 – 127; Doina Ciobanu, *Rolul socio-economic și politic al sării în spațiul românesc*, în *Revista Sării*, nr. 1/2005, Slănic Prahova, p. 8 – 21.

²¹ V. Pârvan, *Începuturile vieții române la gurile Dunării*, București, Cartea Românească, 2000, p. 32; C. Murgescu, *Drumurile unității românești*, București, 1996, p. 75, 90-91.

²² ***, *Călători străini despre Țările Române*, vol. III, București, 1971, p. 11; Aneta Boiangiu, *Călători străini despre Buzăul medieval*, în *Mousaios*, vol. III, Buzău, 1981, p. 68-69.

aici se văd munții foarte înalți de sare... iar acei munți sunt în stăpânirea domnului muntean”²³. Ieromonahul face o greșeală pentru că, în fapt, sarea din spațiul buzoian nu s-a exploatat niciodată organizat, dar se afla în controlul domniei.

Scoaterea sării din „acești munți” se făcea extrem de simplu „... când țaranul are nevoie de sare, merge la munte în dosul casei sale, răcăie puțin pământul și își cioplește cu toporul atâta sare câtă vrea”. Descrierea aparține unui călător prin zona Vrancei, la începutul secolului al VIII-lea²⁴. Prezentarea este identică cu situația din zona Lopătari-Mânzălești-Bisoca, unde extracția în formă „populară” a sării se face din timpuri imemorabile. „Sunt masive de sare la Râmnic (Râmnicul Sărat)... la Peceneaga (Buzău)” își informează superiorii Front Josef Sulzer²⁵, autorul lucrării *Istoria Daciei Transalpine*, aflat în slujba habsburgilor, „dar domnul și arendașii nu vor să extindă exploatarea... din cauza pretențiilor mari ale Porții”. În fapt, marea bogăție de sare din Țara Românească (ca și în Moldova) se află sub monopol domnesc, extinderea exploatărilor, scăderea prețului sării și totodată turcii (Imperiul Otoman) creșteau haraciul țării. Vămuirea sării era una din principalele surse de venituri ale domniei Țării Românești de-a lungul istoriei sale. C. C. Giurescu consideră că „Basarab Întemeietorul, la începutul campaniei din 1330 a lui Carol Robert, îi oferea acestuia ca despăgubire (pentru a opri campania în Țara Românească) suma de 7000 (șapte mii) de mărci de argint, echivalent a circa o tonă și jumătate lingouri de argint sau 1680.000 de dinari reprezentând valoarea a 29 de moșii mari sau 235 de moșii mici „sumă considerabilă... provenind din vămi, dijme și ocne”²⁶.

Un alt exemplu ar fi relatarea lui Walerand de Wavin (sec. XV) căruia Vlad Dracul îi justifică importanța cuceririi cetății Giurgiului „căci... nu se află nici o piatră în această cetate care să nu fi costat pe tatăl său²⁷ <cât> un bolovan de sare”, care se scoate din stâncile din Țara Românească „cum se scoate pe aici pietrișul din carieră”²⁸.

Aceste exemple vorbesc despre exploatarea salifere organizate și aflate în autoritatea domnească, dar pentru creșterea veniturilor domniei și pentru menținerea prețului sării sub control, domnitorii au luat măsuri de supraveghere a exploatărilor „la zi” în formă populară care se practicau mai

²³ ***, *Călători străini...*, vol. VIII, 1983, p. 247.

²⁴ Erasmus Heinrich Schneider von Weismantel (1688 – 1749), în *Călători străini...*, vol. VIII, 1983, p. 324.

²⁵ ***, *Călători străini...*, vol. X/partea I, Ed. Academică, București, 2000, p. 460.

²⁶ C. C. Giurescu, *Probleme controversate în istoria română*, Ed. Albatros, București, 1977, p. 25.

²⁷ Este vorba de Mircea cel Bătrân, tatăl lui Vlad Dracul și bunicul lui Vlad Țepeș.

²⁸ ***, *Călători străini...*, vol. I, București, 1968, p. 109.

ales în munții cu sare din județele Saacu (Săcuieni), Buzău și Râmnicu Sărat. Aici se găsește sare la suprafață, sub formă de „maluri de sare”, acoperită cu un strat de 10 -15 cm de sol, iar în ruptură, sticla sării (cu o puritate de 98%) poate fi scoasă fără nicio greutate folosind unelte rudimentare: tesle, ciocane, măhuri și fârașe. Această formă extrem de simplă, exploatare de suprafață era practică dinaintea întemeierii Țării Românești (după cum atestă datele arheologice).

Locuitorii acestor zone aveau dreptul să taie sare numai pentru trebuințele casei lor în schimbul unei mici contribuții numită *sărărit* sau *sărăritul munților* percepută de sărari. La acest fapt se referea Constantin Brâncoveanu când poruncește dregătorilor săi „*să umble și să scrie sărăritul, pre la satele din județul Slam Râmnic și din județul Buzău și din județul Sac, care au obiceiul de dau sărărit pentru căci sunt ei slobozi de-și iau ei sare din munții aceia de sare de acolo*” dar numai pentru trebuința proprie²⁹. Dreptul popular de exploatare a sării se bazează pe o tradiție străveche. Acest drept îl avea în județele amintite populația sătească, chiar și țiganii, plătind în schimb dare de 44 de bani pe an. În secolul al XVIII-lea darea urcă la 66 de bani³⁰.

Știrile în legătură cu această formă de exploatare apar documentar din secolul al XVII-lea³¹, când domnia pentru ținerea sub control a prețului sării și pentru a se mări veniturile, pune sub pază *malurile de sare*.

Deseori pentru sprijinirea unor așezăminte mănăstirești domnia acordă scutiri de sărărit. Un document din 7 ianuarie 1674 de la Grigore Ghica al III-lea (1673 - 1678) scutește 15 oameni ai mănăstirii Ungureni (jud. Buzău) între altele și de sărărit și alt document din 11 mai 1687 de la Șerban Cantacuzino (1678 - 1688) iartă de sărărit mănăstirea Bradu (jud. Buzău), despre care zice *să fie pace și slobozie de sărărit, iar sărarii să se ferească de slobozie*³².

Constantin Brâncoveanu *prințul aurului*, fiind atent cu veniturile visteriei și ale domniei, a luat măsuri energice pentru strângerea sărăritului. Iată ce spune o condică de porunci din 1700: „*să se scrie sărăritul prela satele ot sud Rîmnic i ot sud Buzău i ot sud Sac, care au obiceiul de dau sărărit, pentru căci sânt ei slobozi de-și iau sare den munții aceia de sare deacolo. Deci să aibă a se scrie pre toți oamenii... au fie slujitori, au birnici, au dărăbanți, au scutelnici călări i pedestri, au popi, diiaconi, călugări au țigani sau măcar ce*

²⁹ Dinu C. Giurescu, *Țara Românească în secolele XIV-XV*, Ed. Științifică, București, 1973, p. 119-120.

³⁰ Aura Ilieș, *Exploatarea sării în Țara Românească până în secolul XVIII*, în *Studii și materiale de istorie medie*, vol. I, Ed. Academică, 1956, p. 192 – 194.

³¹ A. Cazacu, *Venitul țării și al domniei, în Viața Feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV – XVII)*, Ed. Științifică, 1957, p. 389 – 390.

³² *Ibidem*.

fel de om or fi, de nume câte (pa) bani 44”³³. Această poruncă demonstrează că dreptul popular de exploatare a sării (care se practică de la începuturile existenței umane) se baza pe o tradiție străveche și nu pe vreun privilegiu domnesc.

Începând cu secolul al XVII-lea apar primele documente care dovedesc că *toți cei scutiți* erau obligați să plătească sărăritul în unele împrejurări, cum spune aceeași condică de porunci a lui Brâncoveanu și arată motivul „*pentru că fiind în timpul al treilea an, învoirea domniei, s-au socotit să dea cu toții și ertați și neertați*”³⁴. Porunca din 1784 „*pentru malurile de sare <ot>Slam Râmnic i Buzău și Saacu, care sun a se păzi*” explică mai bine acest drept al populației „*după obicei, fiind malurile de sare ce sunt în sud Slom, Râmnic, Buzău și sud Saacu se păzesc de oamenii cămărașilor de ocne... drept aceea dăm această carte la mâna (omului) pe care l-au orânduit dumnealor cămărașii ca să fie de pază la malurile dintr-aceste județe, să poarte grije și să fie cu priveghere a nu îngădui pe nimenea să nu facă risipă și să iae sare cu carul sau cu calul, afară numai din cei ce plătesc sărăritul, care sunt știuți, însă și aceea să aibă voie a lua numai cu traista, pentru trebuințele casei lor, și cât se hrănesc cu sare dintr-acele maluri, fără bani, să iae de la dâșii mielul hârșie (blana unui miel), cașul și 6 oca de lână sau câte 5 taleri de la cine nu va avea de acelea. Dar ori pe cine va prinde furând sau carul sau cu calul, vitele toate să le iae de gloabă, iar pe oameni, după obicei, prin știrea dumnealor ispravnicilor, să-i trimiță la pedeapsea ocnei. Pentru care vă poruncesc și dumneavoastră, ispravnicilor de județe i vătafilor de plain, să fiți mână de ajutoriu orânduitului de dumnealui cămărașu, spre a putea păzi după cum se cade, să nu curgă pagubă cămării*”³⁵.

Un alt document din 17 februarie 1813 precizează că această plată în natură se lua *de la mocanii cei ce sunt cu oile, după obiceiul lor*, referire la transumanța ce se desfășura prin această zonă dinspre Transilvania spre gurile Dunării. Exploatarea populară a sării devine tot mai controlată de autorități, economia în bani și comerțul fiind în creștere, s-a născut primejdia pentru fiscul domnesc, ca acest drept popular de exploatare a sării să fie folosit cu scopuri comerciale și erau necesare măsuri de pază și control. De aici provin restricțiile, ca sarea să se ia decât cu traista, nu cu carul sau cu calul și se prevedeau pedepse foarte aspre pentru aceea care s-ar fi abătut de la poruncă.

³³ *Ibidem*.

³⁴ Documente Academia Română, mss. rom. 5389, f. 8 și Aurora Ilieș, *op. cit.*, p. 193.

³⁵ V.A. Urechii, *Istoria Românilor*, 1893, vol. I, p. 405; Doina Ciobanu, *Sarea aliment și sursă de venituri pentru locuitorii din nord-estul Munteniei, în Sargetia*, vol. XXVI/1, Deva, 1995-1996, p 419-425.

La 13 ianuarie 1830, Obșteasca Adunare emite un ordin prin care se aduce la cunoștință ispravnicilor din județe că vămile și ocnele din Principate au fost luate în arendă și era fixat prețul exploatării sării la „7 lei suta de oca la gura ocnei fiind liber să cumpere oricine”³⁶.

Măsurile numeroase luate de domni nu au împiedicat furtul de sare care era frecvent consemnat astfel într-un document din 1831, 4 august, *vătaful Plaiului Pârscov înștiința ispravnicia de Buzău despre atacul dat de locuitorii din plaiul dinspre Buzău (Bâsca Rosiliei, Beceni, Nehoiașu, Nehoiu, Valea Boului și Muscel) înarmați cu topoare și sape la Malul Sării – Înfundata și despre luarea cu forța a unei cantități mari de sare*³⁷. O mulțime de documente vorbesc despre furturile de sare: la 9 mai 1867³⁸.

Procuratura buzoiană primește *copia raportului îngrijitorului de la localitățile sărate despre furțișagurile de sare de la Bisoca, raport ce implică și locuitorii de la Vintilă-Vodă. Sesizări asemănătoare sunt cuprinse într-o mulțime de documente: 12 nov. 1868 la Bisoca, 1881 la Sărulești, 1894 la Nehoiu, 1910 la Trestia ș.a.*³⁹, aceasta întrucât scoaterea sării de calitate superioară se făcea foarte ușor.

Extinderea comerțului prin sistemul de prăvălii și, mai târziu, magazine, au redus exploatarea sării din maluri, preferându-se sarea pisată, dat fiind prețul ei destul de scăzut. În vremuri de restriște, în timpul celor două războaie mondiale, și după 1989 când locuitorii zonei au început să extindă creștera animalelor, oamenii s-au întors la vechile metode de scoatere a sării – *exploatarea populară*⁴⁰.

În spațiul buzoian s-a practicat exploatare în formă populară:

- a malurilor cu sare⁴¹ (printr-o simplă îndepărtare a stratului de pământ de la suprafață și folosind unelte comune – târnăcop, casma, sapă, lopată, mături, ș.a.);

- a izvoarelor sărate⁴² (murătorilor), izvoare dulci care străbat straturile de sare;

³⁶ Arhivele Statului filiala Buzău, *Documente privind exploatarea sării în Țara Românească, 1800-1850*, doc. 353, p. 487.

³⁷ Idem.

³⁸ Arhivele Statului filiala Buzău, dosar 221/1867.

³⁹ Doina Ciobanu, *op. cit.*, în *Sargetia*, p. 424; Liviu Drăgănescu, *op. cit.*, în *Revista Sării*, nr. 1/2005, p. 73-83.

⁴⁰ Doina Ciobanu, *op. cit.*, *Sargetia*, p. 424 – 425.

⁴¹ Doina Ciobanu, *Catalogul izvoarelor sărate din județul Buzău (studiu etno-arheologic)*, în *Mousaios*, vol. XV, 2010, p. 377-384; **Malul de la Pleși (sat); Malul cu sare - Pietraru (sat); Malul de la Săreni (sat); Malul cu sare de la Viperești (sat); Malul cu sare de la Budești (sat); Malul cu sare de la Crâng – Muscel (sat); Malul cu sare de la Glod (sat); Malul cu sare de la Ursoaia (sat); Malurile cu sare de la Lopătari; Malurile cu sare din Mânzălești; Malurile cu sare din Bisoca - Sări.**

- ⁴² **Idem. Izvorul de la Sări (sat)** (N - 45°31407, E - 026°44878, Alt. - 538 m, 06.08.2009). Izvorul trece printre malurile de sare care sunt din abundență în această zonă. Zona Sări (N- 45°31812, E - 026°44860, Alt. - 494 m, 21.09.2009), com. Bisoca este situată pe maluri de sare. Pârâul Sări străbate o vale ce strужеște munții de sare. Sarea este exploatată și astăzi ca în vremurile îndepărtate. Informator Marian Rotaru (30 ani în 2009).
- Izvorul 1 (Bisoca sat)** (N - 45°32806, E 026°40583, Alt. - 897 m, 06.08.2009), de la marginea pădurii din fața Campusului Sf. Sava.
- Izvorul 2** (numit de noi) (N - 45 °32632, E - 026 °40352, Alt. - 848 m, 06.08.2009) (**Bisoca sat**) se alimentează din aceeași zonă sărată ca și cel marcat cu numărul 1 și este plasat mai la vest. Împreună satisfac necesitățile de apă sărată ale zonei .
- Izvorul de la Recea (sat)** (N - 45°32248, E - 026°39650, Alt. - 637 m, 21.09.2009). Are debit variabil în concordanță cu precipitațiile de peste an. Informator Adrian Roșu (31 ani în 2009).
- Izvorul de la Lacuri (sat)** (N - 45°33361, E - 026 °41008, Alt. - 730 m, 21.09.2009). Este situat pe proprietatea lui Borș Gheorghe. Morteci Ion (70 ani în 2009) ne informează că este saramura tuturor „apa și sarea sunt ale tuturor”.
- Valea Părului (sat)** (N - 45°23405, E - 026°28485, Alt. - 346 m, 19.08.2009), „la stâna Leului” se găsește o murătoare cu apă „nu prea tare” (salinitate scăzută).
- Fișici (sat)** (N - 45°24253, E - 026°27869, Alt. 460 m, 25.08.2009). În nordul satului, „la băi” sunt mai multe izvoare care au fost amenajate și exploatate organizat în perioada interbelică și în anii '70 - '80 ai secolului XX. Apele lor se scurg în Sărățel care trece și prin satul Pinu.
- Pinu (cătun)** (N - 45°24156, E - 026°29389, Alt. - 582 m, 19.08.2009). Murătoarea se găsește pe malul pârâului al cărui curs trece prin sare. Aici exploatarea directă a sării geme este foarte ușoară. Înainte de revoluție, în anii comunismului s-a scos sare cu buldozerul.
- Izvorul din Izlaz (sat Scăeni)** (N - 45°22969, E - 026°26804, Alt. - 528 m, 19.08.2009) are salinitate foarte mare și este exploatat de locuitorii multor sate ale comunelor Bozioru și Cozieni. Solicitățile au crescut mult după 1990, de când sarea „nu-i bună” (întrucât „sarea nu mai ține murăturile”), ne spune d-na Constantin Elena (88 ani în 2009), iar acum oamenii „iau apă cu butoaiele și o duc departe”.
- Izvorul Murătoarea (sat Cănești)** (N - 45 °23652, E - 026 °36348, Alt. - 308 m, 26.08.2009). Izvorul se găsește în mijlocul satului. Apa este folosită la preparatul mâncării, la murături, la adăpatul vitelor după ce mănâncă fân, mai ales iarna. La aproximativ 100 m de izvorul sărat se găsește izvorul cu apă de leac ce conține mult oxid de fier și sare. Apa încălzită este folosită pentru băile împotriva durerilor de picioare și răcelilor. Informator Moș Neaga (70 ani în 2009).
- Izvorul de la Negoșina (sat)** (N - 45 °22294, E - 026 °36823, Alt. - 449 m, 15.09.2009). Se găsește în aval de malul de sare (N - 45 °22279, E - 026 °36696, Alt. - 475 m, 15.09.2009). Informator Răican Marinela (37 ani în 2009)
- Izvorul Chilii** (N - 45 °25442, E - 026 °35682, Alt. - 347 m, 26.08.2009). Izvorul se află pe drumul ce leagă satul Chilii de comuna Cănești, pe Valea Seacă. Apa este folosită la murături și în tratamentele împotriva reumatismului. Informator Niță Maria (65 ani în 2009).
- Budești (sat)** (N - 45 °27689, E - 026 °32463, Alt. - 565 m, 26.08.2009). Izvorul are debit în sezonul ploios și izvorăște direct din malul sărat. Aspectul malului sărat este impresionant, sarea găsindu-se la suprafață. Mulți locuitori, dintre care câțiva întâlniți de noi, luau sare, curățând pietrele din jurul malului de sare.
- Izvorul de la Goșa** (N - 45°21597, E - 026°24587, Alt. - 493 m, 27.08.2009). Murătoarea se găsește pe un pârâu ce străbate Valea Goșa. Murătoarea cu o salinitate foarte mare este exploatată de locuitorii din Colți și este învecinată cu satele Sibiciu de Sus și Jos și Pănătău.
- Izvorul din malul de la Trestia - Pietraru (sat)** (N - 45°18027, E - 45°29158, Alt. - 274 m, 22.09.2009) se găsește și se exploatează și astăzi sare într-o formă populară. În cercetările anterioare în zonă am întâlnit grupuri de rromi, din aceeași familie, care folosind unelte obișnuite - sape, cazmale, topoare, târnăcoape, lopeți și roabe, scoteau într-o zi o căruță de bulgări pe care o vindeau în ziua următoare în satele din câmpie (Gherăseni - pentru 800.000 lei în 2001). Informator Ciaușu Emil din Gherăseni.

Izvorul din malul cu sare - Pietraru (sat) (N - 45°18027, E - 45°29158, Alt. - 274 m, 22.09.2009) cunoscut în spațiul buzoian sub numele de **Sarea lui Buzău**. Aici exploatarea este continuă.

Izvorul Punga (sat) (N - 45°18007, E - 026°27096, Alt. - 527 m, 29.07.2009) se află pe pârâul Punga, în satul cu același nume. Izvorul este cunoscut de locuitorii satului, dar și de cei din satele vecine: Muscel, Cozieni, Colteni, Trestia, Pietraru, ș.a.

Izvorul Vâna Rece (N - 45°20711, E - 026°31858, Alt. - 364 m, 17.08.2009). Se găsește la marginea pădurii, în apropierea cătunului cu același nume. Are o salinitate mare și debit variabil, în funcție de precipitații. Informator Panaite Cozmin (50 ani în 2009).

Izvorul Tulburea (N - 45°19967, E - 026°28561, Alt. - 274 m, 17.08.2009) se varsă în pârâul cu același nume, formând o „bâlcă” (groapă cu apă) de leac cu salinitate scăzută. Apa este folosită pentru băi în cazul răcelilor și durerilor de picioare. Informatoarea noastră Georgiana Haidiu (10 ani în 2009) ne-a spus că mama ei îi face baie cu „apă tulbure” când răcește.

Com. Mânzălești. Localitatea este vestită pentru zăcămintul de sare care a creat aici peisaje de o rară frumusețe. Bogăția sării este vizibilă la orice pas. Malurile de sare sunt străbătute de numeroase izvoare, iar folosirea saramurii sau scoaterea sării cu unelte comune din gospodărie este un fenomen frecvent și cunoscut tuturor locuitorilor și rudelor acestora. În timpul cercetărilor noastre de teren am întâlnit persoane care scoatau sare pentru hrana vitelor din gospodărie sau pentru vânzare. Erau și persoane venite din Dobrogea cu camioanele pentru a scoate sarea necesară animalelor de la stână. De asemenea, am întâlnit întreprinzători industriali care luau apă sărată cu cisterna urmând să fie folosită la preparatul brânzeturilor (de la Constanța) și alții pentru prepararea peștelui (de la Tulcea).

Izvorul cu saramură de la Jgheabu (sat) (N - 45°31522, E - 026°38259, Alt. - 458 m, 06.08.2009), are debitul variabil în funcție de precipitații. Este localizat pe gârlă (Jgheabu - „la Magazin”).

Izvorul din Pârâul Sărat - Mânzălești (sat) (N - 45°20703, E - 026°31856, Alt. - 470 m, 18.08.2009) este situat în centrul satului și este intens folosit. Informator Beșliu Valeriu (51 ani în 2009). Debitul este de aproximativ 1 m³/oră. Aici am întâlnit vehicule cu cisterne de la Tulcea, Constanța și Buzău dotate cu furtun pentru încărcatul apei.

Izvorul de la Săreni (sat) (N - 45°29123, E - 026°36970, Alt. - 401 m, 26.08.2009) - situat pe drumul dintre Meledic și Săreni, ce vine din faimoasele maluri de sare. Are cursul schimbător și debitul variabil în funcție de modificările tectonice frecvente în stratul de sare și în funcție de precipitații.

Izvorul de la Buștea (cătun), „La Saramură” (N - 45°31042, E - 026°36029, Alt. - 665 m, 18.08.2009). Apa sărată și sarea albă (husca) curățată de pe pietrele din izvor sunt folosite „la mâncare” și la adăpatul animalelor după cum aflăm de la ghidul nostru Răzvan Vasile Danciu (9 ani în 2009).

Izvorul Buștea (în cătun) „La Izvor” (N - 45°31139, E - 026°35830, Alt. - 723 m, 18.08.2009). Un izvor cu „apă bună” și cu un conținut sporit de oxizi de fier, ceea ce îi dă culoarea roșiatică. Este principala sursă de alimentare cu apă a locuitorilor.

Com. Monteoru. Localitatea, devenită celebră datorită descoperirilor din epoca bronzului și necropolelor slave este așezată într-o vale înconjurată de dealuri împădurite în adâncurile cărora se găsesc sare și nenumărate minerale care, străbătute de izvoare, ies la suprafață devenind surse de sănătate. În apropiere se găsește o mină de petrol. Cunoscute din vremuri imemorabile, în secolul al XIX-lea, Grigore Monteoru a organizat aici o stațiune de tratament și agrement. Pe ambele versante ale dealului se găsesc izvoare cunoscute și exploatare.

Izvorul Băi (N - 45°08969, E - 026°37.393, Alt. - 176 m, 23.07.2009). Se găsește în zona centrală și actualmente este administrat și exploatat de mai multe firme particulare, prin ștranduri și tratamente balneare.

Izvorul nr. 4 (N - 45°08.976, E - 026°37.857, Alt. - 178 m, 23.07.2009). Se află pe strada centrală, iar apa este folosită în tratamentul suferințelor pentru stomac, datorită conținutului alcalin. (Informator d-na Marcela Marin).

Izvoarele de pe Culmea Nămolului (E - 45°08.988, E - 026°37.389, Alt. - 246 m, 23.07.2009). Sunt două izvoare neamenajate care formează și mici gropi cu „nămol negru pentru sănătate”. Vin aici persoane și din alte localități care își aplică tratamentul cu regularitate, an de an, și apreciază rezultatele.

Com. Năeni. Localitate cunoscută pentru descoperirile epocii bronzului (cultura Monteoru – necropole săpate în stâncă de piatră – pe dealul Colana) și a așezării Monteoru (Ic 4₁, Ic 4₂), analoge cu cultura Schneckenberg, precum și cercetările din așezarea La Tene, complexe sec. IV d. Hr. În apropierea acestora, între Năeni și Vispești, pe valea pârâului Vârf se pot vedea, iar în anii ploioși și exploata, sărături și urme de izvoare sărate.

Vispești I (sat) (N - 45°06'119, E - 026°29'938, Alt. - 363 m, 29.09.2009).

Vispești II (sat) (N - 45°06'097, E - 026°30'186, Alt. - 325 m, 29.09.2009). Informator Petrișor Marius (29 ani în 2009) din Vispești.

Izvorul Odăile (sat), „La Murătoare” (N - 45°23'632, E - 026°03'2631, Alt. - 456 m, 17.08.2009). Izvorul cu un debit mare se scurge în pârâul cu același nume ce străbate o vale lungă și se varsă în pârâul Bălâneasa, în dreptul localității Zăpodia. Salinitatea fiind foarte mare, apa este sărată până la vărsare în pârâul Bălâneasa. Locuitorii din toată comuna vin aici să ia apă pentru muratul verzii, a pătlăgelelor, pentru preparatul brânzei și săratul câinii de porc. Informator Tănase Pompiliu (78 ani în 2009). „În ultimii ani utilizarea acestei ape este mai intensă ca acum 10 - 15 ani, pentru că astăzi sarea de la magazin nu mai este bună și se strică murăturile, iar laptele nu se mai încheagă”.

Izvorul de la Crâng - Muscel (sat) (N - 45°01'9200, E - 026°01'9639, Alt. - 384 m, 24.07.2009). Izvorul se găsește în mijlocul izlazului satului, iar accesul se face pe un drum - cărare neamenajat. Pentru a-l feri de „spurcarea” animalelor duse la păscut sau sălbatice, spațiul izvorului este încercuit cu măracini. Este cunoscut și a fost folosit de locuitorii din satele și cătunele înconjurătoare. În vremea războiului, locuitorii din Cătina și Calvini veneau aici după apă sărată. Informatori Ciobanu Șerban (80 ani în 1994), Dobrică Dumitru (77 ani în 2009).

Murătoarea de la Malul Alb (sat Muscel) (N - 45°01'9960, E - 026°01'8281, Alt. - 393m, 15.09.2009) Situată pe pârâul cu același nume, a dispărut după inundațiile din vara lui 2005. Locuitorii acestui cătun se aprovizionează acum cu apă sărată de la Valea Muscel. Apa sărată era folosită la adăpatul vitelor și la opăritul prunelor roșii pentru iarnă (folosite la acritul ciorbei). Informator Dobrică Maria (74 ani în 2009).

Com. Pietroasele. Localitatea atât de cunoscută nu are astăzi pe teritoriul ei nici un izvor sărat sau săratură. Bătrânii știu însă că pe malul gârlei Dara, în localitatea cu același nume, în grădina din vechea gospodărie a familiei Tănase și Tudora Zăinescu era un izvor sărat cu nămol de leac. În timpul forărilor recent efectuate pe culmea Dării (situată în nord-vestul satului și la sud de Gruiu Dării) pentru scoaterea apei necesare umplerii bazinelor de aprovizionare a comunei s-au găsit straturi de sare. Fenomenul de secetă, binecunoscut că domină zona subcarpatică de peste zece ani, a dus la coborârea pânzei freatice și dispariția și secătuirea multor izvoare din acest spațiu.

Izvorul de la Lunca Frumoasă (sat) (N - 45°18'501, E - 026°30'996, Alt. - 230 m, 22.09.2009). Murătoarea se află pe malul pârâului Rotarea (afluent al Bălânesei). Apa murătorii este folosită de locuitorii satelor învecinate. Informator Calea Constantin (36 ani în 2009).

Com. Scorțoasa. Teritoriul comunei este în mare parte acoperit de sărături.

Izvorul din Beciu (sat) (N - 45°22'718, E - 026°42'723, Alt. - 265 m, 15.09.2009). Fântâna Sărată se scurge în Pârâul Păclele care se formează din Fierbători - zona Păcle (N - 45°23'129, E - 026°42'957, Alt. - 327 m, 15.09.2009). Apa din fântâna sărată este folosită la murături. Pentru durerea de picioare (reumatism) se folosește „spirangul” - noroiul care vine din fierbători - lava din vulcanii noroiși care se găsesc mai sus pe Pârâu. Informator Măracine Luminița (56 ani în 2009).

Izvorul Glod (sat) (N - 45°08'407, E - 026°02'6376, Alt. - 270 m, 24.07.2009). Pe o muchie, la marginea pădurii comunei, situată pe granița dintre satele Valea Caprei (com. Tisău) și Glod (com. Lapoș) și la granița dintre județele Buzău și Prahova - se află un izvor cu 4 guri, având salinitate foarte mare. Din spațiul sărături se colectează bucăți de sare depuse pe pietrele din izvor. Sarea foarte curată și „sărată” se folosește la pregătirea hranei de fiecare zi. Știrile le-am aflat de la moș Nae (78 ani în 2009) din Glod. Exploatarea sării se făcea aici dintotdeauna, uneori „mai ales în timpul războiului oamenii veneau cu butoaiele pe căruțe din toate părțile”. Aceste izvoare se găsesc în spatele dealului Năeni, nu departe de Istrița - Pietroasele și de Slon (de fapt se pot controla vizual). În aceste puncte se găsesc situri arheologice, deja cercetate.

Izvorul Puturoasa (satul Muscelul Țigan) (N - 45°01'7158, E - 026°02'6131, Alt. - 459 m, 29.07.2009). Foarte cunoscut pentru calitățile tămăduitoare „apă puturoasă și de leac” are un conținut

- a sărăturilor care acoperă o mare parte din Câmpia Buzăului, zonă în care a curs de-a lungul istoriei Călmățuiul, izvorât din dealurile Monteorului.

În anii '90 după ce controlul asupra exploatarei solului în zona saliferă a Buzăului a scăzut, locuitorii din localități ca: Viperești, Lopătari, Mânzălești, Bisoca, Sări au trecut la exploatarea sezonieră, „după necesități”, a sării aflată la suprafață.

În vara anului 2008, în satul Băltăgari, Bisoca funcționa o mină unde se exploatează sare în mod organizat. Mina este localizată la: *Altitudine – 585 m, Latitudine N - 45°52'454, Longitudine E - 26°74'869*, pe panta dealului Băltăgari. Săpătorul Dragomirel Dobroiu (35 ani) era principalul coordonator al activității. Se căuta sare „spumă” (sare albă) la care se ajungea printr-un canal vertical de 10 – 12 m adâncime cu un diametru de aproximativ 1 m, întărit pe lateral cu lemne și nuiele, coborârea se făcea pe scândurile verticale de pe perete. Jos era o galerie dezordonată, care urma filonul de sare albă („spumă” cum o numea săpătorul). Galeria avea un diametru variabil între 2 – 4 m, având și gropi laterale. Ocna avea o singură „gură” (intrare). Iluminatul era electric printr-un fir rudimentar adus de la casa lui Dragomirel care se găsea la 40 – 70 metri de gura ocnei.

Uneltele folosite erau rudimentare – ciocane, baroase, târnăcoape, lopeți, fărâșe, pene, sticuri făcute la fierarul din Chiojdeni, com. Vintileasca, jud. Vrancea. Ridicatul sării se făcea cu ajutorul unui scripete montat la intrare care ridica sacii. Solicitanții veneau însoțiți de ajutoare care ridicau sacii și-i transportau la căruță. Săpatul se făcea după solicitări. Solicitanții erau în general țiganii din Sări – Bisoca sau din satele vecine, care vindeau sarea la târgurile din zona Râmnicului Sărat și Focșani, micilor crescători de animale. Săpatul se făcea până obosea săpătorul. Solicitățile erau sezoniere, după necesități: toamna pentru murături și iarna pentru pregătirea cărnii la Crăciun și

mare de bioxid de sulf și sare. Localnicii și rudele lor din alte localități l-au folosit și-l folosesc în tratamentul reumatismului, bolilor de piele, hemoroizilor, mătreaței și a afecțiunilor genitale. Uneori s-au amenajat băi în butoaie și căzi, cu rezultate foarte bune. În vremurile grele – războiul sau „până să se aranjeze drumul”, se scotea și sare prin fierberea și evaporarea apei. Informator Teodorescu Ștefana (82 de ani în 2009). Se folosește curent la prepararea mâncării „după ce stă câteva zile la aerisit afară, într-o găleată fără capac”. „Două linguri ajung la o mămăligă” – ne spune d-na Ștefana.

Izvorul Ursoaia 1 (N - 45^o14840, E - 026^o29915, Alt. - 232 m, 29.07.2009)

Izvorul Ursoaia 2 (N - 45^o14877, E - 026^o29949, Alt. - 216 m, 29.07.2009)

Izvorul Ursoaia 3 (N - 45^o14953, E - 026^o29960, Alt. - 213 m, 29.07.2009). Probabil aparține de satul Pălici, com. Pârscov. Apa se scurge direct în râul Buzău. Deși astăzi sunt secate, au avut și au mari variații de debit. peste an creând adesea alunecări de pământ în spațiile pe care le acoperă. În apropierea lor se află situl Ursoaia.

hrana animalelor în grajduri. Prețul sării la gura ocnei era de 20 lei pe sac pentru săpător, iar la desfacere 30 lei pe sac.

Nu exista nici o măsură de apărare, iar săpatul se făcea „pân’ dau de pământ”, apoi schimbau direcția de săpare în funcție de filon. Ocna a funcționat 2 ani. În anii '90 a mai fost aici o ocna dar s-a prăbușit, „s-a ocnit”.

Actuala ocna provoacă modificări exterioare ale solului foarte vizibile, modificări pe care le-am constatat noi în perioada 26 iunie 2008 – 1 septembrie 2008, când a apărut o groapă în platoul din fața intrării în ocna. Faptul nu a impresionat pe lucrători.

Descrierea celor două forme de exploatare primitivă a sării în secolele XX – XXI reprezintă un model foarte fidel al „sărării” și chiar un experiment de extracție a sării în epoci istorice mai puțin cunoscute și sărace în date⁴³. Sfârlacul (sarea cu pământ) este folosită la săratul apei din jgheburile pentru vite – această metodă este practică mai ales de neputincioși (bătrâni și bolnavi) (informator Vasile Stan – 72 ani).

Exploatarea apelor din murători, izvoare sărate

Apa din murători este folosită pentru prepararea murăturilor (pătlăgele, varză, fructe) pentru iarnă; pentru prepararea brânzei, pentru săratul cărnii sau pentru prepararea hranei zilnice. În fiecare localitate există rețete precise de folosire a apei sărate în funcție de salinitate. De exemplu la:

- Beciu (com. Scorțoasa) – izvorul se găsește în mijlocul satului, raportul este – o găleată de saramură la 2 găleți de apă dulce – pentru muratul verzii și pentru murături (informator Nicolae Manea – 73 ani);
- Chilii (com. Chilii) – groapa se găsește la 250 m de sat lângă șosea – raportul este o găleată cu saramură la o găleată cu apă dulce la murături și varză „după gust” (informator Răduță Dumitru – 55 ani și Bălan Stana – 62 ani);
- Muscel (com. Pătârlagele) pentru prepararea murăturilor raportul este de 2 la 3. Pentru prepararea cărnii la Crăciun se folosește numai saramură și sunt necesare 3 – 4 zile de păstrare a cărnii în saramură (informator Dumitru Victor – 68 ani);
- Malul Alb (com. Pătârlagele), pentru murături și varză se folosește raportul de 1 la 6, iar pentru săratul cărnii o zi de ținut la saramură este suficient (informator Dumitru Victor – 68 ani).

„Apa de leac” care se găsește în gropile urât mirositoare ce nu scad niciodată – are un procent mare de sare, sulf și oxizi de fier. Efectul ei

⁴³ Doina Ciobanu, *Traditional Methods of Salt Mining in Buzău County, Romania in the 21st Century in Archaeology and Anthropology of Salt: A Diachronic Approach*, B.A.R. International Series 20198, 2011, p. 35-36; Doina Ciobanu, *op. cit.*, în *Revista Sării*, nr. 5/2009, Slănic Prahova, p. 5-8.

terapeutic este binecunoscut și practicat din vechime. Tratamentul constă în băi cu apă caldă sau rece având efect asupra reumatismului, rănilor deschise, cicatricelor, hemoroizilor, ulcerății, mătreată ș.a.. În afara localnicilor tratamentul (în general de 2 săptămâni), este făcut și de rudele, prietenii și persoanele care în timp s-au convins de eficacitatea lui (informator Mitoc Dumitra – 61 ani, com. Muscel și Nica Dumitru – 57 ani, com. Colți). Condițiile rudimentare în care se practică băile (în căzi sau butoaie), distanța mare de localitate a acestor gropi, apoi depărtarea de oraș și șosele, fac ca folosirea apei de leac să fie puțin cunoscută, iar tratamentul să rămână într-o formă rudimentară⁴⁴.

S-au practicat și se practică băile în apă sărată încălzită la soare. Apa se strânge într-o dejă (cadă din doage), iar cei care sufereau de inflamații articulare, reumatism sau boli de piele se scufundau în apă câteva minute (10 – 15 min.), se uscau la soare. Și astăzi în Monteoru și Muscelul Țigan (Buzău) se practică acest tratament. De cele mai multe ori, suferinzii își ung corpul cu apă sărată sau cu nămol sărat – care se găsește la Monteoru și se usucă la soare.

Locuitorii zonelor cu multă sare și izvoare sărate⁴⁵ în perioada de vară își prepară soluții saline (2 – 3 pumni de sare la o găleată de apă), își ung picioarele și brațele și pleacă la muncă.

Gargara cu apă sărată pentru gură și gât, precum și spălăturile nazale sunt obișnuite în lumea satelor⁴⁶. Frecatul dinților și gingiilor cu sare (aplicată pe deget sau pe periută) este un obicei vechi și sănătos cu rezultate incontestabile.

Rolul pe care îl are în menținerea echilibrului organismului - ajută la acumularea de energie, susține reducerea acidității din organism, aport de minerale, conținutul de iod (sarea masivă), reducerea infecțiilor miceliene din organism, ajută la combaterea paraziților interni ș.a.

Sarea este folosită și în tratamentele medicale. În primul rând clorura de sodiu, adică sarea de bucătărie, este utilizată pentru prepararea unor perfuzii (soluții saline). „În timpul celui de-al doilea război mondial nu puține au fost cazurile în care medicii din marina militară, au folosit apa de mare pentru perfuzii atunci când viața pacienților era pusă în pericol în urma unor pierderi masive de sânge.

Ca embrion abia conceput, fiecare dintre noi a plutit și și-a început dezvoltarea în „mediul primar”, sărat al lichidului amniotic. Amintirea acestei

⁴⁴ Doina Ciobanu. *Sarea din nord-vestul Munteniei*, în *Sargetia*, XXVI/1, 1995 – 1996, p. 424-425.

⁴⁵ Doina Ciobanu, *Catalogul izvoarelor sărate din județul Buzău (studiu etno-arheologic)*, în *Mousaios*, vol. XV, Buzău, 2010, p. 377.

⁴⁶ Informatori: Maria Ciobanu (Pietroasele), Panait Cosmin (Cozieni), Constantin Elena (Săseni), Răican Marinela (Negoșina), Marcela Marin (Monteoru), Gh. Stemate și A. Stemate (Mânzălești).

stări de siguranță și ocrotire este adânc ancorată în psihicul nostru, așa încât baia în apă caldă, sărată „aduce alinare și vindecă atât sufletul, cât și trupul”⁴⁷.

În tratamentele respiratorii, reumatice, inflamatorii, dezintoxicare ș.a. sunt binecunoscute recomandările de băi sărate, împachetări cu nămoluri sărate și curele saline care se practică astăzi în mai toate vechile „ocne de sare” din spațiul românesc.

Obiceiul străvechi de a arunca sare peste plita încinsă, seara, înainte de culcare, ca și păstrarea sării sau a drobului de sare (din poveștile lui Ion Creangă) pe sobă avea efect pozitiv asupra respirației, dar și de alungare a spiritelor „rele întunecate ale nopții”⁴⁸.

Pentru efectul ei purificator, sarea a fost și este element de tratament a unor boli psihice; este folosită în descântecele populare (atât pentru oameni, cât și pentru animale).

Consemnat a fi folosită ca ofrandă în cultul morților încă din secolele IV-V⁴⁹, sarea este folosită și astăzi în oficierea unor servicii religioase, ceremoniile creștine⁵⁰. De-a lungul secolelor, sarea a dobândit valoare de „simbol al forței, al trăinicieii și purificării, exprimate atât de sugestiv în sintagma creștină „sarea pământului, sarea botuzului și sarea apei binecuvântate”. Sarea trebuie să însoțească darul de mâncare făcut *celor dispăruți*; în calitate de *legământ ea trebuie să fie conținută în orice ofrandă*⁵¹. „Toate darurile tale de mâncare să le însoțești cu sare”⁵².

Nu este de neglijat aspectul turistic, vizitarea munților de sare de la Mânzălești, Lopătari (Buzău), Slănic – Prahova, Sări – Vrancea ș.a., ca și a salinelor (Slănic Prahova, Ocnele Mari, Slănic Moldova, Cacica, Praid, Turda și Dej) ambientate astăzi cu statui, grupuri statuare, expoziții tematice, biserici – catedrale, săli de joacă etc. oferă relaxare, odihnă și frumusețe, toate acestea fiind dătătoare de sănătate⁵³.

⁴⁷ Irene Dalichow, *op. cit.*, p. 8.

⁴⁸ Informatori: Filica Frățilă și Ioana Olteanu (Pietroasele).

⁴⁹ Ligia Bârzu, *Continuitatea populației autohtone în Transilvania în secolele IV – V*, București, 1973, p. 21.

⁵⁰ D. Vitcu, *Istoria salinelor Moldovei în epoca modernă*, Iași, 1987, p. 19.

⁵¹ Jean Chevalier, Alain Gherbrant, *Dicționar de simboluri*, București, 1995, p. 190.

⁵² ***, *Biblia – Noul Testament*, Evanghelia după Matei, Leviticul 2/13.

⁵³ C. Stoica, I. Gherase, *Sarea și sărurile de potasiu și magneziu din România*, Ed. Tehnică, București, 1981, p. 144; Doina Ciobanu, *Sarea ca mijloc terapeutic (leacuri)*, în *Revista Sării*, nr. 7-8/2012-2013, Slănic Prahova, p. 13-15.

Prestigiul și mitologia sării au devenit mai complexe și au determinat utilizarea sării în numeroase situații. Fiind un element esențial al existenței este și un simbol foarte prezent în mitologia tuturor popoarelor⁵⁴.

Simbolismul sării rezultă din:

1. faptul că această substanță este extrasă prin evaporarea din apa mării, fiind „un foc eliberat din ape – chintesență și opoziție deopotrivă”⁵⁵; și invers, grăuntele de sare amestecat cu apa și topit în ea este un simbol al resorbției eului în Sinele universal;
2. sarea este un conservat;
3. sarea este un distrugător prin coroziune.

De aceea simbolul său se aplică atât transiterii legilor fizice, cât și celor a transiterii morale și spirituale.

Pentru a înțelege mitologia sării în spațiul românesc, pornim analizând citatele biblice, deși tradiția este mai veche - Homer a afirmat „*caracterul divin al sării care era folosită în cadrul sacrificiilor*”.

Ucenicii lui Hristos sunt numiți „*sare a pământului și a înțelepciunii*” (Matei 5:13) și „*semnul legământului lui Dumnezeu*” (Leviticul 2/13) sunt fără îndoială puterea și gustul acestui pământ, dar și pavază împotriva degradării.

Condiment esențial și necesar, fiziologic, pentru hrană, alimentul sare este evocat în liturghia botezului, „*sare a înțelepciunii*”⁵⁶. Prin această formulă

⁵⁴ Exemple: Sarea este un important element al ritualului ebraic. Orice victimă trebuie sfințită cu sare.

La japonezi sarea este considerată un puternic purificator, mai ales în apa de mare. În cea mai veche carte șintoistă – japoneză, Kajiki, sarea își poate afla originea mitologică – Marele Kami. Inonkino – Mikoto, întinat de faptul că dorise să-și revadă soția aflată în Infern s-a dus să se purifice prin abluțiune în apa mării din mica strămoare Tachibana, aflată în insula Kyushu. Campionii de sumo – luptă japoneză tradițională – risipesc sare pe ring înaintea luptelor în semn purificator și lupta se desfășoară în spiritul loialității.

La greci, ca și la evrei și arabi, sarea este un simbol al prieteniei, al ospitalității (pentru care este împărțită) și al cuvântului dat (pentru că savoarea ei este indestructibilă). Consumarea colectivă a sării are uneori valoarea unei împărțășanii, a unei legături de frăție. Sarea, ca și pâinea, se împarte.

Încă din Antichitate sării îi era atribuit un caracter divin. În China și Mexicul Precolumbian existau zeități ale sării (D. Monah, în *Sarea de la prezent la trecut*, Piatra Neamț, 2008, p. 117 - 131).

La romani, ca și la greci, sarea nu lipsea din ofranda oferită zeilor (Mola Salsa – pâine de sare oferită de romani).

⁵⁵ Jean Chevalier, Aliain Gheerbrant, *Simboluri*, vol. 3, Ed. Artemis, București, 1995, p. 190, 195.

⁵⁶ În Evanghelia Botezului, în rit catolic din Liturghia Romană, anexa II/3, se spune: „Dumnezeule Atotputernic la porunca ta, profetul Eliseu a aruncat sare în apele nesănătoase și ele au devenit binecuvântătoare”.

ea este un simbol al hranei spirituale. Această hrană spirituală nu lipsește la nici un eveniment major din viața oamenilor spațiului românesc și nu numai.

O sursă importantă în descifrarea simbolisticii sării o găsim în Biblie, în Vechiul Testament (Leviticul 2/13) „*Toate darurile tale din mâncare să le sărezi cu sare, să nu lași să lipsească niciodată de pe darurile tale de mâncare, sarea, care este semnul legământului Dumnezeuului tău, la toate darurile tale de mâncare să aduci sare*”. Aceste învățături creștine se regăsesc în tradiții, cu semnificația mult schimbată și de multe ori aplicată fără să se mai cunoască adevăratul sens.

Ritualurile privind folosirea sării în practicile legate de noii născuți, consemnate de populațiile arhaice tradiționale (vezi studiul lui Dan Monah⁵⁷, 2008) au origini foarte îndepărtate coborând din preistorie. Medicul grec Soranos din Efes (sec. II d. Hr.)⁵⁸ în cartea sa *Bolile femeilor* descrie tratamentul aplicat noilor născuți „*se va lua sare fină, pulverulentă...și se va presăra nou-născutului evitând ochii și gura... După ce copilul a fost presărat cu sare și scăldat, să fie înfășat*”. Soranos practica medicina la Roma, iar prescripțiile sale reflectă o practică veche folosită și răspândită în Orientul Apropiat și în Grecia. În Biblie se găsesc mai multe referiri la sare, uneori în sens metaforic sau în descrierea unor ritualuri, ne referim la versetul lui Iezechiel 16/4 din Vechiul Testament, în care Domnul Dumnezeu îi spune fiicei Ierusalimului „*La nașterea ta, în ziua în care te-ai născut, nu ți s-a tăiat buricul și cu apă n-ai fost spălată pentru curățenie și cu sare nu ai fost sărată, nici în scutece înfășată*”. Nesăvârșirea acestui ritual era considerat o nenorocire. Practica descrisă și recomandată are implicații medicale, dar și rituale. Presărarea noului născut cu sare constituie un tratament preventiv împotriva infecțiilor⁵⁹.

„Cu adâncă umilință, Te rugăm, binecuvântează această sare pe care Tu ai creat-o și poruncește ca oriunde se va stropi cu apă în care s-a pus sare binecuvântată să fie alungate toate uneltirile Celui Rău, iar prezența Duhului Tău Sfânt să ne ocrotească neîncetat, prin Hristos, Domnul nostru”.

Evangelhia Botezului în rit catolic, înainte de reforma din 1969, cuprindea mai multe practici privind folosirea sării în oficierea botezului. Pastorul punea un grăunte de sare în gura copilului spunând „... primește sarea înțelepciunii, să te ajute să obții iertarea pentru a ajunge la viața eternă” (știre de la Pastorul Dănuț Doboș, Biserica Catolică din Buzău și vezi, Curcă R. G., 2007, *La halothérapie – textes antiques et pratiques actuelles dans la Roumanie Orientale*, în D. Monah, Gh. Dumitroaia, O. Weller et J. Chapman (Eds.), *L'exploitation du sel à travers le temps*, BMA, XVIII; Piatra-Neamț, p. 259-269).

⁵⁷ Dan Monah, *O confirmare etnografică a versetului lui Iezechiel 16/4*, în *Sarea de la prezent la trecut*, Piatra Neamț, 2008, p. 117 – 131.

⁵⁸ Saranos D’Ephese, *Maladies des femmes* (Text établi, traduit et commenté par Paul Burguière, Daniele Gourenitch Yves Malinas), tome II, Paris, 1990.

⁵⁹ ***, *Sarea de la prezent la trecut*, Piatra Neamț, 2008, p. 117 – 131.

Reminescențe ale acestor practici se mai găsesc în Subcarpații Buzăului, bătrâna Anica, zis „Creața” (81 ani/2007) de la Lacuri, com. Odăile, fostă moașă, își amintește că „înainte când se năștea acasă, ea ștergea pruncul (după ce-i tăia buricul) cu apă sărată, apoi ... îl înfășa”. Mai mult, folosea cam același procedeu și pentru viței nou născuți, că „se pricepea la vindecăt vite și oameni”. Această procedură are nu numai un rol de tratament, dar și unul „magic”, pe care bătrâna Anica nu și-l mai amintea deși era principalul personaj al ritualurilor legate de viața copiilor pe care-i moșise, până când aceștia împlineau 7 ani, la prima împărtașanie, „când copilul știa de unde răsare soarele și unde apune și este conștient de tot ce face și nu-l mai iartă Dumnezeu” – pentru greșelile făcute.

Nașterea unui copil este considerată „un dar de la Dumnezeu” și acest dar trebuie onorat și întâmpinat cu bucurie și dăruire. Se mai întâlnește gestul de a pune un bănuț în scutecul unui nou-născut ca „dar pentru noua viață care începe” și să aibă noroc. Sarea, ca semn al legământului lui Dumnezeu, se pune în scaldătoarea copilului cu explicația simplă „să nu fie nesărat”. Se mai puneau fulgi, lână, flori, bani, miere „să fie bun și frumos”. Sarea nu trebuie să lipsească nici din mâncarea pregătită pentru ursitoare, în a treia zi de după naștere. Mâncarea de pe masa acestora trebuie să fie variată și potrivită din sare - carne, pește, ouă, brânză, fructe (mere, pere – în funcție de anotimpul nașterii), aranjate ca să placă ursitoarelor și să-i ureze „de bine copilului”. Dacă ceva le-ar supăra, privind gustul, se produc efecte pentru toată viața – urări de rău. La sărbătoarea de un an „luarea moțului”, când se prezintă copilului tava cu produse, fiecare cu simboluri specifice, se pune și sare ca să fie bogat (Dicu Ana – 61 ani, Buzău).

Nunta era un dar făcut de comunitate pentru noua familie. Există locuri – Glodeanu Sărat, unde în joia seara, înainte de nuntă, femeile aduc în dar păsări și alte produse (făină, ouă, brânză) soacrei mari sau, după caz, și soacrei mici, pentru a fi folosite la pregătirea mesei de nuntă. Dacă starea materială a părinților mirelui (de obicei) sau a miresei era bună, aceștia „făceau” nunta. Bătrâna Olteanu Elisabeta (85 ani, com. Colți, Buzău) spunea: „Tata era avut și mi-a făcut nuntă, dă n-ar fi fost avut, o făceam ca toată lumea, adică fiecare aducea ce putea”. Referitor la săratul și sarea din mâncare aceasta trebuia să fie „bine potrivită”, că dacă ceva era sărat, în căsnicie mirii s-ar fi certat cu cuvinte „usturătoare cum ustură sarea”, iar dacă ceva era nesărat mirii ar fi avut o „înțelegere familiară nesărată”. Plină de pesimism, a completat: „rar toată mâncarea este bine potrivită din toate”. De cele mai multe ori răspunsul a fost „dacă nu-i bună mâncarea nu-i nici veselie și nu mănâncă lumea” (Maria Danciu, 40 ani din Buștea – Mânzălești).

În zona de sub-deal, ca dar de nuntă, mirii primeau de la naș un săculeț de sare, căci „trebuie să mănânce împreună un sac cu sare” ca să se cunoască și să se înțeleagă unul cu altul (Constantin Elena – 88 ani, Scăeni – Bozioru).

Mesele de pomenire (pomenile) reprezintă ofranda, danie făcută cuiva care, potrivit concepției creștine, servește la iertarea păcatelor și mântuirea sufletului, însoțită de slujbă sau rugăciune pentru morți⁶⁰. Trebuie să se respecte o mulțime de datini și obiceiuri referitoare la folosirea sării, condiment și aliment necesar și dătător de gust. Priceperea în folosirea ei are urmări și bucură sau, după caz, nemulțumește sufletul mortului. Fiecare fel de mâncare trebuie bine potrivit din sare, să nu fie nesărată și nici prea sărată ca să nu supere spiritele celor pomeniți. „În cazul unei scăpări, a unei greșeli, e bine să se facă o nouă pomană pentru liniștirea sufletelor celor morți” (Luminița Mărăcine – 56 ani, Pâcle).

Sarea este prezentă în viața noastră zilnică și nu numai ca aliment. Există o mulțime de tradiții și obiceiuri care implică sarea cu rol de apărare, ocrotire împotriva relelor, a farmecelor.

- Dacă arunci „trei fire de sare” după cel ce vine cu vești rele în casă, alungi și necazul și cel care te supără nu se mai întoarce – cearta nu se mai întoarce” (Teodorescu Ștefana, 87 ani – Muscelul Țigan).

- Dacă dai sau vinzi miere de albine e bine să pui pe „la gura borcanului câteva fire de sare” ca mierea să nu fie folosită la farmece (familia Stemate, Trestioara – Mânzălești);

- Pentru binecuvântarea mâncării de fiecare zi, sarea se toarnă cu mâna dreaptă – „mâna Domnului” (Ioana Olteanu, 71 ani – Pietroasele).

Rolul „sfânt” al sării era invocat în încheierea frățiilor, „frate de cruce” – când două sau mai multe persoane vor să-și jure prietenie veșnică și doresc să nu se mai despartă, nici în viață, nici în moarte. Tot așa fac hoții când dau drumul cuiva, de teamă să nu fie trădați de el, îl fac să jure pe sare, pe pâine și pe cruce că va păstra tăcerea - se numește „a jura pe cruce, pe pită, pe sare”. Toate acestea le aflăm din scrisoarea lui Ignaz von Born, datată 20 iunie 1772 – mineralog născut la Alba Iulia și călător prin Banat și Transilvania⁶¹.

Sarea a fost și este folosită în descântecele populare, pentru tratarea diferitelor boli la animale (Ioana Olteanu, Pietroasele, Buzău descânta vacile în grajd, împotriva „înțercării laptelui”, așezând sub uger un bulgăre de sare, lins de animale). Doamna Maria din strada Griviței, Călărași, în descântecele secrete, împotriva beției folosea pâine, apă neînceptută și sare. Nu am aflat nici un descântec, secretul lui se impune pentru păstratul „harului”.

⁶⁰ I. Stoian, *Dicționarul religios*, Ed. Garamond, București, 1992, p. 214.

⁶¹ *** , *Călători străini în Țările Române*, vol. X, partea I, București, 2000, p. 97.

Sarea este prezentă într-o mulțime de superstiții. „Vărsatul sării înseamnă ceartă și ca să înlături ghinionul trebuie s-o stingi cu apă⁶² sau să arunci sare peste umărul stâng. Leonardo da Vinci în *Cina cea de taină* îl reprezintă pe Iuda răspândind sare pe masă. Altă superstiție ar fi legată de bijuterii. Bijuteriile noi la purtător pentru a fi părăsite de „vechiul duh” și dezinfectate trebuie ținute o zi și o noapte în apă cu sare⁶³.

Importanța pe care a avut-o sarea (ca aliment, izvor de sănătate și sursă de venituri) este foarte bine exprimată prin numeroase proverbe și zicale care reflectă aspectele vieții. De exemplu: zicale prin care un om deștept și cumpătat „*este ca sarea în bucate*”, un om nesuferit „*este ca sarea în ochi*”, când ești muștrat rău te-a făcut „*cu sare și piper*”, lucrurile trebuie făcute cu măsură căci „*sare-i bună în fiertură, însă nu peste măsură*”, trebuie să mănânci cu cineva „*un car cu sare ca să-l poți cunoaște*”.

Un proverb georgian spune că pentru o bună salată:

„*darnicul pune untdelemnul,
zgârcitul oțetul,
înțeleptul sarea
și nebunul le amestecă*”.

Putem concluziona că în viața fiecărui om, fiecare zi este presărată cu sare. Ea face parte din existența noastră absolută⁶⁴.

Abstract

Enthnographic and archaeological research in Buzau dealing with this theme began in the 1990's and were a consequence of the richness of salt and ease of exploitation in numerous hilly and mountainous areas.

Technically, the interest was sprung by ethnographical studies. The field research brought forward many aspects of economical life, tradition and even a mythology of salt.

Salt is one of the main minerals eaten and used by people. The human body consists of 80% salty water. This is a logical proof that human existence (especially in ancient ages, beginning with the Neolithic – the age in which man starts cooking his food) has been influenced by salt resources and most importantly by salty springs that were easier to exploit than salt layers in the ground. When feeding on fruit, plants, roots and raw meat, the Natrium chloride amount came from the content of the food.

⁶² Informator Voicu Mădălina, Buzău.

⁶³ Informator Marcela Alexe (80 ani), Vadu Pașii – Buzău.

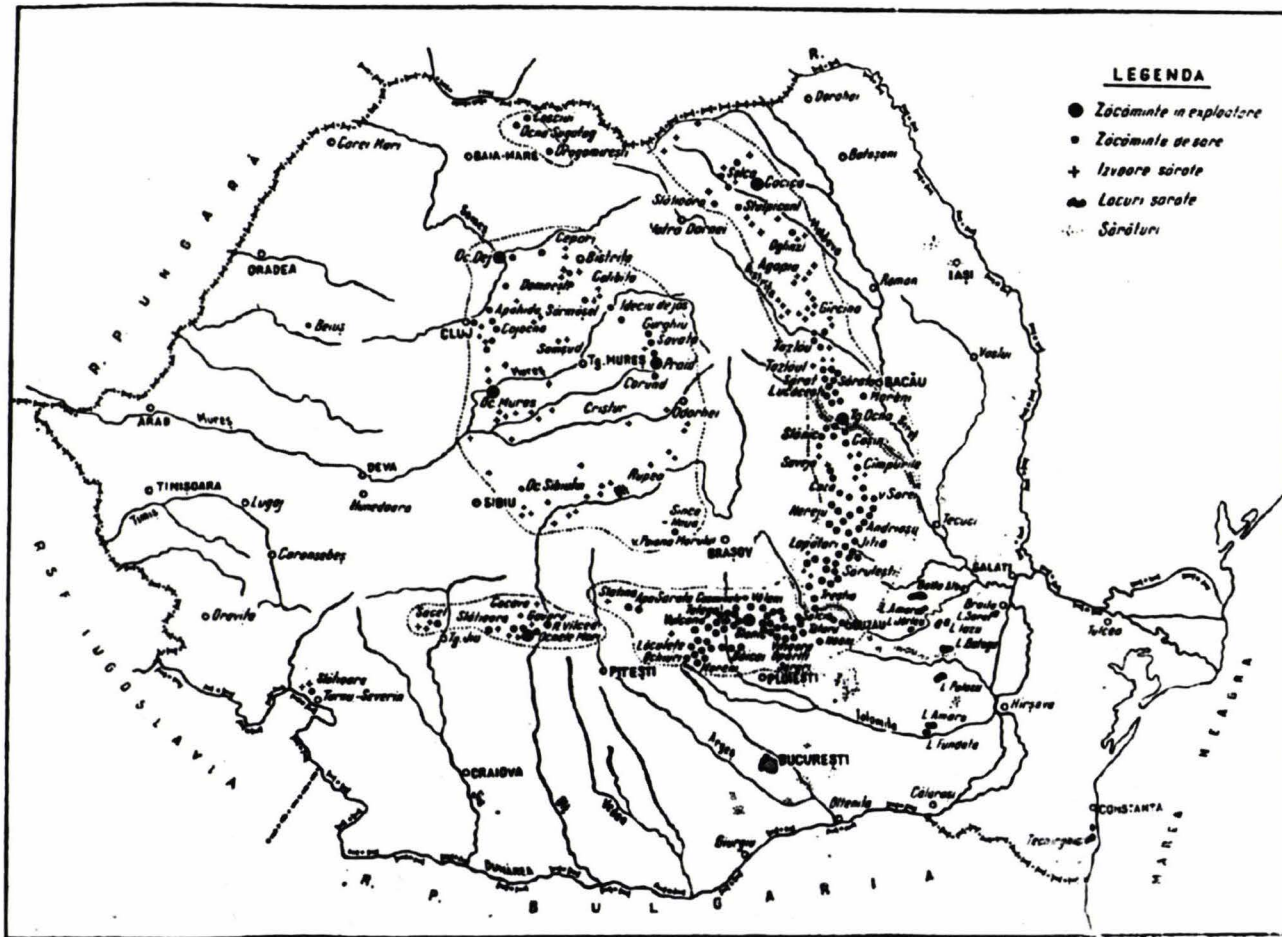
⁶⁴ Doina Ciobanu, *Din mitologia sării*, în *Revista Sării*, nr. 6/2010, Slănic Prahova, p. 21-25.

The taming of animals and growing of plants brought about great changes in every day life and human existence. Man had to find food for himself and his animals. This is probably when man became preoccupied with obtaining salt, either from rock or water, and this is most likely the time when salt trade begins.

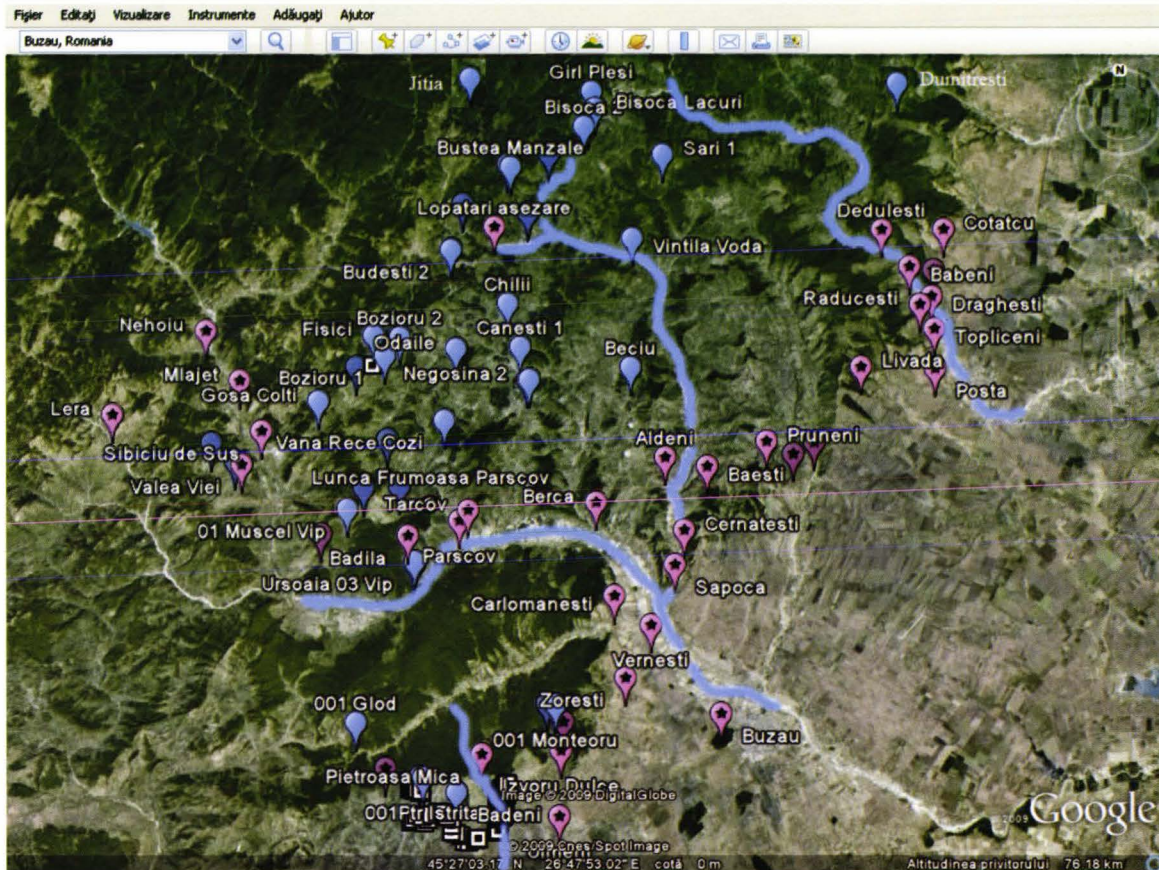
We are most hopeful that future research in the Buzau area confirms the direct link between ancient civilisations and salt resources.

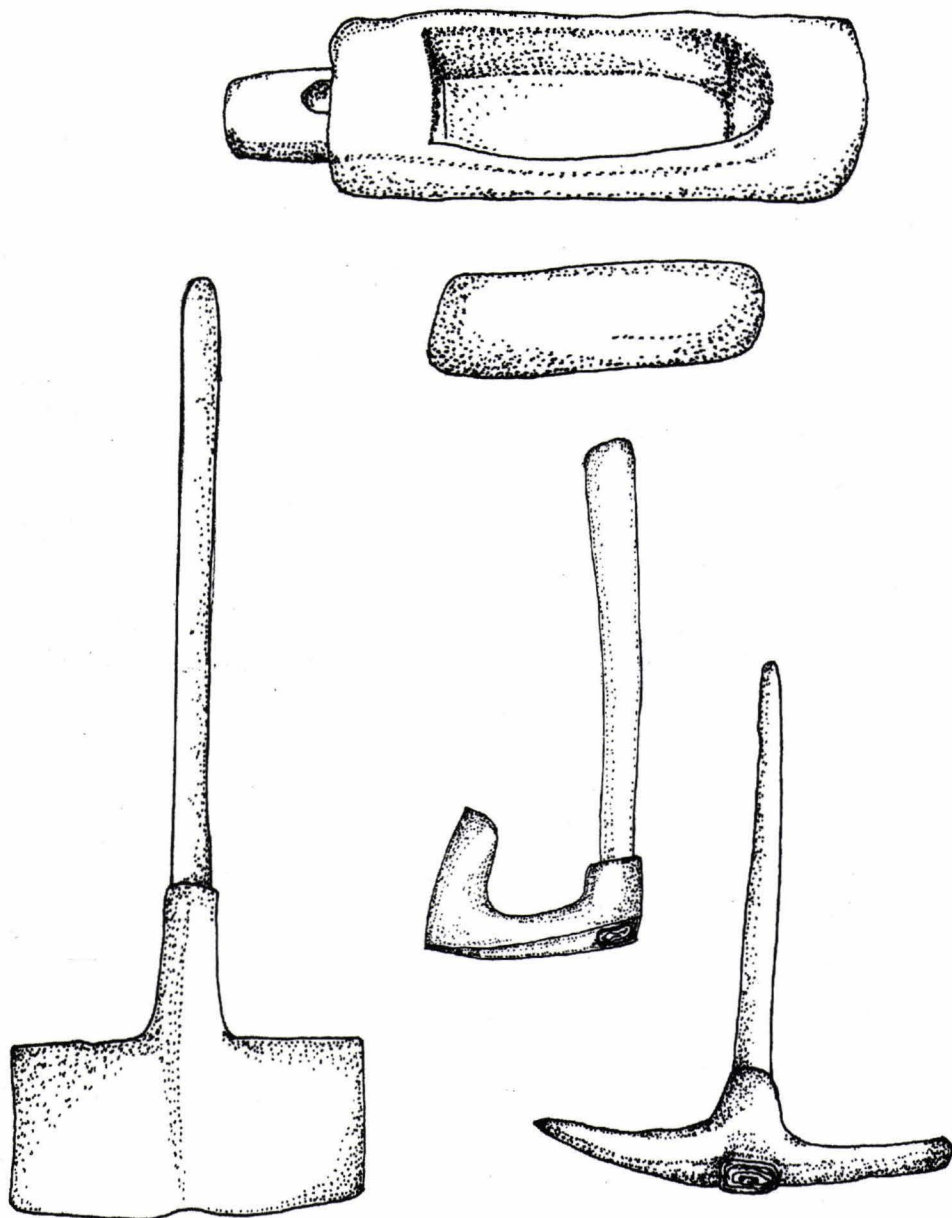
1. Sarea pe glob (după C. Atudorei, E. Bocante, P. Miclea).
<https://biblioteca-digitala.ro>

2. Sarea în România (după C. Atudorei, Emil Bocante, Pavel Miclea).

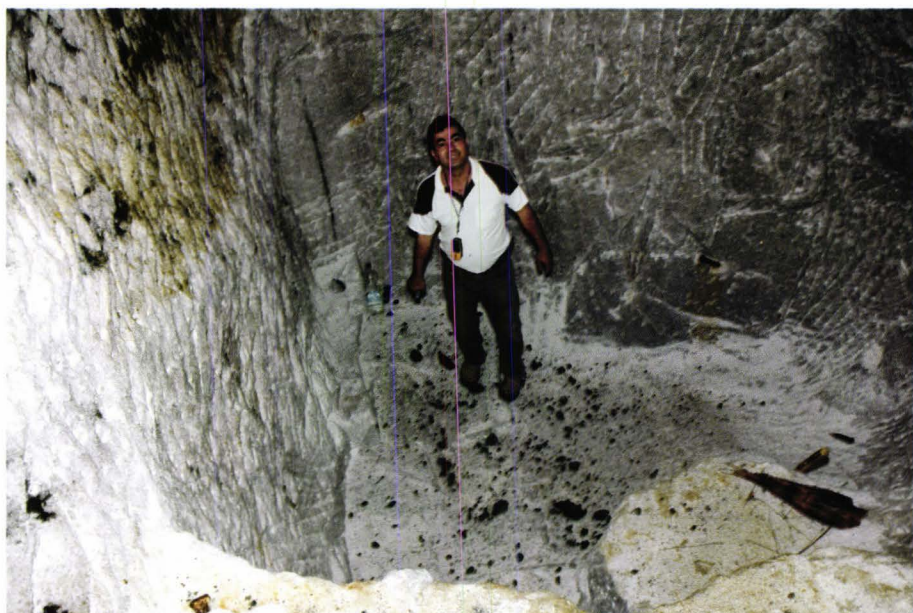
- Descoperirile arheologice din epoca bronzului în spațiul buzoian
- Izvoarele sărate din spațiul buzoian

Unelte folosite în exploatarea sării: pivă cu pisălog, lopată scurtă, topor, târnăcop

Intrarea în mina de sare de la Bisoca - 2008

Interior din mina de sare de la Bisoca - 2008

Izvorul sărat de la Pinu

Izvorul sărat de la Beciu

Munte cu sare la Budești

Munte cu sare la Bisoca

PLANUL ORAȘULUI RÂMNICU SĂRAT -1912-

Marius NECULAE

Dintre bunurile cu semnificație istorico-documentară, deținute de către Muzeul Municipal Râmnicu Sărat, un loc aparte îl ocupă documentele care fac referire la dezvoltarea, aspectul și evoluția orașului în secolul XX.

Vom prezenta aici, un document care se distinge prin importanță, Planul Râmnicului Sărat, întocmit în anul 1912, pentru uzul serviciului tehnic din cadrul primăriei, cu ocazia schimbării denumirilor străzilor din oraș, plan care a fost în uz vreme de câteva decenii.

Tip: plan.

Titlu în document: *PLANUL ORAȘULUI RÂMNICU-SĂRAT/ ÎMPĂRȚIREA PE STRĂZI FĂCUTĂ ÎN ANUL 1912.*

Dimensiuni: 75,5 x 150 cm.

Material/Tehnică: pânză tratată, tuș negru, scriere, desen manual.

Datare: 1912.

Proveniență/dată de intrare: Donație Primăria Râmnicu Sărat/6 martie 1981.

Deținător: Muzeul Municipal Râmnicu Sărat, Secția istorie, inv. 95.

Descriere: titlul este scris sus (centru - stânga), sub el apar semnăturile primarului și inginerului, partea desenată a planului întinzându-se pe cca. 70% din document. Scara - 1:2500, apare în colțul din dreapta jos. În partea stângă, în chenar, acoperind aproximativ 30%, avem *Tablou de numărul și numele străzilor din orașul R. Sărat*. Tabelul, pe două coloane, are următoarea rubricăție:

No. Stradei	Numele Stradei	
	Nouă	Veche
1		
2		

În partea desenată a planului, de-a lungul arterelor, apar atât denumirea nouă a străzii, cât și numărul corespondent din tabel.

Analele Buzăului IV, Buzău, 2012, p. 221 – 231.

În colțul din stânga sus mai apare și ștampila cu tuș roșu a *Sfatului Popular* și cu cerneală albastră, data 16.09.'54, sub care apare o semnătură indescifrabilă, ceea ce demonstrează, că la acea dată, la mai bine de 40 de ani de la întocmire, planul era folosit. Acest lucru este demonstrat și de faptul că planul are numeroase adăugiri cu creionul, fiind schițate străzi noi și denumirile lor. Fiind folosit însă un creion normal, de o calitate mai puțin bună, scrisul este acum ilizibil, singura adnotare lizibilă fiind denumirea de *str. Serelor* pentru porțiunea paralelă cu linia ferată din actuala stradă a Armoniei.

Planul fost întocmit în timpul mandatului primarului I. Eamandi (1910-1914), care a canalizat o parte din oraș și a introdus iluminatul public electric¹. Pe plan, chiar sub titlu, apar atât semnătura primarului (stânga), cât și cea a inginerului de atunci, N. Gr. Balaban (dreapta), proaspăt șef al serviciului tehnic Râmnicu Sărat, de la 1 mai 1912².

Nu deținem informații dacă era sau nu în uz, pentru departamentul de specialitate al Primăriei, un plan similar pentru perioada anterioară, dar motivul întocmirii celui de față este evident și anume faptul că s-au schimbat, în 1912, denumirile majorității străzilor din oraș. Motivul că orașul a suferit o dezvoltare și că numărul străzilor s-a mărit considerabil, fiind necesară apariția unui nou plan, nu este plauzibil, deoarece aici avem un total de 136 străzi³, iar cu zece ani înainte, în 1902, în *Marele dicționar geografic al României* este pomenit faptul că orașul avea 117 strade și 2144 de case⁴.

Pe acest plan, ca și în cel cu uz didactic, schițat în geografia anterioară a județului Râmnicu Sărat⁵ - 1904, apar localizate: Iazul (Gârla) Morilor⁶, Primăria (acum Muzeul Municipal), Prefectura (actuala Primărie), spitalul, cazarma, parcul central, gara nouă, cimitirul creștin (azi *Eternitatea*) principalele școli și bisericile.

Acestea toate, cu excepțiile enumerate în tabel, s-au păstrat și în anul de față (2012) la fel și principalele artere, unele chiar reluându-și numele de la

¹ C. Atanasiu, P. Nicolescu, 1933 *Almanahul Râmnicului Sărat*, Institutul de Arte Grafice, București, 1933, p. 40.

² V. Nicolescu, Gh. Petcu, *Buzău – Râmnicu Sărat. Oameni de ieri, oameni de azi* vol. I, Ed. Alpha MDN, Buzău, 1999, p. 163.

³ În tabelul din document numerotarea este de la 1 la 138, dar s-au sărit numerele 40 și 113. Sub tabel, scris ulterior, cu același tuș negru, apare: 137. La 40 s-a sărit 1 Număr.

⁴ G. Lahovari, C. Brătianu, G. Tocilescu, *Marele dicționar geografic al României*, vol. V, Socec, București, 1902, p. 244.

⁵ I. Enescu, V. Semerea, *Geografia Județului Râmnicu-Sărat*, ediția a IV-a, Institutul Grafic „Samtita”, Craiova, 1909, p. 17.

⁶ Aceasta se despărțea de râul Râmnic prin dreptul satului Tăbăcari (com. Podgoria), traversa orașul paralel cu râul, trecând pe undeva între piață și str. C. Brâncoveanu și se vărsa iar în Râmnic după ce intersecta calea ferată între actualele cartiere Sârbi și Alecu Bagdat.

începutul secolului XX (str. Victoriei). Desigur, au dispărut în timp, mai ales în perioada 1948-1989, o serie de străzi (13 străzi care nu mai există, evidențiate în tabelul de corespondență de mai jos) și au apărut altele, mai ales din cauza nou apărutelor cartiere de blocuri. În prezent Municipiul Râmnicu Sărat are 223 de străzi⁷, apărând și noi cartiere, ca: zona industrială, Barasca, Zidari, 7 Noiembrie, 1 Mai, Anghel Saligny, Alecu Bagdat, Slam Râmnic și Bariera Focșani.

Planul este un document important și datorită faptului ca ne dă denumirile străzilor oraşului începând cu anul 1912 și denumirile anterioare. Importanța sa rezultă și din marcarea anumitor clădiri sau locuri, acum dispărute (Iazul Morilor, de exemplu, dispărut la scurtă vreme după întocmirea planului), precum și a folosirii îndelungate în cadrul Primăriei Râmnicu Sărat, dovezi în acest sens fiind numeroasele adăugiri în creion - care ne arată că documentul a fost intens utilizat, ștampila din 1954 și faptul că a fost donat muzeului abia în anul 1981, chiar de către organizația care l-a realizat și folosit.

Tabelul cu numele străzilor, înainte de anul 1912, începând cu 1912 și denumirea actuală:

Nr. crt.	Denumire începând cu 1912	Denumire până în 1912	Denumire actuală	Observații
1.	Artileriei	Patria	Florică Cristoforeanu	
2.	Al. Sihleanu	Mircea Vodă	Al. Sihleanu	
3.	Amarei	Soarelui	Amara	
4.	Fnd.Andreia	Stanca Doamna	Andreiași	
5.	Barești	Bălțați	Barăști	
6.	Biserica Iosofache	Bisericei	Armoniei	
7.	Bagdat	Brăteanu	Păcii	
8.	Boldului	Cloșca	Boldului	
9.	Budei	Măcelarilor	Budei	
10.	Bălești	Movilei	Bălești	
11.	Băbenilor	Mudicei	Băbeni	
12.	Balta Albă	Rosetti	B-ul 1 Dec. 1918	

⁷ Nomenclatorul Stradal al Municipiului Râmnicu Sărat, prin amabilitatea Serviciului Urbanism al Primăriei Municipiului Râmnicu Sărat, 2012.

13.	Brașovenilor	Traian	Brașoveni	
14.	Bisocei	Unirei	Bisoca	
15.	Bălăceanu	Vidinului	Bălăceanu	
16.	Costache Vernescu	Bagdat	Paun Pincio	
17.	Cuvioasa Paraschiva	Bolintineanu	Patriei	
18.	Costache Crețulescu	Brâncoveanu	Muncii	
19.	Cursul Apei	Călugăreni	Cursul Apei	
20.	Bălțaților	Călărașilor	Sava Roșescu	
21.	Comisoaei	-	Nu mai există	
22.	Caracaș	-	Dreptății	
23.	Cărămidarilor	-	Cărămidari	
24.	Carol I	-	Tudor Vladimirescu	
25.	Coțatcu	Cometei	Coțatcu	
26.	Crângul Meiului	-	Crângul Meiului	
27.	Curcănarilor	-	Gh. Munteanu Murgoci	
28.	Cuza Vodă	-	Al. I. Cuza	
29.	Costache Grădișteanu	Eminescu	Mihai Eminescu	
30.	Centrală	Lazăr	Al. Viorelelor	
31.	Câlnăului	Luminei	Câlnăului	
32.	Constantin Brâncoveanu	Regală	C. Brâncoveanu	
33.	Calafat	Remus	Nu mai există	
34.	Cojanilor	Ruxanda Doamna	Cojanilor	
35.	Crângul Ursului	-	Crângul Ursului	
36.	Corotenilor	Valter Mărăcineanu	Coroteni	
37.	Costache Zamfirescu	V. Alexandri	Alecu Bagdat	
38.	Costieni	Verei	Costieni	
39.	Caiatei	Vlad Țepeș	Căieți	
40.	Cazarmei	-	8 Martie	
42.	Ceaușului	-	Nu mai există	

43.	Dealului	-	Dealului	
44.	Domnească	-	Domnească	Ana Ipătescu, în perioada comunistă
45.	Dorobanților	-	Dorobanților	
46.	Dălhăuți	Găvanului	Dălhăuți	
47.	Drogului	Luceafărului	Drogului	
48.	Dragomireștilor	Mica	Grigorescu	
49.	Deduleștilor	Plevnei	22 Decembrie	
50.	Domireștilor	Suvoroff	Col. Buzoianu	
51.	Elisabeta Doamna	-	Amurgului	
52.	Elena Doamna	-	Elena Cuza	
53.	Grădinarilor	-	Grădinari	
54.	Focșanilor	-	B-dul Focșanilor	
55.	Fotinului	Gârliței	Emil Ionescu	
56.	Călugăreni Fdt.	-	Călugăreni	
57.	Principele Ferdinand	-	Fdt. Zefirului	
58.	Galicea	Biruinței	Galicei	
59.	Găvanului	Câmpului	Găvanului	
60.	Grădiștea	Crișan	Grădiștei	
61.	Grebănului	Potop	Grebănului	
62.	Gheorghiița Lupescu	Rahovei	Gheorghiița Lupescu	Zorilor, în perioada comunistă
63.	Ierculești	-	Lalelelor	
64.	Jirlăului	Aurorei	Jirlău	
65.	Jitia	Ernei	Jitia	
66.	Joitei	-	Zoitei	
67.	Gârlei	-	Nu mai există	
68.	Jideni	Vânători	Jideni	
69.	Lacului	-	Lacul Negru	
70.	Lăutarilor	-	Cpt. Chiru	
71.	Luncea	-	Luncii	
72.	Matei Basarab	Libertatei	Matei Basarab	
73.	Menelaș Ghermani	-	Fraternității	
74.	Mărtinești	Matei Basarab	Liliacului	
75.	Milcovului	Mihai Bravul	Milcov	

76.	Muchei	-	Muchiei	
77.	Mihail Cogălniceanu	Teodor Vladimirescu	Mihail Kogălniceanu	
78.	Mare	Victoriei	Victoriei	
79.	Mică	Vieței	Mică	
80.	Morilor	Vulcan	Morilor	
81.	Nicolae Slăvescu	Avram Iancu	Nu mai există	
82.	Obrejiței	Boboc	Obrejița	
83.	Orășeanu	Cogălniceanu	Al. Vlahuță	
84.	Oratia	Decebal	Oratia	
85.	Obidiți	Horia	Obidiți	
86.	Puiеști	Colinei	Griviței	
87.	Primăriei	Griviței	Primăverii	
88.	Halelor	-	-	Piața Halelor
89.	Mânăstirei	Independenței	-	Piața Mânăstirii
90.	Prefecturei	Justiției	Ion Mihalache	
91.	Morilor	-	Psj. Morilor	
92.	Penetenciarului	-	Panduri	
93.	Perieni	-	Dimitrie Cantemir	
94.	Pella	-	Nu mai există	
95.	Pietrele Fetei	Toamnei	Pietrele Fetei	
96.	Prundului	Vulturului	Peneș Curcanul	
97.	Poiana Mărului	Zimbrului	Poiana Mărului	
98.	Oborului	Libertatei	Nu mai există	Piața Oborului
99.	Lacu Negru	Renașterei	Nu mai există	Piața Lacu Negru
100.	Pitaresei	Abatorului	Pitaresei	
101.	Râmnei	Florilor	Râmnei	
102.	Scarlat Falcoianu	Concordia	Mărgăritar	
103.	Spătarul Cantacuzino	Independenței	Toamnei	
104.	Starețul Averchie	Lunei	Vântului	
105.	Sfântul Nicolae	-	9 Mai	
106.	Stejicului	Noe	Stejicului	
107.	Schitul Recea	Opanez	Lupeni	

108.	Ștubeiului	Plantelor	Ștubeiului	
109.	Popilor	-	Pantazescu	
110.	Scurtă	-	Nu mai există	
111.	Sârbească	-	Sârbească	
112.	Smârdan	-	Smârdan	
114.	Voetin	-	Voietin	
115.	Sfântul Ion	-	Dezdrobirii	
116.	Spitalului	-	Spitalului	
117.	Ștefan cel Mare	-	Ștefan cel Mare	
118.	Sihlelor	Eliade Radulescu	Sihlelor	
119.	Toma Câmpeanu	Armoniei	Pavel Zăgănescu	
120.	Toplicenilor	Primăriei	Topliceni	
121.	Tatomir	Principele Ferdinand	Nu mai există	
122.	Unirei	-	Unirii	
123.	Vidinului	Romulus	Nu mai există	
124.	Verbiceanu	-	Crișani	
125.	Garei	-	Nicolae Bălcescu	
126.	Rublei	Viitorului	Rublei	
127.	Radu cel Frumos	Vasile Lupu	Plevnei	
128.	Văi	-	Văii	
129.	Drăgaicei	Principesa Maria	Drăgăiciei	
130.	Oborului	-	Oborului	
131.	Niculeștilor	Justiției	Nu mai există	
132.	Principele Ferdinand	-	Principele Ferdinand	C. Dobrogeanu-Gherea, în perioada comunistă
133.	Neculelor	-	Neculele	
134.	Ciuperceștilor	-	Garoafei	
135.	Samson	-	Nu mai există	Actuala intrare spre Penny Market
136.	Bogzei	-	Bogzei	

137.	Robeasca	-	Caisului	
138.	Digului	-	Digului	

1912 Râmnicu Sărat city's plan

Abstract

This paper has proposed to present the Plan of Râmnicu Sărat city from 1912, a document who was issued during the mandate of mayor I. Eamandi (1910-1914). It was donated to museum by the Municipalty of Râmnicu Sărat in 1981.

The plan is important because in it we can find information about names of streets before and after 1912, about streets, places and buildings who now are missing, and furthermore, the importance of this document comes from the fact that it was used at the Municipality's Urbanistic Service for a long time.

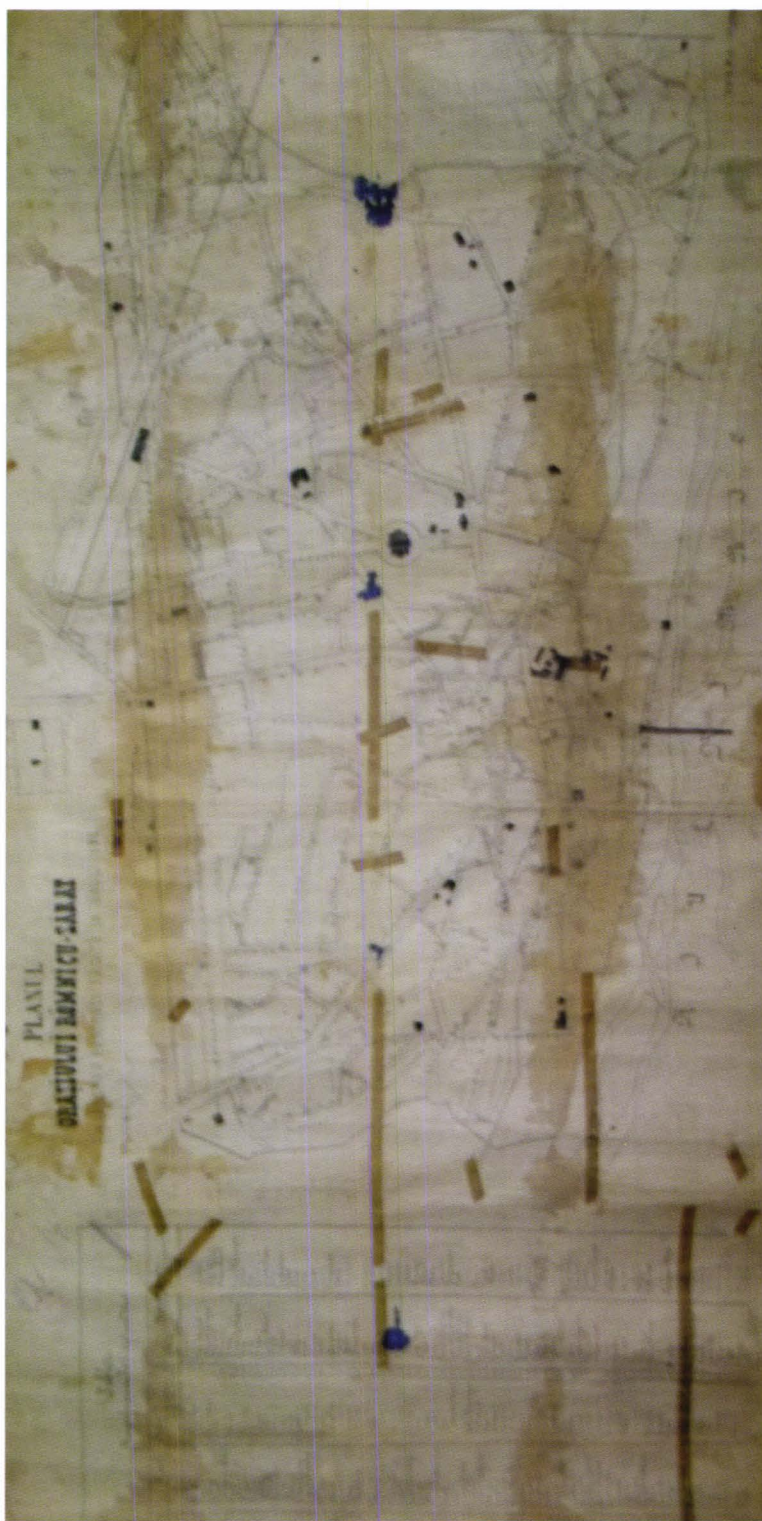

Detaliu plan

Tablo
de
Numărului muncitorilor

Nr. de ordine	Numele Străzii		Nr. de muncitori
	Nume	Loc	
1	Milani	Strada	1
2	M. Sibila	M. Sibila	2
3	Imaria	Strada	3
4	Andrieu	Strada	4
5	Bascali	Strada	5
6	M. Sibila	Strada	6
7	Bogdat	Strada	7
8	Andrieu	Strada	8
9	Andrieu	Strada	9
10	M. Sibila	Strada	10
11	M. Sibila	Strada	11
12	M. Sibila	Strada	12
13	M. Sibila	Strada	13
14	M. Sibila	Strada	14
15	M. Sibila	Strada	15
16	M. Sibila	Strada	16
17	M. Sibila	Strada	17
18	M. Sibila	Strada	18
19	M. Sibila	Strada	19
20	M. Sibila	Strada	20
21	M. Sibila	Strada	21
22	M. Sibila	Strada	22
23	M. Sibila	Strada	23
24	M. Sibila	Strada	24
25	M. Sibila	Strada	25
26	M. Sibila	Strada	26
27	M. Sibila	Strada	27
28	M. Sibila	Strada	28
29	M. Sibila	Strada	29
30	M. Sibila	Strada	30
31	M. Sibila	Strada	31
32	M. Sibila	Strada	32
33	M. Sibila	Strada	33
34	M. Sibila	Strada	34
35	M. Sibila	Strada	35
36	M. Sibila	Strada	36
37	M. Sibila	Strada	37
38	M. Sibila	Strada	38
39	M. Sibila	Strada	39
40	M. Sibila	Strada	40
41	M. Sibila	Strada	41
42	M. Sibila	Strada	42
43	M. Sibila	Strada	43
44	M. Sibila	Strada	44
45	M. Sibila	Strada	45
46	M. Sibila	Strada	46
47	M. Sibila	Strada	47
48	M. Sibila	Strada	48
49	M. Sibila	Strada	49
50	M. Sibila	Strada	50
51	M. Sibila	Strada	51
52	M. Sibila	Strada	52
53	M. Sibila	Strada	53
54	M. Sibila	Strada	54
55	M. Sibila	Strada	55
56	M. Sibila	Strada	56
57	M. Sibila	Strada	57
58	M. Sibila	Strada	58
59	M. Sibila	Strada	59
60	M. Sibila	Strada	60
61	M. Sibila	Strada	61
62	M. Sibila	Strada	62
63	M. Sibila	Strada	63
64	M. Sibila	Strada	64
65	M. Sibila	Strada	65
66	M. Sibila	Strada	66
67	M. Sibila	Strada	67
68	M. Sibila	Strada	68
69	M. Sibila	Strada	69
70	M. Sibila	Strada	70
71	M. Sibila	Strada	71
72	M. Sibila	Strada	72
73	M. Sibila	Strada	73
74	M. Sibila	Strada	74
75	M. Sibila	Strada	75
76	M. Sibila	Strada	76
77	M. Sibila	Strada	77
78	M. Sibila	Strada	78
79	M. Sibila	Strada	79
80	M. Sibila	Strada	80
81	M. Sibila	Strada	81
82	M. Sibila	Strada	82
83	M. Sibila	Strada	83
84	M. Sibila	Strada	84
85	M. Sibila	Strada	85
86	M. Sibila	Strada	86
87	M. Sibila	Strada	87
88	M. Sibila	Strada	88
89	M. Sibila	Strada	89
90	M. Sibila	Strada	90
91	M. Sibila	Strada	91
92	M. Sibila	Strada	92
93	M. Sibila	Strada	93
94	M. Sibila	Strada	94
95	M. Sibila	Strada	95
96	M. Sibila	Strada	96
97	M. Sibila	Strada	97
98	M. Sibila	Strada	98
99	M. Sibila	Strada	99
100	M. Sibila	Strada	100

Detaliu tabel

Planul oraşului - 1912

ARHITECTURĂ ȘI FOTOGRAFIE

Răzvan Theo CHIRAC

Orașul înseamnă, într-o bună măsură, arhitectură. Clădirile, luate individual sau privite ca ansamblu, exprimă personalitatea urbei, dau nota caracteristică locului, ajungând subiecte pentru fotografi. Sunt luate în vizor acele clădiri care relevă spiritul epocii în care au fost înălțate, având în spate o vechime ce le sporește valoarea artistică. Aceasta îl determină pe privitor să aibă o reacție emoțională față de subiectul ales spre contemplare, să „vibreze” în timp ce admiră opera de artă. Pentru acest lucru, cel ce privește are nevoie de o minimă pregătire și de anumite cunoștințe pentru înțelegerea semnificațiilor istorice și artistice a ceea ce observă. Fotografii francez Nadar spunea că „*există oameni care știu să vadă și alții care nici nu știu să privească...*”. Sunt persoane (nu puține) lipsite de însușirea de a reține, de a-și întipări pe retină imagini vizuale. Multora le lipsește simțul proporțiilor geometrice și al culorilor, ei nefiind dotați cu însușirile de percepție necesare spre a fi captivați de creativitatea și originalitatea unei realizări arhitectonice. E adevărat că emoția estetică, armonia, echilibrul, frumosul sunt greu de transmis în arhitectură în lipsa talentului arhitectului.

Unele ilustrate, de ieri sau de azi, înfățișând variate clădiri râmnicene, pot fi considerate fotografii de arhitectură. Există de altfel o intimă legătură între fotografie și arhitectură, ambele reprezentând și întrunind linii, forme, tonalități, volume. Și una și alta sunt subordonate luminii, în sensul că aceasta pune în valoare rodul final. Jocul luminii și umbrelor, contrastul, însorirea, perspectiva și spațialitatea, redarea peisajului ambiant sunt tot atâția factori comuni, fără de care arhitectura și fotografia nu s-ar putea imagina.

Târgul Râmnicului are puține clădiri cu reală valoare arhitecturală. Sunt cele ce adăpostesc instituții publice, ridicate pe vremea regelui Carol I, când orașul a beneficiat de un *import* de civilizație urbană apuseană. Se adaugă câteva case particulare ale unor oameni cu stare din trecut. De reținut că, pe lângă avere, acești oameni aveau și gust, situație care cu greu se regăsește în zilele noastre.

Un caz aparte îl reprezintă *Complexul Brâncovenesc* – monument istoric și de arhitectură, încă prea puțin valorificat, lipsind de pe harta turistică a României.

Oraș de contact între deal și câmpie, având la bază un vechi vad comercial, Râmnicul s-a dezvoltat spontan în jurul nucleului negustoresc de pe malul stâng al râului, unde se afla o veche biserică din lemn, înlocuită mai apoi de ctitoria lui Mihail Cantacuzino. Comunitatea de aici alcătuia mahalaua *Vatra*. De jur-împrejurul ei, spre nord, est și sud, a crescut orașul, caracterizat printr-o dispoziție afânată a construcțiilor, casele având în jurul lor gospodării și terenuri cultivate. Principalele străzi se îndreptau spre această mahala centrală, marcată cu roșu (orașul era împărțit pe culori, în veacul al XIX-lea).

După ce Râmnicul devine reședință de județ (1862), peisajul urban începe să se modifice. Apar primele clădiri cu etaj pe Strada Victoriei, se trasează noi străzi, se înalță primele clădiri administrative. Cu alte cuvinte, orașul începe să fie sistematizat, centrul său căpătând un aspect european. Periferia crescută haotic continua să existe în mizerie și întuneric, în așteptarea unor vremuri mai bune. Modernizarea orașului a fost înlesnită de o serie de tineri primari, umblați prin țările apusului, unii dintre ei având o deosebită cultură: Costache Zamfirescu, Toma Bagdat, Iosef Oroveanu, Pavel Robescu, Octaviu Blasianu, Vasile Cristoforeanu, Sava Gherghiceanu, Constantin Lupescu, Vespasian Pella, Nicu Protopopescu, Nicolae Dicescu și alții.

Gara, Palatul Administrativ și de Justiție, Teatrul Comunal, Cazarma de Infanterie, Școala Primară Mixtă (actuala „Vasile Cristoforeanu”), Casa de Cultură sunt clădirile ce au reținut în cele mai multe rânduri atenția fotografilor. Probabil că ele au marcat și marchează în continuare (cele care au rămas în picioare) identitatea orașului nostru. Unele din aceste clădiri se constituie în veritabile jaloane temporale ale istoriei moderne și contemporane, simboluri vizuale ce au traversat valurile vremii. Ele au răzbit și luptele estetice, și comunismul, și modele schimbătoare.

De la combinația de origine bizantină a pietrei cu cărămidă aparentă, specifică stației feroviare, la eleganța franceză a Palatului Administrativ, de la sobrietatea cazarmei Regimentului de Dorobanți, la pitorescul bucolic al Teatrului Comunal, ochiul anonim și neastâmpărat al fotografului a fost în mod irezistibil atras de originalitatea și frumusețea acestor construcții. Cei care, în diverse momente din trecut, au așezat aparatul fotografic în fața acestor înfăptuiri arhitectonice, au simțit nevoia să transmită și altora – iconic – efigii ale târgului de pe apa Râmnicului. Alb-negru sau color, de pe vremea regilor sau a republicii, aceste ilustrate – crâmpeie istorice de netăgăduit – ne determină pe noi, cei ce le privim astăzi, să suferim la nivel spiritual o proiecție temporală care ne face contemporani cu secvența imortalizată de anonimul fotograf cu ani și ani în urmă. Refacem, prin timp, legătura cu lumea de

odinioară; recompunem bucată cu bucată trecutul. Fotografiile nu ne arată împietrirea trecutului ci, dimpotrivă, vibrația clipelor în succesiunea lor, nealterate de meandrele memoriei. Ele sunt firele, fragile ce-i drept, care leagă orașul de azi cu orașul de ieri, uitat și abandonat.

O experiență interesantă este analiza unor ilustrate succesive ale aceleiași clădiri. Vom constata o încărcătură ideologică diferită, în funcție de regimul politic existent în momentul realizării fotografiei. Puterea politică se exprimă, printre altele, și în peisajul urban, regimul căutând să-și afirme și să-și legitimizeze autoritatea prin controlul simbolic asupra geografiei urbane. Astfel, schimbarea ordinii politice survenită la jumătatea secolului trecut, în urma căreia românii au pierdut mai tot ce câștigaseră între 1918 și 1938, a însemnat și o reconfigurare a spațiului urban. Dispar unele monumente și apar altele, se schimbă numele instituțiilor, ale unor străzi, sunt înlocuite simbolurile heraldice. Prin desființarea județelor, Prefectura se transformă în „Sfatul Popular al Raionului Râmnicu Sărat”, după cum vedem într-o imagine din anii '50. De pe fațada Școlii Primare Nr. 2 („Vasile Cristoforeanu”) dispăre stema regală; este amplasat în schimb – în fața școlii – un monument sovietic cu secera și ciocanul. Este demolat Teatrul Comunal din grădina publică (1948) și se construiește Teatrul Muncitoresc, la întretărirea străzilor Tudor Vladimirescu (fostă Carol I) și Amurgului (fostă Elisabeta Doamna), actuala Casă de Cultură. Este înlăturat, din fața Prefecturii, bustul lui Alecu Tătăranu, fost prefect liberal la sfârșitul secolului XIX. În locul său va fi așezat un mic monument dedicat răscoalei din 1907. Se dorea anularea memoriei colective a orașenilor și, în același timp, inculcarea unor mentalități în conformitate cu ideologia oficială. Modificarea toponimiei urbane venea și ea în sprijinul influențării memoriei colective, a alterării identității unui vechi oraș românesc, numele străzilor exprimând anumite simboluri și valori. Frecvențele schimbări de nume de străzi duc la pierderea unor istorii, a memoriei locului respectiv.

În deceniile șapte și opt apar vederi cu diverse obiective industriale – fabrica de țigarete sau cea de confecții – ilustrând conturarea unui oraș industrial, ce înlocuia treptat, treptat Râmnicul comercial din vremea înaintașilor. O vedere din anii '80 prezenta două imagini, una cu gara, efigie a trecutului, și una cu noile blocuri impersonale de pe strada Kogălniceanu, martori ai unui prezent în care frumusețea arhitecturii era strivită de hidoșenia imobilelor din epoca ceaușistă.

Modificarea geografiei citadine poate fi, într-o anumită măsură, decriptată examinând documente vizuale ale orașului din diverse perioade istorice. Cum nu dispunem de imagini fotografice mai vechi de o sută de ani, nu putem reliefa transformările suferite de harta orașului înaintea ultimului veac. Chiar cu fotografiile de care dispunem, este dificil să reconstituim trecutul real al așezării noastre. Sunt prea puține. Asta nu înseamnă că nu

putem încerca! Depășind imaginativ cadrul îngust al unei fotografii, putem întregi imaginea de ansamblu, putem umple în mod creator spațiul gol de jur-împrejurul laturilor cadrului. Doar în acest fel vom avea un tablou de ansamblu al peisajului citadin.

Urmărind și comparând imaginile fotografice realizate la diverse intervale de timp, surprindem evoluția (sau involuția) urbanistică și arhitecturală a unor zone semnificative ale orașului. Vedem ce străzi au avut mai mult de suferit, schimbându-și total înfățișarea și – opuse lor – străzile care și-au păstrat aspectul de odinioară. Observând cu atenție materialul iconografic, de la particular la general și cronologic, ne putem răspunde la întrebări de genul: „*Cum și de ce s-a metamorfozat geografia urbană?*” Pentru a găsi mai ușor răspunsuri, o privire asupra unor vechi planuri ale urbei este absolut necesară. Ele se dovedesc a fi excelente instrumente de lucru.

Exploatând fiecare detaliu din fotografii, punându-le sub lupă, descoperim că unele construcții, grădini, piețe, străzi sunt astăzi puțin altfel decât erau în urmă cu ani. Anumite clădiri au sărăcit din punct de vedere ornamental – Palatul Administrativ, Gara; altele au fost reînălțate – Colegiul Național „Al. Vlahuță”. Sunt monumente care au fost înglobate unor noi ansambluri urbane, diminuându-li-se în acest fel frumusețea – biserica Sf. Parascheva. Câteva răspântii au fost văduvite de statuile, felinarele ori havuzurile ce le împodobeau și care, tocmai din acest motiv, reprezentau subiecte pentru fotografii de odinioară.

Imagini vechi ori mai noi, familiare sau mai puțin, atât de aproape în spațiu și totuși atât de departe în timp... Un timp al transformărilor urbanistice având drept cauză creșterea însemnătății târgului de altădată, ce administra vechiul județ al Râmnicului Sărat, desfășurat între culmile domoale ale Furului și apele tulburi ale Siretului, la hotarul dintre Moldova și Țara Românească. Sunt imagini ce favorizează vizite mentale într-un oraș cunoscut, dar, în același timp, străin, vetust și demodat, plin de liniște și de moarte.

Efectul produs de *perspectivă* este un mijloc important de exprimare a orașului. Din punct de vedere fotografic, perspectiva este *o porțiune încadrată a unei priveliști*. Ea este creată în funcție de punctul de stație ales, de construcția sau ansamblul urban ce constituie subiectul și de un câmp intermediar. Toate aceste elemente trebuie să fie compatibile între ele. Perspectiva poate fi convergentă, cum este cazul vederii cu Bulevardul Gării, unde privirea alunecă de-a lungul străzii și se oprește la clădirea ce i-a dat numele. Perspectiva divergentă se observă la fotografiile ce au ca subiect o piață, un monument, de unde pornesc una sau mai multe străzi. După analiza subiectului din prim-plan, privirea iscoditoare caută detalii semnificative în planul de mijloc și în cel de fond. Un exemplu grăitor este o ilustrată interbelică cu strada Victoriei, în care punctul de stație este la răspântia

străzilor Victoriei și Mare. Subiectul este fântâna arteziană care potența odinioară efectul plastic al piațetei. De o parte și de alta – clădiri cu unul sau două nivele, ce delimitează unghiul vizual, închizându-l în fundal, unde se distinge calcanul unui imobil cu etaj.

Perspectiva frontală prezintă, de regulă, fațada unor clădiri, fiind cea mai indicată în abordarea fotografiei de arhitectură. Este varianta preferată de cei care au luat în vizor Palatul Administrativ. Imaginile luate dintr-un unghi ce permite vederea simultană a fațadelor principală și laterală, reprezintă o alegere inspirată și interesantă, care nu face decât să pună în valoare o operă arhitectonică. Gara, Cercul Militar sau Primăria au fost fotografiate în timp dintr-un asemenea unghi. Puse una lângă alta, imaginile frontale pot reprezenta începutul unui studiu de arhitectură comparată. Ele mărturisesc înclinațiile și gusturile arhitecților. Hotarul dintre secolele XIX și XX marchează o perioadă propice pentru arhitectura marilor clădiri. Modernizarea instituțiilor statului a determinat apariția unor clădiri reprezentative în centrele marilor orașe. Este perioada în care pecetea arhitecturală franceză începe să fie contracarată de ofensiva unui stil «național», promovat de arhitecți precum Ion Mincu și Petre Antonescu.

Chiar dacă Râmnicul nu este un oraș mare și nu se poate lăuda cu prea multe opere de arhitectură, trecătorul curios descoperă încă în geografia orașului reperi arhitecturale reprezentative. Cel inițiat deosebește o clădire în stil neoclasic (cum este Banca Comercială), de una în manieră eclectică (Primăria sau Casa Lupescu), ori de alta în stil neoromânesc (Casa Iteanu). De asemenea, poate urmări materialele naturale de construcție utilizate de-a lungul timpului, cu calitățile lor caracteristice, ce imprimă expresivitate clădirilor, aduc natura în construcții, contribuind la crearea unei atmosfere specifice. Valorile estetice obținute prin pietre artificiale sau de beton armat sunt inferioare celor produse de rocile naturale. Impresia plastică și „căldura” degajate de calcarul tocit al treptelor ori de granitul ros de timp al bordurilor și pietrelor cubice nu pot fi transmise de imitațiile ieftine folosite în ziua de azi.

Cu sau fără oameni, strada este un subiect plin de poezie. Aspectul său se schimbă în funcție de direcția luminii ori de anotimp. Plastica sculpturală a luminii de după-amiază, ce mângâie blând fațadele ornamentate ale caselor de altădată, oferă celor interesați satisfacții estetice. Un raid pe vechile străzi ale târgului, într-o după-amiază de octombrie, de exemplu, scoate la iveală fațete nebănuite ale Râmnicului. De la firidele retrase succesiv ale turlei bisericii „Adormirea”, la stucaturile Colegiului „Al. Vlahuță”, de la pridvorul brâncovenesc al Casei Domnești, la arcele de piatră ale gării, râmniceanului i se dezvăluie o succesiune de chipuri ce personalizează orașul.

Sunt străzi frumoase și străzi urâte, mari sau mici, vechi sau noi, denumite inspirat ori nu, străzi care au în spate o istorie sau străzi anonime,

fără trecut. Le străbatem în grabă sau pe îndelete, pe jos sau cu mașina, atenți la ceea ce se petrece de o parte și de alta ori indiferenți la spectacolul străzii. Uneori, după mulți ani de umblet, realizăm că nu știm mai nimic despre ele. Începem atunci să întrebăm ici și colo, să citim câte o carte găsită prin podul bunicilor, să *decriptăm* vechi imagini fotografice. Dar nu toți vom afla secretele urbei. Doar cei care nu se plictisesc stând de vorbă cu bătrânii dornici să-și depene amintirile, cei ce deschid cu înfrigurare gazetele îngălbenite de odinioară, fascinați la vederea unei fotografii a urbei de altădată, vor pătrunde misterul unei lumi învăluite de liniștea și pacea trecutului.

Străzile „trăiesc” mai mult decât oamenii care le străbat. Au o memorie ce se pierde în timp, odată cu dispariția unor oameni, case, amintiri. Doar câțiva împătimiți se încumetă să afle poveștile acestor străzi, scormonind în trecut, tâlcuind istoriile din spatele plăcuțelor cu numele străzilor. Vinovați de o nostalgie spre care îi împinge prezentul, aceștia visează la orașul de altădată, cunoscut din istorisirile bunicilor și străbunicilor, cu aura sa de mister și pitoresc. E un drum de-a lungul căruia fiecare poate inventa propriile istorii.

Așadar, arhitectură și fotografie – două căi de cunoaștere și conștientizare a ceea ce se află lângă noi, de identificare a rădăcinilor din noi. Hoinărind mai adesea pe străzile Râmnicului, atenți la ceea ce se află de o parte și de alta, mergând încet, ascultând poveștile de demult, pe care zidurile bătrâne le șoptesc celor ce vor să le asculte, vom reînvia o lume revolută, pe veci apusă, în care au trăit bunicii și străbunicii noștri.

Résumé

La modification de la géographie citadine peut être, en quelque sorte, décryptée en examinant les documents visuels de la ville appartenant à des différentes périodes historiques. Vu qu'on ne dispose pas d'images photographiques plus vieilles d'une centaine d'années, on ne peut pas relever les transformations souffertes par la carte de la ville avant le dernier centenaire. Même à l'aide des photos dont on dispose maintenant il est difficile de reconstituer le passé réel de notre localité. Elles sont trop insuffisantes. Mais ça ne veut pas dire qu'on ne peut pas essayer! En dépassant à l'aide de l'imaginaire le cadre étroit d'une photo, on peut compléter l'image d'ensemble, on peut remplir de manière créative l'espace vide autour des bords du cadre. C'est la seule manière d'avoir un tableau d'ensemble du paysage citadin.

Mahalaua VATRA la 1900 - Casa familiei *Minovici* (sursa - Revista "Cultura", Adrian Majuru)

Strada Victoriei, anii '20

Hala de carne și pește, anii '30

Palatul Administrativ și de Justiție al județului Râmnicu Sărat, perioada interbelică

Casa de Cultură, anii '70

Strada Kogălniceanu (E 85), anii '80

TAPISERII DIN EXPOZIȚIA DE BAZĂ A MUZEULUI JUDEȚEAN BUZĂU (SIMBOL ȘI SEMN)

Rodica Viorica GHEORGHE-TACHE

Întreg patrimoniul muzeal de arte decorative contemporane românești din cadrul Muzeului Județean Buzău este deosebit de important, atât prin valoarea, calitatea, originalitatea, spiritualitatea bunurilor culturale, cât și, în mod special, prin colecția de tapiserii contemporane unică în țară.

Este important să înțelegem încă de la începutul vizitării expoziției de artă a Muzeului Județean Buzău că toate bunurile de arte decorative expuse în aceste săli (tapiserie, ceramică, sticlă, metal, legătură de carte, pictură pe sticlă) și arte plastice (sculptură, pictură de șevalet, grafică), fie ele bidimensionale sau tridimensionale, creații ale tuturor generațiilor de artiști români contemporani, constituie un material bogat care justifică alegerea temei SIMBOL ȘI SEMN, prin care dorim să demonstrăm că înțelegerea simbolisticii românești constituie drumul care duce la identificarea specificului românesc în spațiul cultural european și universal.

Fiecare lucrare reprezintă un univers în sine, cu semne, simboluri și metafore dezvoltate inspirat și concis sau subtil. Sunt de apreciat aceste generații de artiști ai secolului XX, permanent în căutare de noi idei, prezentate în forme revoluționare – fanteziste, care conturează și definesc gândirea lor de atunci, modernistă și post-modernistă în lucrări de o mare valoare artistică și spirituală. Este vorba de secolul XX, secol care a conturat curentul *modernism*, apoi *cubismul* din perioada interbelică cel care a geometrizat formele, în timp ce stilul *post –modern* de la finele secolului s-a remarcat prin formele sinuoase, imitând diverse texturi organice, experimentate pe rând de mulți artiști români.

Artiștii expozaanți sunt dornici să arate în lucrările lor ceea ce au moștenit, ceea ce sunt, ceea ce au învățat, să împrumute, să se inspire din cultura altor popoare, în acest fel lărgindu-și spiritul la dimensiuni universale, au vrut să găsească sensuri profunde vieții, să aibă un rol de inovatori, dăruitori și de inițiatori și nu unul de imitatori.

SALA 1 În această primă sală din expoziția de artă remarcăm tapiseriile care domină celelalte exponate prezente, dar pe care le pun în valoare oferind

Analele Buzăului IV, Buzău, 2012, p. 243 – 272.

prin alăturare noi semnificații, similitudini multiple, simboluri și semne care conduc la rădăcinile artei populare tradiționale românești.

Multe din simbolurile și semnele întâlnite pe tapiseriile ordonate pe simeze au ca punct de plecare scoarța populară românească și de aceea vă prezentăm o scoarță, special expusă la intrarea în sală, deasupra lăzii de zestre, pentru a porni de la tezaurul de artă etnografică lăsat de moșii și strămoșii poporului român.

Scoarța românească este austeră și sobră și se numește așa pentru că prin modul ei de țesere stă întinsă ca scoarța pe copac. Ea are o anumită asprime, ținută ei arătând o tărie și o putere care simbolizează modul de viață și gândire a sătenilor din Muntenia.

Importanța acestei săli se face remarcată prin expunerea acelor tapiserii care ilustrează rădăcinile adânci de inspirație pe care le are tapiseria contemporană în arta populară românească, pornind tocmai de la această scoarță.

Scoarță populară din lână (foto. 1) este lucrată la război, din lână, la sfârșitul secolului XIX, de un meșter popular anonim din Muntenia.

Sunt trei motive ornamentale dominante: unul este pomul vieții și două motive antropomorfe geometrizeate, bărbatul și femeia - care păzesc pomul. Tot ansamblul cromatic este sobru, dominant negru; ritmul compoziției este dirijat de motivele decorative așezate aparent dezordonat.

Femeia și bărbatul în asociere cu pomul pot simboliza pe Adam și Eva. Arborele lângă care stau aceste personaje stilizate capătă multe semnificații prin alăturare. Eterna poveste dintre EL și EA, viața lor unită până la moarte, la tulpina pomului, la umbra pădurii *slujește drept simbol pentru caracterul ciclic al evoluției cosmice: moarte și regenerare*¹. Pomul, copacul, arborele este prezent permanent în viața săteanului - care se simte legat implacabil de existența lui. Femeia și bărbatul de lângă arbore mai pot fi țăranul și țărăncuța, celula de bază a societății din mediul românesc, a întreg neamului românesc. Deosebit, în această imagine sunt văzuți ca personaje negative, asemănători unor insecte uriașe cu dinți expuși și amenințători.

Alte semnificații compatibile cu aceste siluete decorative pot fi: găze zburătoare, (cărăbușul de exemplu) sau poate o albină. Iar copacul - *este simbol al verticalității aflate într-o continuă ascensiune spre cer, de la lumea vizibilă la cea invizibilă*².

La întrebarea unde, cine lucrează aceste scoarțe și unde pot fi găsite există un răspuns dat de etnologul Marcela Focșa în cartea ei *Scoarțe românești*: „Cusutul scoarțelor a constituit la noi un meșteșug casnic, cât și

¹ Evseev Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Ed. Amarcord, Timișoara, 1994, p. 124.

² Pally Filofteia, *Arborele în civilizațiile lumii*, în *Mousaios*, vol. VII, Buzău, 1999, p. 397.

domenial. Țăranii își țeseau singuri scoarțele în gospodăriile țărănești. Sau la curțile boierești de către femei mai pricepute. Câteva mânăstiri de călugărițe (Horezu, Nămăiești, Agapia, Văraric) au constituit centre importante pentru dezvoltarea acestei ramuri de artă”³.

În tapiseriile **Mariei Vagii** se pot evidenția multe similitudini și motive decorative comune, semne și simboluri asemănătoare artei populare românești.

Lucrarea *Compoziție folclorică* (foto.2), este făcută din rafie, în tehnica haute-lisse și este creată de artista decoratoare Mariana Vaghî în ultimul sfert de veac XX. Lucrarea este structurată pe format de scoarță populară și aduce omagiu țăranului român și familiei lui, începând cu bunicul și bunica, precum și obiceiurilor și tradițiilor satului - hora, ciobănașul cu oile la păscut, țărani în straie de sărbătoare, voinicul pe cal, păsări și plante.

Suprafața decorativă prinde viață prin ordonarea acestor simboluri arhetipale ce survin aieva dintr-un spațiu legendar, învăluit în culori climat – vibrante, calde, învăluitoare, blânde, sugerând trecerea toamnelor, una după alta – în vibrația gamei tandre a culorilor de pământ, specifice scoarțelor românești din spațiul mioritic cu murmur de baladă.

Prin suprafața relativ mare ocupată în spațiul compozițional, personajele devin importante, atrăgând atenția privitorului prin gestică lor și costumele populare cu trimitere la tainica lume a satului tradițional din vreme de sărbătoare, la horele și dansurile românești.

Altă lucrare a Mariei Vagii se intitulează *Pomul vieții* (foto. 3), din rafie, lucrată în tehnica haute-lisse, la sfârșit de secol XX.

Maria Vagii alege o temă de referință în cultura poporului român: arborele vieții care reprezintă o concepție, un mod de a fi și de a gândi viața în spiritualitatea milenară a poporului nostru. Un ecran dreptunghiular mare, vertical, cuprinde un arbore animat prin ritmuri decorative de crengi, păsări și flori, într-o așezare simetrică. Forma geometrizată care definește conturul siluetei arborelui este o modalitate de a sugera ramificația spre toate direcțiile vremurilor și a generațiilor umane. Trupurile de păsări sunt reliefate semeț pe crengi, cu aspirații spre înalt și puritate. Ele aduc bucuria vieții prin cântec, aspirația spre frumusețe și puritate, înclinația spre spectaculos, dar și îndemnul la meditație.

Artista ordonează spațiul compozițional, cu suprafețe geometrizate, bine ținute sub control, plate, separate de un duct continuu de linii orizontale și verticale, ce aduce în memorie scoarța românească din Muntenia sau Oltenia.

Pornind de la dorința justificată de a afla la ce era necesară tapiseria în general la nivel european, de ce a apărut și care a fost rolul ei în viața oamenilor, un prim răspuns îl găsim la d-na profesor cercetător Adina Nanu:

³ Focșa Marcela, *Scoarțe românești. Catalog*, Ed. M.A.P. București, 1970, p. 16.

„În Europa, tapiseria a înflorit mai cu seamă în evul mediu, în stilurile romanic și gotic. În castelele de piatră, reci, tapiseriile aveau un rol fizic izolator, dar ele încălzeau atmosfera prin imaginile primăvăratice înflorite, în culori vii. Ele erau folosite și ca perdele, suspendate pentru a separa spații mai restrânse în jurul căminului sau compartimentând mai multe camere de oaspeți”⁴.

În spațiul românesc scoarțele se etalau de țărani în odaia frumoasă a casei tradiționale de la sat, transformând-o într-o adevărată expoziție, cu mari bogății de țesături și broderii. De aici se poate trage următoarea concluzie: tapiseriile și arta textilă în general create de artiștii profesioniști contemporani, sunt corespondentul scoarței, țesăturilor și broderiilor din *odaia frumoasă* a țaranului român, adaptate însă la cerințele actuale, fiecare dintre aceste două arte îndreptându-se distinct spre diferite grupuri țintă de oameni.

Tapiseria **Lianeii Șaru**, intitulată *Compoziție* (foto. 4), este lucrată în tehnica de lucru, haute-lisse și tehnica colajului, fiind creată în a doua jumătate a secolului XX.

Compoziția reprezintă o suprafață structurată divers, pe care au fost cusute măști. Există multe semnificații atribuite măștii, pornind de la aceea de a impresiona și influența pe cei din jur, până la a-l proteja pe cel ce o poartă.

Subiectul ales de artistă în *Compoziția* sa, se referă la sărbătorile de iarnă tradiționale poporului român, Crăciunul, Anul Nou, mai târziu Rusaliile, folosind modulul *măștii* ca un leitmotiv pe întreaga suprafață. Ea se inspiră din măștile creatorului popular de la sate. Pentru crearea măștilor, artista a folosit tehnici populare cum ar fi tehnica împletitului, cusutului, vopsitului în culori naturale, tehnica ceramicii.

Pornind de la o concepție tradițională a poporului nostru, conform căreia masca „*este duhul strămoșului*”⁵, măștile Lianeii Șaru pot primi înțelesuri actuale: „*în civilizațiile moderne e un simbol al metamorfozei, al dedublării și mimetismului*”⁶, în același timp îndeplinindu-și rolul decorativ festiv de sărbătoare, atribuit de artistă.

Tapisera **Oloier Mariana – Ghiță** este prezentă cu o lucrare suspendată deosebită, tridimensională, intitulată *Joc 7* (foto. 5), din funie împletită din păr de capră. Să încercăm o posibilă interpretare a lucrării pornind de la analiza numărului ales *șapte*.

⁴ Nanu Adina, *Comunicarea prin imagine*, prod. „Levintza” Modexim s.r.l., tipografia „Vizual”, București, 2002, p. 77.

⁵ Evseev Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Ed. AMARCORD, Timișoara, 1994, p. 101.

⁶ Constantin Paul, *Mică enciclopedie de arhitectură, arte decorative și aplicate moderne. Tapiserie modernă*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 158.

Poate sugera zilele săptămânii. Este vreo zi la fel ca cealaltă? Nu! Este vreun ciucure la fel cu celălalt? Nu! Și modulele rotunde sau ovalizate de pe frânghii sunt diverse, mai multe sau mai puține, jumătăți sau întregi, mai lungi sau mai scurte, închise la culoare sau deschise. La fel de diverse ca zilele omului în săptămână.

Cealaltă lucrare a artistei este intitulată *Perete* (foto. 6) și reprezintă o succesiune de module pe verticală, aparent uniforme, care se ordonează cumiți unul peste altul, așa cum cărămizile formează un zid. De ce este intitulată compoziția *Perete*? Un posibil răspuns constă în faptul că oricât ne-am învărti în jurul acestei forme rotunde, între ea și noi este permanent *peretele*.

Bineînțeles că pot fi și alte analize, subiectul rămâne deschis și altor interpretări.

Altă artistă decoratoare, **Ileana Balotă**, ne prezintă tapiseria *Tulnice* (foto. 7), lucrată din lână, în tehnica de lucru basse-lisse, creată în a doua jumătate a secolului XX.

Tapiseria *Tulnice*, singura tapiserie din expunere lucrată la război în tehnica basse – lisse, are ca modul repetitiv pe întreaga suprafață, forma prelungă a tulnicului un instrument muzical cu denumire arhaică, sinonim buciului, ce scoate un sunet tânguitor, specific zonelor deluroase și muntoase. Era folosit de săteni, în mod special de ciobani, ca să-și transmită mesaje la distanță, de pe un deal pe altul. Aceste forme decorative prelungi sunt ilustrate printr-o stilizare amintind de eleganța și simplitatea formelor decorative din etnografia românească.

Ultima tapiserie expusă, intitulată *Flori și grâu*, (foto. 8) este importantă în primul rând pentru că a creat-o **Aurelia Gheață**, una dintre primele artiste profesioniste care au făcut tapiserie în România.

În lucrarea ei se remarcă dominantă florală ce implică și determină construcția interioară a spațiului bidimensional. Se recunosc izvoarele de inspirație, ale artistei: „*cele două surse tradiționale ale artistei: pictura murală medievală românească și folclorul*”⁷. Simbolurile ei, florile și grâul sunt adunate într-un buchet: „*În folclorul românesc floarea simbolizează caracterul fugitiv al frumuseții*”⁸ și dacă bobul „*constituie unul din primele daruri ale pământului*”⁹, „*Grăuntele de grâu este unul din simbolurile vegetale ale lui Iisus Hristos*”¹⁰.

⁷ Chevalier Jean, Gheerbrant Alain, *Dicționar de simboluri*, vol. I, p. 158.

⁸ Evseev Ivan, *op.cit.*, p. 61.

⁹ Chevalier Jean, Gheerbrant Alain, *op. cit.*, vol. I, p. 198.

¹⁰ Evseev Ivan, *op.cit.*, p. 71.

Multă vreme, noțiunea de tapiserie a rămas necunoscută celor mulți, în cel mai întâlnit caz a fost înțeleasă confuz și ca denumire. E de ajuns să amintim faptul că auzim și astăzi pomenindu-se uneori de *tapițerie* în loc de *tapiserie* ca și cum între țesătura funcțională ce acoperă mobila curentă și panoul textil cu valoare de tablou parietal ar exista vreo legătură. Este vorba în acest exemplu de folosirea greșită a cuvântului tapițerie, ce reprezintă de fapt o tehnică de lucru a îmbrăcării, a tapițării mobilierului din casă sau mașină.

Pictura pe sticlă expusă pe simezele sălii se încadrează tot în universul artelor decorative. Artistul Florin Ciubotaru prin tablourile *Beșleagă, Toamna, Voinicul necredincios, Recoltă, Visul, Blestemul, Golea, Kira* sau Ana Iliuț cu *Nunta*, Eliza Repețeanu cu *Vasilca*, precum și mulți alții, valsează între mit, balade, legende, anotimpuri, realități contemporane și adevăruri creștine, dacă nu neapărat pentru o înțelegere directă și totală a spiritualității și creștinătății poporului român, în orice caz pentru o ilustrare a unui timp trecut, un timp prezent și viitor, în ideea de a ajunge la esențe și subtilități, de a păstra în eternitate sufletul neamului, de a pătrunde în adâncimile specificului și spiritului românesc.

Importantă este și **ceramica** expusă (foto. 9), creată de artiști cu nume sonore acestei arte. Ceramiștii Constantin Bulat și Ion Berendea sau ceramista Rodica Leuca sunt prezenți cu vase decorative exprimate prin siluete originale și divers colorate, ordonate anume, pentru a lăsa să se vadă originalitatea și diversitatea stilurilor de exprimare ale artiștilor.

Această sală de expoziție confirmă calitatea artei contemporane de a fi un spațiu spiritual menit să contribuie la înțelegerea sensurilor profunde ale artei contemporane românești, la deconectarea și delectarea iubitorilor de artă și de frumos într-o lume nouă.

SALA 2. În continuarea expoziției este prezentată o colecție de piese din ceramică, create toate de aceeași artistă ceramistă contemporană Eugenia Pasima, pentru a se înțelege de vizitator - semnificația stilului unui artist.

Lucrările din ceramică sunt: *Cățel cu covrigi în coadă, Fată dormind cu pălăria lângă ea, Cangur, Ceas cu flori, Copac, Portret* (foto. 10). Cu toate că fiecare lucrare reprezintă un univers în sine, cu semne și simboluri aferente, au totuși ceva comun, formează un tot unitar, toate au fost create din aceeași calitate de ceramică, toate au dimensiuni relativ mici, au aceeași culoare în general, toate sunt asemănătoare prin amănuntele cu care le ornează și mai ales prin factura personală inconfundabilă de lucru, ca o semnătură.

Secolul XX, mai ales spre sfârșit, devine un secol în care artele vizuale, chiar tapiseria, de multe ori se transformă din conformiste în nonconformiste, din formaliste în excentrice, din ordonate în dezordonate - prin eliminarea barierelor convenționale.

Prima tapiserie de mari dimensiuni se numește *Apa* (foto. 11) și este lucrată în tehnica haute-lisse de cunoscuta tapiseră **Ariana Nicodim**. Un aspect caracteristic acestei lucrări, o constituie excentricul viziunii, diversitatea exprimării, întâlnirea și confruntarea suprafeței decorative cu cele trei clasice dimensiuni, deschiderea spre schimbare, îndrăzneală în tehnica de lucru. Revoluția s-a produs în urma faptului că artista a îndrăznit să se exprime în modul cel mai dezinvolt posibil, neîncătușat de niciun canon tehnic. Foarte spectaculoasă însă, este depășirea poziției murale, ieșirea în spațiu, tridimensionalizarea tapiseriei.

Tapiseria capătă monumentalitate prin sugerarea celei de-a treia dimensiuni printr-o multitudine de funii împletite divers și dirijate spre exterior, sugerând curgerea continuă, nesfârșită, subtil adresată subconștientului, sporind cu generozitate frumusețea estetică a lumii, echivalent al binelui în toate domeniile.

Ariana Nicodim transformă spațiul compozițional într-un rezumat al unor inovări moderne. Simboluri oblice liniare repetate la nesfârșit prin reliefuri, sugerează dinamismul, cascada, apa în mișcare tumultuoasă curgând, printre mulțime de pietre și bulbuci pe suprafețe dense și rarefiate.

Spațialitatea tapiseriei prezentată ține de structura interioară a imaginii, de toate acele frânghii răspândite divers peste tot, de amprenta stilistică a creatoarei, demonstrând o tendință a nemărginirii, bine exprimată prin textura materialului împletit în mulțime de funii care circulă peste tot.

Este de remarcat că aceste arte, tapiseria și ceramica au destinul și evoluția lor, împletindu-se câteodată, interferând sau alăturându-se pentru un moment, dar crescând separat. Ceea ce rămâne totdeauna constant este apelarea artiștilor contemporani la izvoarele nesecate de creație ale artei populare românești după cum dorim să demonstrăm și în această sală.

Artista buzoiană **Mimi Podeanu** creează o tapiserie cu titlul *Tradiții* (foto. 12), din lână, în tehnica de lucru haute-lisse, în care se vede că a căutat cu grijă sursele de documentare, decantându-le valoric, ordonându-le sistematic și concepând în final o lucrare originală, compactă și unitară.

Ea a fost martoră la scenele descrise în tapiserie, legate de tradiția poporului nostru, multe din obiceiuri existând încă din timpul vieții ei: icoana pusă pe peretele de răsărit, înconjurată de ștergarul brodat, voinicul pe cal, galopând pe lunci și văi înflorite ca să ajungă la mândruța ce-l așteaptă la fereastră, roata morii care se învârte, și altele.

Artista creează imagini care păstrează tradiția și originalitatea obiceiurilor românești. A contat în reușita temei atitudinea ei investigatoare, de la căutare și selectare până la forma finală a semnelor și simbolurilor, de multe ori depășind chiar așteptările prin semnificații inedite.

Taina acestei tapiserii este, în primul rând, o frumusețe ce se adresează spiritului, sensibilității, educației privitorului. Caracterul unitar al lucrării, suspendarea tuturor modulelor, chiar și una s-ar evidenția dacă ar lipsi din acest echilibru compozițional și ar duce după sine la prăbușirea ansamblului de module sau mai bine-zis a structurii compoziționale. Pare un iconostas pe care sunt așezate icoanele – trezind o emoție spontană, intensă, involuntară sau meditativă, emoție care îl caracterizează pe omul sensibil, pe omul profund și înțelept, pe creator și artist, în general naturile umane superioare.

Privind decorul compozițional distingem în viziunea ei două perspective: cea spirituală și cea a tradițiilor etnografice ale poporului român. Este un dialog între **taină** și **realitate**, între **lumină** și **întuneric**, între **culoare** și **negru**, un spațiu al împletirii strânse de tradiții și al contrastelor, dar care se potențează reciproc, întunericul micșorându-se lângă umbră și lumina crescând și devenind un principiu al binelui.

Frumusețea tapiseriei se ridică la **nivel de excelență** a creației artistice decorative în domeniu, incluzând fiecare amănunt decorativ. Artista orientează gândirea privitorului spre existența tainei văzută ca lumină. Centrul compoziției este luminos. Aceasta este lumina care îl reprezintă pe Hristos la Cina cea de Taină. Artista exprimă frumusețea divină a Creatorului, prin simbolul unei lumini – manifestare sensibilă a Creatorului printr-o aureolă. Aureola simbolizează centrul de energie spirituală, iradierea luminii supranaturale, răspândirea, expansiunea afară din sine a luminii în jurul capului. Creatorul, o lumină cosmică, universală, ce luminează ochii tuturor oamenilor în lumea aceasta, este așezat la o masă alături de cei doisprezece apostoli, sugerați prin mici lumini vibrante.

Masa, exprimată prin simbolul unui pește, orientează gândul spre îndepărtata noastră origine, înțeleasă și neînțeleasă, știută sau tainică.

Lumina are funcție protectoare deoarece alungă întunericul, iar în plan spiritual e expresia bunăstării sau a relației armonioase, generoase a omului cu semenul său, așa cum fața omului bun răspândește lumină.

În satul românesc fereastra are un rol important. Prin ea vine lumina soarelui sau a lunii noaptea. În tapiseria *Tradiții* se vede o fereastră ce conține două simboluri majore, în partea de sus, luna și soarele. La fereastră stă în veșnicie juna țărănuță așteptând iubitul să vină din armată, de la război sau de la muncile câmpului. Trecerea vremii este simbolizată de acea mișcare dată de fațetele rozetei, simbolul unei roți care pornește moara satului.

Universul decorativ estetic al artistei este generos și se inspiră din diversitatea și existența florilor pe pământ și a animalelor, păsări cu dulce grai și flori cu multe mirosuri și găze numeroase și de multe feluri. Porumbelul alb „această pasăre aducătoare de iubire este considerată la multe popoare

*sfântă*¹¹. El devine martor tăcut al lucrării. Alte simboluri întâlnite în tapiseria *Tradiții* sunt: lumânarea, flacăra, mărul, peștele, păianjenul, sfeșnicul cu trei brațe, clepsidra, colacul împletit, ștergarul cusut cu broderie, gărgărița.

Altă tapiserie de mari dimensiuni este creată de pictorul **Pavel Codiță** și se intitulează *Compoziție cu crini imperiali* (foto. 13).

Pentru că este în primul rând pictor, Pavel Codiță își manifestă creativitatea deschizând o nouă lume decorativă, o lume în care picturalul scoate în evidență decorativul printr-o compoziție bizară care nu se bazează nici pe simetrie nici pe repetiții, știute a fi calități doar ale artei populare. El creează suprafețe prin excelență picturale, pe un material suport clasic cum este lână și folosind o tehnică specifică: haute-lisse.

Concepută cu răbdare, pasiune pentru exprimare plastică și respect pentru adevărul trăirilor proprii, tehnica lui de fapt nici nu se îndepărtează prea mult de tehnicile și meșteșugul scoarței populare ale înaintașilor săi.

În tapiseria sa *Compoziție cu crini imperiali* artistul a amestecat simbolic pământul negru cu brazde argintii în vastitatea unui câmp, le-a frământat cu verde smarald al întoarcerii la esență, la germen, a presărat semințe de orange și sâmburi din focul interior al pământului și a semănat întreaga suprafață cu crini imperiali cu lungi tulpine. Pe toată suprafața a dorit să exprime o întoarcere la negrul original, la frământarea fertilă a pământului, care a produs deplina revelație a puterilor humei, desfacerea ei exaltată pentru cuget, într-o fierbere germinatorie împinsă până la marginile universului. În final totul devenind o plenitudine a formei care sugerează monumentalitatea.

Alt renumit artist tapisier, **Ion Nicodim** ne prezintă tapiseria sa cu un titlu ce ne lasă întreaga libertate de interpretare: *Panou decorativ* (foto.14), lucrată în tehnica haute-lisse, dar aducând noutatea înlocuirii firului clasic de lână cu firul de cârpă, aspect întâlnit la preșurile din gospodăria țărănească.

Printre elementele compoziționale ale tapiseriei și specifice prin excelență și scoarțelor populare se conturează: pasărea, vița de vie, brăduțul, soarele, mai apare și motivul etnografic al dinților de ferăstrău. Elementul de limbaj plastic dominant este linia neagră, modulată, care circulă pe toată suprafața conturând toate aceste forme – simbol. Sinuozitatea liniilor vibrează suprafețele. Se remarcă simbolul unei păsări statice, al unei găini pe cuib care „este asociată principiului feminin; în opoziție cu masculinitatea cocoșului, simbol al fecundității și bogăției pământului”¹².

O altă lucrare semnată de **Mimi Podeanu** se intitulează *Zid cu caprifoi* (foto. 15) și este lucrată din lână, în tehnica haute-lisse.

¹¹ Chevalier Jean, Gheerbrant Alain, *op.cit.*, vol. I, p. 14.

¹² Chevalier Jean, Gheerbrant Alain, *op.cit.*, vol. II, p. 211.

În tapiseria *Zid cu caprifoi* structura de tulpinițe, pe suprafața ordonată de zid, devine un loc unde se odihnesc păsărelele. Privitorul se armonizează cu ritmurile vegetale, ce sugerează sunetul – cântecul păsărelelor în foșnetul frunzișului. Tapiseria conține un simbol important - zidul - care poate semnifica „*despărțire între ceilalți și mine (...) Zidul este comunicarea tăiată cu dubla sa incidență psihologică: apărare, dar și închisoare*”¹³.

Sensul subtil al tapiseriei poate avea o direcție sau mai multe. Simbolurile și semnele au diverse semnificații mai mult sau mai puțin evidente la prima vedere. Doar aranjamentul lor în spațiul compozițional conduce la semnificații. Artista mistuită de flăcările unei permanente arderi și-a epuizat și esențializat limbajul decorativ - la simbolul zidului construit perseverent, cărămidă peste cărămidă, a întregului format din bucăți, conferind compoziției dinamism prin vrejul de caprifoi care se înalță spre cer.

Această lucrare trebuie înțeleasă prin harul apariției și continuității vieții, al incantației creșterii, puse în valoare de ordonarea formală a zidului.

Artista Mimi Podeanu, cu sufletul său de poetă a formelor și culorilor, coboară în tapiserie cu rafinament de scoartă românească, dovedind spirit de eleganță din punct de vedere al ordonării decorative a păsărelelor și a plantelor, disciplinând toate crengile și corolele florilor, dorind investigarea până la amănunt a frumuseților decorative dar și spirituale. Tapiseria devine veșnică prin însăși creatoarea ei, cum este neamul românesc înveșnicit prin iubirea și dăruirea lui. Cântă păsărelele, florile, cântă culorile, cântă creatorul care le-a conceput iar cântecele lor devin imn al poporului român.

Mesajul artistic prezentat nu are numai acest unic înțeles, el se poate deschide altor interpretări, nu se adresează doar minții, ci întregului suflet al privitorului, personalității sale unice conturată și formată în timp prin propriile experiențe și valori personale.

SALA 3. În continuarea expoziției dorim să vă prezentăm alături de nume mari ale artiștilor tapiseri și numele artiștilor care au ales să creeze valori de artă românească în alte tehnici de lucru cum este **sculptura în lemn** sau turnată în bronz, sticlă, metal, ceramică și arta legăturilor de carte, folosindu-se de semne și simboluri ce abordează simbolistica românească și universală și care în final nu fac decât să ne identifice pe noi ca artă românească în spațiul cultural universal.

Toate lucrările expuse sunt create de artiști profesioniști români și ilustrează nivelul de evoluție a fenomenului artistic național și buzoian pe parcursul mai multor decenii ale secolului XX. Sculpturile sunt semnate de artiști cu nume sonore ca **Ion Irimescu, Ioana Kassargian, Gabriela Adoc,**

¹³ *Ibidem*, p. 495.

Ovidiu Maitec, Mihai Mihai, Peter Bologh, Virgil Fuligea ori sculptori buzoieni precum: **Paul Vasilescu, Gheorghe Coman, Emil Pricopescu.**

Legătura de carte poartă semnătura unor mari artiste ca **Ella Cancicov, Viorica Prodanov și Valeria Dobrescu.**

Siluețele grațioase translucide sau opace din sticlă, executate prin suflare la mâna liberă, sunt creațiile unor artiști de renume ca **Dan Băncilă** sau **Ovidiu Bubă**. Un aspect caracteristic al acestor lucrări, o constituie excentricul viziunii, diversitatea interpretării, întâlnirea și confruntarea suprafeței decorative cu cele trei clasice dimesiuni, deschiderea spre schimbare, îndrăzneala exprimării.

Suntem invitați într-o lume spirituală, filozofică, poetică și contemplativă, cu o mare încărcătură de simboluri și semne importante în care se impune tapiseria.

A fost selectată pentru analizarea semnelor și simbolurilor, tapiseria de mari dimensiuni **Întemeietorii** (foto. 16), capodoperă a soților artiști **Maria Mihalache Blendea și Constantin Blendea**, lucrată din lână, în tehnica de lucru haute-lisse.

În această tapiserie, artiștii se apropie atât de pictura de șevalet prin picturalitatea ei, cât și de tapiseriile parietale din secolul al XVIII - lea din Franța și Belgia, căutând să sugereze adâncimea spațiului.

Efectele iluzioniste decorative prelungesc spațiul arhitectonic propriu-zis al lucrării spre nesfârșitul universului prin dimensiunile siluetei umane și ale motivelor vegetale. Enorma compoziție este inteligent orchestrată prin felurite registre centrale și laterale. Compoziția devine ordonată, prin cinci personaje distribuite într-o alternanță regulată și chenare laterale, simbolizând rațional o cunoaștere a lumii pe etape și trepte. Lucrarea ne sugerează frumusețea întregii lumi, a pământului și a recoltelor sale, pe care stau în picioare, pe trei planuri în adâncime, cinci domnitori, ctitori, conducători. Simbolul celor cinci personaje poate fi: cele cinci simțuri ale omului sau cele cinci degete ale mâinii sau cele cinci extremități ale omului: cap, mâini și picioare. Numărul cinci este un număr sacru în cultura multor popoare și are o bogată simbolistică în unele sisteme de gândire mitică.

Tapiseria ilustrează organizarea și simetria, ordinea și nu haosul, devenind în felul acesta accesibilă și plăcută rațiunii umane. Forma rotundă din centrul său geometric sugerează globul pământesc, perfecțiunea, armonia, valoarea și frumusețea universului.

Autoarea știe să construiască fiecare personaj, să-și pregătească efectele printr-o adevărată artă a tensiunii dramatice. Fiecare dintre acești cinci conducători, acești ctitori ai lumii este un reprezentant al unei întregi națiuni ca simbol al solidarității și al apropierii de ceilalți, pentru că nu este posibilă

separarea. Oamenii pot supraviețui și exista doar împreună. Omul depinde de tot ceea ce-l înconjoară, de planetă, chiar de existența lui Dumnezeu.

Dorința neamului românesc a fost dintotdeauna să vadă planeta pământ din afară, din depărare, din spațiul cosmic, să se apropie de aspecte pe care omul nu le poate atinge, dar pe care vrea să le cunoască. Această vedere privită de undeva din spațiu ia forma unui cor ce interpretează un cântec nesfârșit. Pământul din lucrare devine simbol al unei distante și rotunde frumuseți care are în jurul lui flăcări roșii ce pot deveni lumina sufletului omenesc sau făclii călăuzitoare. Esențial rămâne felul în care e concepută relația om – univers și om – pământ.

O altă tapiserie sugestivă și frumoasă este tapiseria din lână *In Memoriam* (foto. 17), lucrată în tehnica haute –lisse de artista **Carmen Groza**.

Mulți domnitori români au primit cinstea de a fi eroi ai secolelor în care au trăit. Fie au primit titluri pentru lupte, fie pentru ridicarea de mânăstiri, fie pentru cultura spirituală care au lăsat-o urmașilor. Artista a ales un personaj reprezentativ pentru toți domnitorii, regii și conducătorii neamului românesc. Ilustrează un om voinic, imaginea unui războinic barbar, care luptă despletit, cu coama-n vânt și fără încălțări, un adevărat stindard al libertății și al adevărului istoric românesc. Dinamismul și forța lui indică sensul scopului său în viață. Are concepția că numai prin luptă omul poate să devină stăpân pe soarta sa și pe idealurile sale. Imaginea sa cu un coif pe cap, cu barbă tunsă scurt, (podoabă bărbătească având semnificația virilității, curajului, înțelepciunii, puterii) cu platoșă pe piept și arc într-o mână, simbolizează trăirea exaltată, viziunea generoasă, doritoare să se sacrifice pentru binele neamului. Demonstrează puterea și voința românului de a înfrânge opreliștile, care îl împiedică să lase urmașilor în dar un teritoriu atârnat.

Artista accentuează prin acest personaj frumusețea românului și a faptelor lui de vitejie, o frumusețe virilă, impunătoare, o prezență în sine, care întruchipează idealul puterii și al strălucirii. Universul culorilor are un rol important în spațiul compozițional. Galbenul roșcat este o culoare de esență divină, nobilă, regală, a căldurii soarelui și a bogăției aurului. E o culoare bărbătească, plăcută, luminoasă și vizibilă de la distanță. Poziționarea verticală a personajului pe pământ, pe ambele picioare, e un semn de autoritate, putere și de stăpânire asupra pământului, precum și semn al integrității fizice și psihice. Limbajul mâinilor este la fel de important. El ține câte o armă în fiecare mână, în dreapta și în stânga, ofensivă și defensivă, o halebardă și o armă străveche de război și de vânatoare - arcul cu săgeți, simbol al puterii suverane atribuite războinicului. Mâna are simboluri extreme, ale binelui și răului, pragul între viață și moarte, între iad și rai, (cuvântul evreiesc iad înseamnă „mână” și „putere”). Lancea, reprezintă puterea războinică, fiind în același timp un instrument al răzbunării, devenind un adevărat fulger, aducător de moarte. Prin

culoarele roșu - simbol al violențelor războinice, galben - simbol al puterii războinice, al superiorității militare, al morții și negru - simbol al doliului, al sărăciei, al lipsurilor și al foametei ce-i urmează războiului, prin suprafețe tensionate date de contrastul închis pe deschis, decorativismul armelor semnifică o tensiune dinamizantă, lupta pentru apărare, războiul defensiv, unirea tuturor împotriva cotropitorului.

Unul dintre cele mai importante simboluri îl reprezintă steagul dacilor reprezentat prin capul unui lup și corp de balaur pe un par. Este ca un stindard pentru toți care luptă, toți îl iau ca reper, un stindard în mijlocul luptei cu rolul de a îngrozi dușmanii, de a-i speria pentru a părăsi câmpul de luptă și a fugi. Toată oastea se uită la lup care întruchipează instinctele primare, neîmblânzite ale omului, iar atât timp cât acesta este sus, poporul nu poate fi biruit, nu poate fi învins. Și toți se strâng în jurul steagului, venind din toate părțile.

O tapiserie opulentă, lucrată din lână în tehnica haute – lisse de **Carmen Groza** se numește *Rodul pământului* (foto. 18).

Această lucrare ne aduce noutatea unui **moment festiv**, atât prin decorativismul lucrării cât și prin simbolurile conținute. Prin intensitatea culorilor, această tapiserie devine lucrare solist, intensitatea culorii dând tonul de sărbătoare.

Luminozitatea soarelui și atmosfera exotică dată de vegetația voit luxuriantă, pe de o parte, și pe de alta, încărcătura desenului și în general opulența de culoare albastră a fundalului, caracterizează întreaga tapiserie. Construcția maiestooasă a soarelui care se vede pe cer, ne sugerează o dimensiune cosmică a tapiseriei *Rodul pământului*, alături de alte simboluri majore ca: arborele, vegetația bogată și personajele umane pereche, El și Ea, Adam și Eva. Vegetația bogată din jurul personajelor poate deveni simbol al unității fundamentale a vieții, simbol al caracterului ciclic al oricărei existențe: naștere, maturitate, moarte, transformare. Floarea este un simbol al inimii, al perfecțiunii spirituale, al idealului. Fructul decorativ: poama viței-de-vie este considerat drept fruct spiritual. Totul este frumos în acest ambient, o frumusețe a unei armonii superioare, totul este gătit ca de sărbătoare, căci frumosul și armoniosul se întâlnesc în toate elementele decorative, într-o comuniune fericită a personajelor cu peisajul. Acestea s-au îmbrăcat frumos în mijlocul naturii, ca într-un loc de sărbătoare.

În SALA 4 cunoscuta artistă **Cela Neamțu** ne prezintă *Pasărea timpului* (foto. 19), din lână, în tehnica de lucru haute – lisse.

Tapiseria reprezintă imaginea păsării în zbor vertical, cu aripile întinse în lateral, printr-o siluetă decorativă – geometrizată și sintetizată. Gustul preferențial către scoarța românească, îl vedem prin alegerea modulului simbol pasărea și prin alegerea modalităților tehnice de lucru ce fac trimitere la scoarțele populare. Întreaga tapiserie este o simfonie de simboluri date prin

orchestrarea perfectă a tonurilor de gri,¹⁴ întâlnite doar în arta populară românească.

Asemănările pot fi găsite atât în tapiseria contemporană cât și în scoarța tradițională a poporului român, începând de la tehnica de lucru haute – lisse, până la mesajul transmis prin densitatea simbolurilor pe metru pătrat. În compoziție predomină aripile păsării în detrimentul trupului. Aripile păsării pot fi „simbol al avântului, al despovărării, al dematerializării, al eliberării sufletului și spiritului”¹⁴. Aripile geometrize, capătă forma cercului, simbolul perfecțiunii: „În carul simbolic al figurilor geometrice, cercul (...) e simbolul perfecțiunii, omogenității, mișcării imuabile și eterne care nu are nici început nici sfârșit. Pe plan cosmic simbolizează cerul și (...) timpul, veșnica reînnoire”¹⁵. „Cercului i se conferă și putere magică de apărare: de aici derivă (...) forma circulară a stânelor”¹⁶.

Casa discretă din centrul geometric este cheia imaginii, pentru că ne transmite o stare de spirit. Vedem casa, acel loc al confortului spiritual, al liniștii, al întoarcerii către sine, clipa revitalizării, unde ne retragem pentru momentul de odihnă, unde ne refacem pentru o nouă zi.

Următoarea tapiserie de mari dimensiuni este semnată de cunoscutul artist **Ion Stendl** și se numește *Laudă vinului* (foto. 20), lucrată din lână în tehnica de lucru haute – lisse.

Personalitate complexă, artistul tapiser Ioan Stendl se dovedește a fi un inspirat creator, cu o vocație de arhitect al formelor maiestose. În schema compozițională a tapiseriei *Laudă vinului*, formele accentuat simplificate se decupează ferm pe fundal, păstrându-și în același timp armonia decorativă care devine principiul fundamental al imaginii. Este o provocare, un contrast între mister și realitate. Ion Stendl ne oferă o nouă interpretare a eternei teme *Adam și Eva*. Prin ritmuri, esențe și raporturi monumentale este evocată decorativ noblețea, monumentalitatea și frumusețea trupurilor umane – totdeauna pereche, totdeauna în completare. Această imagine fiind ea însăși un simbol al valorilor esențiale ale existenței umane. Este vizat în lucrare acel gest simbolic al mâinilor îndreptate una către alta, de parcă El și Ea se descoperă și se regăsesc reciproc în căutare și iubire, direcționându-și amândoi brațele, într-o ritmică simultană a gestului simbolic - către restul universului, vioară și pahar de vin, pasăre în zbor și viță de vie.

În mijlocul compoziției între El și Ea este, bineînțeles, nelipsit simbolul arborelui. Acest arbore scindat în două, cu multiple semnificații: poate reprezenta apropierea dintre cer și pământ.

¹⁴ Evseev Ivan, *op.cit.*, p. 142.

¹⁵ *Ibidem*, p. 36.

¹⁶ *Loc. cit.*, p. 36.

În compoziție, personajele maiestose ale artistului Ion Stendl sunt înconjurate de vegetație, o structură decorativă de tulpini și frunze, simbolizând vrejuri de viță-de-vie grupate în ritmuri variate, amintind de arborele vieții din scoarța muntenească sau primind conotații subtile: „*Via este un simbol important pentru că produce vinul, care este imagine a cunoașterii*”¹⁷.

În continuare prezentăm o tapiserie a **Celei Neamțu** intitulată *Păstorite* (foto. 21), din lână, în tehnica de lucru haute-lisse.

În acest spațiu românesc, acoperit de dealuri molcome, soare, păsări cântătoare, mândru cocoș, flori de câmp, țărăncuțe – prințese, domină colina care este: „*Ceea ce a ieșit mai întâi la suprafață din haos. Liniile sale molcome o armonizează cu un aspect al sacrului care este pe măsura omului*”¹⁸. Un simbol important este exprimat prin culoarea sobră, griuri neutre sau discret colorate: „*Culorile simbolizează: negrul, timpul, albul, atemporal, și tot ce însoțește timpul, alternanța de întuneric și lumină, slăbiciune și forță, somn și veghe. În sfârșit culorile contrarii precum albul și negrul simbolizează dualismul intrinsec al ființei umane*”¹⁹.

Cocoșul - „*în mitologia lumii este un simbol solar. El întruchipează lumina cu toate valențele ei cosmice și spirituale*”²⁰.

Florile singuratiche de pe colinele Celei Neamțu din tapiseria *Păstorite* le mai găsim în decorul scoarțelor românești unde: „*motivele vegetale ca floarea cu frunze simetrice, buchetul cu trei flori, erau folosite ca element principal în organizarea câmpului ornamental*”²¹.

Următoarea tapiserie a **Celei Neamțu** este *Câmpia libertății* (foto. 22), din lână, în tehnica de lucru haute-lisse.

Compoziția are o mulțime de personaje care se grupează dezinvolt într-o mulțime de oameni. Artista a omagiat prin această tapiserie Revoluția română de la 1848 a cărei cauză au fost „cele 18 veacuri de asuprire” după părerea revoluționarului Nicolae Bălcescu. Cu această ocazie au loc mai multe adunări la Blaj în locul numit *Câmpia Libertății*, iar la ultima adunare, cea mai importantă, au participat peste 60.000 de români care au adoptat o rezoluție împotriva anexării Transilvaniei la Ungaria. Adunarea de la Blaj a contribuit decisiv la desăvârșirea programului revoluționar comun al tuturor românilor. Tocmai pentru comemorarea acestui eveniment de iubire și altruism național a fost creată tapiseria *Câmpia Libertății*. Ordinea de aranjare a numeroaselor

¹⁷ Chevalier Jean. Gheerbrant Alain. *op. cit.*, vol. III, p. 463.

¹⁸ *Ibidem*, vol. I, p. 434.

¹⁹ *Ibidem*, p. 314.

²⁰ *Ibidem*, p. 174.

²¹ Focșa Marcela. *Ornamentica tradițională comparată*, Ed. Meridiane, București, 1979, p. 281.

personaje pe această tapiserie s-a dorit să fie așa pentru a accentua efectul de monumentalitate.

Ileana Teodorini –Dan semnează următoarea tapiserie de mari dimensiuni, *Făt-Frumos* (foto. 23, din lână, în tehnica de lucru haute-lisse.

Pornind de la analiza numelui ales de artistă, *Făt-Frumos* reprezintă bunătaea, puritatea, generozitatea autodăruirii. Istețimea, deșteptăciunea, dârzenia sunt forțele caracteristice pe care românul le pune în luptă cu răul. Se folosește de ele atunci când este atacat de cei ce vor să-i cucerească bogăția, spațiul, familia, casa. Făt-Frumos devine un erou care face bine celor nevoiași, oropsiți, prin istețimea lipsită de viclenie, prin puritate și prin modestie. Făt-Frumos este un om inteligent, cu principii morale, în bune relații cu cei oprimați, cu societatea, într-un echilibru moral personal și social. E om întreg, este cumpănit. Dorința de a face bine îi cârmuiește întotdeauna toate faptele. Nu dovedește nepăsare și moleșire, discernământul îl caracterizează. În orice caz acest tip de personaj pozitiv iese cel mai ușor în evidență, implicându-se constant, asumându-și responsabilități. De aceea artista l-a conturat într-un mod monumental, profilându-se generos pe întreaga suprafață compozițională.

Culoarea roșie, cu care este acoperit voinicul are următoarea semnificație: „*roșu deschis, exploziv, centrifug, este diurn, masculin, tonic, îndemnând la acțiune și aruncându-și strălucirea peste tot, aidoma unui soare cu o putere uriașă și de neînvinc*”²².

Ultima tapiserie prezentată din suita de tapiserii expuse pe simezele muzeului este cea a **Constanței Crișan** și se intitulează *Dimitrie Cantemir* (foto. 24), lucrată din lână în tehnica haute – lisse.

Dimitrie Cantemir ca personaj istoric este ilustrat monumental de artistă, aceasta integrându-se stilului epocii și subtilităților ei culturale. Pentru a putea fi înțeleasă lucrarea trebuie înțeles personajul. Artista a transferat portretului domnitorului și cărturarului Dimitrie Cantemir, forță, rafinament și elan, prin culoare, printr-o multitudine de tonuri armonice de griuri și roșuri.

Tapisera Constanței Crișan ne descrie specificul unei epoci culturale, prin ilustrarea personalității cărturarului Dimitrie Cantemir, detaliată prin reprezentări de simboluri și semne intenționat alese, rafturi ordonate, cărți stivuite, suluri de pergamente strânse la piept, veșminte ce urmăresc moda vremii, părul lung, ondulat pe spate și un aer leonin. Toate amănuntele capătă importanță, o stare, o demnitate și o valoare proprie, conturând personalitatea distinsă a cărturarului. Portretul maiestos este paginat în partea de sus într-un cerc geometric ovalizat, deasupra unor rafturi de cărți, ca un tablou deasupra unei biblioteci. Biblioteca este un simbol în sine ce denotă cunoștințe diverse

²² Chevalier Jean, Gheerbrant Alain, *op. cit.*, vol. III, p. 462.

adunate din cărți; mesajul de ordonare a cărților ne atenționează asupra caracterului calm și liniștit al compoziției.

Generalizând la final, putem afirma că așa cum mesajul neamului românesc ne este transmis de strămoși prin frescele de pe zidurile bisericilor, prin artefacte seculare sau prin scoarțele populare, care au importantul rol de a păstra în eternitate sufletul neamului, tot așa se conturează și va ajunge în viitor mesajul artiștilor contemporani români ai secolului XX, prin conținutul compozițional, prin simbolurile și semnele întâlnite pe lucrările lor. Trecutul nu poate fi despărțit de prezent și de viitor. România se înfrumusețează și devine eternă prin artiștii și prin tapiseriile lor, prin acei artiști profesioniști care comunică între ei, apoi comunică cu noi și în final cu generațiile următoare.

Abstract

The entire heritage of contemporary decorative arts section in the Buzău County Museum is extremely important, for its value, quality, originality, spirituality of its cultural goods, especially through its collection of contemporary tapestry unique in the country.

It is important to understand that from the very beginning of our tour in the exhibit hall of the Buzău County Museum that all art items presented in these halls (tapestry, ceramics, glass, book-bindings, painting on glass), be them bi-dimensional or tri-dimensional, creations of all generations of Romanian artists represent a rich material that justifies the selection of the theme Symbol and Sign. The understanding of the Romanian symbolist represents the way leading to the identification of the Romanian specificity in the European and universal cultural space. Each work represents a universe in itself, with signs, symbols and metaphors developed with inspiration, concision or subtlety. These generations of the 20th century artists are remarkable through their permanent search for new ideas, presented under revolutionary fantasist forms, defining the modern and post-modern frame of mind of the time, works of a great spiritual and artistic value. We speak about the 20th century, the time which generated modernism as an artistic genre, while the post-modern style at the end of the century was characterized by sinuous shapes, imitating the organic textures which several Romanian artists have experimented, one by one.

The artists represented in our exhibition are willing to show what they inherited, what they are, what they learnt, to find inspiration in other peoples' cultures, so they broadened their horizon to universal dimensions, in an attempt to find deep meanings of life, to have the role of innovators, creators and not imitators.

Many of the symbols and signs encountered on the tapestries presented have as starting point the Romanian popular rug and that is why we present you a rug especially exhibited at the entrance, above the bottom drawer, as to start from the

treasure of ethnographic art left by the ancestors of the Romanian people. This exhibit hall confirms the quality of the contemporary art as a spiritual space meant to contribute to the understanding of deep meanings of the Romanian art, proposing a quality time to all beauty and art lovers in a new world.

Generally speaking, we can say that just like the message of the Romanian nation is passed from traditional rugs, whose main role is to preserve in eternity the soul of the nation, also the message of the contemporary Romanian artists of the 20th century shall be passed into the future. Romania becomes more beautiful and eternal through these great artists and their tapestries, communicating first among them, then to us, and in the end to the next generations.

Foto. 1. Scoarță lucrată de un meșter popular din Muntenia

Foto. 2. Mariana Vagîi -
Compoziție folclorică

Foto. 3. Mariana Vagîi - Pomul vieții

Foto. 4. Liana Șaru - Compoziție

Foto. 5. Mariana Oloier - Perete

Foto. 6. Mariana Oloier - Joc VII

Foto. 7. Ileana Balotă - Tulnice

Foto. 8. Aurelia Ghiță - Flori și grâu

Foto. 9. Vase ceramică

Foto. 10. Eugenia Pasima - Ceramică

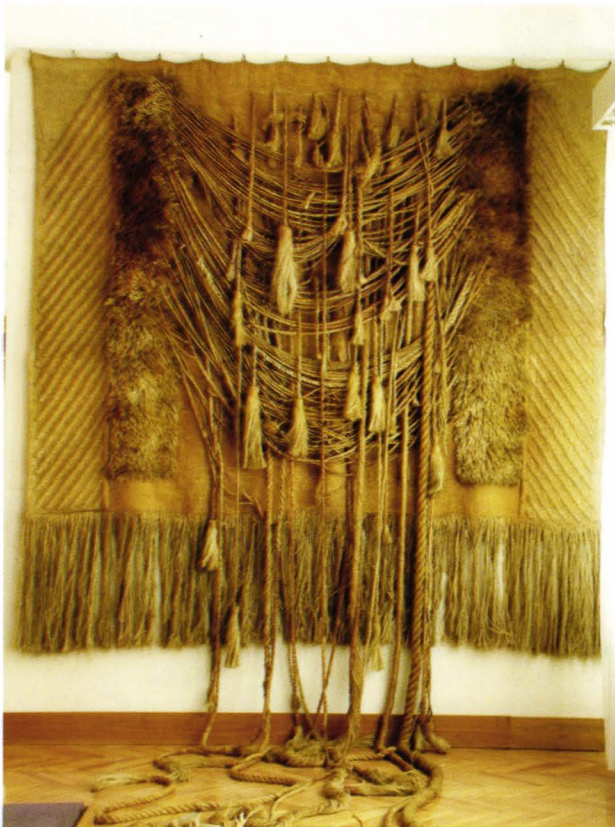

Foto. 11. Ariana Nicodim - Apa

Foto. 12. Mimi Podeanu - Tradiții (detaliu)

Foto. 13. Pavel Codiță - Compoziție cu crini imperiali

Foto. 14. Ion Nicodim - Compoziție

Foto. 15. Mimi Podeanu - Zid cu caprifoi

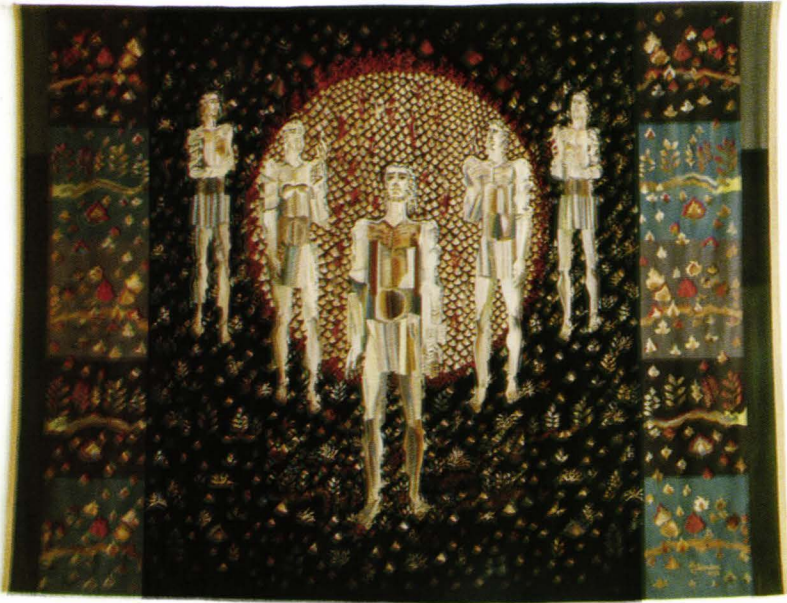

Foto. 16. Maria și Constantin Mihalache Blendea - Întemeietorii

Foto. 17. Carmen Groza - In memoriam

Foto. 18. Carmen Groza - Rodul pământului

Foto . 19. Cela Nemțu - Pasărea Timp

Foto. 20. Ion Stendl - Laudă vinului

Foto. 21. Cella Neamțu - Păstorițe

Foto. 22. Călina Neamțu - Câmpia libertății

Foto. 23. Ileana Teodorini Dan -
Făt Frumos

Foto. 24. Constanța Crișan -
Dimitrie Cantemir

ANTIMISE – COLECȚIA MUZEULUI JUDEȚEAN BUZĂU

Lucia Maria DUMA

Antimisul este cel mai important dintre obiectele liturgice confecționate din pânză. Termenul antimis vine de la grecescul *antimesion*, preluat din latinescul *antemensa*, ceea ce înseamnă „pe masă” sau „în loc de mesă”. Antimisul este un înlocuitor mobil al Sfintei Mese, care se mai numea și jertfelnic, trapeză sau altar, deoarece pe el se pun și se sfințesc Cinstitele Daruri, adică se săvârșește Sfânta Jertfă, la liturghie¹. Antimisul este confecționat din pânză de in, bumbac sau de mătase și are formă aproximativ pătrată, având pe el imprimat scena pregătirii pentru înmormântare a trupului Domnului.

Antimisul a fost întrebuințat în biserica creștină, din cele mai vechi timpuri, din nevoia practică de a săvârși Sfânta Liturghie și acolo unde nu erau altare sfințite. Cei mai mulți specialiști stabilesc ca dată pentru apariția antimisului Sinodul Trulan (692) – Sinodul VII Ecumenic (787). Unii teologi susțin că originea antimisului vine din vremea marilor prigoane împotriva creștinilor. Atunci, spre a feri Sfintele Daruri să fie pângărite de păgânii care năvăleau în biserici în timpul slujbelor, preoții le înfășurau într-o pânză sfințită și se retrăgeau într-un loc ferit unde continuau slujba Sfintei Liturghii². În perioada prigoanei Sf. Liturghie se oficia cel mai adesea pe mormintele martirilor, de aceea s-a luat obiceiul de a se pune într-un „buzunăraș” de pe dosul antimisului părticele din sfinte moaște³.

Antimisul nu poate lipsi de pe nicio Sf. Masă din bisericile în care se slujește Sf. Liturghie, fără el nu se poate oficia slujba. În împrejurări deosebite (în timp de război), se poate face slujba în orice loc potrivit dacă ai un antimis.

Despre forma antimiselor putem spune că cele mai vechi erau cu laturile egale, dimensiunile fiind de 50 – 60 cm. „Antimisul e o năframă în pătrat de in sau mătase cu moaște ale martirilor, pe care e desenată înmormântarea

¹ Ene Braniște, *Liturgica generală*, Ed. IBM al BOR, București, 1993, p. 603-605.

² ***, *Invățătură de Credință Creștină Ortodoxă*, Ed. EIMBOR, București, 2000, p. 233.

³ Ene Braniște, *op. cit.*, p. 342-345.

Domnului nostru Isus Christos”⁴. Culoarea pânzei din care erau confecționate antimisele era culoarea naturală a fibrei de in, alb ușor gălbuie. Mai târziu prin secolul al XIX-lea apar și în culorile galben, cafeniu, verzui, albastru sau roz. Primele antimise erau pictate sau brodate, mai târziu s-a recurs la tehnica imprimării, care era mai rapidă și mai puțin costisitoare.

Antimisul simbolizează mormântul Mântuitorului, precum și giulgiul în care a fost înfășurat Trupul Domnului la punerea lui în mormânt. Pe lângă punerea în mormânt care este scena principală a iconografiei antimisului, mai figurează crucea răstignirii, cununa de spini, ciocanul și cuiele, sulita, cocoșul care cântă de trei ori, precum și alte reprezentări care ne aduc aminte de patimile Mântuitorului. În cele patru colțuri sunt cei patru evangheliști cu simbolurile lor, iar pe margine găsim scris troparul punerii în mormânt: „Iosif cel cu bun chip, de pe lemn luând preacurat Trupul Tău, cu giulgiu curat înfășurându-L și cu miresme, în mormânt nou îngropându-L, L-a pus”.

În partea superioară a antimisului, pe mijloc, pe revers, într-un buzunărel bine închis prin cusătură, se află o infimă părticică din moaștele unui sfânt, încorporată într-un sâmbure de ceară. Tradiția de a prinde o părticică din moaște în antimis își are rădăcinile din perioada în care creștinii se adunau la mormintele martirilor de ziua proslăvirii lor și lespedea mormântului care adăpostea sfintele moaște devenea altarul de jertfă.

În partea de jos se află inscripția cu mențiunea hramului bisericii pentru care este antimisul, data și semnătura ierarhului care l-a dat. „După tradițiunea veche... antimisele se sfințesc de episcop, trimițându-se în dar bisericilor. Ele se pot purta din loc în loc și lipsind biserica sau sf. masă, preotul poate săvârși sf. liturghie, întinzând antimisul. Aceasta se face în general de preoți militari, cari nu au totdeauna biserică în apropiere”⁵. Antimisul este și un „simbol” al autorității ierarhului locului, al binecuvântării sau încuviințării sale ca într-un lăcaș de cult să se desfășoare activitate bisericească normală, fiind mărturia bunelor raporturi dintre ierarhul locului și preoți. Antimisele se sfințesc prin stropire cu vin roșu, cu apă de trandafir, cu ungere cu sf. mir și cu punerea părticelelor din sf. moaște unse cu sf. mir, împreunându-se toate acestea cu rugăciuni⁶.

Atribuirea antimisului diferă de la un loc la altul. În unele părți episcopul atribuie un antimis fiecărui preot în parte, în alte locuri se dă un antimis fiecărei biserici. În cazul decesului sau schimbării episcopului, antimisele vechi, sunt retrase; moaștele vor fi scoase și introduse în antimisele noi,

⁴ Vasile Mitrofanovici, *Liturgica Bisericii Ortodoxe*, Ed. Consiliului Eparhial Ort.-Rom. din Bucovina, Cernăuți, 1929, p. 247.

⁵ *Ibidem*, p. 248.

⁶ *Ibidem*, p. 876.

semnate și sfințite de noul episcop. Imediat după instalare, noul episcop dispune imprimarea unei noi serii de antimise⁷. Ele sunt sfințite, destinate nominal fiecărei biserici sau mănăstiri și semnate unul câte unul cu propria mână. Antimisul este „documentul” prin care episcopul autorizează oficierea Sfintei Liturghii într-o anumite biserică. Dacă episcopul retrace un antimis dintr-o biserică, în acea biserică nu se mai poate sluji Liturghia, chiar dacă biserica este sfințită. Este interzis să se slujească dacă antimisul este rupt, zdrențuit, cu literele șterse sau înnegrit. Antimisele actuale sunt confecționate din diferite tipuri de pânză, chiar sintetice, sunt uneori de foarte slabă calitate artistică sau iconografică.

În colecția Muzeului Județean Buzău se găsesc cinci antimise date astfel: 1766 (foto 1), 1830, 1851 (foto 2), 1905 (foto 3), 1980 (foto 4). Toate antimisele au fost restaurate în laboratorul muzeului.

În acest articol voi prezenta etapele restaurării antimisului din anul 1830 (foto 5).

Antimisul este imprimat pe pânză din in, are dimensiunile de 59 cm x 53 cm. În centrul lucrării este redată *Punerea lui Isus în mormânt*. Mântuitorul, susținut de Iosif este așezat pe giulgiu. Maica Sa îndurerată, având mâinile împreunate în semn de rugăciune, este sprijinită de evanghelistul Ioan. Deasupra capetelor aureolate ale acestora se zăresc inscripțiile care îi desemnează. De o parte și de alta a crucii, doi îngeri țin în mâini lumânări aprinse. În planul următor se află crucea. Pe cruce atârnă coroana de spini, legătura de nuiete și biciul; pe ea sunt fixate și cuie, toate constituind instrumente ale Patimilor. Pe cruce se reazimă sulița cu care a fost străpunsă coasta lui Isus și trestia cu buretele înmuiat în oțet. În colțurile compoziției apar, înscrise în medalioane ovale, busturile celor patru evangheliști ținând *Evanghelia* în mâini: Matei, Marcu, Luca și Ioan. Medalioanele sunt bogat ornamentate iar în partea superioară au câte un îngerăș. Pe margini antimisul prezintă un chenar amplu, compartimentat, în care sunt redată instrumentele *Patimilor*: potirul sau paharul suferințelor, legăturile de la mâini, scara, sulița, trestia cu buretele înmuiat în oțet, cămașa, punga cu cei 30 de arginți pentru care l-a vândut Iuda pe Isus. În colțurile chenarului se află simbolurile evangheliștilor: îngerul – Matei, leul – Marcu, taurul – Luca și vulturul – Ioan. Pe antimis avem un text care este dispus deasupra și sub scena principală: „Acest dumnezeiesc jertfelnic pe care se săvârșește dumnezeiasca și sfințita

⁷ La 2 februarie 2010, Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a oficiat slujba sfințirii a 1001 de antimise noi care vor fi dăruite tuturor parohiilor și schiturilor din Arhiepiscopia Bucureștilor. Vezi ziarul „Lumina” din 3 februarie 2010, București.

slujbă s-a sfințit de prea sfințitul episcop al Buzăului, kir Chesarie la anul 1830”.

Starea de conservare a obiectului a impus o analiză minuțioasă și de durată, luând în considerare vechimea obiectului, importanța liturgică, precum și uzura funcțională la care a fost supus. La fel ca și antimisele din anul 1766 și 1905 care au fost restaurate, conservate și descrise în alte articole și acest antimis prezintă deteriorări fizice și chimice produse de diferiți factori. Având în vedere împăturirea antimisului într-un anumit mod, s-a realizat un „caroiaj” de nouă pătrate egale, afectând în mod accentuat țesătura din in, lăsând în urmă zone lacunare, pierderi mici de țesătură pe linia de împăturire a obiectului datorită uzurii funcționale specifice. Pe toată suprafața sunt pete de proveniență organică: pete de grăsimi, pete de ceară, amprente și pete de origine necunoscută. În multe locuri depunerile de ceară de la lumânări formează cruste pe suprafața piesei textile. Reversul obiectului este foarte murdar, „afumat”, pe toată suprafața. În general țesătura se caracterizează prin fragilitate excesivă, este puternic deshidratată și decolorată, datorită efectului luminii precum și a mediului necorespunzător de păstrare și manipulare.

Prima operație în procesul de restaurare a constat în îndepărtarea prafului, folosind pensule moi.

După terminarea acestei operații a urmat scoaterea petelor de ceară cu ajutorul bisturiului, apoi prin aplicarea unui slab tratament termic folosind hârtie de filtru. Surplusul de ceară a fost înlăturat prin tamponare cu solvent – tetraclorura de carbon (se mai folosește și la scoaterea petelor de cremă de ghetă, grăsimi, uleiuri, vopsea pe bază de ulei de in).

Țesătura fragilizată a impus și un tratament pentru emolieră fibrei ce a constat dintr-o baie de înmuiere cu soluție compusă din 0,5% glicerină, 20% alcool etilic în apă distilată. Pentru curățirea umedă am folosit un detergent natural – decoct de *Radix Saponaria*. Pregătirea soluției: un pachet de 100 gr. plantă se ține la înmuiat în 10 litri apă timp de 24 de ore, după care se fierbe timp de o oră, se lasă să se decanteze, se strecoară, se diluează o parte soluție cu trei părți apă distilată. Curățirea s-a făcut prin imersare. Se agită soluția cu un burete și cu ajutorul unor pensule moi se insistă pe zonele cu pete. Se clătește de mai multe ori cu apă distilată. În ultima baie se adaugă glicerină pentru redarea elasticității fibrei și emolieră țesăturii. Uscarea s-a făcut cu ajutorul hârtiei de filtru.

Pentru că țesătura era fragilă, consolidarea s-a făcut prin lipire pe un suport textil (pânză din bumbac, vopsită într-o culoare apropiată). Lipirea s-a făcut cu sarpifan, cu ajutorul fierului de călcat, așezând pe rând hârtie siliconată, pânza suport impregnată cu sarpifan, antimisul și ultimul strat hârtie siliconată pentru protecție. Sarpifanul este un adeziv termoplast, face parte din clasa poliesterilor pe bază de etilenă. Poate fi pus pe textilă sub formă de

pulbere sau sub formă de soluție care formează o peliculă transparentă pe suprafața textilei. Este reversibil și neutru din punct de vedere chimic, cu un pH. 6,5 – 7,5. Soluția de lipire se prepară în concentrație de 3 – 7 % sarpifan pulbere în alcool etilic, ținându-se pe baie de apă încălzită până la dizolvarea completă. Soluția este incoloră, se pensulează într-un strat subțire pe suportul textil. Pelicula este elastică, transparentă, iar reversibilitatea este rapidă, printr-o tamponare ușoară cu alcool etilic⁸. Pe margine a fost prins în unele puncte, cu un ac foarte fin, cu fire din mătase, evitând în acest mod distrugerea materialului și vizibilitatea cusăturii (foto 6).

La final am dublat piesa cu pânză de bumbac, pentru prindere am folosit fire din mătase naturală vopsite în ton (foto 7).

În procesul de restaurare am folosit materiale compatibile cu piesa urmărind în primul rând starea de sănătate a piesei și apoi partea estetică a acesteia. Prin restaurare nu se urmărește aducerea piesei la statutul de creație nouă, ci redarea echilibrului pierdut prin degradările inevitabile datorită funcționalității și a trecerii timpului, precum și respectarea autenticității și integrității fiecărei piese.

Abstract

The Antimins is the most important liturgical object made of linen. In Buzau County Museum's collection are five Antimins from different years: 1766, 1830, 1851, 1905, 1980. The paper presents general information about Antimins, their description, focusing on steps to restore the Antimins in 1830.

⁸ Spiridonia Macri, *Metode noi de conservare a pieselor textile cu grad avansat de deteriorare, cu ajutorul unor adezivi sintetici*, în *PEUCE*, XIII, Tulcea, 2000, p. 262.

Foto 3. Antimis, 1905

Foto 4. Antimis, 1980

Foto 5. Antimis, 1830 - înainte de restaurare

Foto 6. Antimis, 1830 - după restaurare

Foto 7. Antimis, 1830 - dublat după restaurare

VALORIFICAREA MUZEALĂ PRIN RESTAURAREA UNOR PIESE ARHEOLOGICE DIN ARGINT

Petronela FOTEA

Acest studiu este dedicat în totalitate fluxului tehnologic de restaurare a patrimoniului mobil arheologic din argint și sunt prezentate etapele pe care un artefact din argint le parcurge în demersul restaurării.

Artefactele ce fac subiectul acestei lucrări au fost descoperite în campania de cercetări arheologice desfășurate în vara anului 2000, în cadrul „Proiectului româno-britanic de cercetare pluridisciplinară a locuirii neo-eneolitice de pe valea Teleormanului” (Southern Romania Archaeological Project – SRAP). Din partea română a făcut parte domnul arheolog Pavel Mirea, din cadrul Muzeului Județean Teleorman. Aparțin a trei morminte de înhumăție atribuite culturii Sântana de Mureș-Cerneahov, în punctul „Cioroaica” (valea „Cioroaica”), punct aflat la o distanță de aproximativ 10 km nord de Alexandria. Mormintele de înhumăție aparțin unei necropole ce suprapunea o așezare neolitică atribuită culturii Boian. În mormântul nr. 3 (schelete de adult cu craniul aplecat pe partea stângă cu fața orientată spre est), au fost decoperțate în partea superioară dreaptă a cutiei toracice 2 fibule de argint de tipul „cu semidisc”, cu picior pentagonal și vârful ascuțit, dublat cu o altă placă în care se sprijină acul – mit halbkreisförmiger Kopfplatte und rautenförmigem Fuss. Corpul este puternic arcuit, iar la locurile de joncțiune cu piciorul, respectiv cu placa semicirculară, la una din fibule sunt aplicate două inele duble realizate din sârmă de argint răsucită, iar la cealaltă un singur inel tot din sârmă de argint răsucită. Ambele au resort dublu¹. Aceste obiecte sunt de dimensiuni mici, delicate și cu o rezistență mecanică scăzută.

În momentul sosirii în laboratorul Muzeului Municipiului București, ele erau niște bulgări de pământ sau blocuri de produși de coroziune și cu fragmente de pânză pietrificată pe corpul obiectului. Magia restaurării constă în obiectul finit, după ce trece prin mâinile specialistului restaurator. Argintul face

¹ Pavel Mirea, *Descoperirile funerare Sântana de Mureș-Cerneahov de la Lăceni-Cioroaica (jud. Teleorman)*, în „Danubius” XXIII, Galați, 2005, pp. 33-41.

parte din categoria metalelor nobile. Din punct de vedere chimic, valoarea lui este conferită de reactivitatea redusă, tradusă prin afectarea lor minoră de către factorii microclimatici. Situate în seria potențialelor redox după oxigen, argintul (are un potențial redox pozitiv mare), necesită un consum energetic apreciabil pentru a fi trecute în stare ionică. Altfel spus, ionizarea nu are loc spontan, ci din contră, realizarea ei se face cu efort energetic. În mod teoretic acest considerent chimic are în vedere elementul chimic ca atare, în stare pură. În realitate, se constată că în sol (și în alte medii) piesele sunt corodate, cele de argint mai mult. Coroziunea se datorează pe de o parte condițiilor de transmitere în timp (parametrilor ce caracterizează solul), pe de altă parte, suportului metalic, respectiv gradului de impuritate chimică a acestuia. Impurificarea poate proveni din procesul de prelucrare, întrucât este știut că argintul pur este un metal moale pentru modelare în orfevrărie și că un adaus de cupru este benefic. Gradul de fluidizare a topiturii de argint crește cu adausul de cupru, motiv pentru care în compozițiile bijuteriilor sau a ustensilelor de argint se găsește mai mult cupru decât în monede. Aliajele de lipit pentru obiectele de argint sunt pe bază de argint, dar pe lângă cupru mai conțin zinc, staniu, cadmiu, care conferă un plus de fluiditate și durități dorite. Corodarea argintului în sol se poate datora prezenței clorurilor solubile, a acidului clorhidric, a hidrogenului sulfurat, în prezența oxigenului; prezenței ionilor cuprici și a substanțelor organice în descompunere (capabile să elimine amoniac, acid acetic, azotați, etc.) putând forma săruri solubile. Pentru argint, cel mai mare pericol în sol îl reprezintă existența clorurilor solubile. Acestea formează cu ionul de Cu(II) clorura de Cu(I), concomitent cu trecerea unui atom de argint (prin intermediul formei ionice) în clorură, AgCl (un precipitat). Prin depunerea acestuia, echilibrul reacției se deplasează spre dreapta, iar ca fenomen de contracarare are loc dizolvarea altei cantități de argint. Acest fenomen este puțin dezvoltat, în comparație cu coroziunea electrochimică prin pile galvanice, proces în urma căruia obiectul de argint se acoperă cu produși de coroziune specifici cuprului (formând sau nu o patină protectoare), îmbogățind astfel suprafața piesei respective. Alte forme de corodare întâlnite sunt cracluri de stres, fragilizări sau transformări ale structurii cristaline care se datorează unor deficiențe în tehnologia de prelucrare a metalului².

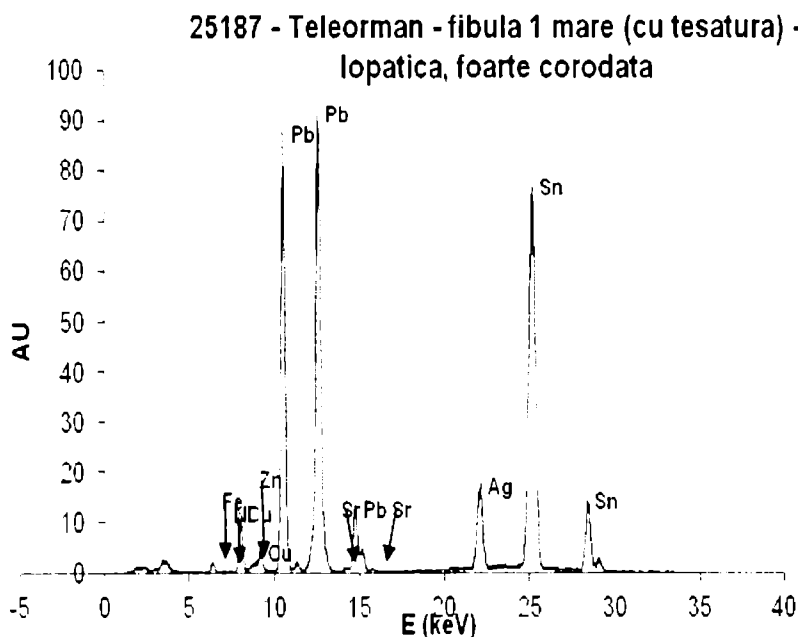
Degradările prezente pe artefacte sunt multiple: fizice, chimice și mecanice. Arcurile, plăcuțele care țineau acele, una din plăcuțele „semicerc” și acele erau desprinse din corpul principal al fibulelor. Producții de coroziune sunt multipli: atât cei specifici argintului, cât și cei ai cuprului, dar și fierului

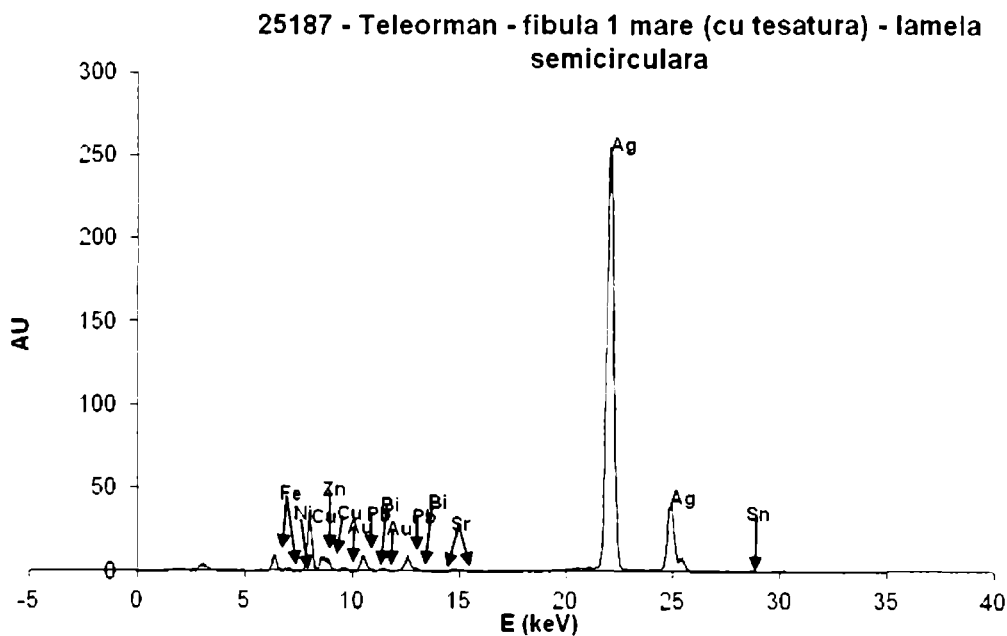
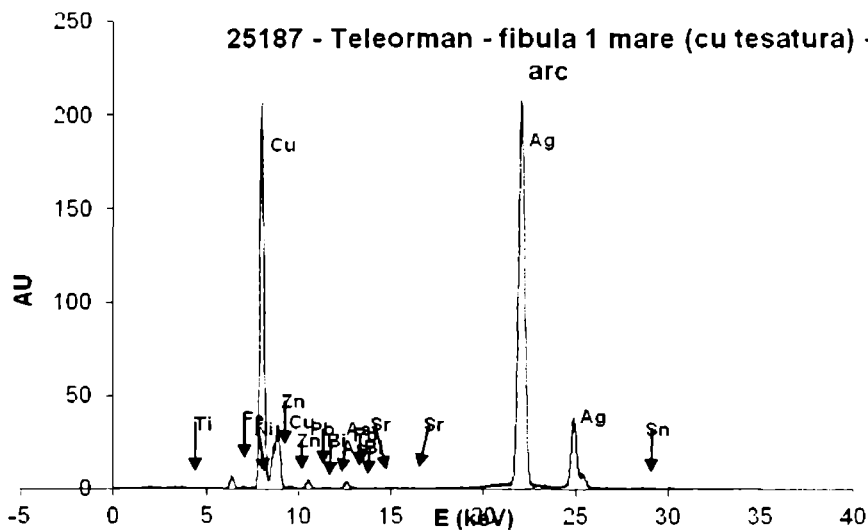
² T. Stambolov, *The Corrosion and Conservation of Metallic Antiquities and Works of Art*, Central Research Laboratory for Objects of Arts and Science, Amsterdam, 1985.

datorati miezului din interiorul arcelor. Una dintre fibule prezinta pierderi mici de material spre partea inferioara a corpului, datorita conditiilor in care aceasta a stat in pamant, cat si ale tehnicii de realizare. Pentru crearea acestor fibule, metalul a trecut prin mai multe etape: tragere in foi de tabla groasa de 1 mm, batere, trefilarea sarmei (cea mai groasa nu depaseste 2 mm) realizata prin rasucire. Panza facea corp comun cu metalul pe fibule. Pe partea posterioara a corpului si pe placutele pentru sustinerea acelor sunt urme de lipire la cald cu aliaj de lipit in componenta caruia intra si cositorul.

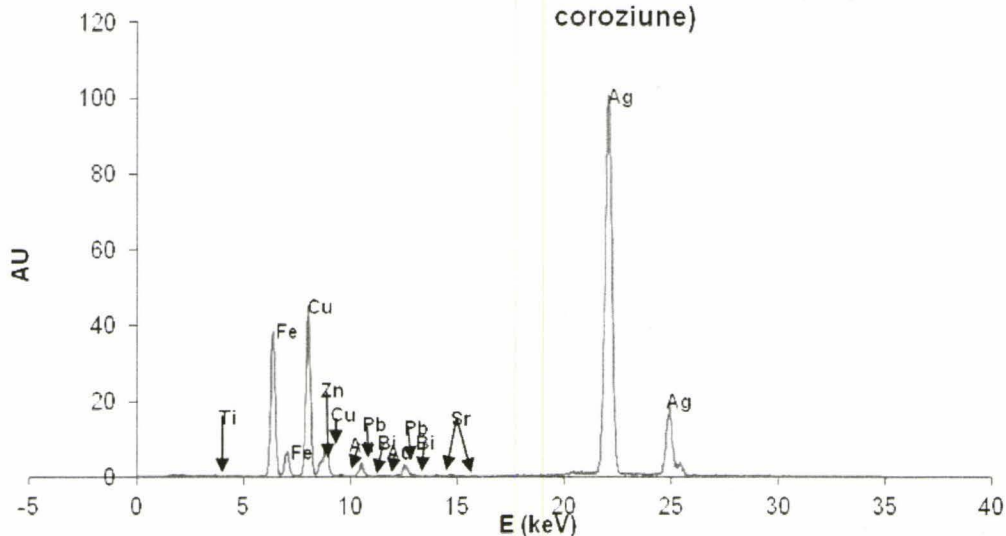
Fotografierea am realizat-o cu aparatul digital in laborator, dupa care obiectele au fost supuse analizelor de compozitie FT-IR, in cadrul Laboratorului de investigatii al Muzeului National de Istorie al Romaniei, condus de domnul Geo Niculescu, caruia ii multumesc pentru amabilitate si pe aceasta cale.

❖ diagrame de compozitie, obiecte de argint din inventarul MJT, realizate in laboratorul de investigatii al Muzeului National de Istorie al Romaniei, condus de domnul Geo Niculescu:

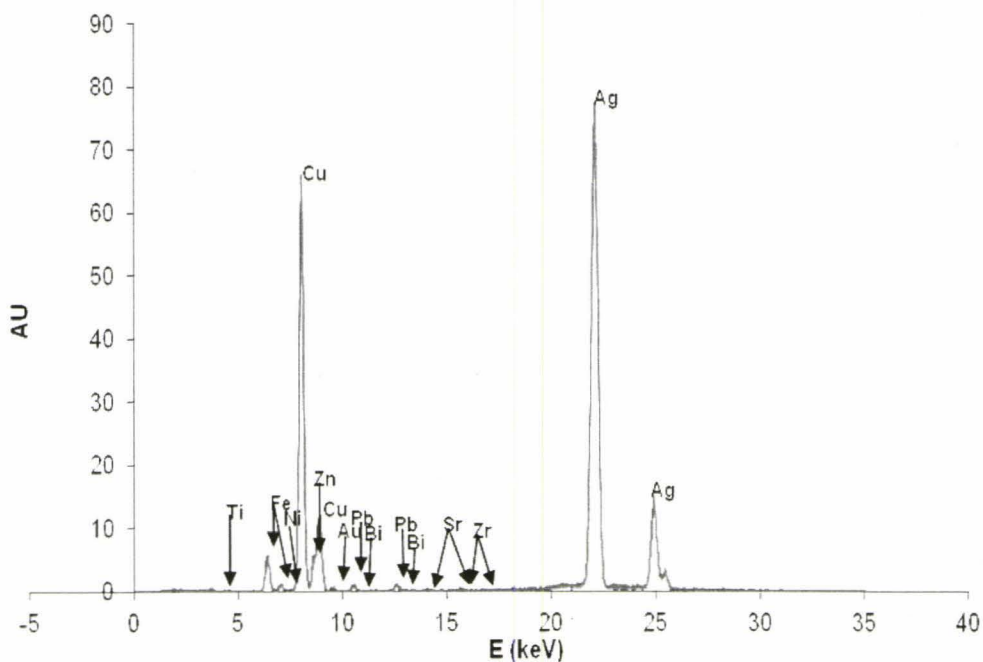

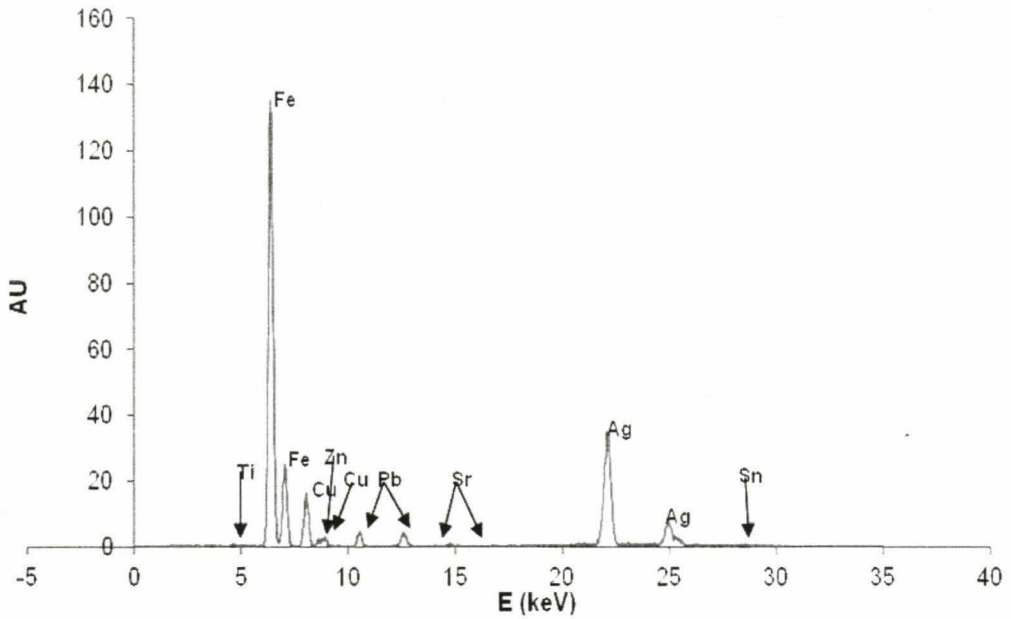
25187 - Teleorman - ac cu resort - resort (cu produse de coroziune)

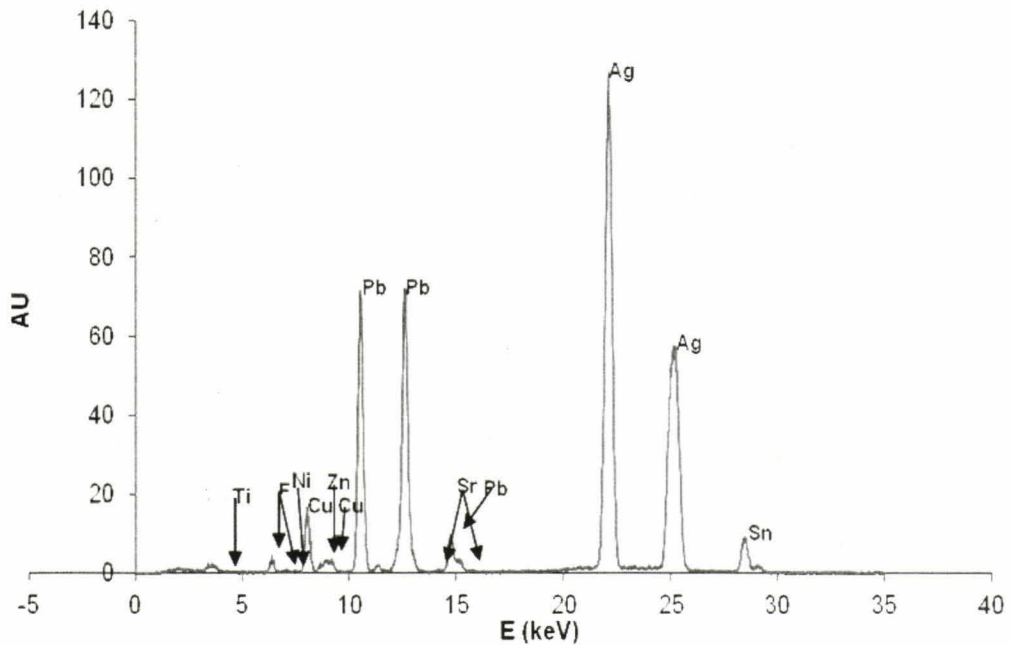
25187 - Teleorman - ac cu resort - ac (corodat)

25187 - Teleorman - resort mic

25187 - Teleorman - fragment lopatica - corodat

După fotografiere și analizele FT-IR, s-a trecut la fluxul tehnologic de restaurare care a constat în: degresare în soluție apoasă cu detergent neionic C2000 (de la firma CTS România), combinată cu pensulări ușoare cu ajutorul unei pensule cu păr moale, după care am aplicat tratamentul de emoliere pentru țesătura existentă pe corpul artefactelor tot prin pensulare ușoară, timp de mai multe zile. Fragmentele desprinse au fost fotografiate și lăsate la temperatura camerei pentru uscare. Asupra fragmentelor metalice am aplicat următoarele tratamente chimice: acid formic de concentrație 15%, combinat cu perieri ușoare cu creionul cu fibră de sticlă, cu schimbarea băilor. După, eu am aplicat tratamentul chimic cu EDTA combinat cu perieri ușoare cu creionul cu fibră de sticlă pentru a îndepărta produșii de coroziune specifici cuprului pe de o parte, și pentru a neutraliza acidul formic, pe de o altă parte. După terminarea tratamentelor chimice a rezultat un număr nedefinit de piese componente, care la început erau sudate de produșii de coroziune. A urmat identificarea și lipirea acestora la rece cu rășină bicomponentă de tip BISON, în puncte și în bandă, cu polimerizare la temperatura camerei. Conservarea finală s-a realizat cu PARALOID fluid, prin pensulare și la temperatura camerei. La finalul fluxului tehnologic au rezultat 2 fibule cu „semicerc”, una cu lungime de 8 cm și lățime de 6 cm, iar cealaltă cu aceeași lungime, dar de 5 cm lățime. La final s-a realizat fotografierea tot cu aparatul digital.

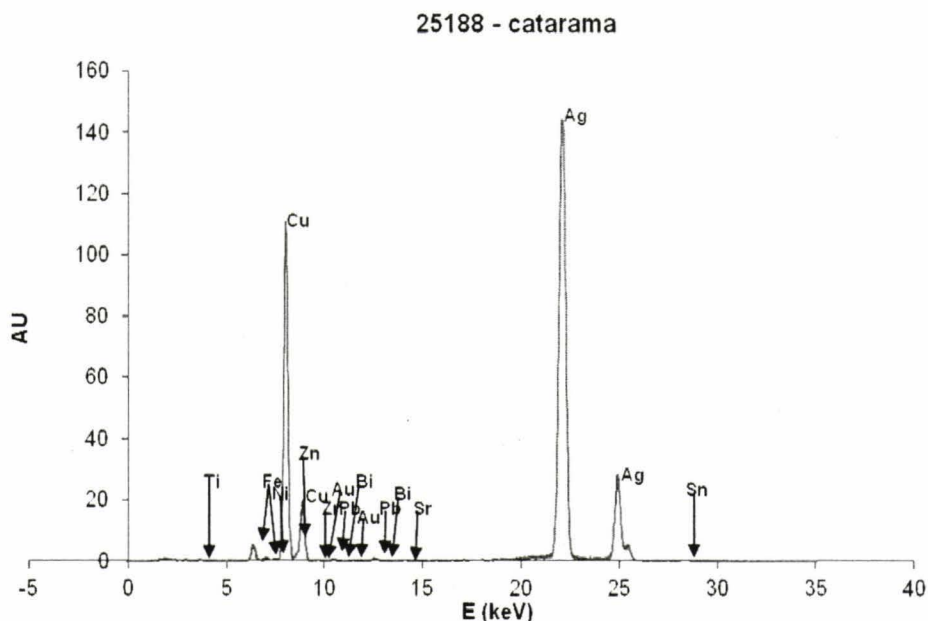
Tot din același mormânt, M3, a fost descoperită și o cataramă din argint din zona lombară. Veriga rotundă în secțiune este de formă ovală, îngroșată în locul unde se sprijină capătul mobil al spinului. Spinul depășește perimetrul verigii și este semirotund în secțiune. Plăcuțele de fixare sunt de formă discoidală, prinse cu trei nituri³. Așa cum am spus, ca și la fibule și pe acest artefact s-a păstrat țesătura pe revers și face bloc comun cu produșii de coroziune. Degradările sunt multiple: fizice, chimice și biologice. Spinul este blocat în masa de produși de coroziune specifici argintului, cât și ai cuprului. Din componența celui dintâi, între plăcuțele de fixare am găsit depuneri de pământ, niturile sunt foarte puțin vizibile, iar conturul obiectului este dat tot de produșii de coroziune. Miezul metalic este existent, în unele locuri mai puternic, în altele mai puțin, iar degradările biologice sunt sub forma unui halou de grăsime, datorat locului unde a fost găsit obiectul. Și acest obiect a fost fotografiat și i s-au făcut analizele FT-IR.

Fluxul tehnologic de restaurare a constat în: degresare în soluție apoasă cu detergent neionic C2000 (de la firma CTS România), combinată cu pensulări ușoare cu ajutorul unei pensule cu păr moale, după care am aplicat

³ Pavel Mirea, *op.cit.*, pp. 33-41.

tratatamentul de emoliere pentru țesătura existentă pe corpul artefactului tot prin pensulare ușoară, timp de mai multe zile, în încercarea de a o recupera.

❖ diagramă compoziție cataramă, realizată în Laboratorul de investigații al Muzeului Național de Istorie al României, condus de domnul Geo Niculescu.

Fragmentul textil s-a pierdut. Asupra obiectului metalic am aplicat următoarele tratamente chimice: acid formic de concentrație 15%, combinat cu perieri ușoare cu creionul cu fibră de sticlă, cu schimbarea băilor. După aceea, am aplicat și tratament chimic cu EDTA combinat cu perieri ușoare cu creionul cu fibră de sticlă pentru a îndepărta și produșii de coroziune specifici cuprului și pentru a neutraliza acidul formic. După terminarea tratamentelor chimice o foarte mică parte din una din plăcuțele de susținere, pe o porțiune destul de mică din apropierea unuia dintre nituri, s-a pierdut, iar nitul nu a mai avut ce susține. Din această cauză am trecut la lipirea acestuia la rece cu rășină bicomponentă, transparentă de tip BIZON. Polimerizarea s-a realizat la temperatura camerei. Conservarea finală s-a realizat cu PARALOID fluid, prin pensulare și la temperatura camerei. La finalul fluxului tehnologic a rezultat o cataramă, cu 3 nituri și cu spinul mobil cu următoarele dimensiuni: lungime totală 50 mm; lungime verigă 30,6 mm; lățime plăcuțe 20,6 mm; niturile două sus și unul jos la mijloc - lungime spin 20,2 mm; grosime verigă sus 2,2 mm;

grosime spin 3 mm; grosime tablă plăcuțe 2 mm. După măsurare a urmat fotografierea finală.

Prin munca lor, restauratorii sunt adevărați medici care resuscitează pacienții și îi readuc la viață. Cineva m-a întrebat cum este acest lucru posibil, deoarece obiectele nu vorbesc. Greșit! Obiectele vorbesc în fiecare clipă, iar satisfacția pe care o ai în momentul când un artefact pleacă din laborator este imensă. Știința și arta restaurării au redat patrimoniului Muzeului Județean Teleorman trei artefacte cu o valoare istorică deosebită, punându-se totodată în valoare și arta prelucrării metalelor prețioase, artă în care putem include din acest moment și aceste piese arheologice restaurate.

Bibliografie:

Burda Ștefan, *Tezaur de aur din România*, București, 1979.

***, *Conservarea în arheologie - Metode și practice ale conservării-restaurării vestigiilor arheologice*, Editura Massar Paris, Milano, Barcelona, Mexico, 1990, traducere manuscris Elena Prodan.

Dunăre Nicolae, *Ornamentica tradițională comparată*, București, 1979.

Glinka N.L., *Chimie generală*, Editura Tehnică, 1954.

Leahu Mirela, *Substanțele chimice și materialele utilizate în restaurarea bunurilor culturale*, suport de curs pentru restauratori, CPPC, București, 2006.

Mirea Pavel, *Descoperirile funerare Sântana de Mureș-Cerneahov de la Lăceni-Cioroaița (jud. Teleorman)*, în *Danubius XXIII*, Galați, 2005.

Moldoveanu Aurel, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, București, 1999.

Morey William, *Conservarea antichităților metalice de la săpătură la muzeu*, Editura Tehnică, București, 1998.

Stambolov T., *The Corrosion and Conservation of Metallic Antiquities and Works of Art*, Central Research Laboratory for Objects of Arts and Science, Amsterdam, 1985.

Summary

This study is totally dedicated to the restoration process flow mobile heritage and archaeological silver are steps that one goes through the silver artifact restoration approach.

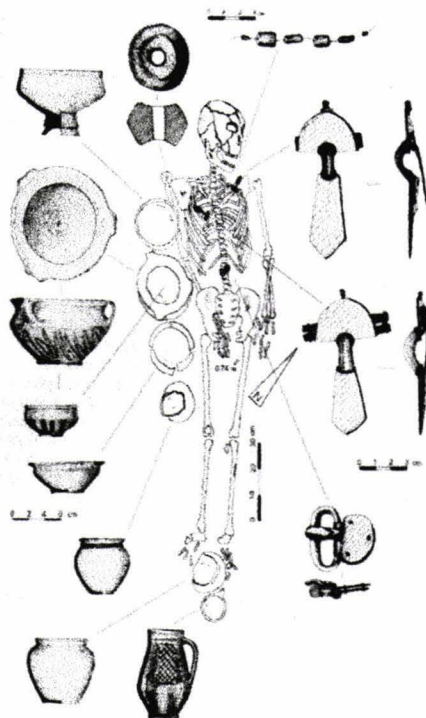

Fig. 1 Schiță mormânt nr. 3, după Mirea Pavel, *Danubius XXIII*, 2005

22.12.2011

N.I.-Detalii	Element chimic (%)														
	Ti	Fe	Ni	Cu	Zn	Au	Hg	Pb	As	Bi	Sr	Zr	Nb	Ag	Sn
2 C1 - Turmu Magurele 2009 - (-2.30 m), spre N, fragment aurite	0	0,001	72,2	2,2	25,67						0,001				0
3 25187 - Teleorman - fibula 1 mare (cu tesatura) - lopatica-foaie corozata		4,44	0,001	7,5	0,2			37,9			0,001			3,89	54
4 25187 - Teleorman - fibula 1 mare (cu tesatura) - arc	0,32	2,73	0,001	46,3	2			1,22	0,31	0,001	0,001			46,2	0,77
5 25187 - Teleorman - fibula 1 mare (cu tesatura) - lamela, ovalara		7,31	0,001	10,6	2	0,49		3,48		0,36	0,001			78,6	
6 1197 - Teleorman - ac cu resort - resort (cu produs de corozan)	0,501	33,8		25,8	1,6	0,001		0,27		0,001	0,001			36,7	
7 25187 - Teleorman - ac cu resort - ac (corozat)	0,49	8,97	0,001	43,7	2,4			1,03		0,001	0,001	0,04		46,3	
8 25187 - Teleorman - resort mic	0,001	79,3		10,6	0,7			2,93			0,001			6,41	0,91
9 25187 - Teleorman - fragment lopatica - corozata	0,001	2,46	0,001	4,36	0,3			27,3			0,001			39	36,8
10 25192 - fibula rupta - verde		0,13	0,09	77,4	18			3,3		0,001			0,1		0,87
11 25193 - fibula cu ac intreg		0,83		82,7	7,2			8,34		0,001			0		1,12
12 25186 - fibula intreaga fara arc - lopatica		2,54	0,001	12,3	0,8	0,001		20,2			0,001			41	23,1
13 25186 - fibula intreaga fara arc - arc	0,001	2,96		48,2	1,6	0,001		1,26		0,001	0,001	0,07		45	0,89
14 25186 - resort dublu cu ac - resort	0,001	31,8		35,7	1,5			1,23		0,001	0,001			29,7	
15 25186 - resort dublu cu ac - ac	0,001	4,78	0,001	44,2	2,1			0,81	0,2	0,001	0,001			48,1	
16 25186 - resort dublu fara ac - resort	0,001	51,5		17,2	0,9	0,001		1,01		0,001	0,001			29,1	0,34
17 25186 - fragment corp fibula - semiovala		3,72	0,001	15,7	1,7	0,38		1,2		0,31	0,001	0,02		78,9	
18 25186 - fragment corp fibula - lopatica	0,73	1,69	0,001	9,19	1,1	0,59		1,07		0,29				84,3	0,99
19 25186 - casarama	0,001	3,61	0,001	42,1	0,4	0,001		0,41		0,001	0,001			52,7	0,71

Fig. 2 Buletin de analiză al obiectelor din inventarul Muzeului Județean Teleorman, realizat în laboratorul de investigații al Muzeului Național de Istorie al României

Fig. 3 (a, b, c) Fotografii cu starea de conservare a fibulelor înainte de restaurare

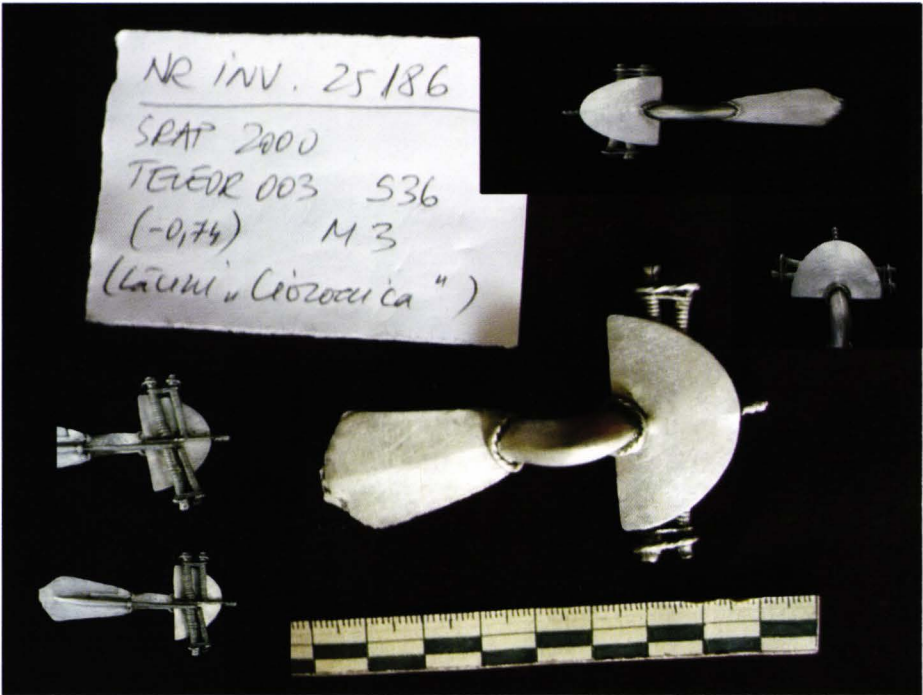

Fig. 5 (a, b) Fotografii cu starea de conservare după restaurarea fibulelor

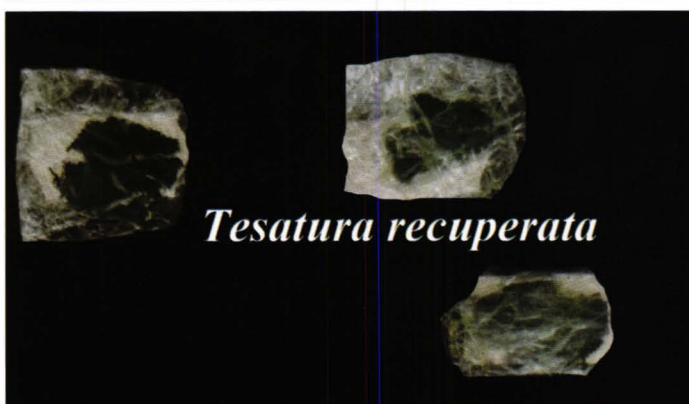
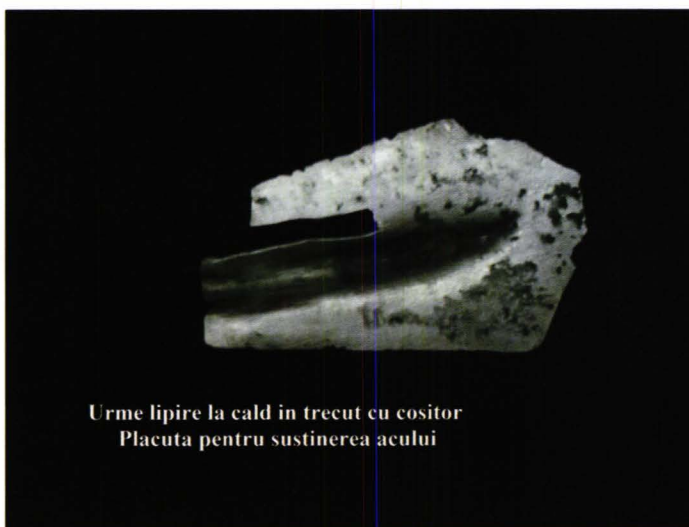

Fig. 4 (a, b, c) Fotografii cu starea de conservare a fibulelor în timpul restaurării

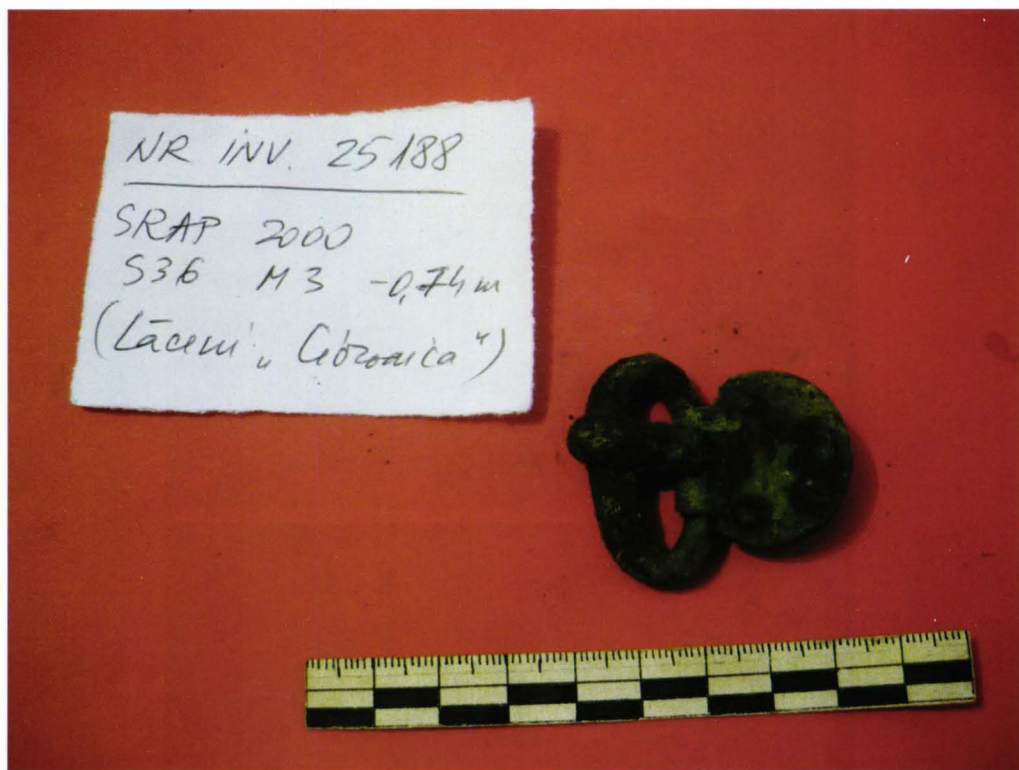

Fig. 6 Fotografii cu starea de conservare înainte de restaurare a catramei

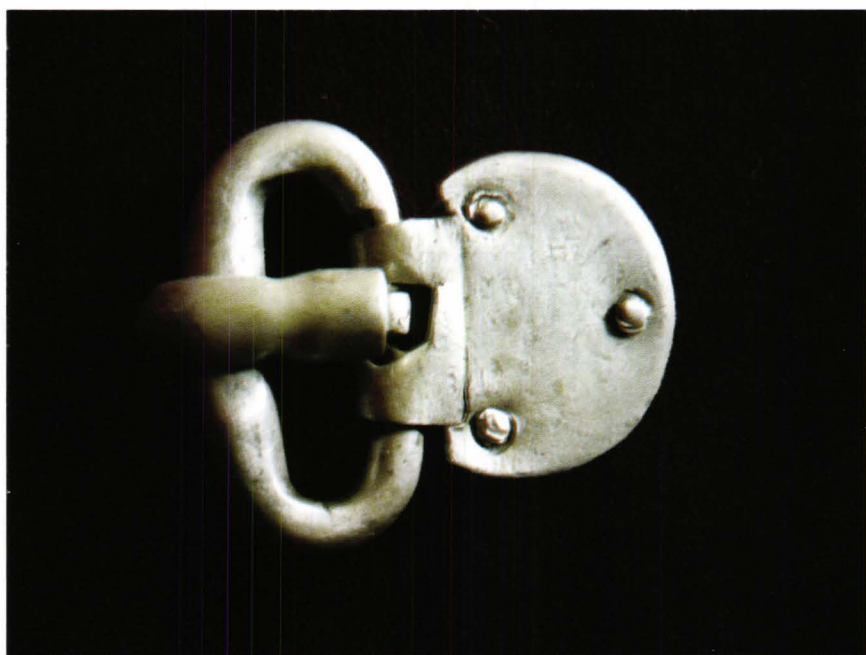

Fig. 7 Fotografii cu starea de conservare a cataramii după restaurare

DESCOPERIRI ARHEOLOGICE DIN STICLĂ LA BISERICA SF. SAVA DIN 2011

Mihaela CIOBANU

La București, în anul 2011, în zona Universității, au început săpăturile pentru construirea unei parcuri. Acestea au scos la iveală un bogat material arheologic cum ar fi: zidurile bisericii Sf. Sava, morminte în care s-au găsit atât materiale organice, cât și materiale anorganice de diferite forme și în diverse stadii de conservare. Materialele arheologice găsite sunt cercetate fiecare în funcție de natura lor pentru datarea, conservarea și inventarierea lor.

Printre materialele anorganice găsite în săpăturile de la Sf. Sava s-au găsit și fragmente de sticlă care au intrat în laboratorul de restaurare într-o stare de conservare precară.

Fragmentele de sticlă prezintă depuneri masive de pământ pe toate suprafețele acestora. Sticla este într-o stare avansată de degradare și este foarte friabilă. Îndepărtarea depunerilor de sol de pe suprafața fragmentelor cu soluție apoasă cu detergent neionic combinată cu perieri realizate cu pensule din păr natural. La fragmentele fără irizații am aplicat și tratamente chimice pentru depunerile de rugină, cu EDTA, combinat cu perieri ușoare până la îndepărtarea totală a depunerilor; iar pentru cele cu irizații peroxid de hidrogen-acid azotic, urmat de neutralizări în băi de apă distilată. Și într-un caz și în altul, uscarea se va face cu soluție acetonă-alcool etilic, după care se vor întinde pe hârtie de filtru la temperatura camerei¹. Spălarea fragmentelor și așezarea acestora la uscat pe hârtie de filtru s-a realizat cu mișcări lente, ferite de șocuri, datorită fisurilor de pe suprafața panourilor de sticlă, dar și de gradul ridicat de friabilitate. A urmat o consolidare a fragmentelor cu diluție de paraloid B 72, realizată prin imersare în soluție și uscare pe hârtie de filtru. După o examinare mai atentă a fragmentelor și o încercare de prindere provizorie s-a observat și tipologia obiectelor care era pe masa de lucru. Fragmentele din sticlă difereau ca forme și dimensiuni, erau părți ce aparțineau ca forme unui recipient de forma unei sticle de dimensiuni mici, dar și

¹ Lorand Mathe Kis, *Fenomenul de degradare a sticlei, generator al metodelor comparative de restaurare*, în *Cercetări de conservare și restaurare*, vol. 2, București, 1982, pp. 213-218.

fragmente de sticlute cum ar fi gâturi și buze de sticle în formă de pâlnie². Grosimea pastei de sticlă din care sunt confecționate fragmentele nu este uniformă ceea ce ne duce la concluzia că sticla a fost lucrată manual, gura sticlei este tubulară cu o înălțime de aproximativ 4 cm, cu o grosime a peretelui de 1 mm, fundul sticlei este circular cu concavitate centrală ce variază ca grosime de la îmbinarea fundului cu peretele sticlei către centrul acesteia, pereții au o grosime de 1.5 mm. Pentru lipirea fragmentelor s-au curățat canturile cu acetonă pentru o mai bună aderență a adezivului. Lipirea efectivă a fragmentelor s-a realizat cu o rășină bicomponentă specială pentru sticlă. Ca susținere s-a folosit plastilina de modelaj și scotch transparent lat, iar surplusul de rășină s-a îndepărtat cu acetonă.

Am consolidat fundul obiectului cu rășină pentru sticlă transparentă deoarece acesta nu avea toate fragmentele și deci nu avea nici stabilitate. Completarea zonelor lacunare s-a realizat cu rășină numai acolo unde a fost necesar pentru a susține fragmentele și pentru a conferi rezistență³. Îndepărtarea benzilor de scotch s-a realizat cu mare atenție cu ajutorul unor instrumente bine ascuțite fără a periclita integritatea structurală.

După restaurarea fragmentelor am obținut un obiect prezent în proporție de 50 %, iar restul reprezintă buze și gâturi de la diverse recipiente. Completarea obiectului tip sticlută nu este posibilă deoarece prelevarea de mulaj nu se poate realiza pe fragmentele existente datorită friabilității sticlei.

În vederea manipulării, protejării și expunerii obiectului am recurs la realizarea unui suport din plexiglas de care am prins obiectul cu scotch dublu adeziv în poziție verticală. Pentru siguranță am confecționat și o cutie cu capac în care am fixat suportul pentru a proteja obiectul de posibilele degradări fizico-chimice și mecanice⁴.

Cunoscută din cele mai vechi timpuri, sticla ne fascinează cu diversitatea formelor, domeniile de utilizare dar și a stărilor fizice în care o întâlnim. Sticla arheologică este spectaculoasă atât din punct de vedere al aspectului fizic în care vedem irizații, cu nuanțe de culori ce nu pot fi descrise în cuvinte, dar și al artei meșteșugarilor sticlari care din cele mai îndepărtate timpuri au creat adevărate opere de artă, dar și mărturii ale vremurilor trecute.

² Bucovală M., *Vase antice de sticlă la Tomis*, Muzeul de Arheologie Constanța, 1968, pp. 116-118.

³ Fișa tehnică a rășinei pentru lipit sticlă, tip DEVCON epoxy, 5 minute, importator CTS-România.

⁴ Moldoveanu A., *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, București, 1999, pp. 204-210.

Summary

Archaeological discoveries in Bucharest, the University, started in 2011, revealed a rich archaeological material such as holy church walls. Sava, the tombs were found both organic materials and inorganic materials of different forms and at different stages of preservation. Restoration of archaeological glass is harder because its structure is very fragile and sometimes allows only object consolidation without lacunar areas to complete. The diversity and physical state in which we find, archaeological glass is a challenge, but also a show whit pearly shades delight us every time.

Bibliografie

Bucovală M., *Vase antice de sticlă la Tomis*, 1968.

Farmakovski M.V., *Conservarea și restaurarea colecțiilor de muzeu*, Material pentru uz intern, București, 1954.

Gunther Nolle, *Tehnologia sticlei*, 1981.

Moldoveanu Aurel, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, București, 1999.

Plenderleith H.J., *The Conservation of Antiquities and word of arts*, 1971.

Fig. 1. Fragmente de sticlă cu depuneri de pământ

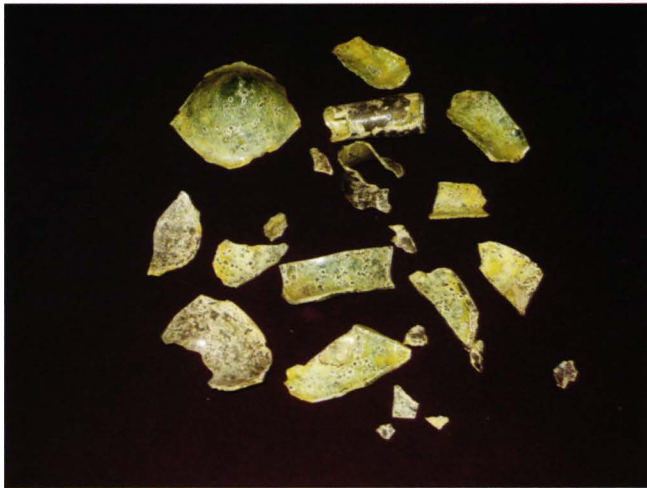

Fig. 2. Fragmente de sticlă spălate de depunerile de pământ

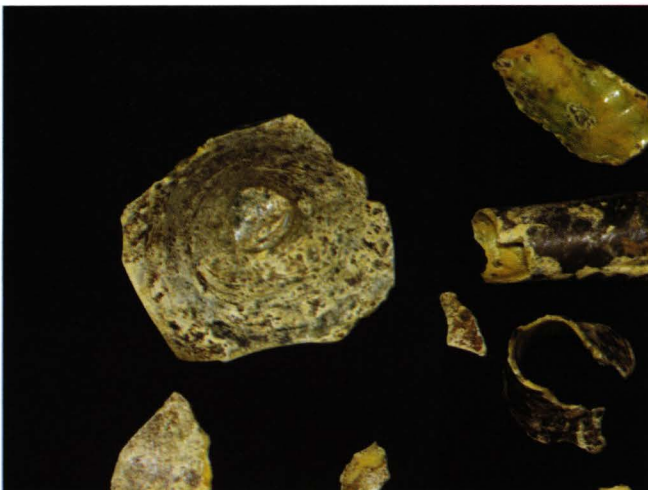

Fig. 3. Detalii fragmente de sticlă cu irizații și depuneri de rugină

Fig. 4. Detalii fragmente de sticlă cu irizații și depuneri de rugină

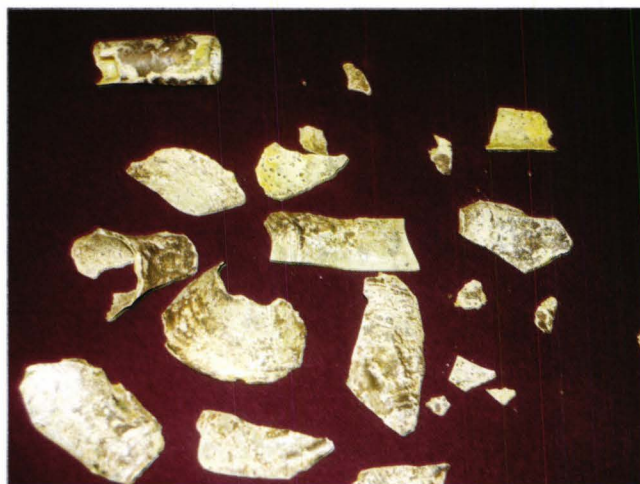

Fig. 5. Detalii fragmente de sticlă cu irizații și depuneri de rugină

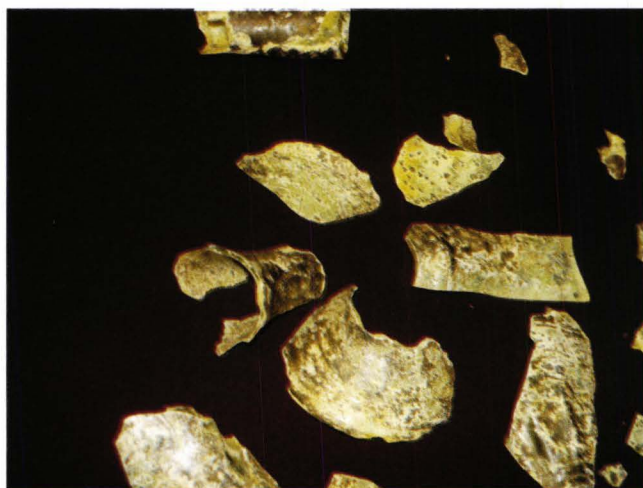

Fig. 6. Detalii fragmente de sticlă cu irizații și depuneri de rugină

Fig. 7. Detalii fragmente de sticlă cu irizații și depuneri de rugină

Fig. 8. Detalii fragmente de sticlă cu irizații și depuneri de rugină

Fig. 9. Tratamente chimice cu EDTA

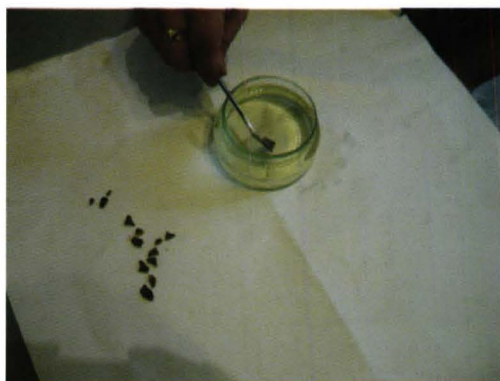

Fig.10. Imersare în paraloid B 72

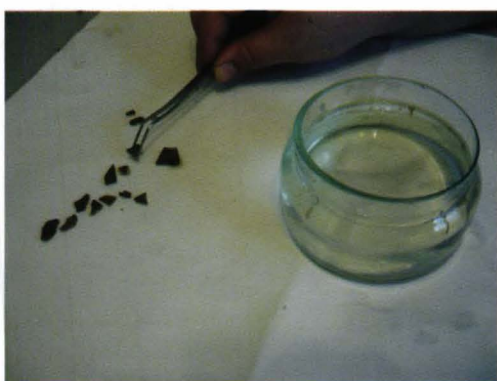

Fig.11. Uscare pe hârtia de filtru

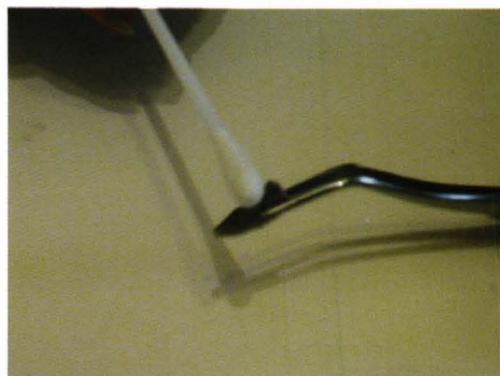

Fig.12. Ștergerea cu acetonă pe casuri

Fig.13. Lipirea fragmentelor

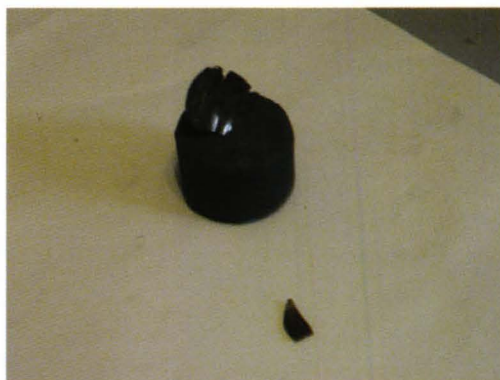

Fig.14. Uscarea adezivului pe suport de plastilină

Fig.15. Confecționarea suportului de plexiglas

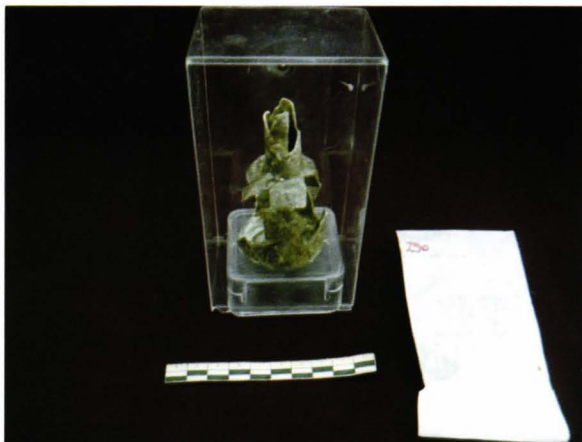

Fig.16. Sticluță de sticlă pe suport și cutie de plexiglas gata pentru expunere

Fig.17. Gât de recipiente cu buza pâlnie după restaurare

Fig.18. Gât de recipiente cu buza pâlnie după restaurare

Fig.19. Gât de recipiente cu buza pâlnie după restaurare

DESPRE LIMITELE RESTAURĂRII¹

Rodica ANTONESCU

În cele ce urmează dorim să facem o scurtă prezentare a limitelor pe care această profesiune le poate avea, atât în perspectiva devenirii istorice (cu implicațiile conceptuale aferente), cât și în cea a materialității obiectului cultural. Motivația principală a acestui demers se află în nevoia de a aduce o modestă clarificare pe terenul aprecierii muncii noastre, referitoare la modul în care sunt receptate - fie de colegi, fie de public - abilitățile sau dizabilitățile unor confrăți sau chiar ale semnatarei acestor rânduri. Urmărim prin aceasta, în principal, relaxarea unor pretenții, dar și justificarea unor acțiuni considerate eventual inutile sau chiar excesive de către mulți dintre beneficiarii actului de restaurare.

Așa cum știm, intervenția restaurării a avut loc întotdeauna asupra unor artefacte a căror integritate de substanță, vizuală, structivă, etc., s-a aflat într-o contradicție ireductibilă cu un presupus moment zero al vieții acelor obiecte culturale. Printr-o raportare la acest moment zero (efectuată pe baza nivelului cultural al "oficiantului", care INCLUDE pregătirea profesională) s-a construit un program de intervenție urmat de aplicarea setului de proceduri adaptate problematicii specifice, după care obiectul era returnat mediului de unde a provenit. În fiecare dintre aceste elemente componente ale intervenției curente se pot identifica limitări ale demersului de restaurare, limitări ce pot fi de natură materială, temporală și conceptuală.

Prima limită are în vedere, pe de o parte, substanțele și tehnicile prin care obiectul a fost creat și pe de altă parte, se referă la mijloacele materiale ale intervenției.

Astfel, o lucrare de grafică ce necesită restaurare este un artefact compus dintr-un suport de hârtie (sau material înrudit) pe care un artist a intervenit cu diverse mijloace de expresie. În timpul restaurării se are în vedere permanent materialitatea acestor două componente ale operei de artă, iar după restaurare

¹ Acest articol est o reluare a celui apărut acum câțiva ani într-unul din numerele revistei „ANTICART”, reluare care mi s-a părut utilă pentru o categorie mai apropiată domeniului conservării și restaurării patrimoniului muzeal, oferindu-le astfel, între altele, și unele argumente pentru situarea mai corectă în cadrul profesiei.

acestea nu se modifică ci își păstrează condiția de obiect cu suport papetar și cu tehnică de expresie deosebit de fragilă. Apare aici limitarea materială, impusă de chiar deontologia profesiei, în care neputințele demersului de restaurare de a reda mediului de proveniență a obiectului o piesă mult mai rezistentă decât a fost la început, se întâlnește cu limitarea temporală. Aceasta stipulează caracterul temporar al restaurării față de necesitatea permanenței unei conservări adecvate, care să asigure „viață lungă” oricărui tip de obiect cultural.

Limita temporală mai poate fi descifrată și în planul devenirii istorice a profesiei prin aceea că se pot identifica în fiecare dintre etapele evoluției sale unele seturi de procedee de intervenție cu valoare de perenitate sau ca expresii ale unor “mode” perisabile (și mai ales periculoase), iar fiecare dintre aceste elemente sunt purtătoarele unor limite. Vom face referire în continuare tot la intervențiile specifice operelor de artă pe suport papetar (grafică). Istoricul restaurării graficii s-a situat permanent la intersecția dintre o practică ușor accesibilă (și considerată „de bun simț”) bazată pe similitudini de reacție ale suportului cu materiale și tehnici înrudite, cu zona aplicată a marilor teorii științifice ce au marcat, încă de la sfârșitul secolului al XVII-lea, întreaga moștenire culturală a Europei. Prin această situație în istorie, limitele temporale ale intervențiilor se întâlnesc cu cele conceptuale.

Limita conceptuală a restaurării este strâns legată de istorie prin faptul că se situează în planul evolutiv al unei civilizații, dar își păstrează o anumită autonomie în planul fiecărei perioade istorice, fiindcă este expresia unui mod propriu de abordare a problematicii ocrotirii patrimoniului cultural, mod ce diferă de la o arie geografică la alta și de la un sistem politic la altul. Această limitare mai poate apărea și ca urmare a limitei culturale a „oficiantului” restaurator, dependentă de bagajul de cunoștințe acumulat o dată cu experiența practică. Revenind la domeniul de exemplificare urmat mai sus, putem spune că întrucât grafica oferă un câmp larg de abordare artistică, ale cărei mijloace de expresie sunt accesibile în majoritate oricui (orice om care a urmat măcar clasele primare are unele cunoștințe despre utilizarea creionului, a peniței, a cernelurilor, acuarelelor chiar) și fiindcă hârtia este o marfă curentă, accesibilă oricui, s-ar părea că mijloacele de „reparare” ale unei piese de grafică se pot afla de asemenea la dispoziția „bunului simț” al oricui. Știm însă că situația nu stă deloc astfel. Abia contactul cu marii măștri, cu operele majore (și chiar minore ale acestora), cunoașterea mentalităților epocii care i-au avut drept contemporani, știința de a descifra într-o foaie de hârtie o pagină din istoria lumii și a obiectului cultural pe care avem privilegiul să-l atingem, sunt premisele constituirii unei conștiințe pe care se poate clădi o abordare de tip profesional a acestei discipline. De la acest punct, printr-o situație deschisă în plan istoric și prin asimilarea unei atitudini condescendente față de moștenirea

culturală a omenirii (indiferent de valoarea intrinsecă a pieselor care se supun priceperii și dexterității restauratorului) poate apărea calea prin care limitările de mai sus, fiind asumate ca inerente, întăresc și nu șubrecesc formarea unui restaurator, susținându-i demersurile și ulterior, pe întreaga durată a exercitării profesiei.

Această foarte scurtă punere în pagină a problemei limitelor se dorește o atenționare asupra responsabilităților ce revin TUTUROR celor ce se află într-un fel sau altul în legătură cu patrimoniul cultural (public sau privat). Limitele restaurării sunt reale, iar faptul că acești profesioniști pot face uneori adevărate minuni în readucerea într-o formă inteligibilă a unor piese ce păreau de nerecuperat, nu scutește de responsabilitate pe deținătorul de drept, care trebuie să aibă în vedere venerabilitatea piesei restaurate și să nu o trateze ca și cum odată însănătoșită poate fi „purtată” precum una nou-nouță. Obiectul cultural restaurat rămâne un obiect bătrân, bolnav, fragil, care are nevoie de o permanentă îngrijire.

Limitele identificate și prezentate succint mai sus nu sunt dispuse într-o structură care să le mențină într-o anumită izolare unele față de altele, ci dimpotrivă, aceste limite formează prin propria lor configurație un sistem de noțiuni care se sprijină unele pe altele și se întrepătrund. În plus, prezența și amploarea lor la nivelul fiecărui ins – practicant al acestei profesii – este dependentă în mod covârșitor de personalitatea și educația acestuia. Astfel că, sintagma lansată acum peste un deceniu de d-na Yvonne Efremov: „cum e omul – așa e și restauratorul” își găsește permanent confirmarea la o analiză imediată și directă.

Summary

In the following we want to make a brief presentation of the limits that this profession can have both historical development perspective (with associated conceptual implications) as well as the materiality of cultural objects. The main motivation for this approach is the need to make a clarification modest appreciation of our work on the land, on how they are perceived - either colleagues or the public - abilities or disabilities of lawyers or the author of these lines. Aim was mainly relaxation of claims, and justify actions as may be deemed unnecessary or excessive by many of the beneficiaries of the act of restoration.

